

Økonomiske analyser

6/2004

23. årgang

Innhold

Konjunkturtendensene	3
Internasjonal økonomi	4
Norsk økonomi	9
<i>Knut Ø. Sørensen:</i>	
Utviklingen i norsk økonomi i lys av reviderte tall fra nasjonalregnskapet	28
<i>Trude Nygård Evensen:</i>	
Er foreløpige nasjonalregnskapstall pålitelige?	32
<i>Mads Greaker og Eirik Lund Sagen:</i>	
Teknologisk utvikling og flytende naturgass	45
<i>Turid Åvitsland og Jørgen Aasness:</i>	
Fordelingseffekter av merverdiavgiftsreformer	51
<i>Kari Skrede:</i>	
Færre menn blir fedre	57
Forskningspublikasjoner	69
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	74
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske nøkkeltall og OECDs prognoser for utvalgte land	53*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	58*

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 14. desember 2004.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i:

- Norge: Torbjørn.Eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07
- utlandet: Per.Richard.Johansen@ssb.no, tlf. 21 09 49 07

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Ådne Cappelen (ansv.), Knut H. Alfsen, Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Erik Fjærli, Kristian Gimming, Bente Halvorsen, Elin Halvorsen, Johan Heldal, Tom Kornstad og Erling Røed Larsen

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, tlf.: 21 09 47 57 (artikkelstoff),

Lisbeth Lerskau, tlf.: 21 09 48 06 (konjunkturoversikter mv.) telefaks: 21 09 00 40

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep., NO-0033 Oslo

Salg- og abonnementservice: NO-2225 Kongsvinger, tlf.: 62 88 55 00, telefaks: 62 88 55 95, e-post: salg-abonnement@ssb.no

Trykk: Statistisk sentralbyrå/1 150

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 80 ansatte. Knappt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 8 grupper og ledes av forskningsdirektør Ådne Cappelen.

- Gruppe for skatt, fordeling og konsumentatferd
Forskningsleder Thor Olav Thoresen
- Gruppe for energi og miljøøkonomi
Forskningsleder Annegrete Bruvoll
- Gruppe for makroøkonomi
Forskningsleder Per Richard Johansen
- Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsatferd
Forskningsleder Torbjørn Hægeland
- Gruppe for offentlige finanser
Forskningsjef Nils Martin Stølen
- Gruppe for kommunal og regional økonomi
Forskningsleder Audun Langørgen
- Gruppe for økonomisk vekst og effektivitet
Forskningsleder Brita Bye
- Gruppe for petroleum og miljøøkonomi
Forskningsleder Knut Einar Rosendahl

**Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i året.
Neste utgave publiseres i midten av mars 2005.**

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

Norsk økonomi passerte en konjunkturbunn i første halvår 2003 og har siden vært i markert oppgang. Det er særlig omleggingen av pengepolitikken gjennom 2003 og i noen grad også økte investeringer i petroleumsvirksomheten som bidrar til oppsvinget. I tråd med tidligere analyser anslår vi at norsk økonomi kommer inn i en høykonjunktur tidlig i 2005. Våre anslag for veksten i fastlandsøkonomien i 2005 er justert noe opp i forhold til tidligere fordi ny informasjon fra oljeselskapene tyder på en kraftig vekst i oljeinvesteringene i 2005. Med fortsatte stimulanser fra pengepolitikken og finanspolitikken, sammen med moderat, men avtakende vekst hos våre handelspartnere, kan konjunkturoppgangen i norsk økonomi fortsette gjennom hele 2005. Våre vekstanslag for 2005 og 2006 innebærer at vi ikke vil få en så markert høykonjunktur som på slutten av 1990-tallet. Det er likevel verd å minne om at vi, som de fleste andre, undervurderte styrken i oppgangen den gangen og særlig gjennom 1997. Noe liknende kan skje også denne gangen fordi så mange av drivkreftene i økonomien drar i samme retning.

Det finnes imidlertid viktige unntak fra situasjonen på 1990-tallet mht. økonomiens virkemåte. Den gangen var pengepolitikken ensidig fokusert på valutakursstabilitet og det førte bl.a. i 1997 til en medsyklisk pengepolitikk som forsterket høykonjunkturen. Nå har vi et regime som tilsier en tilstramming av pengepolitikken for å hindre høy inflasjon, særlig når denne skyldes høy innenlandsk etterspørselsvekst. Erfaringene fra 2002 viser imidlertid at også en slik politikkinntretning delvis har uønskede effekter fordi valutakursendringer kan føre til at konkurranseutsatt sektor må betale en stor del av kostnadene for konjunkturstabiliseringen. Dette er neppe i samsvar med hva langsiktige hensyn til næringsstrukturen og balanse i utenriksøkonomien, og dermed til innfasing av oljeinntektene i norsk økonomi skulle tilsi.

Våre anslag for inflasjonen viser at det operative målet for pengepolitikken kan nås i 2007 og det endog med svært lave nominelle renter framover. Denne utviklingen forutsetter imidlertid at vi ikke får en renteoppgang i euroområdet. Dette er basert på en antakelse om svak internasjonal konjunkturutvikling etter 2005. Skulle norsk økonomi få nye innenlandske etterspørselsimpulser i forhold til de vi nå ser for oss, vil det ikke lenger være grunnlag for så lave renter selv med lave renter i utlandet. Hvis konjunkturutviklingen i utlandet derimot fører til at rentenivået gradvis heves ute, vil Norges Bank kunne gjennomføre en politikkinntstramming uten store effekter på valutakursen. På den annen side vil sterkere vekst ute gi høyere inflasjonsimpulser til norsk økonomi, særlig dersom råvareprisene holdes oppe og ikke reduseres konjunkturelt slik vi har lagt til grunn. Det skyldes at lønnsomheten i norsk industri da tilsier høyere lønnsvekst enn vi har anslått. Dermed blir neppe inflasjonsmålet nådd i 2007 med mindre sentralbanken øker styringsrentene mer i Norge enn hva skjer i euroområdet. Våre analyser viser da at renten kan bli fordoblet i forhold til dagens lave nominelle nivåer. Dette vil først og fremst føre til svakere vekst i konsum og investeringer i Norge, og særlig boligmarkedet vil kunne bli kraftig berørt. Driftsbalansen og offentlig budsjettbalanse kan imidlertid bli ytterligere forbedret som følge av bytteforholdsgevinsten som følger av høyere priser på råvarer og halvfabrikata. Oppsummert vil inntektsveksten sammen med renteøkningen føre til lavere konsum og høyere finansinvesteringer i utlandet. Skulle politikerne la bedringen i budsjettbalansen føre til ytterligere skattelette, vil imidlertid Norges Bank måtte møte dette med enda kraftigere innstramming i pengepolitikken for å nå inflasjonsmålet.

Internasjonal økonomi

Internasjonalt er det økonomiske vekstbildet nå noe blandet. I USA har veksten vært høyere enn trend siden i fjor vår og den kinesiske økonomien fortsetter å vokse i høyt tempo. I euroområdet har vi sett en moderat oppgang det siste året, stimulert av det internasjonale oppsvinget, men veksten falt tilbake i 3. kvartal. Det er utsikter til god vekst i USA også neste år regnet på årsbasis, men vi legger fortsatt til grunn at veksten i løpet av året vil falle under trendvekst, og at en moderat konjunkturedgang da vil sette inn. I euroområdet ventes fortsatt moderat vekst neste år, men dersom amerikansk økonomi går inn i en konjunkturedgang, vil det trekke veksten ned også i Europa mot slutten av neste år. I så fall vil 2006 og 2007 kunne bli forholdsvis svake år for OECD-området, selv om vi antar en ny oppgang gjennom siste halvdel av 2007. Et slikt konjunkturforløp er så langt ikke i tråd med konsensusoppfatningen, og i en egen beregning viser vi konsekvensene for norsk økonomi av en jevnere vekstbane i tråd med konsensusoppfatningen.

Inflasjonen ser ut til å være på vei oppover i USA og Asia, stimulert av en lang periode med lave renter. Økte råvarepriser har vært en viktig faktor det siste året. Oljeprisstigningen ser i stor grad ut til å ha vært drevet av forhold på etterspørselssiden, og konsekvensene for verdensøkonomien ser derfor så langt ut til å være moderate. Oljeprisen har dessuten falt markert siden toppen i oktober, og ventes å falle ytterligere noe fremover. Pengepolitikken er fremdeles ekspansiv de fleste steder, selv om rentene er satt opp blant annet i USA.

Den amerikanske dollaren har svekket seg over lengre tid. Dollarsvekkelsen kan bidra til å redusere under-

skuddet på den amerikanske driftsbalansen, men kan også ramme veksten i andre regioner. En konjunkturedgang i USA kombinert med en ytterligere markert svekkelse av dollaren, vil kunne lede til et kraftigere tilbakeslag for verdensøkonomien enn det vi har lagt til grunn.

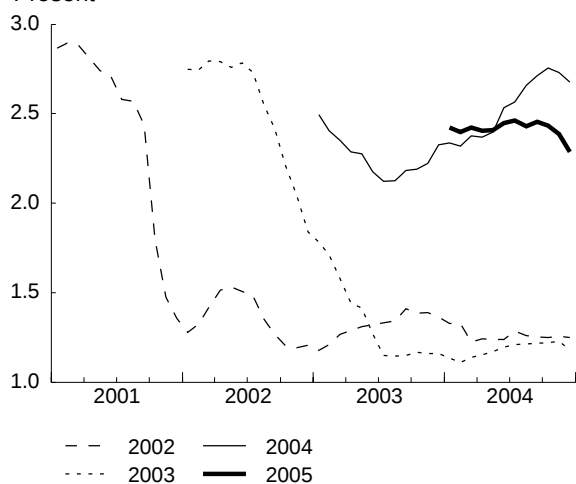
USA

BNP-veksten tok seg opp i 3. kvartal i år til 3,9 prosent årlig rate, etter å ha falt ned mot trendvekst kvartalet før. Økningen skyldes at husholdningenes etterspørsel tok seg opp igjen etter en svak utvikling foregående kvartal. Boligmarkedet er viktig for husholdningene, og er fortsatt sterkt. Næringslivets investeringer har fortsatt å øke. Høy eksportvekst, understøttet av den svake dollaren, gir også vekstimpulser til deler av industrien.

Arbeidsledigheten har falt sakte, men sikkert, fra en topp på 6,3 prosent i oktober i fjor til 5,4 prosent i november i år. Sysselsettingen - som omsider har vist god vekst fra mars i år - øker fortsatt, selv om veksten har avtatt noe utover året. Det er først og fremst i tjenesteytende næringer at sysselsettingen øker, men også i industrien har det vært en økning. I industrien har produksjonsveksten vært god siden i fjor sommer. Fallende oljepriser og svakere dollar bidrar isolert sett til at utsiktene er relativt gode fremover.

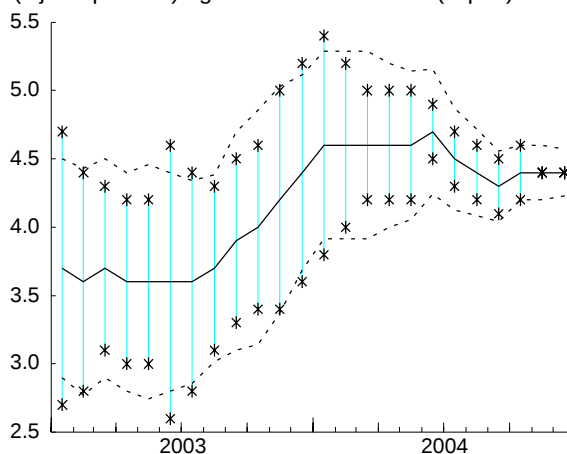
Det er fremdeles husholdningenes etterspørsel som - ikke minst på grunn av sin størrelse - er den viktigste drivkraften i amerikansk økonomi. Husholdningsetterspørselen tok seg markert opp i 3. kvartal, etter et kvartal med lav vekst blant annet pga. høye bensinpriser. Spareraten er imidlertid lav, og en stor del av for-

BNP-vekstanslag for Norges handelspartnere for årene 2002 - 2005 gitt på ulike tidspunkter
Prosent

Kilde: Consensus Forecasts.

BNP-vekstanslag for USA for 2004 på ulike tidsp.
Gjennomsnittsanslag (linje) med +/- 2 standardavvik (stjernepunkter) og +/- 2 "normalt" avvik (stiplet)

Kilde: Consensus Forecasts.

bruket har antakelig vært lånefinansiert, stimulert av lave renter. Gjeldsbelastningen i husholdningssektoren er høy, og husholdningene er særlig sårbare for et fall i boligprisene. Inntekstveksten er fortsatt brukbar, og fallet i oljeprisen vil redusere «oljeskatten» på forbruket. Dessuten stiger aksjemarkedet igjen etter en pause tidligere i år. Rentene er imidlertid på vei oppover, samtidig som stimulansene fra rentenedgangen i 2001 og utover nå er i ferd med å bli uttømt. Det vil antakelig bidra til å dempe etterspørselsveksten markert etter hvert, særlig for boliger og varige konsumgoder.

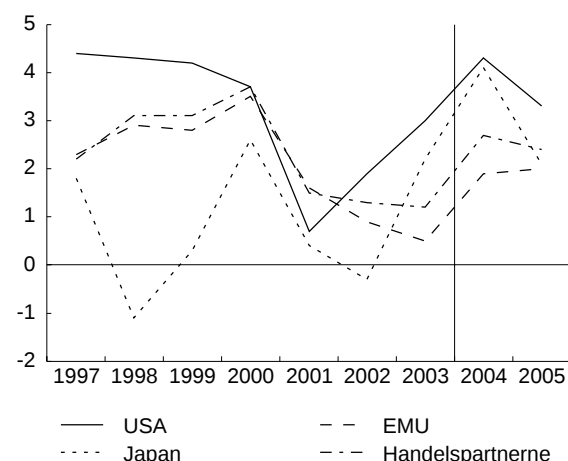
Den amerikanske dollaren har svekket seg kraftig mot de fleste valutaer siden vinteren 2002. Unntakene er noen latinamerikanske og asiatiske valutaer, herunder den kinesiske, med fast kurs mot dollar. Det spekuleres nå i om kinesiske myndigheter kommer til å la den kinesiske valutaen styrke seg noe mot dollar neste år, men det er lite trolig med store endringer. Etter å ha styrket seg noe i første halvår i år, har dollaren svekket seg igjen utover høsten. Den 13. desember kostet en euro 1,33 dollar. Fra 13. oktober hadde dollaren da svekket seg med vel 8 prosent mot euro, og fra vinteren 2002 med hele 50 prosent.

Etter en periode med lav inflasjon og historisk sett lave renter er nå inflasjonen på vei opp i USA. Den amerikanske sentralbanken har begynt å sette opp renta med små skritt. Styringsrenta er satt opp fire ganger med til sammen 1 prosentpoeng siden juni, og var i begynnelsen av desember 2 prosent. Konsumprisindeksen har steget fra 1,7 prosent i februar til 3,2 prosent i oktober, målt i forhold til samme måned året før. Den kraftige oljeprisøkningen tidligere i år forklarer en stor del av denne økningen, og oljeprisen er nå på vei ned. Dollarsvekkelsen trekker imidlertid isolert sett i retning av høyere inflasjon gjennom økte importpriser. Den underliggende prisveksten (veksten i konsumprisindeksen uten matvarer og energi) har vist en mer moderat utvikling, og var på 2,0 prosent i oktober.

En kraftig renteøkning vil utgjøre en trussel for boligmarkedet og derigjennom for husholdningenes etterspørsel. Den moderate oppgangen i arbeidsmarkedet kan også være sårbar for renteøkninger. Kapasitetsutnyttelsen i den amerikanske økonomien har økt markert det siste året, men er fortsatt moderat sammenliknet med tidligere høykonjunkturer. Det bidrar til å dempe prisstigningen fremover. Den amerikanske sentralbanken har derfor ingen hast med å sette opp renta, og det ventes en fortsatt gradvis renteoppgang fremover.

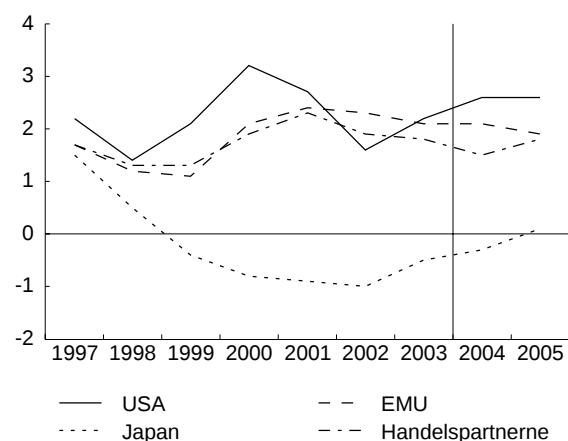
Amerikansk økonomi ser så langt ut til å ha klart seg godt gjennom en periode med svært høye oljepriser, selv om oljeprisen nok har lagt en demper på veksten. Aksjemarkedet, som stagnerte på begynnelsen av 2004, har i det siste tatt seg opp. Det kan indikere økt optimisme i amerikansk økonomi. Ubalansene i den

BNP-vekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

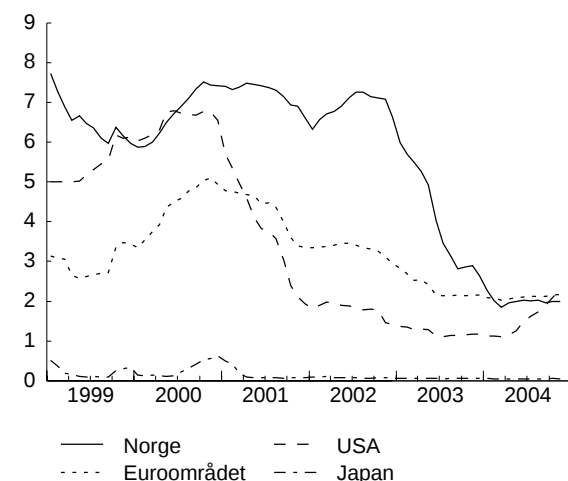
Kilder: Gj.sn. av anslag fra EU-kommisjonen, OECD, NIESR og Consensus Forecasts.

Konsumprisvekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

Kilder: Gj.sn. av anslag fra EU-kommisjonen, OECD, NIESR og Consensus Forecasts. Prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

Internasjonale renter 3-måneders eurorente

Kilde: Norges Bank.

amerikanske økonomien består imidlertid. Store underskudd på offentlige budsjetter og høy gjeldsbelastning hos husholdningene begrenser potensialet for fortsatt høy vekst i innenlandsk etterspørsel.

På den annen side begynner oppgangen nå å nå en normal varighet for amerikanske konjunkturoppganger. Normal lengde på en konjunktursyklus for USA er 4-5 år, og forrige konjunkturtopp var i 1. kvartal 2000. Den siste nedgangskonjunkturen ble imidlertid uvanlig lang, bunnen ble først nådd i 1. kvartal 2003; det kan tilsi at neste konjunkturtopp først kommer et stykke ut i 2005. Veksten i boliginvesteringene - som er ledende i konjunkturforløpet, fordi de er den etterspørselskomponenten som er mest følsom for endringer i pengepolitikken - er fortsatt sterk, men veksttakten i 3. kvartal var lavere enn trendveksten. Igangsettingen av nye boliger fortsatte å øke i oktober, men nye byggetillatelser har vist en svakt fallende tendens siste halvår.

Dersom boliginvesteringene for eksempel skulle nå konjunkturtoppen allerede i 4. kvartal i år, vil et normalt konjunkturmønster tilsi at BNP når konjunkturtoppen i 2. kvartal neste år, to kvartaler etter boliginvesteringene, og ett kvartal etter husholdningenes kjøp av varige forbruksvarer. Et fall i produksjonsveksten vil raskt utløse et fall i bedriftenes investeringer i maskiner og utstyr mv. I så fall vil veksten i USA falle under trendvekst utover høsten neste år. Veksten på årsbasis for 2005 vil fortsatt bli brukbar, men vekstretene for 2006 og 2007 vil i så fall bli svake. Med mindre en sterkt fallende dollar skulle føre til et kraftig fall i husholdningenes etterspørsel gjennom økte renter og fallende boligpriser, er det dog grunn til å vente en forholdsvis moderat konjunkturedgang, siden bedriftenes investeringer ikke har kommet på noe høyt nivå i denne konjunktursyklusen, etter overinvesteringene under forrige høykonjunktur.

Euroområdet

Veksten har tatt seg moderat opp i euroområdet det siste året, men falt klart tilbake i 3. kvartal. Oppgangen har først og fremst vært drevet av den internasjonale oppsvinget, til tross for at styrkingen av euro har lagt en demper på etterspørselsveksten fra utlandet. Sammen med den høye oljeprisen og noe svakere vekst i USA i 2. kvartal i år, kan det ha bidratt til den svakere veksten i 3. kvartal. Oljeprisen er nå på vei ned. Eurostyrkingen bidrar til å holde inflasjonen i sjakk, slik at rentene kan holdes lave lengre for å stimulere innenlandsk etterspørsel. Den sterke veksten i USA i 3. kvartal kan også gi nye impulser til Europa for inneværende kvartal.

Arbeidsledigheten har ligget stabilt på 8,9 prosent siden mars 2003. Det er store forskjeller internt i euroområdet: Lavest ledighet er det i Luxemburg med 4,3 prosent, Irland med 4,4 prosent og Østerrike med

4,5 prosent. Den høyeste ledigheten finner vi i Spania med 10,5 prosent. Den vedvarende høye ledigheten i euroområdet kan reflektere stor usikkerhet knyttet til det skjøre oppsvinget i euroområdet, og derfor liten vilje til nyansettelser.

Den høye arbeidsledigheten bidrar sammen med svak vekst i disponibel realinntekt til å legge en demper på husholdningenes etterspørsel. Etter et oppsving i 1. kvartal i år falt etterspørselsveksten tilbake i 2. og 3. kvartal. Veksten i husholdningenes etterspørsel ser likevel ut til å bli noe høyere i år enn i fjor. Veksten i offentlig etterspørsel har vist en fallende tendens; i 3. kvartal økte imidlertid offentlig etterspørselsvekst markert. Dette vurderes som midlertidig sett i lys av at flere av de store landene er under press for å redusere sine budsjettunderskudd, og det ventes ikke nye stimulanter fra finanspolitikken fremover.

Industriproduksjonen går fortsatt tregt. Den sterke euroen har svekket konkurranseevnen, og relativt eksportintensive økonomier, som den tyske, rammes i særlig grad. Også den høye oljeprisen har lagt en demper på veksten i industrien. Investeringene er lave i forhold til bedriftenes inntjening, og investeringsveksten kan derfor ventes å ta seg opp. På den annen side synes det som om produsenter i euroområdet til en viss grad har vært beskyttet fra økt konkurranse fra Kina, og en kan derfor ikke se bort fra at god inntjening hjemme like gjerne kan slå ut i økte investeringer ute.

Inflasjonen steg kraftig i vår og har siden april vært over to prosent, som er den øvre grensen for den europeiske sentralbankens (ESB) inflasjonsmål. Utviklingen i råvarepriser - særlig på olje - har spilt en viktig rolle her. Prisstigningen, målt ved den harmoniserte konsumprisindeksen (HICPI), ser imidlertid ut til å ha stabilisert seg i underkant av 2,5 prosent siden i sommer. Kjerneinflasjonen, HICPI uten matvarer og energi, har ligget stabilt i underkant av 2 prosent gjennom 2004. Eurostyrkingen bidrar til lavere importprisvekst. Styrkingen mot dollar har også begrenset prisoppgangen på olje målt i euro. Oljeprisen er dessuten på vei nedover igjen. Økt import fra lavkostland, blant annet fra Asia og de nye EU-medlemmene, bidrar også til å holde inflasjonen i sjakk. Inflasjonen ventes derfor å falle under den øvre grensen for ESBs mål neste år. Utsikter til lav inflasjon og moderat vekst gjør at ESB ikke kommer til å sette opp renta med det første.

Veksten i euroområdet er fortsatt eksportledet. Så lenge husholdningenes etterspørselsvekst ikke tar seg opp, vil internasjonal etterspørsel være den viktigste drivkraften fremover. Med utsikter til et konjunkturomslag i USA neste år og fortsatt sterk euro, legger vi til grunn at også veksten i euroområdet vil avta fremover.

Makroøkonomiske anslag ifølge ulike kilder. Årlig endring i prosent

	BNP-vekst					Prisvekst				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
USA										
NIESR	0,8	1,9	3,0	4,2	3,4	2,1	1,4	1,9	2,2	2,4
ConsF	0,8	1,9	3,0	4,4	3,5	2,8	1,6	2,3	2,7	2,5
EU-kom	0,8	1,9	3,1	4,4	3,0	2,8	1,6	2,3	2,6	2,8
OECD	0,8	1,9	3,0	4,4	3,3	2,8	1,6	2,3	2,6	2,4
Japan										
NIESR	0,4	-0,3	2,5	4,0	2,7	-1,6	-1,3	-1,4	-1,0	0,3
ConsF	0,2	-0,4	1,3	3,9	1,5	-0,7	-1,0	-0,3	-0,1	-0,1
EU-kom	0,4	-0,3	2,4	4,2	2,1	-0,6	-0,9	-0,3	-0,2	0,2
OECD	0,4	-0,3	2,5	4,0	2,1	-0,7	-0,9	-0,3	-0,1	0,1
EMU										
NIESR	1,6	0,8	0,5	1,8	2,1	2,4	2,2	2,0	2,0	2,1
ConsF	1,6	0,9	0,5	1,8	1,7	2,4	2,3	2,1	2,1	1,8
EU-kom	1,6	0,9	0,6	2,1	2,0	2,4	2,3	2,1	2,1	1,9
OECD	1,7	0,9	0,6	1,8	1,9	2,4	2,3	2,1	2,1	2,0
Handelspartnere										
NIESR	1,5	1,3	1,2	2,6	2,5	2,3	1,9	1,8	1,5	1,9
ConsF	1,5	1,3	1,2	2,7	2,3	2,4	2,0	2,0	1,6	1,8
EU-kom	1,4	1,3	1,2	2,8	2,4	2,3	1,9	1,8	1,6	1,8
OECD	1,5	1,3	1,2	2,6	2,4	2,3	1,9	1,8	1,4	1,8

Kilder: EC fra oktober 04, OECD fra november 04, NIESR fra oktober 04, og Consensus Forecasts fra desember 04. Alle prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

Asia

I Kina har sterk investeringsvekst bidratt til overinvesteringer i blant annet stål- og sementindustrien. Det reflekterer den raske industrialiseringen og byggevirk-somheten i de store byene. Inflasjonen har også økt. I første halvår i år iverksatte kinesiske myndigheter tiltak for å dempe investeringsveksten, som så avtok noe i 2. og 3. kvartal. Eksportveksten økte imidlertid i samme periode, noe som bidro til at BNP-veksten holdt seg godt oppe gjennom årets tre første kvartaler.

Kinesiske myndigheter har i lang tid intervenert i valutamarkedet for å hindre at kinesiske yuan styrker seg mot amerikanske dollar. Fastkurspolitikken er nå under press. Hvis myndighetene lar den kinesiske valutaen styrke seg, vil kinesiske varer bli dyrere på verdensmarkedet, og konkurranseevnen bli svekket. Imidlertid vil den kraftige prisveksten på råvarer, som også kan skade kinesiske eksportører, motvirkes av en eventuell yuan-styrking, og den tiltakende inflasjonen vil dempes. Noen kraftig styrking er ikke å forvente. Til det er risikoen for at veksten skal rammes i betydelig grad for stor. Det ventes fortsatt høy vekst i den kinesiske økonomien, selv om tilstrammingstiltakene kan komme til å dempe veksten noe.

I Japan falt BNP-veksten markert i 2. og 3. kvartal i år etter fire kvartaler med høy - men nedjustert - vekst. Prisveksten var så vidt positiv i oktober, for første gang på tolv måneder, men det skyldes først og fremst høye energipriser; det er ikke utsikter til noe inflasjonspress. Rentene vil fortsatt holdes lave fremover. Eksporten har avtatt markert gjennom 2004. Det skyldes blant annet at japanske yen har styrket seg mot

amerikanske dollar og kinesiske yuan. Industrien har også fått merke de høye råvareprisene, og industriproduksjonen har falt med nær 3 prosent siden mai i år. Arbeidsledigheten er fortsatt lav, men nedgangen fra begynnelsen av 2003 stoppet opp i sommer og i oktober økte ledigheten med 0,1 prosentpoeng, til 4,7 prosent. Veksten i husholdningenes etterspørsel tok seg godt opp gjennom fjoråret, men har avtatt noe siden toppen i 1. kvartal i år. Det er heller ikke utsikter til økt etterspørsel over offentlige budsjetter. De viktigste vekstimpulsene ventes dermed fortsatt å komme fra internasjonal etterspørsel. Med lavere vekst internasjonalt fremover, går det mot moderat vekst i den japanske økonomien neste år.

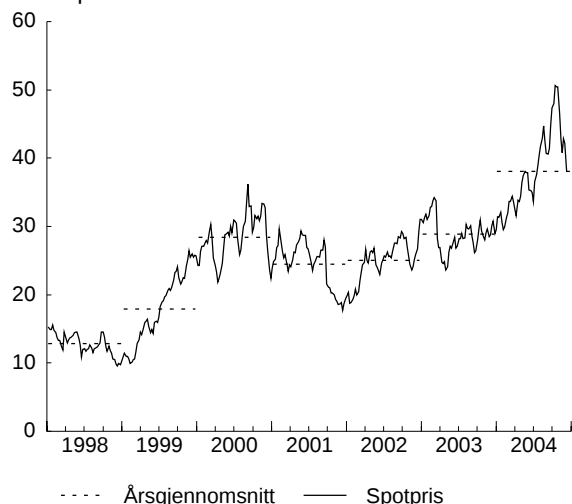
Utviklingen i oljemarkedet

Spotprisen på Brent Blend steg fra om lag 30 dollar per fat i slutten av desember i fjor til om lag 51 dollar fatet i midten av oktober i år. Siden har oljeprisen falt og lå i begynnelsen av desember på i underkant av 39 dollar per fat. Som gjennomsnitt over årets første 11 måneder har prisen vært om lag 38 dollar fatet, mot noe under 29 dollar for samme periode i 2003.

Flere forhold har bidratt til det kraftige fallet i oljeprisen den siste tiden. For det første ser det ut til at den økonomiske veksten og dermed oljeetterspørselen blir lavere enn tidligere forventet i flere deler av verden. I tillegg har lagrene av både råolje og ferdigprodukter økt noe. En så langt mild vinter har ført til større lagre av fyringsolje i USA, selv om lagrene fortsatt er lavere enn på mange år nå i desember. Dessuten har oljeproduksjonen i Mexicogulfen tatt seg opp etter at orkanen Ivan førte til stans i produksjonen på flere platt-

Spotprisen råolje, Brent Blend. 1998-2004

Dollar per fat

Kilde: Norges Bank.

former tidligere i høst. Det ser også ut til at de som spekulerte i en fortsatt økning i oljeprisen og foretok store innkjøp på futuresmarkedet for olje, nå selger seg ut av markedet.

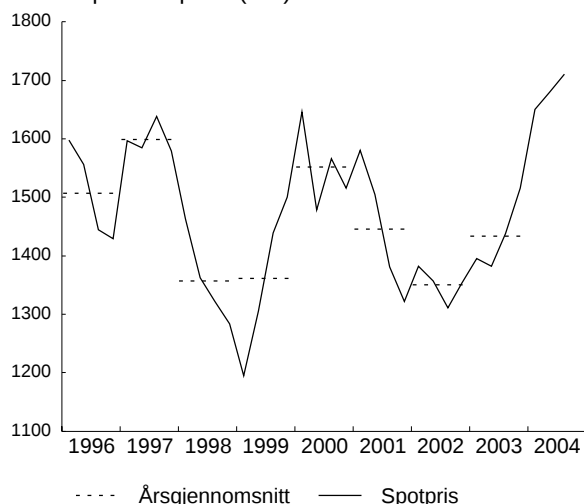
Det internasjonale energibyrået (International Energy Agency, IEA) forventer at oljeetterspørselen vil øke med 1,4 millioner fat per dag fra 2004 til 2005. Oppgangen er først og fremst forventet å komme i Asia og Midtøsten. Samtidig forventer IEA at produksjonen utenfor OPEC går opp med 1,2 millioner fat daglig, og da spesielt i det tidligere Sovjetunionen, Vest-Afrika og Latin-Amerika. Dette fører til at residualetterspørselen som er rettet mot OPEC øker litt neste år, slik at kartellet i liten grad mister markedsandeler til andre produsenter.

Som følge av høy OPEC-produksjon, har det vært lite ledig produksjonskapasitet i kartellet og dette har bidratt til bekymring for konsekvensene av produksjonsbortfall for eksempel i Irak, Venezuela eller Nigeria. Ifølge IEA stiger lagrene av råolje i OECD-området, slik at de nå snart er på gjennomsnittet av de siste fem årene. OPEC har nylig besluttet å kutte produksjonen med 1 million fat per dag fra årskiftet. Dersom OPEC hadde holdt produksjonen på dagens nivå gjennom vinteren, ser det ut til at de globale lagrene av råolje i tredje kvartal i år og første kvartal neste år sett under ett ville kunne ha økt med noe over en million fat per dag. Dette er en periode der lagrene normalt reduseres med mellom 0,5 og 1 million fat per dag. Lenger ut i 2005 ser det ut til å være rom for at OPEC kan redusere produksjonen ytterligere uten at det får negative konsekvenser for lagersituasjonen for råolje. Dette vil føre til at kartellet får større ledig produksjonskapasitet, slik at bekymringene for konsekvensene av et produksjonsbortfall svekkes.

OPEC har ikke offisielt endret sitt prismål, som sier at oljeprisen på en kurv av OPEC-oljer skal ligge mellom 22 og 28 dollar fatet, som tilsvarer 23 og 29 dollar per fat for Brent Blend. Oljeprisen har i over ett år ligget over det ønskede intervall. Enkelte signaler fra sentrale OPEC-medlemmer tyder på at kartellet vil øke prismålet når markedet er mer stabilt. Med forutsetning om at kartellets reelle prismål vil bli økt og at lagersituasjonen gir rom for en fortsatt nedgang i oljeprisen, legger vi til grunn en oljepris på 35 dollar per fat fremover i prognoseperioden. Vi kan likevel oppleve en periode med høyere oljepris, dersom vinteren i USA blir mer enn normalt kald og etterspørselen etter fyringsolje tilsvarende stor.

Spotprisen på aluminium. 1996-2004

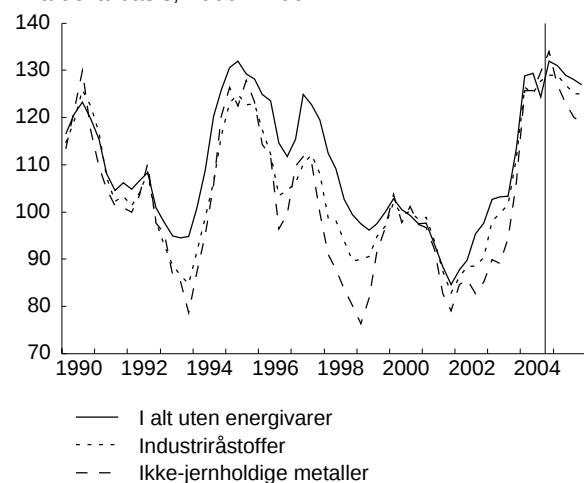
Dollar per 100 pund (lbs.)

Kilde: IMF.

Indekser for råvarepriser på verdensmarkedet. 1990 - 2005

På dollarbasis, 2000 = 100

Kilde: AIECE.

Norsk økonomi

Konjunkturoppgangen i norsk økonomi har nå vart i halvannet år, og den underliggende årsveksttakten i BNP for Fastlands-Norge har vært 3,4 prosent de siste seks kvartalene. Revisjonen av tallene fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR), herunder oppdateringen av basisår, har i så måte ikke endret på det konjunkturbildet som forelå i september. Konjunkturbunnen våren 2003 var ikke dyp, med et produksjonsgap i konjunkturbunnen på bare 1,5 prosent av trend-BNP. Med de anslag som gis i denne rapporten vil norsk økonomi komme over i en høykonjunktur tidlig i 2005. Vi må tilbake til 1970-tallet for å finne en like moderat lavkonjunktur som den norsk økonomi da vil ha vært igjennom.

Viktig ny informasjon vi nå har, sammenliknet med den vi satt inne med i begynnelsen av september er – foruten en revidert historie og et kvartal med nye observasjoner – det vedtatte statsbudsjettet med forslaget til skatte- og avgiftsendringer. Her var det flere nyheter, ikke minst momsendringene som påvirker våre 2005-anslag litt. Viktigere er imidlertid at oljeinvesteringene ser ut til å bli vesentlig høyere de nærmeste årene enn vi tidligere har lagt til grunn. Den høye oljeprisen og utsiktene til at prisen kan bli værende høy (dvs. snarere over enn under 30 USD per fat), gjør at svært mange utbyggingsprosjekter nå vurderes som lønnsomme. Typisk nok ser vi hvordan oljeselskapene oppjusterer sine forventninger om framti-

Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2002-2004. Vekst fra forrige periode. Prosent

			Sesongjustert			
	2002	2003	03.4	04.1	04.2	04.3
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,0	3,0	0,7	1,8	0,1	0,8
Konsum i offentlig forvaltning	3,7	1,4	0,0	0,7	1,0	-0,1
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	-1,0	-2,0	-6,4	9,2	1,8	4,4
Fastlands-Norge	2,5	-2,2	2,6	-0,2	3,4	3,6
Utvinning og rørtransport	-5,3	16,9	-7,2	9,3	1,0	3,3
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	..	..	..	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	3,1	1,6	0,8	1,2	0,9	1,1
Eksport	-0,8	1,6	3,7	-1,4	0,4	-1,1
Råolje og naturgass	1,9	-0,6	-1,9	7,2	-1,4	-2,6
Tradisjonelle varer	0,4	5,1	1,8	-2,1	-1,2	5,4
Import	0,7	2,2	2,4	3,5	2,2	4,0
Tradisjonelle varer	3,4	4,3	2,1	4,8	3,9	3,7
Bruttonasjonalprodukt	1,1	0,4	0,3	1,1	1,2	-1,0
Fastlands-Norge	1,4	0,7	0,9	0,7	1,0	0,7
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	-1,1	-1,2	0,5	0,6	0,3	0,5
Sysselsatte personer	0,1	-0,6	-0,1	-0,3	0,4	0,2
Arbeidsstyrke ²	0,4	0,0	-0,1	-0,5	0,6	0,2
Arbeidsledighetsrate, nivå ³	3,9	4,5	4,6	4,3	4,5	4,5
Priser og lønninger						
Lønn per normalsårsverk ⁴	5,3	3,9	2,7	2,9	3,7	4,0
Konsumprisindeksen (KPI) ⁴	1,3	2,5	1,2	-1,4	0,9	1,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ⁴	2,3	1,1	0,6	0,1	0,2	0,3
Eksportpriser tradisjonelle varer	-8,9	-2,2	2,5	4,9	-1,1	2,3
Importpriser tradisjonelle varer	-7,5	0,4	1,6	0,8	0,1	0,1
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	193,9	200,3	54,8	53,1	50,4	61,0
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	6,9	4,1	2,8	2,0	2,0	2,0
Utlånsrente, banker ⁵	8,5	6,6	4,7	4,4	4,1	4,1
Råoljepris i kroner ⁶	197,5	204,7	203,2	221,0	242,5	283,1
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	91,6	92,8	94,7	98,2	94,9	96,1
NOK per euro	7,51	8,00	8,22	8,63	8,26	8,39

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Definert som summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ifølge nasjonalregnskapet fratrukket utlendinger i utenriks sjøfart.

³ Ifølge AKU.

⁴ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁵ I slutten av perioden.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

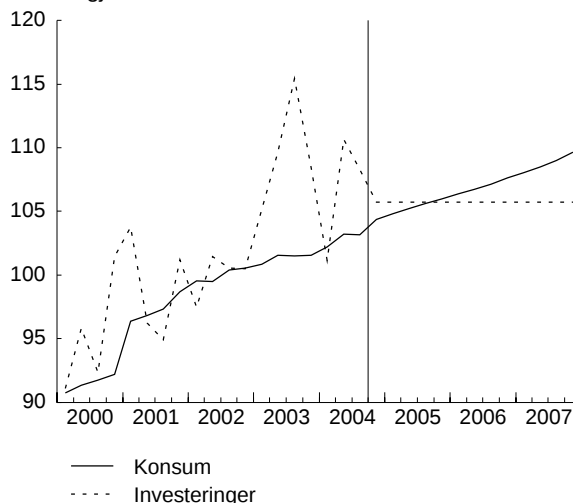
dig oljepris med utgangspunkt i observerte hendelser, dvs. hvordan de oppdaterer sine forventninger med ny informasjon. Vi har derfor i tråd med oljeselskapenes investeringsplaner oppjustert anslagene for investeringene.

Dette bidrar til at konjunkturoppgangen i norsk økonomi i 2005 blir sterkere enn tidligere lagt til grunn, og at høykonjunktoren forlenges fram til etter 2007. Usikkerheten er imidlertid stor. Under den forrige konjunkturoppgangen i 1997 var det en overraskende oppjustering av oljeinvesteringene som var hovedårsaken til at alle undervurderte styrken i oppgangen, og at høykonjunktoren ble så langvarig som den ble. Noe slikt kan meget vel gjenta seg denne gang, også fordi kostnadsoverskridelser i oljesektoren mest typisk skjer når det er høy kapasitetsutnyttning i de bedriftene som er involvert i utbyggingen.

Til forskjell fra 1997 er imidlertid innretningen av pengepolitikken nå en annen, med fokus på inflasjonsmål og ikke valutakursmål. Hvis konjunkturoppgangen i utlandet skulle dempes og snu til nedgang mot slutten av 2005, slik vi har lagt til grunn i vårt hovedalternativ, er det ikke rimelig å legge til grunn en renteoppgang i euroområdet. I så tilfelle vil det nok være vanskelig for Norges Bank å øke norske renter for å motvirke den norske oppgangen. Da vil fort kronekursen styrkes på ny og det blir vanskelig å nå inflasjonsmålet, samtidig som norsk økonomi blir enda mer oljeavhengig. Eksportorientert næringsliv ville da både stå overfor sviktende markeder i utlandet og enda svakere kostnadsmessig konkurranseevne, ikke ulikt situasjonen i 2002.

Vår oppfatning om at konjunkturoppgangen i utlandet snur til nedgang gjennom 2005 er imidlertid ikke konsensusoppfatning. Konsensus er basert på at veksten i USA i høyden skal avta svakt fra 2005 til 2006, mens veksten skal tilta for EU-området. I dette perspektivet legger de fleste til grunn at nominelle renter vil gradvis øke både i USA og euroområdet. Sammen med en viss nedgang i inflasjonen i euroområdet blir da realrentene her klart høyere enn i 2004. Det som skal drive denne utviklingen er en økning i investeringene. I en alternativberegning viser vi hva som skje med norsk konjunkturutvikling dersom veksten ute fortsetter, kombinert med en renteøkning mot slutten av 2005 og videre inn i 2006. En slik utvikling vil kunne lette presse på pengepolitikken, men forhindrer ikke at norsk økonomi fortsetter å være i en høykonjunktur fra 2005 til 2007. Skulle oljeinvesteringene vise seg å blir enda høyere enn vi har lagt til grunn, er vi tilbake til tradisjonelle dilemmaer i norsk økonomi. Pengepolitisk handlefrihet er da ikke nok, og finanspolitikken må spille på lag med pengepolitikken. Det gjør den ikke med det opplegget for 2005 som nå er lagt. Erfaringene fra 1997 er også at det er vanskelig med en tilstramming av finanspolitikken til våren når partiene står foran et valg om høsten.

Offentlig forvaltning
Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Litt mer ekspansiv finanspolitikk

Finanspolitikken har bidratt til den konjunkturoppgangen i norsk økonomi som startet i første halvår 2003. De finanspolitiske impulsene i 2004 har vært om lag på linje med året før, målt ved det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet som andel av trendverdien av BNP for fastlandsøkonomien. Nivået på budsjettunderskuddet i 2004 blir anslagsvis 2 prosent høyere enn hva en snever tolkning av handlingsregelen for finanspolitikken tilsier. Dette er en grov indikator for den diskresjonære delen av finanspolitikken. Svakere skatteinnngang enn tidligere lagt til grunn, bidrar til at underskuddet i 2004 blir noe større enn anslått i Nasjonalbudsjett 2005, mens nedgang i sykefraværet trekker i motsatt retning. For 2005 hadde regjeringens opprinnelige finanspolitiske opplegg om lag samme ekspansivitet som i 2004, men budsjettavtalen i Stortinget har økt ekspansiviteten noe. Mens økte budsjettunderskudd (oljekorrigert og strukturelt) i årene etter 2001 kunne begrunnes med behovet for å motvirke effektene av nedgang i verdien av Petroleumsfondet, og etter hvert også med ønske om å føre en motkonjunkturpolitikk, er disse grunnene ikke lenger til stede i 2005 når norsk økonomi antakelig er vei inn i en høykonjunktur.

Skatte- og avgiftsopplegget for 2005 er innarbeidet i våre anslag, og det fører til noen endringer i anslagene sammenliknet med vår forrige konjunkturrapport fra september. For det første øker den generelle momssatsen fra 24 til 25 prosent, mens satsen for matmoms reduseres fra 12 til 11 prosent. Det er også noen andre justeringer i momsen, bl.a. på transport. Det direkte nettobidraget av disse endringene på samlet KPI-vekst er knapt 0,4 prosentpoeng i 2005. Tar en dessuten i betraktning at en også vil kunne ha effekter på lønnsutvikling mv. kan bidraget bli noe høyere enn 0,4 prosentpoeng i 2005. For KPI-JAE er trolig effekten av momsendingene ubetydelig da de direkte avgiftseffektene er rensset bort.

Ved siden av økte indirekte skatter som følge av momsendingene, er en rekke avgiftssatser endret. Ikke alle endringene er en standard inflasjonsjustering som vi tidligere la til grunn, men avvikene er moderate og har små effekter på våre anslag. Av større betydning for våre anslag er reduksjonen i direkte skattesatser. Disse er innarbeidet i beregningene og bidrar til å øke husholdningenes disponible inntekter. Denne nominelle inntektsveksten blir imidlertid redusert gjennom økt anslag på samlet KPI-vekst slik at realdisponibel inntekt for husholdningene ikke er endret så mye som følge av skatteopplegget samlet sett. Når det gjelder offentlig kjøp av varer og tjenester til konsum- og investeringsformål er nye anslag fra Nasjonalbudsjett 2005 innarbeidet, men disse anslagene avviker ikke mye fra det vi hadde i vår forrige beregning.

For 2006 og 2007 har vi, som vanlig, lagt til grunn uendrede reelle skatte- og avgiftssatser. Offentlig kjøp av varer og tjenester vokser om lag i samme takt som i 2005. Dette innebærer at finanspolitikken gradvis, men ganske moderat, strammes til i tråd med anslagene i Nasjonalbudsjettet 2005.

Renteoppgangen avblåses?

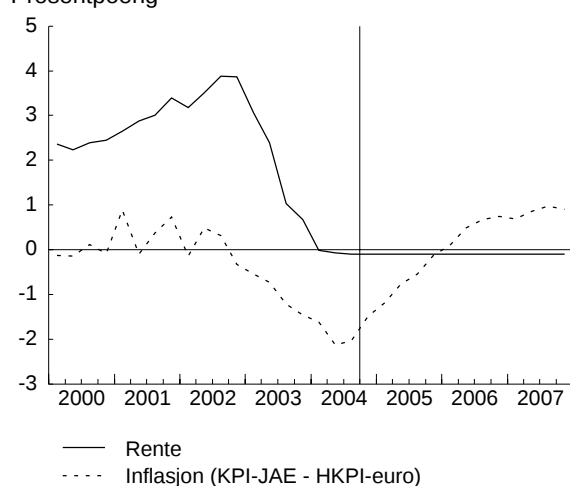
I foregående konjunkturrapporter la vi til grunn at rentene skulle forbli lave i hele prognoseperioden, men med en svak renteoppgang i løpet av 2005 og en tilsvarende nedgang i løpet av 2006. Dette hadde blant annet bakgrunn i at vi forventet en renteøkning fra den europeiske sentralbanken i første del av 2005. Grunnlaget for en slik renteøkning synes nå å være svekket. Veksten i euroområdet var svak i 3. kvartal, blant annet på grunn av høye oljepriser og sterk euro, og ulike konjunkturindikatorer fra 4. kvartal tyder på at veksten kan bli dempet også framover. Den sterke eurokursen kan dessuten kompensere for noe av den inflasjonsdrivende effekten som kommer med høye energipriser. Grunnlaget for en europeisk renteøkning synes derfor å svekkes.

Dersom ESB ikke endrer sine renter, vil en norsk renteoppgang kunne gi betydelige utslag i valutakursen. Riktignok venter vi at høye oljeinvesteringer vil forlenge høykonjunkturen i Norge inn i 2006 og 2007, men i vår prognosebane forblir inflasjonen på et forholdsvis lavt nivå fram mot 2007, selv med uendret rente og en relativt stabil valutakurs. Det er dermed vanskelig å se at det er grunnlag for noen særnorsk renteøkning. I en egen beregning viser vi imidlertid konsekvensene for norsk økonomi av en sterkere vekst internasjonalt, kombinert med økt eurorenter, der også norske renter økes.

Sterkere krone, eller bare mer volatil valutakurs?

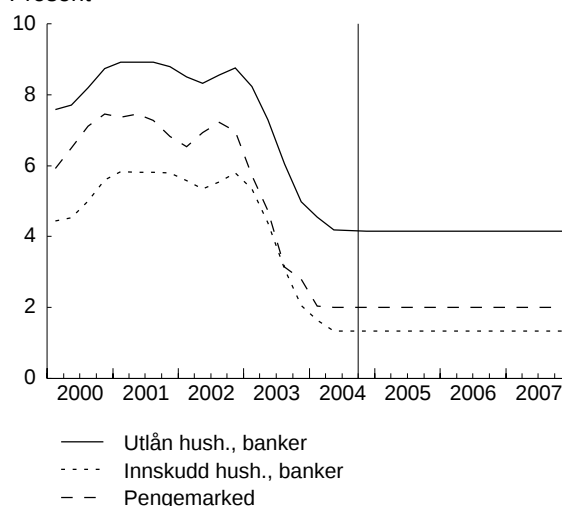
Krona har, siden siste rapport, i perioder styrket seg betydelig mot euro. Den gikk fra et nivå på mellom 8,30 og 8,40 i september, til nivåer under 8,10 i slutten av november. Det har i pressen blitt rapportert at

Rente- og inflasjonsforskjell mellom norske kroner og euro

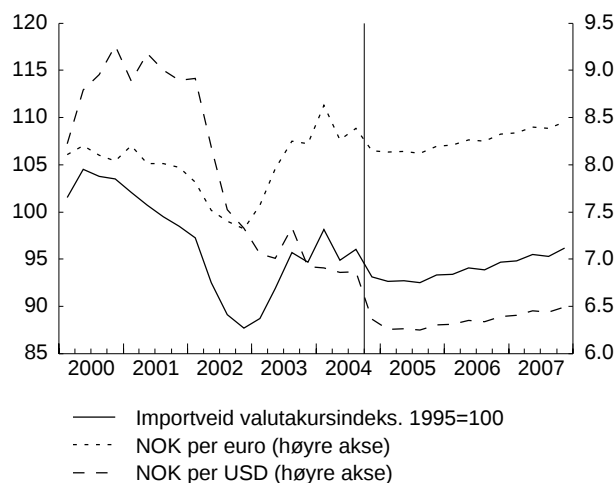
Kilder: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Norske renter

Kilder: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

flere analytikere forventet at kursen kunne gå under 8. I begynnelsen av desember kom så en svekkelse fra 8,07 ned mot 8,25. Det er mulig at noe av disse svingningene kan skyldes utviklingen i oljeprisen, som først steg, og så falt i denne perioden.

Man skal likevel være forsiktig med å knytte bevegelsene i krona til oljeprisen alene. Valutamarkedet har de siste månedene opplevd et skift, i den forstand at en periode med dollarstabilitet har blitt erstattet med en kraftig svekkelse av dollar mot de to andre store valutaene, euro og yen, og da særlig mot euro. I slike perioder vil ofte porteføljeforvaltere søke mot nye investeringsmuligheter, noe som igjen kan gi ustabilitet i små valutaer som ikke direkte har noen sammenheng med vurderingen av dollar og euro. For eksempel kan man merke seg at ikke bare Norge, men flere andre land som driver inflasjonsstyring, blant annet Sverige og Australia, fikk sterkere valuta mot euro i oktober og november.

Dersom styrkingen av norske kroner reflekterer en internasjonal trend i retning av investering i mindre valutaer, snarere enn endringer i lokale forhold, er det begrenset hva Norges Bank kan gjøre for å påvirke kursen. Den negative rentedifferansen mot euro skulle, isolert sett, allerede bidra til å gjøre norske kroner mindre attraktive. Bevegelser i oljeprisen kan, som sagt, også påvirke kursen. Det er imidlertid historisk vanskelig å se noen nær sammenheng mellom kronekurs og løpende oljepris. Det er ikke overraskende, siden det også er vanskelig å se realøkonomiske grunner til at en slik kobling skal være særlig sterk. Tross alt blir det meste av inntektene fra petroleumsformuen disponert direkte i utenlandsk valuta. I den grad avkastning fra oljeinvesteringene blir vekslet om for å betale oljeskatt, blir mye av denne effekten sterilisert gjennom kjøp av valuta til Petroleumsfondet.

Det kan på ingen måte utelukkes at kronekursen igjen vil styrke seg. I våre prognoser legger vi imidlertid, som beskrevet i tidligere rapporter, til grunn at valutakursen i stor grad styres av utviklingen i kjøpekraftspariteten, dvs. det relative forholdet mellom norske og utenlandske priser, og rentedifferansen mot euroområdet. Det tilsier at krona gradvis vil svekke seg, etter hvert som prisveksten i Norge tar seg noe opp, mens rentedifferansen forblir liten. Men i det minste innenfor kortsiktige perspektiv kan volatiliteten i kronekursen gå opp. Hvis dollarkorreksjonen fortsetter, kan markedene forbli stabile. I slike perioder kan man oppleve at kapitalstrømmene snur raskt, og at begivenheter som under andre omstendigheter i liten grad preger markedsbildet, nå kan gi store prisutslag. Denne typen volatilitet skulle imidlertid ikke være en trussel mot muligheten for valutasikring hos den enkelte eksportør og importør. Det er derfor liten grunn til å tro at slik volatilitet skal ha særlig store realøkonomiske konsekvenser.

Investeringsrekorden fra 1998 for fall?

I hovedtrekk viser de sesongjusterte KNR-tallene en klar økning i investeringsvolumet i utvinning og rørtransport gjennom andre halvår av 2002 frem til og med 3. kvartal i 2004. Reviderte tall viser at nivået på investeringene økte med 16,9 prosent på årsbasis fra 2002 til 2003. SSBs investeringsstatistikk er en viktig informasjonskilde for våre anslag på investeringsnivået fremover. SSBs siste undersøkelse indikerer nå et lavere investeringsnivå for 2004 enn tidligere antatt. Spesielt er det investeringene tilknyttet leting og felt i drift som er nedjustert. For året sett under ett, innebærer dette at vi nå anslår investeringsvolumet til å bli i underkant av 10 prosent høyere enn i 2003.

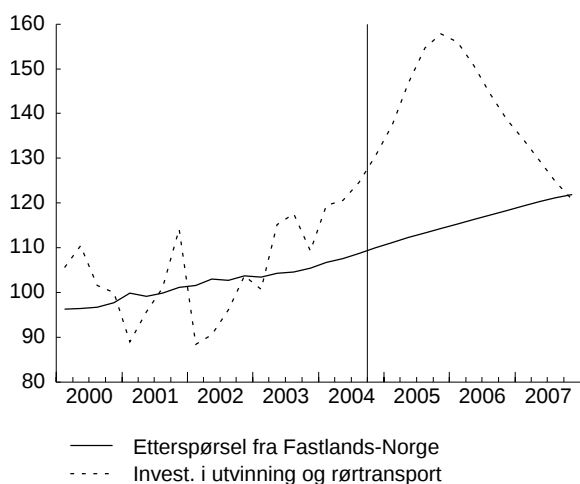
For 2005 antar vi nå at investeringsnivået vil ligge over 23 prosent høyere enn i 2004. Dette er en betydelig økning i forhold til tidligere anslag, og skyldes primært at oljeselskapenes egne rapporterte investeringsanslag er oppjustert. Vi legger nå til grunn at investeringene tilknyttet både leting, rørtransport, utbygging og felt i drift øker til dels betydelig, mens investeringene i landanlegg avtar noe. Målt i faste priser anslås investeringsnivået til drøye 2 mrd. lavere enn i toppåret 1998 – en rekord som kan bli slettet allerede til neste år. En vedvarende høy oljepris samt oljeselskapenes positive tilbakemeldinger på tildelingene i den siste konsesjonsrunden, forventes å gi et høyt investeringsnivå også i de to siste årene av prognoseperioden.

For 2006 antas investeringene å synke noe, mens vi for 2007 legger til grunn at investeringene synker med nær 15 prosent, noe som innebærer et investeringsvolum som ligger noe høyere enn det som antas for 2004. Det legges nå til grunn til et høyt nivå på investeringene tilknyttet leting, felt i drift og feltutbygging, mens investeringene i landanlegg og rørtransport gradvis fases ut med ferdigstillingen av Snøhvit og Ormen Lange. Virkningene av økningen i oljeinvesteringene etter 2004 er for øvrig omtalt i egen boks.

Målt i forhold til foregående kvartal, viser de sesongjusterte produksjonstallene at olje- og gassutvinningen økte med drøye 3 prosent i 1. kvartal i år, for så å øke med ytterligere ett prosentpoeng i 2. kvartal. Omfattende planlagt vedlikeholdsstans på flere felt, samt tekniske problemer på andre, resulterte i en anslått utvinningsnedgang på nær 7 prosent i 3. kvartal. Gassutvinningen ble rammet relativt sett hardest, blant annet på grunn av vedlikehold ved mottaksanlegget på Kårstø. For 4. kvartal har vi lagt til grunn at driftsproblemene tiknyttet Snorre A-plattformen fortsetter ut året, noe som gir seg utslag i et anslått nivå på oljeutvinningen som ligger om lag 4 prosent lavere enn samme kvartal i 2003. For året som helhet forventes oljeutvinningen å bli 1 prosent lavere enn i 2003, og samlet utvinning av olje og gass om lag på samme nivå i de to årene. For prognoseperioden legger vi til grunn en årlig økning i den samlede utvinningen på

Innenlandsk etterspørsel

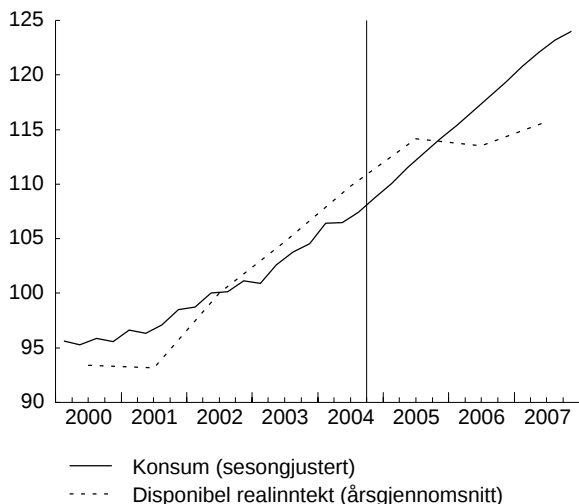
Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Inntekt og konsum i husholdninger mv.

Volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

om lag 2 prosent. Gassutvinningen antas gjennomsnittlig å øke med nær 13 prosent årlig, mens oljeutvinningen etter hvert trolig vil synke noe. I hovedsak er dette i tråd med anslagene gitt i Nasjonalbudsjettet 2005, men er noe oppjustert som følge av at vi i vår prognose har et høyere investeringsnivå.

Sterk konsumvekst fremover

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner gikk ifølge reviderte nasjonalregnskapstall opp med 3 prosent fra 2002 til 2003, målt i faste priser, mens tidligere publiserte tall viste en vekst på nær 4 prosent. Samtidig er veksten i husholdningenes disponible realinntekter revidert opp fra om lag 2 prosent til over 4,5 prosent i 2003, en revisjon som i hovedsak kan føres tilbake til betydelig oppjusterte utbytteutbetalinger fra aksjer. De unormalt høye utbytteutbetalingene dette året skyldes trolig fjerningen av utbytteskatten i 2002 samt tilpasninger til en eventuell kom-

Virkninger av økte oljeinvesteringer i 2005-2007

Hvis våre antakelser om investeringene tilknyttet utvinning og rørtransport for 2004 slår til, innebærer dette et forholdsvis høyt nivå - ca. 68 mrd. målt i faste 2002-kroner. I vår prognose for årene 2005-2007 legger vi til grunn at investeringene blir henholdsvis 16 mrd., 14 mrd. og 2 mrd. høyere enn nivået i 2004. I 2005 utgjør dette en impuls på drøye én prosent av BNP for Fastlands-Norge. De makroøkonomiske virkningene av disse høyere investeringsnivåene følger av tabellen under. Beregningen er partiell, i den forstand at det ikke er gjort endringer i finans- eller pengepolitikken, og at valutakursen er forutsatt uforandret.

Bidrag fra økte oljeinvesteringer i 2005-2007

I prosent der ikke annet fremgår

	2005	2006	2007
Realøkonomiske hovedstørrelser			
Investeringer i utvinning og rørtransport	23,1	19,9	2,9
Konsum i husholdningene	0,1	0,2	0,4
Investering, Fastlands-Norge	0,5	0,9	0,1
Eksport	0,0	0,0	0,0
Import	1,4	1,4	0,3
BNP Fastlands-Norge	0,6	0,4	0,0
- Industri	1,0	1,9	1,7
Sysselsatte personer	0,3	0,3	0,0
Arbeidsledighetsrate (prosentpoeng)	-0,2	-0,2	0,1
Priser			
Lønn	0,2	0,5	0,6
KPI	0,0	0,2	0,2
I mrd. kroner			
Driftsbalansen ovenfor utlandet	-6,6	-6,6	-0,8

Oljeinvesteringene krever store leveranser fra utlandet, og de investeringsarter som forventes å øke mest er også de mest importintensive. Etter hvert bidrar også det økte konsumet og investeringene i Fastlands-Norge til økt import. Innenlands retter impulsene fra oljeinvesteringene seg i hovedsak mot industrinæringene, samt noen tjenesteytende næringer. Bruttoproduktet i industrien øker således i 2005, noe som i vesentlig grad må tilskrives de direkte effektene, men konsumet og investeringsøkningen vil etter hvert også bidra. Konsumøkningene er en følge av økt reallønn og sysselsetting. Arbeidsledigheten reduseres de første årene, og dette presser opp lønninger og priser. Siden det ikke er lagt inn forutsetninger om økt oljeproduksjon i beregningsperioden, svekkes driftsbalansen overfor utlandet.

mende utbyttebeskatning (jf. Skaugutvalgets innstilling, NOU 2003:9). Brorparten av utbytteutbetalingene er nok i liten grad konsummotiverende for husholdningene, noe som understøttes av at konsumet ikke steg mer enn 3 prosent og at spareraten økte fra et rekordhøyt nivå i 2002 til hele 10 prosent i 2003.

Sesongjusterte KNR-tall viser at konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner steg med 0,8 prosent fra 2. til 3. kvartal i år, etter å ha vokst med henholdsvis 1,8 og 0,1 prosent i 1. og 2. kvartal. Varekonsumet vokste sesongjustert noe svakere enn totalkonsumet i 3. kvartal i år. Det var først og fremst en nedgang i konsumet av bøker, tobakk og fritidsutstyr som bidro til å dempe veksten i varekonsumet. Samlet for årets tre første kvartaler var konsumet i husholdningene

Husholdningenes formuesplasseringer

Gjennom det siste året har nominelle norske renter ligget på historisk sett lave nivåer. I våre prognoser antar vi at rentene vil forbli på disse nivåene i flere år framover. Riktignok er realrenten etter skatt ikke like lav i et historisk perspektiv, men husholdningenes rentekostnader er langt lavere enn hva de var bare noen få år tilbake. Samtidig har vi hatt en periode med høy vekst i boligprisene.

Husholdningene må på løpende basis vurdere hvordan de skal investere sine midler. Grovt sett kan man plassere pengene i banken, i aksjer eller i bolig. Man kan øke sin mulighet til investering ved å låne penger. De fleste låner penger med sikkerhet i bolig. I en verden med lave renter og stigende boligpriser, er det gunstig å låne penger for å investere i bolig. I våre prognoser er dette primært reflektert gjennom forventninger om økte boliginvesteringer og redusert netto finansinvestering. I praksis innebærer dette en vridning fra finansinvesteringer til investeringer i realkapital, da primært bolig. Dette er et vesentlig trekk i mange industrialiserte land; gjennomsnittshusholdningen tar opp mer gjeld og holder en større andel av sine verdier i bolig.

Kan husholdningenes tilpasning forklares med økonomisk teori? Simuleringer foretatt på en standard finansmodell, der det antas at avkastningen på aksjer, bolig og rentenivå i perioden 1993-2002 reflekteres i husholdningenes forventninger om fremtidig avkastning, viser at denne tilpasningen er svært rimelig, se Harding, Solheim og Benedictow (2004). Det er imidlertid knyttet usikkerhet til hvorvidt den avkastningen på bolig vi har sett i denne perioden, kan opprettholdes over tid. I praksis har vi fremdeles ikke mer enn tjue års erfaring med et uregulert kredittmarked. Hvordan bolig vil fungere som spareobjekt etter hvert som den demografiske strukturen i Norge endres med flere eldre, vet vi lite om.

Et relevant spørsmål er hva de forventninger vi nå har om renter og boligpris framover skulle innebære for husholdningenes tilpasning. Her har vi simulert en tilpasning hvor vi gradvis oppdaterer historiske data med forventninger om avkastning, hvor forventningene er hentet fra prognosebanen som presenteres i

denne konjunkturrapporten. Videre antar vi at husholdningene ønsker å holde risikoen i sine investeringer konstant. Med denne antagelsen vil de velge å endre sine porteføljer når deres forventning om avkastning endres. Dette gir et noe annet bilde av husholdningenes tilpasning enn det som er reflektert i den vanlige versjonen av våre makromodeller.

Det viser seg at den optimale tilpasningen for husholdningene innebærer at gjeld som andel av netto formue skal flate ut, og endog kanskje falle i årene som kommer. Grunnen til dette er at vi forventer at avkastningen av å holde bolig vil reduseres i årene framover. I vår simulerte finansmodell innebærer dette at husholdningene vil begynne å redusere gjeldsoppbyggingen fra 2006, og bygge ned gjelden i årene som kommer. Isteden vil de øke finansinvesteringene; holde mer bankinnskudd og mer aksjer. Hvis dette slår til, innebærer det et brudd med den trenden vi har sett de siste årene. Kredittveksten vil avta, og etterspørselen etter bolig vil flate ut.

Andel av netto formue

År	Bolig	Aksjer	Gjeld
2004	1,66	0,17	-0,84
2005	1,59	0,17	-0,76
2006	1,41	0,16	-0,57
2007	1,22	0,15	-0,37

Tabellen viser beregnet andel av netto formue for hhv. bolig, aksjer og gjeld. De tre kategoriene summerer seg til 1. Gjeld er netto bankinnskudd, altså innskudd i bank fratrukket gjeld i bank. Endringen fra år til år reflekterer at husholdningene endrer forventninger om avkastning på de tre objektene. Prisendringene for aktivaklassene er hentet fra prognosebanen i denne konjunkturrapporten. Tallene er for gitt risikoaversjon (3,25).

Referanse:

T. Harding, H. Solheim og A. Benedictow (2004): House ownership and taxes, Discussion Paper 395, Statistisk sentralbyrå.

om lag 4,4 prosent høyere enn samme periode i 2003. Den sterke veksten i husholdningenes konsum, som har vært et gjennomgående trekk siden slutten av 2002, ser dermed ut til å fortsette gjennom 2004, om enn i noe mindre grad enn lagt til grunn i vår forrige konjunkturrapport.

Veksten i husholdningenes disponible realinntekter i 2004 anslås til knappe 5 prosent. Bak dette anslaget ligger blant annet en lønnsvekst på linje med 2003, sammen med en viss oppgang i sysselsettingen. Det gir en sterkere vekst i lønnsinntektene i 2004 enn i 2003, da det var nedgang i sysselsettingen. Veksten i næringsinntekter ser også ut til å bli sterkere i inneværende år sammenlignet med i fjor. Utviklingen i netto formuesinntekter bidrar til å trekke veksten i husholdningenes inntekter opp. Siden husholdningene er i netto gjeldsposisjon når vi ser på rentebærende fordringer og gjeld, vil en gitt reduksjon i rentenivåene senke inntektene fra bankinnskudd mindre enn utgiftene til gjeld, noe som trekker i retning av økte netto formuesinntekter. Utbytteutbetalingene i 2004 antas å bli om lag som i 2003. Svært lav konsumprisvekst bidrar vesentlig til den forholdsvis høye disponible

realinntektsveksten i 2004. For årene 2005, 2006 og 2007 anslås veksten i husholdningenes disponible realinntekter til henholdsvis 4, -0,5 og 2 prosent. Den reelle inntektsveksten gjennom prognoseperioden reduseres i forhold til 2004 som følge av svakere vekst i næringsinntekter, lavere stønadsvekst, høyere konsumprisvekst samt betydelig reduksjoner i utbytteutbetalinger, særlig fra 2005 til 2006. Den vedtatte gjennomføringen av utbytteskatt i 2006 og tilpasninger til denne i forkant, gjør imidlertid utbytteanslagene svært usikre.

Konsumveksten i husholdninger og ideelle organisasjoner er beregnet til om lag 4,5 prosent i såvel 2004 som i de tre påfølgende årene. Sammen med anslaget på veksten i disponibel realinntekt, vil spareraten på vel 10 prosent i 2003 bli nær uendret i år. Til tross for at veksten i disponibel realinntekt antas å bli lavere fremover sammenlignet med 2004, vil likevel ikke konsumutviklingen bli nevneverdig påvirket. Bortfallet av de skattemotiverte utbytteutbetalingene vil neppe ha noen konsumeffekter av betydning. Den sterke konsumveksten de kommende årene kan langt på vei forklares med utviklingen i realrenten. Selv om det

nominelle rentenivået antas å bli om lag uendret fremover, vil realrenten falle gjennom prognoseperioden som følge av den økte konsumprisveksten. En realrentenedgang innebærer i seg selv at konsum i innværende periode blir relativt billigere i forhold til konsum i neste periode, slik at husholdningene fremskynder konsum til innværende periode på bekostning av konsum i senere perioder. Med anslagene som her er lagt til grunn, vil spareraten komme ned på rundt 2,5 prosent i 2007. Fallet i spareraten, sammen med klar vekst i boliginvesteringene, vil gjenspeile seg i et markant fall i husholdningenes nettofinansinvesteringer. Målt nominelt, antas husholdningene å redusere sine nettofinansinvesteringer fra om lag 53 milliarder i 2004 til nær -24 milliarder i 2007. Nesten halvparten av denne nedgangen kan tilskrives endringene i utbytteutbetalinger. Se for øvrig egen boks om husholdningenes finansielle tilpasning.

Fortsatt vekst i boliginvesteringene

Etter flere år med nedgang i boliginvesteringene kom et omslag 4. kvartal i fjor, og boliginvesteringene har vist kraftig vekst gjennom årets tre første kvartaler. Ifølge sesongjusterte igangsettingstall ble det påbegynt bygging av om lag 12 prosent flere boliger i 3. kvartal i år sammenlignet med 4. kvartal i fjor. Samlet for årets tre første kvartaler viser statistikken at antallet igangsatte boliger var om lag 30 prosent høyere enn samme periode i 2003. Sesongjusterte KNR-tall viser at boliginvesteringene, målt i faste priser, steg med 4,6 prosent fra 2. til 3. kvartal i år. I 2. kvartal var veksten 5,7 prosent, etter en vekst på nær 3 prosent i kvartalet før.

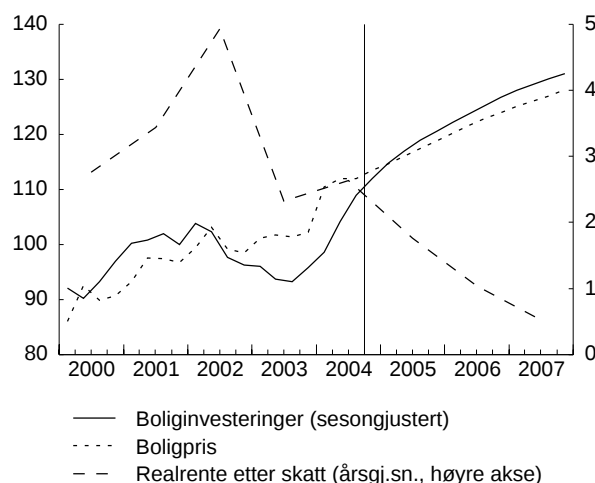
Utsikter til fortsatt lave realrenter, synkende arbeidsledighet samt vekst i realprisene på boliger i annenhåndsmarkedet, er viktige faktorer bak den anslåtte utviklingen i boligmarkedet de nærmeste årene. Vi anslår nå at årsveksten i boliginvesteringene vil bli på noe under 12 prosent i 2004, mot et fall på vel 5 prosent i 2003. Veksten i boliginvesteringene vil gradvis bremses opp utover i prognosebanen. På grunn av stort overheng fra 2004, vil økningen på årsbasis i 2005 bli nesten like kraftig som i år, men vesentlig mindre i de to påfølgende årene. Bruktboligprisene ventes å øke med hele 10 prosent i år og mellom 3 og 5 prosent i de neste tre årene, altså en fortsatt klar vekst i realprisene gjennom prognoseperioden, men klart lavere enn gjennomsnittsveksten de siste 10 årene.

Vekst i fastlandsbedriftenes investeringer

Fastlandsbedriftenes investeringer økte i 3. kvartal med 5,6 prosent i volum, ifølge sesongjusterte, foreløpige KNR-tall. Disse investeringene har nå vokst med 12,7 prosent etter at de nådde bunnen i 3. kvartal i fjor. Veksten har vært sterk både i industrien og i de tjenesteytende bedriftene. Nivået på investeringene i industrien er likevel såpass lavt i mange bransjer, at volumet av realkapitalen fortsatt reduseres ifølge

Boligmarkedet

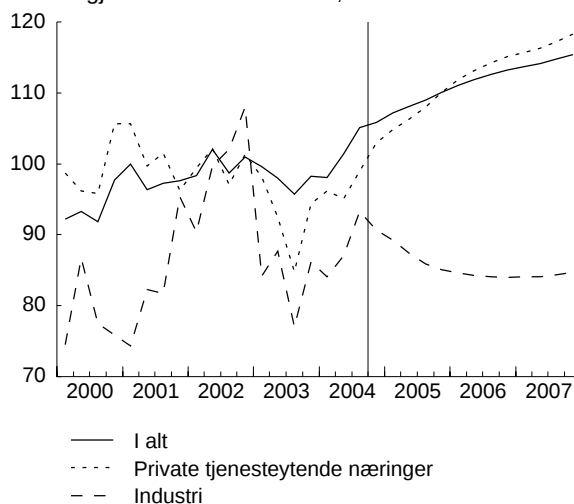
Venstre akse indekser, 2002=100, høyre akse prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Investeringer i Fastlands-Norge

Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

KNR-tallene, det vil si at kapasiteten gradvis bygges ned. Det gjelder både for teko, treforedling, grafisk, raffinering, verkstedindustri, skipsbygging og oljeplattformer. Metallindustrien og deler av næringsmiddelindustrien er de eneste der realkapitalbeholdningen har økt jamt de siste to årene. Blant de tjenesteytende fastlandsbedriftene øker derimot kapasiteten innenfor de fleste bransjer, med hotell- og restaurant, tjenester i tilknytning til transport og post og telekommunikasjon som viktigste unntak.

For 2004 sett under ett anslår vi investeringsveksten for fastlandsbedriftene i alt til 5,0 prosent, og til 7,1 prosent for industrien alene. For 2005 er de respektive anslagene henholdsvis 4,2 og -6,1 prosent. Fallet i industriens investeringer i 2005 skyldes først og fremst en ventet kraftig nedgang for metallindustrien, knyttet til avslutningen av store investeringsprosjekter de siste årene. SSBs investeringsundersøkelse for in-

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2003-2007. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regnskap	Prognoser									
		2004			2005			2006		2007	
		SSB	FIN	NB	SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,0	4,3	4,5	5	4,6	4,0	4 1/2	4,6	3 3/4	4,6	2 1/2
Konsum i offentlig forvaltning	1,4	1,7	2,2	2	1,9	1,7	1 3/4	1,4	1 1/2	1,7	1 1/2
Bruttoinvestering i fast realkapital	-2,0	7,8	7,1	..	10,7	5,8	..	1,9	..	-2,3	..
Utvinning og rørtransport ¹	16,9	9,7	9,4	12 1/2	23,1	13,2	15	-2,6	5	-14,2	-7 1/2
Fastlands-Norge	-2,2	5,0	5,7	5 3/4	5,2	3,2	5	3,4	5	2,0	2 3/4
Bedrifter	-4,9	5,0	4,3	..	4,2	3,7	..	3,6	..	1,5	..
Bolig	-5,3	11,6	10,3	..	11,1	4,8	..	5,4	..	4,1	..
Offentlig forvaltning	9,2	-2,4	3,2	..	0,0	0,3	..	0,0	..	0,0	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	1,6	3,7	4,8	4 1/4	4,0	3,8	4	3,5	3 1/2	3,4	2 1/4
Lagerendring ³	-0,8	0,8	..	..	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	1,6	1,2	1,2	..	3,6	3,2	..	2,9	..	2,9	..
Råolje og naturgass	-0,6	0,6	-0,6	..	3,0	3,0	..	1,7	..	2,7	..
Tradisjonelle varer	5,1	3,0	3,3	4	5,0	5,1	4 1/2	2,5	3	0,6	3
Import	2,2	8,4	7,6	8 1/2	7,4	5,0	6	4,8	4	3,0	1 3/4
Tradisjonelle varer	4,3	10,3	8,0	..	7,2	5,2	..	5,4	..	3,9	..
Bruttonasjonalprodukt	0,4	2,8	2,4	2 3/4	3,9	3,1	3 1/4	2,5	2 3/4	2,4	2
Fastlands-Norge	0,7	3,5	3,2	3 3/4	3,6	3,1	3 1/2	2,3	2 3/4	2,0	2
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	-0,6	0,1	0,3	1/4	1,1	0,8	1 1/4	0,8	1 1/4	0,2	1
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,5	4,4	4,4	4 1/2	4,0	4,1	4	3,7	3 3/4	4,0	3 3/4
Priser og lønninger											
Lønn per normalsårsverk	3,9	3,8	3 3/4	3 3/4	3,7	4,0	4 1/2	3,8	4 3/4	4,0	4 3/4
Konsumprisindeksen (KPI)	2,5	0,5	0,5	1/2	1,2	2 1/4	2 1/4	2,0	1 3/4	2,5	2 1/4
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE)	1,1	0,3	0,3	1/4	1,1	1 3/4	1 1/2	2,1	1 3/4	2,5	2 1/4
Eksportpris tradisjonelle varer	-2,2	8,2	..	..	-0,4	..	..	-2,1	..	0,7	..
Importpris tradisjonelle varer	0,4	3,6	1,9	..	-2,1	..	..	-0,4	..	1,8	..
Boligpris ⁴	1,6	10,0	..	..	4,3	..	..	4,8	..	3,3	..
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	200,3	237,8	235,8	..	246,8	211,5	..	212,3	..	212,2	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	12,8	14,1	..	..	14,0	..	..	11,8	..	11,3	..
MEMO:											
Husholdningenes sparerate (nivå)	10,1	10,2	6,5	..	9,7	6,6	..	5,1	..	2,6	..
Pengemarkedsrente (nivå)	4,1	2,0	2,0	2	2,0	2,5	2 1/4	2,0	3 1/4	2,0	4
Utlånsrente, banker (nivå) ⁵	6,6	4,3	..	..	4,2	..	..	4,2	..	4,2	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁶	205	257	250	..	229	230	..	211	..	218	..
Eksportmarkedsindikator	3,9	4,8	..	..	5,1	..	..	2,8	..	0,5	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	1,3	3,0	..	3 1/4	-2,9	..	2 1/2	1,3	-1/2	1,5	0

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Selveier.⁵ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner. Gjennomsnitt for året.⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend⁷ Positivt tall innebærer svekket krone.

Kilder: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr. 1 (2004-2005), (FIN), Norges Bank, anslag basert på terminrente og terminkurs, Inflasjonsrapport 3/2004 (NB).

dustrien viser en enda sterkere nedgang i 2005 enn det vi har lagt til grunn.

Nedgangen i industriinvesteringene ventes å fortsette i 2006, for så å flate ut i 2007. Også for de øvrige fastlandsbedriftene ventes avtakende investeringstakt framover, dog fortsatt positiv vekst, særlig innenfor enkelte tjenesteytende næringer. For fastlandsbedriftene under ett anslås veksten i 2006 til 3,6 prosent, og i 2007 til 1,5 prosent.

Moderat internasjonal nedgang kan bremse eksporten

Volumet av den tradisjonelle vareeksporten økte med 5,4 prosent i 3. kvartal 2004, ifølge sesongjusterte KNR-tall. Utenom den volatile gruppen raffinerte olje-produkter var veksten på 3,8 prosent, selv det en kraftig økning i forhold til vekstratene for kvartalene før. Økningen var særlig stor for eksportgruppen fisk og fiskeprodukter, der utviklingen var meget svak det foregående kvartalet.

Regnet fra 1. kvartal 2003, da amerikansk økonomi passerte konjunkturbunnen, har det vært en vekst i den tradisjonelle norske vareeksporten på 6,2 prosent, regnet som årlig rate. Mye av denne veksten kom imidlertid allerede i 2. kvartal 2003, dels som følge av økt kapasitet i aluminiumsindustrien, men antakelig også som følge av at kronekursen da hadde normalisert seg igjen, etter den sterke appresieringen i 2002. Mange norske bedrifter sliter imidlertid fortsatt med et høyt kostnadsnivå relativt til utenlandske konkurrenter, noe som forklarer at underliggende eksportvekst stadig ligger lavere enn markedsveksten i våre eksportmarkeder. For 2004 sett under ett venter vi en eksportvekst på 3,0 prosent, mot en markedsvekst på 4,8 prosent.

Eksportprisene har også vært i oppgang det siste halvannet året, men oppgangen faller hovedsakelig på konjunkturfølsomme, industrielle råvarer pluss fisk og fiskeprodukter. For verkstedprodukter har tendensen vært i retning av lavere priser. For 2004 under ett venter vi en prisvekst for tradisjonell vareeksport på 8,2 prosent.

For årene framover legger vi til grunn at internasjonal økonomi passerer en konjunkturtopp i løpet av 2005, og deretter vil preges av en moderat konjunkturedgang fram til 2007, for så å snu til ny oppgang i løpet av sommeren 2007. Regnet på årsbasis antas eksportmarkedsveksten å falle fra 5,1 prosent i 2005 til 0,5 prosent i 2007. Samtidig antas volumveksten for den tradisjonelle vareeksporten å falle fra 5,0 prosent i 2005 til 0,6 prosent i 2007. Det antas videre at konjunkturedgangen gjennom 2005 - som normalt - utløser et prisfall på konjunkturfølsomme, industrielle råvarer. Dessuten legges det til grunn en svak nedgang i prisene framover også for endel andre norske eksportprodukter. På årsbasis ventes prisene på samlet eksport av tradisjonelle varer å falle med 0,4 prosent fra 2004 til 2005 og med ytterligere 2,1 prosent i 2006, for så å stige med 0,7 prosent i 2007 som følge av at krona da svekker seg.

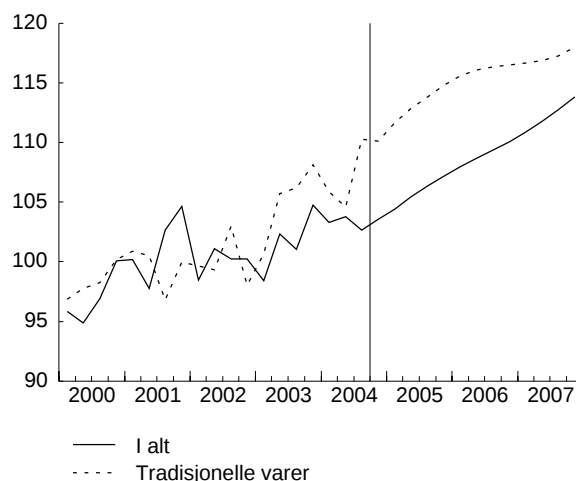
Galopperende importvekst

Den meget sterke veksten for tradisjonell vareimport fortsatte i 3. kvartal i år. Fra 3. kvartal 2003 til 3. kvartal 2004 vokste denne importen ifølge KNR med hele 14,6 prosent i volum. De siste tre kvartaler har veksttakten ifølge sesongjusterte tall vært på hele 17,6 prosent, regnet som årlig rate. Til sammenligning sank volumet av de norske bedriftenes leveranser til hjemmemarkedet i samme periode med 2,1 prosent, regnet som årlig rate. I 2. kvartal i år passerte importen av tradisjonelle varer (både i verdi og i faste 2002-priser) en samlet markedsandel på 50 prosent; vi importerer altså nå mer av slike varer enn det vi selv produserer for hjemmemarkedet.

Den kraftige økningen i importandeler kan i noen grad skyldes endring i varesammensetningen på

Eksport

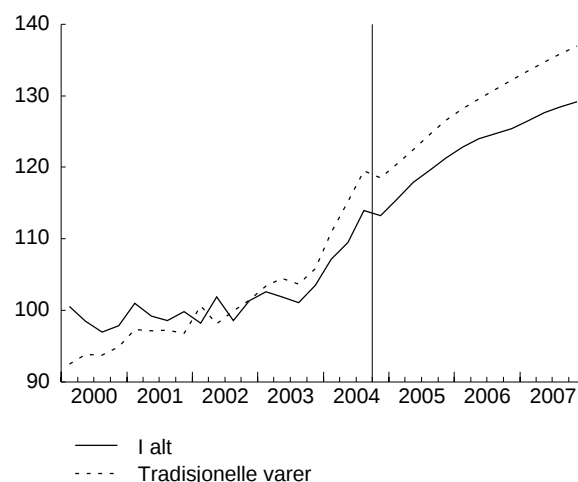
Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Import

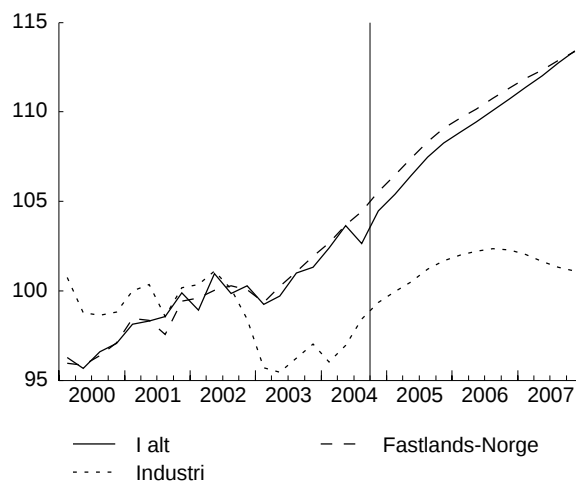
Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Bruttonasjonalprodukt

Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

grunn av vridninger i etterspørselsmønsteret, som igjen skyldes ulik inntektsutvikling o.l. hos ulike etterspørere. Blant annet har importen av metaller økt kraftig det siste året, noe som reflekterer økt import av råstoff til den norske metallindustrien. Det er likevel grunn til å tro at store og økende forskjeller i relative priser på norske og importerte produkter er den viktigste drivkraften. Dels bidrar prisforskjellene til å vri etterspørselen mot importerte varer, dels til å vri etterspørselen mot varegrupper med høyt importinnhold, og dels fører de til at bedrifter nå i stor grad «outsourcer» produksjonen av komponenter som inngår i norske produkter (fører til økt import og produktinnsats i bedriftene, samtidig som norsk produksjon er uendret og verdiskapningen som skjer i Norge reduseres).

Prisene på tradisjonell vareimport fortsetter å utvikle seg langt svakere enn prisene på tilsvarende norske leveranser. For eksempel for verkstedprodukter, som utgjør 40 prosent av den tradisjonelle vareimporten, har importprisene de siste fire kvartalene sunket med 1,4 prosent, mens de norske hjemmepreisene har steget med 1,1 prosent. Det er grunn til å vente at denne utviklingen vil fortsette, om enn ikke i samme tempo. Som gjennomsnitt for perioden 2005-2007 legger vi således til grunn at importprisene på verkstedprodukter vil synke med drøyt ½ prosent per år, mens de norske hjemmemarkedsprisene vil stige med én prosent.

Alt i alt venter vi en vekst i tradisjonell vareimport på 10,3 prosent i år, synkende til 3,9 prosent i 2007, mens samlet innenlandsk etterspørsel fra Fastlands-Norge ventes å stige 3,7 prosent i år, synkende til 3,4 prosent i 2007. Den relativt lave importveksten i 2007 må sees i sammenheng med antakelsen om en internasjonal lavkonjunktur ved inngangen til året; både import- og eksportveksten dempes vanligvis i lavkonjunkturer.

Mer markert konjunkturoppgang

BNP for Fastlands-Norge vokste i 3. kvartal i år med en årlig rate på 3 prosent, ifølge sesongjusterte, foreløpige KNR-tall. Det er det sjette kvartalet på rad med vekstrater rundt 3-3½ prosent, godt over anslått trendvekst for norsk økonomi. Veksten har i denne perioden vært særlig sterk (6,1 prosent årlig rate) for vareproduserende næringer utenom industri; ikke bare i bygge- og anleggsvirksomhet, men også innenfor jord- og skogbruk og fiske, fangst og fiskeoppdrett. Veksten har også vært sterk (4,3 prosent årlig rate) for private, tjenesteytende fastlandsnæringer, men med hotell- og restaurantvirksomhet som et viktig unntak; her har produksjonen avtatt gjennom perioden. Vekstakten har vært langt svakere for industri (1,9 prosent) og offentlig forvaltningsvirksomhet (1,1 prosent).

Nye EU-land: Statistikk om arbeidsinnvandring

Det har vært usikkerhet om utvidelsen av EU med nye medlemsland ville gi en sterk vekst i arbeidsinnvandringen fra disse landene etter 1. mai i år. Dette kunne tenkes både å påvirke ledigheten ved at tilbudet av arbeidskraft øker og at lønnsnivået ville kunne komme under press i visse bransjer. Dagens sysselsettingsstatistikker har problemer med raskt å fange opp endringer i sysselsetting som følge av innvandring. I AKU skal per definisjon personer med korttidsopphold, dvs inntil 6 måneder, ikke være med i statistikken. De som kommer for å bosette seg fast vil i prinsippet komme med, men det er vanskelig å få gode data. Det skyldes at AKU har høyt frafall for personer som snakker dårlig norsk eller engelsk. Innvandringen er dessuten så beskjeden totalt sett for den aktuelle gruppen, at utvalget i AKU blir for lite til å kunne gi rimelig presise tall for sysselsetting og arbeidsledighet.

I den registerbasert sysselsettingsstatistikken arbeides det med å tilrettelegge kvartalsdata for å belyse sysselsetting, hvor også personer med korttidsopphold kan spesifiseres (personer med opphold i inntil 6 måneder i Norge vil ikke bli regnet som bosatt i Norge og blir tildelt et såkalt D-nr. i stedet for fødselsnummer). Blant annet hentes det inn data fra Sentralskattekontoret for utenlandssaker hvor utenlandske foretak med oppdrag på kontinentalsokkelen og bygge- og monteringsarbeid skal rapportere sine ansatte. I dagens system kan det bare gis tall i juni hvert år og da med referansetidspunkt i 4. kvartal året før.

Tall fra UDI viser at antallet arbeidstillatelser gitt til personer fra de nye EU-landene i perioden januar til november ligger 6893 høyere i 2004 jamført med tilsvarende periode i 2003, det svarer til en vekst på rundt 40 prosent. Det er uvisst om økningen er reell eller om EU-utvidelsen har ført til en overgang fra uregistrert til registrert arbeidsinnvandring. Antall arbeidstillatelser utgjør uansett bare én prosent av den samlede arbeidsstyrken i følge AKU. Det er heller ikke nødvendigvis slik at alle som får tillatelse faktisk kommer til Norge, og av de som kommer vil en del arbeide kun kortere perioder i Norge mens de har sin faste bosetting i hjemlandet. Spesielt så man for seg at en del ville kunne komme inn i forbindelse med at det utenlandske foretaket de er ansatt i, fikk oppdrag i Norge.

Det ligger an til fortsatt sterk vekst i fastlandsproduksjonen det kommende året. På årsbasis anslås nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 3,6 prosent i 2005, mot 3,5 prosent i 2004. Deretter ventes veksten å falle til 2,3 prosent i 2006 og 2,0 prosent i 2007. Det er særlig to forhold som driver dette forløpet. For det første bidrar den pågående internasjonale konjunkturoppgangen, sammen med kapasitetsutvidelser, til god vekst i råvareorienterte deler av industrien. Dette vil snu seg i 2006 og 2007, dersom internasjonal økonomi passerer konjunkturtoppen og går inn i en ny konjunkturedgang i løpet av neste år, slik vi legger til grunn. For det andre vil høye oljeinvesteringer i år og særlig neste år gi betydelige stimulanter til norsk industriproduksjon, men også for deler av tjenestevirksomheten. Disse impulsene vil bli kraftig redusert gjennom 2006 og 2007.

Det innebærer at den pågående konjunkturoppgangen i norsk økonomi, som satte inn sommeren 2003 og som vil bringe norsk økonomi over i en moderat høy-

konjunkturfase ved kommende årsskifte, etter våre anslag vil fortsette fram til utgangen av 2005, for deretter å snu til svak nedgang gjennom 2006 og 2007. Mot slutten av 2007 er produksjonsgapet nær lukket. I en egen beregning anslår vi virkningene for norsk økonomi dersom veksten internasjonalt ikke bremses opp, men fortsetter i moderat tempo gjennom hele prognoseperioden.

Klar vekst i sysselsettingen – mer moderat ledighetsnedgang

Konjunkturoppgangen siden i fjor sommer har så langt ikke ført til noen vesentlig nedgang i ledigheten. I følge sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) var 106 000 personer (4,4 prosent) ledige i september i år, målt som tremåneders glidende gjennomsnitt, en nedgang på kun 5 000 personer siden ledighetstoppen i juni 2003. Antall registrerte helt ledige hos Aetat har fulgt den samme utviklingen. Også her viser de sesongjusterte tallene en nedgang på 5 000 personer fra utgangen av juni 2003 til utgangen av november i år. Men det er også noen flere som deltar i arbeidsmarkedtiltak.

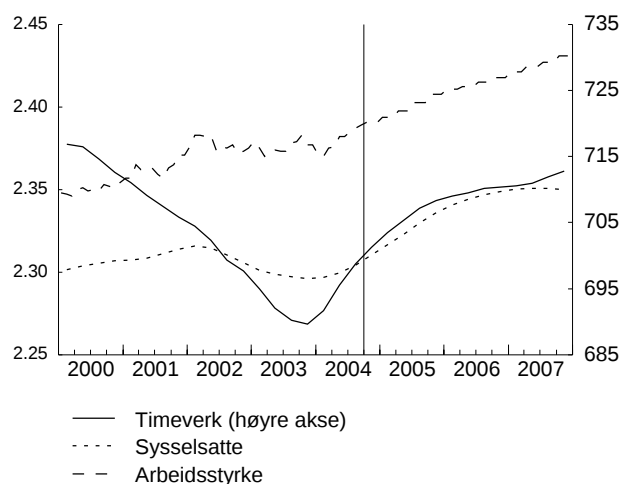
Sesongjusterte KNR-tall viser at sysselsettingen økte med 13 400 personer fra 1. til 3. kvartal i år. Som følge av redusert sykefravær har antall utførte timeverk per person økt. Mens nedgangen i sykefraværet skjer i alle næringer, kommer sysselsettingsveksten i all hovedsak innen varehandelen. KNR-tallene viser at det i 3. kvartal i år var sysselsettingsnedgang i de konjunkturfølsomme industrinæringene og i bygg- og anleggsektoren. I tillegg faller sysselsettingen i offentlig sektor. Til sammen sysselsetter disse sektorene halve arbeidsstyrken. Det var også sysselsettingsnedgang innen post og telekommunikasjon og finansiell tjenesteyting, mens sysselsettingen i forretningsmessig tjenesteyting var tilnærmet uendret.

Utviklingen i ledigheten framover avhenger av utviklingen i antall ansettelser og antall oppsigelser. I tillegg vil ledighetsstatistikken påvirkes av utviklingen i arbeidsstyrken. Hittil i oppgangskonjunktoren har mye av økningen i etterspørselen rettet mot bedriftene ikke ført til noen vesentlig økning i sysselsettingen, men er snarere møtt med produktivitetsvekst som følge av ledig kapasitet. Fortsatt sterk BNP-vekst sammen med avtakende produktivitetsvekst, samt at investeringene i private fastlandsnæringer nå viser en klar vekst, kan imidlertid tyde på at mange bedrifter nå er i ferd med å møte kapasitetsskranke i produksjonen. Da vil ventelig også antall ansettelser øke.

Aetat melder om en halvering i antall permitterte ved utgangen av november i år sammenlignet med samme tidspunkt i 2003. Samtidig er det stadig færre korttidsledige, noe som også viser at antall oppsigelser synker. Isolert sett taler økt sysselsetting og reduksjon i antall oppsigelser for en klar nedgang i ledigheten, men i takt med det bedre arbeidsmarkedet er det

Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk

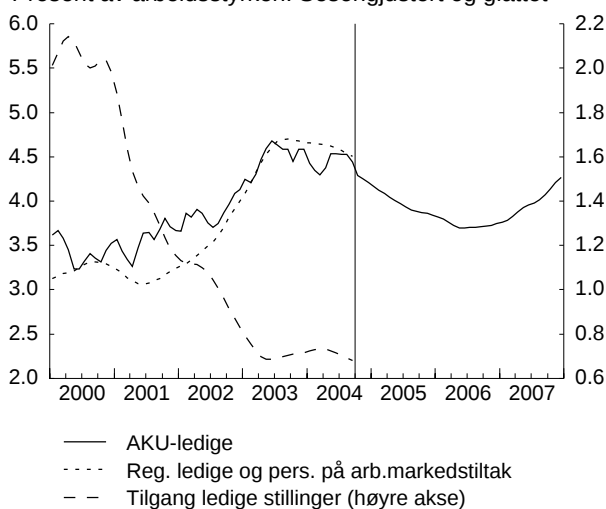
Millioner. Sesongjustert og glattet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger

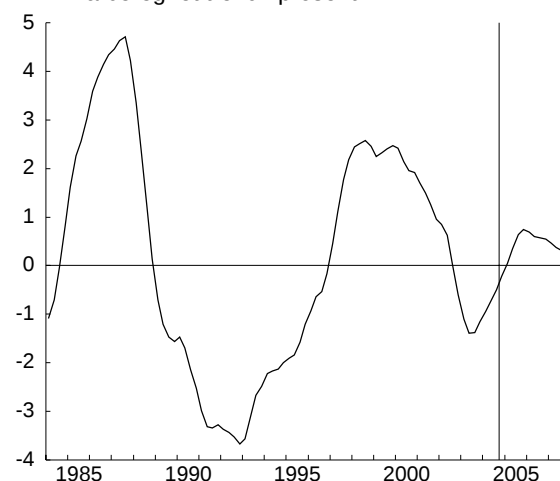
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilder: Arbeidsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

BNP Fastlands-Norge

Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Redusert sykefravær

Etter jevn vekst i sykefraværet over noen år, viste tall fra den sentrale sykefraværstatistikken at det skjedde et skifte i 2004. Tallene for 2. kvartal viste en nedgang i sykefraværet på 10 prosent fra 2. kvartal året før. Tall for 3. kvartal blir først publisert 20. desember, men tall fra AKU for 3. kvartal i år tyder på at nedgangen vil fortsette. Nedgangen i sykefraværet skjer i alle næringer og aldersgrupper, og det er særlig langtidsfraværet som synker. Årsakene til nedgangen i sykefraværet kan være flere. Dels kan det skyldes den økte ledigheten de siste årene, men nedgangen kan også komme som en effekt av endringer i praksis/rutiner samt avtalen mellom partene i arbeidslivet og myndighetene om et *inkluderende arbeidsliv*.

I AKU måler man antall sysselsatte som var borte i hele referanseuken og hvor egen sykdom var viktigste fraværsårsak. Dette gir på langt nær like presis måling av sykefraværet som i den sentrale sykefraværstatistikken, men viser vanligvis samme utviklingstrekk. Store endringer i bruk av aktiv sykemelding de siste årene (først sterk vekst og nå sterk nedgang) har imidlertid medført at de to statistikkene har vist et noe ulikt bilde. Det skyldes at en person på aktiv sykemelding og som dermed utfører noe arbeid, ikke vil falle under kategorien syk i AKU, mens denne personen fremdeles regnes som syk i den sentrale sykefraværstatistikken. Reduksjonen i bruk av aktiv sykemelding som har skjedd det siste året medfører at AKU trolig undervurderer nedgangen i sykefraværet.

Sykefravær i prosent av sysselsettingen ifølge AKU

2003:1	4,0
2003:2	3,7
2003:3	3,4
2003:4	4,4
2004:1	4,3
2004:2	3,6
2004:3	3,0

vanlig at personer som tidligere ikke ble definert som del av arbeidsstyrken blir mer aktive arbeidssøkere. Dermed dempes ofte nedgangen i ledighetstallene i en konjunkturoppgang. Endringer i alderssammensetningen fører likevel til at yrkesandelen for personer i alderen 16-74 år sett under ett synker.

Det er usikkert i hvilken grad EU-utvidelsen 1. mai i år vil påvirke arbeidsinnvandringen til Norge. Vi har valgt å ikke legge inn noen markert økning i arbeidsinnvandringen i prognoseperioden. Se forøvrig egen boks for en omtale av hva tilgjengelig statistikk så langt kan fortelle oss om arbeidsinnvandringen fra de nye EU-landene.

Alt i alt forventer vi en ytterligere bedring i arbeidsmarkedet i tiden framover; sysselsetningsveksten fortsetter og ledigheten vil trolig falle mer markert. Med en sysselsetningsvekst på rundt 1 prosent årlig antas det dermed en nedgang i ledighetsraten fra 4,4 prosent i år til henholdsvis 4,0 og 3,7 prosent i 2005 og 2006. Som følge av den internasjonale nedgangskonjunkturen og reduserte oljeinvesteringer i slutten av prognosebanen kan arbeidsmarkedet svekkes noe igjen i 2007. Vi forventer en ledighet dette året på 4,0 prosent.

Fortsatt moderat lønnsvekst

Tall fra KNR viser at lønn per normalårsverk i de første tre kvartalene i år var 3,5 prosent høyere enn i tilsvarende periode i fjor. Lønnsveksten fra 2002 til 2003 var 3,9 prosent, mot 5,3 prosent fra 2001 til 2002. Det svake arbeidsmarkedet i 2003 og 2004, svak internasjonal konkurranseevne og lav prisstigningstakt forklarer den relativt lave lønnsveksten de siste to årene.

Det var bred enighet mellom partene i arbeidslivet om at rammene for årets lønnsoppgjør skulle tilsi en årslønnsvekst på om lag 3,5 prosent. Vi forventer en noe høyere vekst i lønn per normalårsverk, da dette lønnsbegrepet også inkluderer overtidsgodtgjørelse. I 4. kvartal i fjor sank overtid Bruken kraftig i nær sagt alle sektorer i økonomien. I industrien trakk dette årsveksten i lønn per normalårsverk ned med om lag ett prosentpoeng. KNR-tallene kan tyde på at overtid Bruken har steget i de første tre kvartalene i år sammenlignet med i 4. kvartal i fjor, og var om lag på samme nivå som i de første tre kvartalene i fjor. Veksten i overtid Bruken innen bygg- og anleggsektoren var spesielt sterk i denne perioden. Veksten i overtid forventes å fortsette i 4. kvartal og vil i så fall trekke lønnsveksten noe opp for hele året sett under ett. Vi legger til grunn en vekst i lønn per normalårsverk på 3,8 prosent i 2004.

En mangeårig trend med økt sykefravær ser ut til å være brutt i 2004, og sykefraværet er nå fallende. Mens utviklingen i sykefraværet påvirker veksten i lønn per utførte timeverk, blir lønn per normalårsverk lite berørt. Se forøvrig egen boks for en omtale av utviklingen i sykefraværet hittil i år.

Med utsikter til sterk krone, spesielt mot dollar, og - etter hvert - internasjonal nedgangskonjunktur, vil lønnsveksten fortsatt være relativt lav i årene framover. Økt konsumprisvekst, høye oljeinvesteringer og lavere ledighet vil trekke i motsatt retning, men vil ventelig ikke gi sterke impulser til lønnsveksten.

I 2005 er det et mellomoppgjør og forhandlingene skjer da på sentralt nivå. Slike forhandlinger er ofte mindre konfliktfylte og lønnstilleggene er gjerne mer moderate enn i år med hovedoppgjør. Likevel er det slik at overheng fra året før trekker den samlede lønnsveksten opp også i år med mellomoppgjør. I 2005 forventer vi en vekst i lønn per normalårsverk på 3,7 prosent, altså om lag som i år. På grunn av bedringen i arbeidsmarkedet blir lønnsveksten trolig noe høyere i 2006 og 2007, anslagsvis 3,8 og 4,0 prosent.

Økt, men fortsatt lav prisvekst

Veksten i konsumprisindeksen (KPI) var i november 1,2 prosent målt i forhold til samme måned i fjor. De direkte effektene av reelle avgiftsendringer utgjorde om lag 0,4 prosentpoeng, mens bidraget fra energivarer var -0,2 prosentpoeng. KPI justert for avgiftsend-

ringer og uten energivarer (KPI-JAE) var dermed 1,0 prosent høyere enn for ett år siden. Etter at dette målet for inflasjon var nede i en 12-månedersvekst på -0,1 prosent i februar i år, har det vist en gradvis økende tendens.

Tendensen til økende, underliggende prisstigning kan i stor grad føres tilbake til prisutviklingen på importerte konsumvarer. Prisene på importerte konsumvarer har stort sett falt gjennom de siste fem årene, og prisnedgangen var særlig sterk i etterkant av den markerte styrkingen av kronen gjennom 2001 og 2002. I juni 2003 bidro disse prisene til å trekke KPI-veksten på 12-månedersbasis ned med hele 1,1 prosentpoeng. Deretter har betydningen av dette negative prisvekstbidraget stort sett blitt redusert, i februar var bidraget fremdeles -0,8 prosentpoeng, mens det i november var tilnærmet null. Fra mai av har også prisutviklingen for andre tjenester trukket i retning av økt prisstigningstakt.

Parallelt med denne utviklingen har imidlertid renteutviklingen bidratt til en markert nedgang i prisstigningstakten for husleier. I juli 2002 var prisstigningstakten for husleie inkludert fritidsbolig nær 6 prosent på 12-månedersbasis. I november 2004 var dette redusert til 1,6 prosent, en nedgang i prisvekstbidrag til KPI på 0,7 prosentpoeng. Også prisutviklingen for norskproduserte jordbruks- og fiskevarer har bidratt til lavere prisvekst.

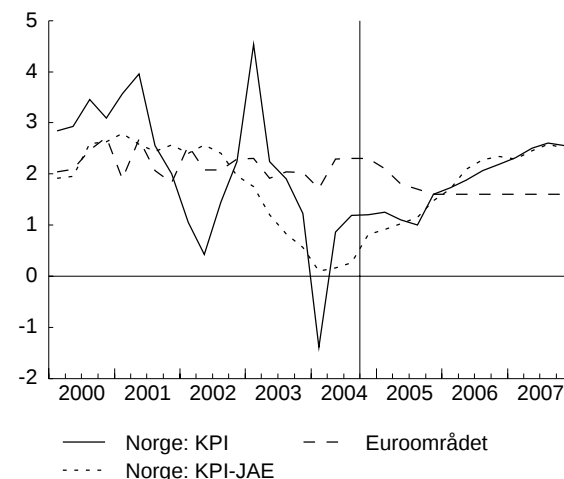
Over nyttår reduseres matmomsen med 1 prosentpoeng, mens øvrige momssatser økes med 1 prosentpoeng. Denne avgiftsendringen vil isolert sett, forutsatt et umiddelbart gjennomslag i prisene til forbrukerne, bidra til å øke KPI med 0,35 prosent. Utviklingen i energiprisene er samlet sett antatt å bidra til å trekke KPI-veksten ned med 0,3 prosentpoeng neste år. Konsumprisveksten neste år anslås til 1,2 prosent, mens KPI-JAE antas således å vokse litt mindre enn dette i 2005. For veksten i KPI-JAE er effekten av momsendingene ubetydelig da de direkte avgiftseffektene renses bort, men en må merke seg at denne justeringen skjer under forutsetning av at det full overvelting fra og med januar 2005.

Vi regner med at svekkelsen av kronekursen gjennom 2003 og inn i 2004 fortsatt vil bidra til å øke den underliggende prisstigningen i Norge en stund til. Etter hvert vil imidlertid styrkingen av kronekursen fra februar i år og frem til midten av desember bidra til lavere prisvekst for importerte konsumvarer og derigjennom bidra til lavere inflasjon en periode.

Til tross for utsikter til et lavt rentenivå en god stund fremover, viser beregningene en moderat økning i veksttakten i husleiene når vi kommer inn i 2006 og videre utover. Konjunkturoppgangen spiller her en rolle og produktivitetsveksten kan dermed komme til å bli lavere. Til tross for om lag uendret lønnsvekst,

Konsumprisindeksen

Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

kan derfor innenlandske kostnadsimpulser likevel trekke i retning av økt prisvekst.

I 2006 og 2007 ventes energiprisene å stige i takt med den generelle prisveksten. Videre har vi forutsatt at avgiftsatsene i 2006 og 2007 inflasjonsjusteres. Mot slutten av 2005 og ut prognoseperioden svekker kronekursen seg noe, og importerte konsumvarer begynner å øke i pris. Dette bidrar til at inflasjonen tar seg noe opp utover i prognosebanen. I beregningene er KPI-veksten i 2007 kommet opp i 2,5 prosent og det samme gjelder veksten i KPI-JAE.

Bytteforholdsgevinst i 2004 snus til bytteforholdstap framover

Siden forsommeren 2001, da prisen på Brent Blend var godt under 20 USD per fat, har oljeprisen steget og nådde i oktober i år sin foreløpig høyeste notering på over 52 USD. Siden har oljeprisen falt til noe under 40 USD per fat. Også i terminmarkedet prises oljen høyt, og det i lang tid framover. I vår prognose legger vi til grunn en pris på 44 USD for 4. kvartal 2004, noe som gir en gjennomsnittlig pris på drøye 38 USD per fat i 2004. Gjennom 2005 og 2006 antas oljeprisen å synke gradvis mot 32,5 USD, for så å ta seg gradvis opp igjen gjennom 2007 i tråd med den neste konjunkturoppgangen ute. Med de antakelser som er gjort om valutakurser, innebærer dette en pris i norske kroner på nær 260 per fat i 2004, gradvis synkende til 210 i 2006, for så å øke til 215 kroner per fat i 2007.

Det er imidlertid ikke bare råoljeprisen som har bidratt til at Norges bytteforhold overfor utlandet har bedret seg radikalt i 2004. Også prisene på tradisjonelle eksportvarer har økt mye i forhold til prisene på importvarer. Denne forbedringen skyldes heller ikke bare kronesvekkelsen, men er et vanlig konjunkturelt fenomen. I høykonjunkturer stiger råvareprisene mer enn ferdigvareprisene mens det motsatte som regel er

Fortsatt internasjonal oppgang - en alternativ prognosebane

Som i tidligere konjunkturrapporter, har vi i denne rapporten lagt til grunn en klart avtakende BNP-vekst hos våre handelspartnere fra 2005 til 2006. Dette er basert på en antakelse om at amerikansk økonomi vil passere en konjunkturtopp og gå inn i en moderat nedgangskonjunktur i løpet av første halvår 2005, og at euroområdet vil følge etter mot slutten av året. Selv om det ikke akkurat mangler dommedagsprofetier for utviklingen i amerikansk økonomi framover, er et slikt pessimistisk syn på de internasjonale utsiktene ikke konsensus blant prognoseinstitusjoner. OECD antar for eksempel i sin siste rapport fra november at den økonomiske veksten skal ta seg opp, både i USA og i euroområdet, slik at veksten for Norges handelspartnere øker fra 2005 til 2006. En økende vekst hos våre handelspartnere fra 2005 til 2006 ventes også av det britiske konjunkturinstituttet NIESR og EU-kommisjonen.

Vår forutsetning om en moderat nedgangskonjunktur gjennom 2006 bygger først og fremst på enkle regelmessigheter hva gjelder lengde og form på et normalt konjunkturforløp i USA og euroområdet. Men vi kan selvsagt ikke se bort fra muligheten av at "denne gang er alt annerledes". Den oppgangen vi nå er inne i har vært så svak, at det neppe er i ferd med å bygge seg opp noen flaskehals av betydning. Slik sett vil det være rom for vekst over trendvekst i flere år framover. På den annen side er boligprisene i USA rekordhøye, det samme gjelder gjeldsoppbyggingen for husholdningene og for USA som helhet, og mulighetene er til stede for at dette kan utløse en langt kraftigere nedgang i USA enn det vi har lagt til grunn. Alt i alt mener vi derfor at forutsetningen om en moderat konjunkturedgang er relativt balansert. Men siden den avviker klart fra hva andre prognoseinstitusjoner legger til grunn, har vi valgt å lage en alternativ prognosebane, basert på konsensusoppfatninger om fortsatt konjunkturoppgang i OECD-landene.

I denne banen holder veksten seg oppe i USA og styrker seg i euroområdet. Markedsveksten for norsk eksport blir liggende på rundt 5½ prosent gjennom hele prognoseperioden, mens den synker mot null i referansebanen. Oljeprisen stabiliserer seg på 40 dollar per fat, og andre råvarepriser faller bare svakt, mot en oljepris ned mot 33 dollar i referansebanen og et fall i andre råvarepriser på om lag 7 prosent. Inflasjonen i euroområdet tar seg opp til 1,9 prosent i 2007, mens den faller til 1,6 prosent i referansebanen. Tre måneders eurorenter stiger gradvis til 3 prosent i 2007, mens de ligger stabilt på 2,1 prosent i referansebanen.

Utviklingen i norsk økonomi under disse endrete forutsetningene er vist i tabellen og figurene. Beregningen er gjort med modellbestemt valutakurs. Finanspolitikken er den samme som i referansebanen, og pengepolitikken er innrettet mot å nå inflasjonsmålet.

Oppjusteringen av eksportmarkedsveksten medfører at eksporten vokser klart sterkere i alternativbanen; økningen i eksportveksten er imidlertid klart svakere enn økningen i markedsveksten, slik at norske bedrifter tap av markedsandeler forsterkes i denne beregningen. Veksten i industriproduksjonen blir også sterkere, og industriinvesteringene utvikler seg dermed også sterkere enn i referansebanen.

På grunn av tiltakende utbytte i produksjonen, blir økningen i industrisyssetningen klart lavere enn i produksjonen, slik at arbeidsproduktiviteten øker markert. Sammen med bedre priser på industrielle råvarer, fører dette til at også lønnsveksten i industrien tar seg klart opp, og dette smitter over til den generelle lønnsveksten. Det fører til at også prisveksten tar seg opp, og sterkere enn det som er forutsatt for euroområdet.

For å hindre at inflasjonen skyter over målet på 2,5 prosent i 2006 og 2007, blir det nødvendig at rentene øker også i Norge, og at de øker så mye at krona styrker seg allerede i 2005. Renteøkningen må være så sterk at den mer enn motvirker effekten av at prisveksten i Norge kommer klart over prisveksten i euroområdet, noe som isolert sett bidrar til at krona svekker seg. Vi har derfor lagt til grunn at de norske pengemarkedsrentene – som antas å ligge på 2,0 i 1. kvartal neste år, fra og med 2. kvartal øker gradvis til 4,5 prosent i 4. kvartal 2006, for deretter å synke mot 4,0 i 2. kvartal 2007.

Denne markerte renteøkningen medfører at den reelle lånerenten etter skatt stabiliserer seg i årene framover, mens den fortsetter å falle i referansebanen. Dette bidrar til svakere vekst i boligpriser, boliginvesteringer og konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, noe som isolert sett demper etterspørselsimpulsene mot norsk produksjon. Trass i økt industriproduksjon, blir dermed BNP-veksten for Fastlands-Norge på linje med referansebanen. Det samme gjelder arbeidsledigheten.

Selve konjunkturforløpet i denne alternativbanen blir dermed på linje med utviklingen i referansebanen. Forskjellen består i at med den sterkere internasjonale veksten, vil veksten fremover i større grad komme eksporten og industrien til gode, mens husholdningenes etterspørsel og produksjonen i skjermete næringer vil få en svakere vekst. De bedrede konjunkturrelle rammevilkårene for industrien gjør det mulig å heve norske renter, uten at styrkingen av kronen rammer industrien hardt. Dermed løses også dilemmaet som Norges Bank i dag står overfor i pengepolitikken.

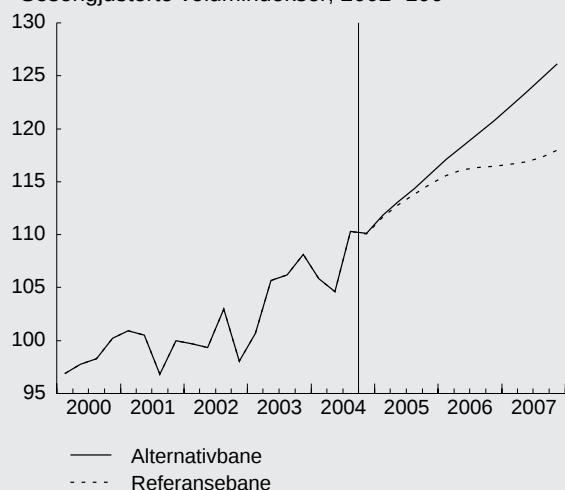
Alternativbane: Makroøkonomiske hovedstørrelser

Prosentvis endring fra året før der ikke annet fremgår

	2005	2006	2007
Konsum i hush. og ideelle organisasj.	4,6	4,0	3,7
Investeringer i fastlandsbedrifter	5,1	4,1	2,4
Industri	-6,0	-1,5	2,7
Boliginvesteringer	10,9	3,8	0,9
Eksport	3,7	4,4	3,4
Tradisjonelle varer	5,4	4,3	4,3
Import	7,4	3,4	5,6
BNP Fastlands-Norge	3,6	2,3	1,9
Industri	3,2	2,3	0,2
Sysselsatte personer	1,1	0,9	0,2
Arbeidstilbud	0,6	0,6	0,6
Arbeidsledighetsrate, nivå	4,0	3,7	4,0
Lønn per normalårsverk	4,0	4,3	4,8
KPI	1,4	2,3	2,7
KPI-JAE	1,2	2,4	2,6
Eksportpriser, tradisjonelle varer	2,0	0,5	1,1
Importpriser, tradisjonelle varer	-1,3	0,3	0,6
Boligpris	4,3	3,6	0,1
Husholdningens realdisponible inntekt	3,7	-1,3	2,3
Husholdningens sparerate, nivå	9,6	4,8	3,6
Pengemarkedsrente, nivå	2,4	4,0	4,1
Reell lånerente etter skatt, nivå	1,8	1,9	1,7
Importveid kronekurs	-2,7	0,9	-0,3
Driftsbalanse, mrd. kroner	274,8	280,8	296,8
Eksportmarkedsindikator	5,3	5,6	5,8
Konsumprisvekst i euroområdet	1,8	1,8	1,9
3-måneders rente euro, nivå	2,1	2,7	3,0
Råoljepris i kroner	251	253	252

Tradisjonell eksport

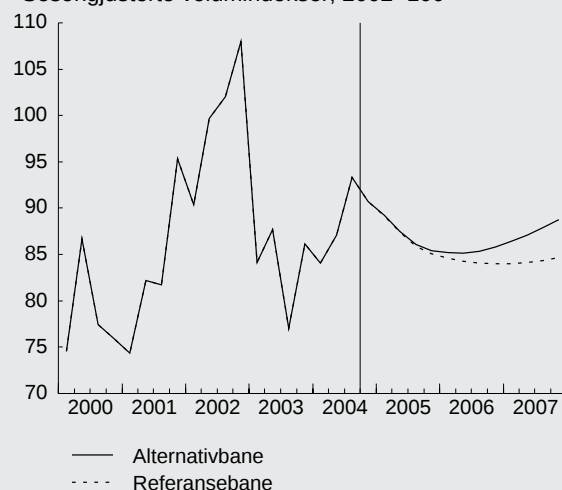
Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Industrinvesteringer

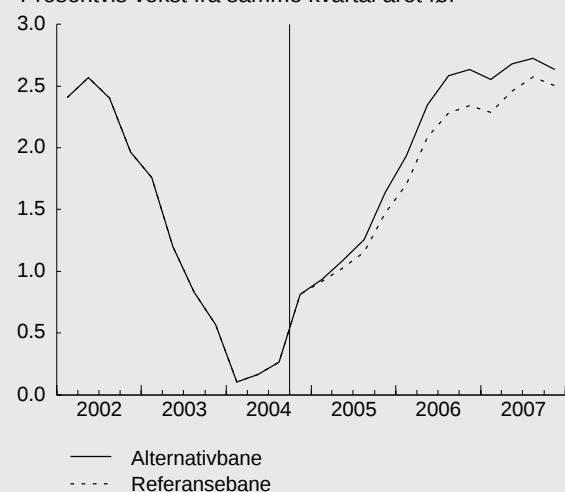
Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Inflasjon (KPI-JAE)

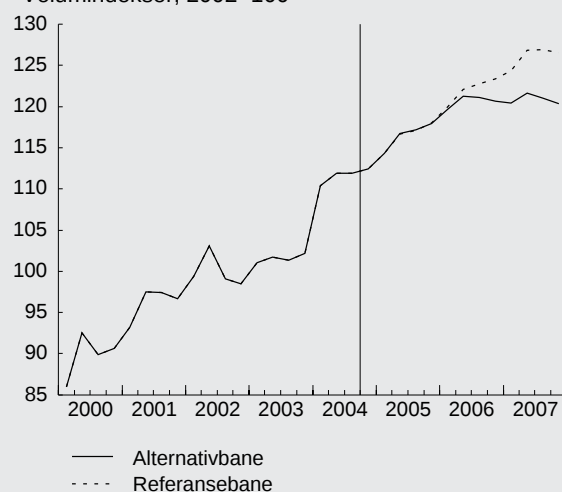
Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boligpris

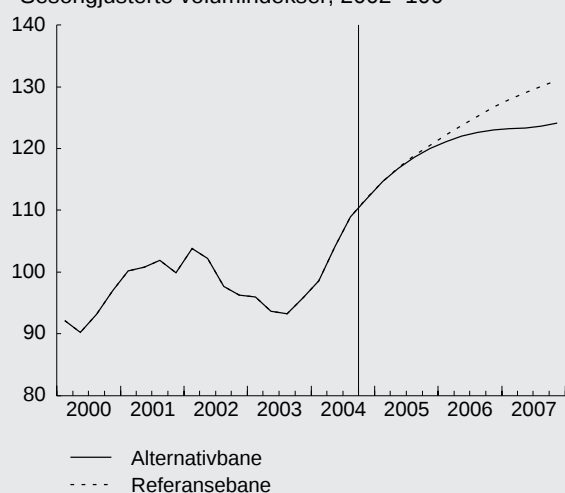
Volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boliginvesteringer

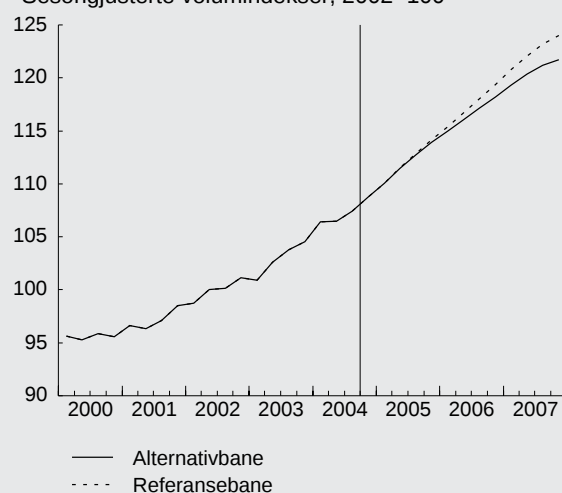
Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Konsum i husholdninger mv.

Sesongjusterte volumindekser, 2002=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vanlig i nedgangs- og lavkonjunkturer. I de senere år spiller også billigimporten fra Kina en rolle for prisutviklingen på ferdigvareimporten. Samlet sett forventes norske eksportpriser å øke med over 13 prosent fra 2003 til 2004, mens importprisene (i norske kroner) bare øker med 5 prosent. Denne store bytteforholdsgevinsten har bidratt vesentlig til at vi nå anslår overskuddet på driftsbalansen overfor utlandet til å bli nesten 238 mrd. kroner i 2004 eller 14 prosent av BNP.

I de nærmeste årene forventes imidlertid bytteforholdet å utvikle seg i Norges disfavør, og den vesentligste faktoren er her våre anslag på oljeprisen i norske kroner som er gjengitt ovenfor. For tradisjonelle eksportvarer antas fortsatt bytteforholdet å bedre seg litt, men dette vil endre seg i andre halvår 2005 og framover. Årsaken er at når den internasjonale konjunkturedgangen setter inn, vil eksportprisene på våre konjunkturfølsomme eksportvarer falle relativt til importvarene som i større grad består av ferdigvarer. Disse anslagene kan bli modifisert dersom økningen i billigimport fra Kina blir større enn vi implisitt har lagt til grunn.

Fortsatt høy vekst i norsk økonomi vil trekke med seg høyere importvolum, men konjunkturavmatningen i utlandet bidrar til lavere vekst i norsk eksport både i 2005 og 2006. I lavkonjunkturåret 2007 er imidlertid forskjellene små. Til tross for dette, anslår vi at overskuddet på driftsbalansen kan øke litt i 2005. Det skyldes at store overskudd øker nettofordringene på utlandet og bedrer rente- og stønadsbalansen overfor utlandet. Vi anslår således at overskuddet på driftsbalansen kan bli 247 mrd. kroner i 2005. I 2006 derimot vil fortsatt sterk importvekst og svakere vekst i utlandet redusere overskuddet på driftsbalansen merkbart. Vi anslår da overskuddet til 212 mrd. kroner og om lag det samme i 2007. Dette tilsvarer vel 11 prosent av nominelt BNP i 2007.

Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2002-priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert						
	2002	2003	03.1	03.2	03.3	03.4	04.1	04.2	04.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	680 681	700 911	171 681	174 581	176 529	177 825	181 026	181 191	182 704
Konsum i husholdninger	652 300	670 511	164 175	167 058	168 913	170 054	173 040	173 217	174 593
Varekonsum	358 033	370 473	89 833	92 578	93 714	94 097	96 437	96 332	96 951
Tjenestekonsum	285 196	289 095	71 435	71 941	72 460	73 191	73 496	73 824	74 406
Husholdningenes kjøp i utlandet	27 344	29 451	7 324	7 130	7 416	7 574	8 087	8 144	8 149
Utlendingers kjøp i Norge	-18 273	-18 507	-4 417	-4 592	-4 677	-4 808	-4 980	-5 083	-4 913
Konsum i ideelle organisasjoner	28 381	30 400	7 506	7 523	7 616	7 771	7 985	7 974	8 111
Konsum i offentlig forvaltning	338 466	343 136	85 377	85 965	85 925	85 943	86 510	87 374	87 312
Konsum i statsforvaltningen	180 691	182 469	45 503	45 702	45 608	45 670	46 363	46 919	46 793
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	150 477	152 825	38 082	38 260	38 220	38 276	38 850	39 362	39 345
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	30 214	29 644	7 421	7 442	7 389	7 394	7 512	7 557	7 448
Konsum i kommuneforvaltningen	157 775	160 667	39 873	40 263	40 316	40 274	40 147	40 455	40 519
Bruttoinvestering i fast realkapital	274 679	269 218	68 822	68 621	68 079	63 695	69 563	70 840	73 976
Utvinning og rørtransport	53 398	62 411	14 201	16 226	16 586	15 399	16 838	17 000	17 555
Tjenester tilknyttet utvinning	5 919	-2 003	585	353	87	-3 028	109	95	116
Utenriks sjøfart	3 811	1 878	1 384	257	828	-592	780	131	748
Fastlands-Norge	211 551	206 931	52 652	51 786	50 578	51 916	51 835	53 614	55 556
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	169 049	160 540	41 497	40 156	38 339	40 414	41 107	41 878	44 073
Industri og bergverk	22 674	18 916	4 777	4 979	4 372	4 888	4 770	4 943	5 296
Annen vareproduksjon	18 608	22 214	5 675	5 478	5 715	5 179	5 289	5 305	5 786
Boligtjenester (husholdninger)	55 332	52 394	13 277	12 960	12 904	13 258	13 635	14 408	15 068
Andre tjenesteytende næringer	72 435	67 015	17 768	16 740	15 347	17 090	17 413	17 222	17 923
Offentlig forvaltningsvirksomhet	42 502	46 391	11 155	11 630	12 239	11 501	10 728	11 736	11 483
Lagerendring og statistiske avvik	17 774	3 365	4 194	-4 139	642	1 632	2 179	6 310	4 212
Bruttoinvestering i alt	292 453	272 582	73 016	64 482	68 721	65 327	71 742	77 151	78 187
Innenlandsk sluttanvendelse	1 311 600	1 316 630	330 074	325 027	331 175	329 096	339 277	345 715	348 203
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 230 698	1 250 978	309 709	312 331	313 032	315 684	319 370	322 178	325 572
Etterspørsel fra offentlig forvaltningsvirksomhet	380 968	389 527	96 531	97 594	98 164	97 444	97 238	99 110	98 795
Eksport i alt	624 385	634 110	153 653	159 758	157 708	163 476	161 251	161 967	160 239
Tradisjonelle varer	183 508	192 944	46 193	48 488	48 715	49 603	48 569	47 991	50 595
Råolje og naturgass	273 915	272 223	67 614	70 547	67 888	66 578	71 348	70 336	68 537
Skip og plattformer	12 821	17 075	2 331	3 243	3 516	7 985	1 404	3 250	1 070
Tjenester	154 141	151 868	37 514	37 480	37 589	39 310	39 930	40 390	40 038
Samlet anvendelse	1 935 985	1 950 740	483 726	484 786	488 883	492 571	500 528	507 682	508 442
Import i alt	416 853	425 921	106 845	106 049	105 262	107 743	111 567	114 023	118 639
Tradisjonelle varer	267 550	279 071	69 128	69 826	69 319	70 766	74 139	76 998	79 875
Råolje og naturgass	1 634	1 796	838	344	278	342	272	447	537
Skip og plattformer	15 052	12 255	3 789	2 817	3 061	2 588	2 333	2 083	3 145
Tjenester	132 617	132 799	33 089	33 062	32 604	34 047	34 822	34 495	35 081
Bruttonasjonalprodukt	1 519 131	1 524 818	376 882	378 737	383 621	384 828	388 961	393 659	389 804
Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 212 624	1 221 253	301 177	303 901	306 370	308 998	311 282	314 282	316 594
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	306 507	303 565	75 705	74 835	77 251	75 830	77 679	79 376	73 210
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 063 473	1 069 674	263 879	266 312	268 205	271 017	272 799	275 356	277 571
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	817 786	824 210	202 634	205 060	206 762	209 348	210 825	213 096	215 261
Industri og bergverk	151 502	145 667	36 237	36 145	36 436	36 737	36 365	36 709	37 272
Andre vareproduserende næringer	115 323	111 257	27 083	27 692	28 190	28 318	29 200	29 430	29 595
Tjenesteytende næringer	550 961	567 286	139 314	141 224	142 135	144 293	145 260	146 957	148 394
Offentlig forvaltningsvirksomhet	245 687	245 464	61 245	61 252	61 443	61 669	61 974	62 260	62 310
Korreksjonsposter	149 151	151 580	37 298	37 589	38 165	37 981	38 483	38 926	39 022

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2002-priser. Prosentvis endring fra foregående periode

	Ujustert		Sesongjustert						
	2002	2003	03.1	03.2	03.3	03.4	04.1	04.2	04.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,0	3,0	-0,2	1,7	1,1	0,7	1,8	0,1	0,8
Konsum i husholdninger	3,1	2,8	-0,4	1,8	1,1	0,7	1,8	0,1	0,8
Varekonsum	4,1	3,5	-1,1	3,1	1,2	0,4	2,5	-0,1	0,6
Tjenestekonsum	1,1	1,4	-0,3	0,7	0,7	1,0	0,4	0,4	0,8
Husholdningenes kjøp i utlandet	7,1	7,7	5,1	-2,6	4,0	2,1	6,8	0,7	0,1
Utlendingers kjøp i Norge	-2,8	1,3	-4,3	4,0	1,8	2,8	3,6	2,1	-3,3
Konsum i ideelle organisasjoner	1,1	7,1	3,0	0,2	1,2	2,0	2,8	-0,1	1,7
Konsum i offentlig forvaltning	3,7	1,4	0,3	0,7	0,0	0,0	0,7	1,0	-0,1
Konsum i statsforvaltningen	44,0	1,0	0,1	0,4	-0,2	0,1	1,5	1,2	-0,3
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	56,2	1,6	0,4	0,5	-0,1	0,1	1,5	1,3	0,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,3	-1,9	-0,9	0,3	-0,7	0,1	1,6	0,6	-1,4
Konsum i kommuneforvaltningen	-21,8	1,8	0,5	1,0	0,1	-0,1	-0,3	0,8	0,2
Bruttoinvestering i fast realkapital	-1,0	-2,0	-2,5	-0,3	-0,8	-6,4	9,2	1,8	4,4
Utvinning og rørtransport	-5,3	16,9	-2,9	14,3	2,2	-7,2	9,3	1,0	3,3
Tjenester tilknyttet utvinning	80,9	..	-52,6	-39,7	-75,3	..	-103,6	-12,9	21,7
Utenriks sjøfart	-65,6	-50,7	0,8	-81,4	221,8	-171,4	-231,9	-83,2	469,6
Fastlands-Norge	2,5	-2,2	-1,3	-1,6	-2,3	2,6	-0,2	3,4	3,6
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	2,9	-5,0	-2,8	-3,2	-4,5	5,4	1,7	1,9	5,2
Industri og bergverk	18,8	-16,6	-22,1	4,2	-12,2	11,8	-2,4	3,6	7,1
Annen vareproduksjon	9,0	19,4	15,9	-3,5	4,3	-9,4	2,1	0,3	9,1
Boligtjenester (husholdninger)	-0,6	-5,3	-0,3	-2,4	-0,4	2,7	2,8	5,7	4,6
Andre tjenesteytende næringer	-0,1	-7,5	-3,1	-5,8	-8,3	11,4	1,9	-1,1	4,1
Offentlig forvaltningsvirksomhet	1,0	9,2	4,7	4,3	5,2	-6,0	-6,7	9,4	-2,2
Lagerendring og statistiske avvik	-14,0	-81,1	89,1	-198,7	-115,5	154,3	33,5	189,6	-33,3
Bruttoinvestering i alt	-1,9	-6,8	0,3	-11,7	6,6	-4,9	9,8	7,5	1,3
Innenlandsk sluttanvendelse	2,0	0,4	0,0	-1,5	1,9	-0,6	3,1	1,9	0,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksklusiv lagerendring)	3,1	1,6	-0,3	0,8	0,2	0,8	1,2	0,9	1,1
Etterspørsel fra offentlig forvaltningsvirksomhet	3,4	2,2	0,8	1,1	0,6	-0,7	-0,2	1,9	-0,3
Eksport i alt	-0,8	1,6	-1,8	4,0	-1,3	3,7	-1,4	0,4	-1,1
Tradisjonelle varer	0,4	5,1	2,7	5,0	0,5	1,8	-2,1	-1,2	5,4
Råolje og naturgass	1,9	-0,6	-4,3	4,3	-3,8	-1,9	7,2	-1,4	-2,6
Skip og plattformer	-25,3	33,2	2,3	39,1	8,4	127,1	-82,4	131,5	-67,1
Tjenester	-4,8	-1,5	-2,8	-0,1	0,3	4,6	1,6	1,2	-0,9
Samlet anvendelse	1,0	0,8	-0,6	0,2	0,8	0,8	1,6	1,4	0,1
Import i alt	0,7	2,2	1,2	-0,7	-0,7	2,4	3,5	2,2	4,0
Tradisjonelle varer	3,4	4,3	2,0	1,0	-0,7	2,1	4,8	3,9	3,7
Råolje og naturgass	-21,1	9,9	115,0	-58,9	-19,2	23,1	-20,5	64,2	20,2
Skip og plattformer	-13,4	-18,6	13,8	-25,7	8,7	-15,4	-9,8	-10,7	51,0
Tjenester	-2,4	0,1	-2,7	-0,1	-1,4	4,4	2,3	-0,9	1,7
Bruttonasjonalprodukt	1,1	0,4	-1,1	0,5	1,3	0,3	1,1	1,2	-1,0
Fastlands-Norge (markedsverdi)	1,4	0,7	-0,8	0,9	0,8	0,9	0,7	1,0	0,7
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	0,1	-1,0	-2,3	-1,1	3,2	-1,8	2,4	2,2	-7,8
Fastlands-Norge (basisverdi)	0,8	0,6	-0,8	0,9	0,7	1,0	0,7	0,9	0,8
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	1,0	0,8	-1,0	1,2	0,8	1,3	0,7	1,1	1,0
Industri og bergverk	-0,1	-3,9	-2,8	-0,3	0,8	0,8	-1,0	0,9	1,5
Andre vareproduserende næringer	1,7	-3,5	-4,6	2,2	1,8	0,5	3,1	0,8	0,6
Tjenesteytende næringer	1,1	3,0	0,3	1,4	0,6	1,5	0,7	1,2	1,0
Offentlig forvaltningsvirksomhet	0,0	-0,1	-0,4	0,0	0,3	0,4	0,5	0,5	0,1
Korreksjonsposter	5,8	1,6	-0,3	0,8	1,5	-0,5	1,3	1,2	0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2002=100

	Ujustert		Sesongjustert						
	2002	2003	03.1	03.2	03.3	03.4	04.1	04.2	04.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	100,0	102,6	103,0	101,9	102,4	102,6	102,6	103,3	103,7
Konsum i offentlig forvaltning	100,0	103,8	103,4	103,3	103,9	104,5	104,4	105,6	106,5
Bruttoinvestering i fast kapital	100,0	100,7	99,6	100,2	100,7	102,7	102,0	103,7	102,1
Fastlands-Norge	100,0	100,3	99,6	99,9	100,1	102,3	102,4	103,9	101,4
Innenlandsk sluttanvendelse	100,0	102,5	101,7	102,1	103,9	102,2	102,8	104,2	105,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	100,0	102,5	102,5	102,0	102,4	103,0	103,1	104,1	104,0
Eksport i alt	100,0	101,7	104,9	96,8	98,7	106,3	110,0	109,7	115,3
Tradisjonelle varer	100,0	97,8	96,2	97,6	97,5	99,9	104,8	103,7	106,1
Samlet anvendelse	100,0	102,3	102,7	100,4	102,2	103,6	105,1	106,0	108,6
Import i alt	100,0	101,7	98,6	99,7	103,4	105,0	106,2	106,3	107,4
Tradisjonelle varer	100,0	100,4	98,6	98,7	101,3	103,0	103,8	103,9	104,0
Bruttonasjonalprodukt	100,0	102,4	103,9	100,6	101,9	103,2	104,8	105,9	108,9
Fastlands-Norge (markedsverdi)	100,0	102,0	101,6	102,2	102,0	102,2	102,5	103,3	103,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert						
	2002	2003	03.1	03.2	03.3	03.4	04.1	04.2	04.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,4	2,6	2,3	-1,0	0,5	0,1	0,1	0,7	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	3,7	3,8	1,5	-0,2	0,6	0,6	-0,1	1,2	0,8
Bruttoinvestering i fast kapital	-0,6	0,7	0,3	0,7	0,5	2,0	-0,7	1,7	-1,5
Fastlands-Norge	-0,6	0,3	0,1	0,3	0,1	2,2	0,1	1,5	-2,4
Innenlandsk sluttanvendelse	1,6	2,5	1,4	0,4	1,8	-1,7	0,6	1,4	1,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	1,7	2,5	1,7	-0,5	0,5	0,6	0,0	1,0	0,0
Eksport i alt	-9,7	1,7	2,5	-7,7	1,9	7,8	3,5	-0,3	5,1
Tradisjonelle varer	-8,9	-2,2	-2,0	1,4	-0,1	2,5	4,9	-1,1	2,3
Samlet anvendelse	-2,4	2,3	1,7	-2,3	1,9	1,3	1,5	0,8	2,5
Import i alt	-5,3	1,7	-0,7	1,1	3,7	1,6	1,2	0,1	1,0
Tradisjonelle varer	-7,5	0,4	-0,3	0,1	2,6	1,6	0,8	0,1	0,1
Bruttonasjonalprodukt	-1,6	2,4	2,4	-3,2	1,3	1,2	1,6	1,0	2,9
Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,4	2,0	0,2	0,6	-0,2	0,1	0,3	0,8	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Utviklingen i norsk økonomi i lys av reviderte tall fra nasjonalregnskapet

Knut Ø. Sørensen

Nasjonalregnskapet publiserte nylig endelige tall for 2002, foreløpige tall for 2003 og første halvår 2004, samt nye tall for 3. kvartal 2004. I denne artikkelen omtales hovedsakelig utviklingen i de tre årene 2001 - 2003. En sentral konklusjon er at de nye tallene i stor grad bekrefter tidligere omtale av den økonomiske utviklingen. Volumveksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) er for årene 2002 og 2003 beregnet til henholdsvis 1,1 og 0,4 prosent. Dette medfører en nedjustering av veksten i 2002 på 0,3 prosentpoeng, mens veksten for 2003 er uendret, sett i forhold til forrige publisering.

Revisjonene og de nye BNP-tallene

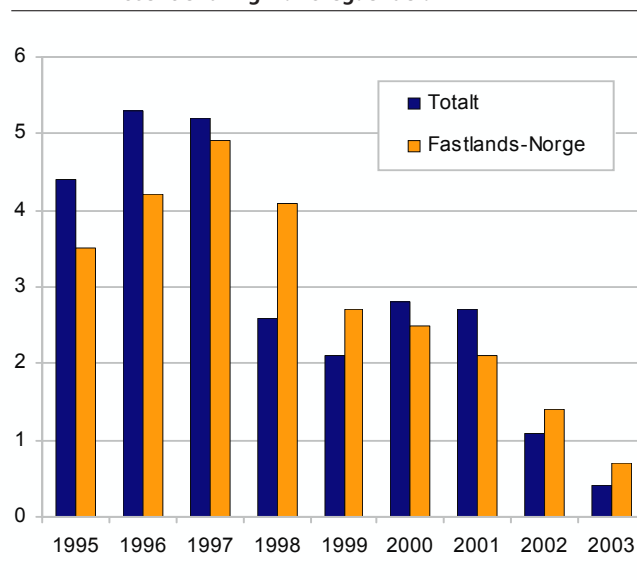
Det at nasjonalregnskapet presenterer endelige tall for 2002 nå, betyr en betydelig nedkorting av produksjonstiden. De endelige tallene for 2001 ble presentert sammen med Økonomisk utsyn for året 2003 i begynnelsen av mars i år. Nedkorting av produksjonstiden er en følge av bedret aktualitet i strukturstatistikkene. Det har dermed blitt mulig å revidere kvartalstallene for 2004 med et mer aktuelt basisår, noe som skal bidra til å heve kvaliteten på de foreløpige anslagene.

De reviderte tallene for 2002 viser et lavere nivå på BNP enn de tidligere publiserte tallene. I løpende verdi er BNP revidert ned med 3 milliarder, hvorav 1,1 milliard gjelder Fastlands-Norge. Prisveksten i BNP (BNP-deflatoren) er uendret. Volumveksten i BNP og BNP Fastlands-Norge ble dermed revidert ned med 0,3 prosentpoeng. Volumveksten i BNP Fastlands-Norge for 2002 og 2003 er beregnet til henholdsvis 1,4 og 0,7 prosent. For 2003 er volumveksten i Fastlands-Norge litt høyere og volumveksten i oljevirkomhet og utenriks sjøfart noe lavere enn ved forrige publisering.

Størrelsen på revisjonen er på nivå med det som har vært vanlig de siste årene, se analysen i en egen artikkel i dette nummeret av Økonomiske analyser (Evenesen 2004). Det har imidlertid ikke vært vanlig at volumvekstraten i BNP er blitt nedjustert fra nest siste til endelig versjon, slik vi nå har sett et tilfelle av.

De nye reviderte tallene for volumveksten i BNP totalt og BNP Fastlands-Norge føyer seg inn i en synkende trend vi har hatt de siste årene, slik det framgår av figur 1. Volumveksten i 2003 har ikke vært så lav siden slutten av 1980-årene.

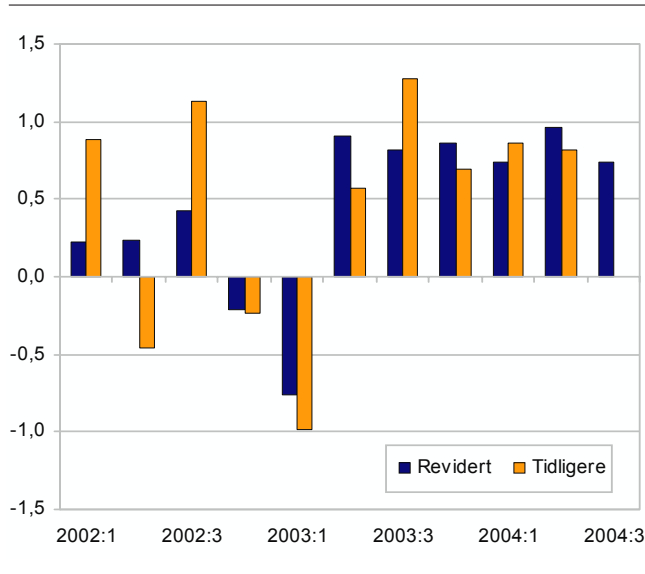
Figur 1. Volumvekstrater for BNP og BNP Fastlands-Norge. Prosent endring fra foregående år

Konjunkturbunnen nådd første kvartal 2003

Den lave og fallende veksten de siste årene har skjedd parallelt med at veksten i sysselsatte personer har avtatt betraktelig. Der er imidlertid viktig å merke seg at konjunkturbunnen ble nådd i 1. kvartal 2003, og at det fra og med 2. kvartal har vært sterk vekst, klart over trendveksten i økonomien. Den lave BNP-veksten fra 2002 til 2003 skyldes den svake utviklingen gjennom 2002 og inn i 2003. Dette fremkommer av de sesongjusterte kvartalstallene, jf. figur 2. Selv om det har vært en del revisjoner i de sesongjusterte vekstretene, blir bildet av konjunkturutviklingen stående uendret. I de reviderte seriene er det noe mindre svingninger, spesielt for året 2002. De reviderte tallene tyder også på at nedgangen i begynnelsen av 2003 ikke var så dyp som tidligere antatt.

Knut Ø. Sørensen er forsker II ved seksjon for nasjonalregnskap i Statistisk sentralbyrå (knut.o.sorensen@ssb.no)

Figur 2. Sesongjusterte volumvekstrater for BNP Fastlands-Norge. Vekst fra forrige kvartal. Prosent

Når det gjelder revisjonene ellers, viser vi til tabell 1, som gir en oversikt over revisjoner i hovedtallene på ulike deler av realregnskapet. Vi kommer tilbake til en del av disse momentene senere i artikkelen.

Revisjonene for 2002 henger sammen med at det er innarbeidet nye årsstatistikker for næringslivet, som endelige strukturstatistikker mv. Dette er statistikker som bygger på detaljerte regnskapsopplysninger fra bedriftene. Statistikken skiller seg klart fra kildematerialet som benyttes i de foreløpige regnskapene, som hovedsakelig består av ulike indikatorer. Regnskapet for 2003 bygger i stor grad på det samme indikator-materialet som ved forrige publisering, men enkelte foreløpige årsstatistikker som er blitt tilgjengelig, er nå blitt innarbeidet. De nye foreløpige årsstatistikkene endrer i liten grad det bildet indikatorene har gitt, og forklarer de forholdsvis små revisjonene i tallene for 2003. Imidlertid har det tilkommet enkelte statistikker som har medført større revisjoner. Det gjelder statis-

Tabell 1. Utvikling i makroøkonomiske hovedstørrelser. Reviderte og tidligere publiserte tall for 2002 og 2003. Prosentvis vekst fra året før

	Revidert	Tidligere publisert	Revidert	Tidligere publisert
Vekst i bruttonasjonalprodukt (BNP)				
Fastlands-Norge	1,1	1,4	0,4	0,4
Oljevirksomhet og utenlandsk sjøfart	1,4	1,7	0,7	0,6
	0,1	0,4	-1,0	-0,3
Volumvekst anvendelser				
Konsum i husholdninger mv.	3,0	3,6	3,0	3,8
Konsum i offentlig forvaltning	3,7	3,1	1,4	1,4
Bruttoinvestering i fast realkapital	-1,0	-3,4	-2,0	-3,7
Eksport	-0,8	0,1	1,6	1,2
Volumvekst tilgang				
Import	0,7	2,3	2,2	2,2
Bruttoprodukt i næringer	0,6	1,1	0,2	0,4
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	0,1	0,4	-1,0	-0,3
Fastlands-Norge (basisverdi)	0,8	1,4	0,6	0,7
Industri og bergverk	-0,1	-0,8	-3,9	-3,8
Andre vareproduserende næringer	1,7	1,1	-3,5	-2,8
Tjenesteytende næringer ekskl. offentlig forvaltning	1,1	2,6	3,0	3,1
Offentlig forvaltningsvirksomhet	0,0	0,1	-0,1	-0,5
Vekst i sysselsetting og produktivitet				
Sysselsatte personer	0,1	0,3	-0,6	-0,6
Utførte timeverk	-1,1	-0,9	-1,2	-1,2
Bruttonasjonalprodukt per utførte timeverk	2,2	2,5	1,6	1,6
BNP per utførte timeverk, Fastlands-Norge	2,7	2,9	1,9	1,8
Bruttoprodukt per utførte timeverk i industrien	2,8	2,2	1,4	1,5
Prisvekst				
BNP-prisdeflator	-1,6	-1,6	2,4	2,3
Prisdeflator for BNP Fastlands-Norge	2,4	2,3	2,0	2,0
Prisdeflator for konsum i husholdninger	1,3	0,7	2,6	2,4
Vekst i inntektstall, løpende verdier				
Bruttonasjonalinntekt, løpende verdi	0,5	0,8	3,2	3,0
Disponibel inntekt for Norge, løpende verdi	0,1	0,4	3,0	3,3
Disponibel inntekt for husholdninger mv, løpende verdi	9,0	9,7	7,4	4,5
Sparing for Norge, løpende verdi	-16,4	-14,4	-6,3	-5,9
Sparing i husholdninger mv, løpende verdi	134,4	147,1	20,5	-13,8
Sparing i offentlig forvaltning, løpende verdi	-29,1	-30,1	-12,5	-4,3
Husholdningenes sparerate i prosent	9,0	9,4	10,1	7,8

tikk om inntektene til husholdningene (bl.a. selvangivelsesstatistikken). Denne har medført forholdsvis store revisjoner for husholdningenes inntekt og sparing i 2003.

Husholdningene sparing sterkere enn tidligere antatt

De reviderte tallene for 2003 gir et nytt bilde av husholdningenes inntekt og sparing. Det er den nye selvangivelsesstatistikken som er kilde til de største endringene. Husholdningenes formuesinntekter er revidert opp med hele 19,4 milliarder kroner for 2003. Revisjonen skyldes i all hovedsak ny informasjon om mottatt aksjeutbytte fra selvangivelsesstatistikken. I tillegg øker husholdningenes disponible inntekt som følge av at skatt av inntekt og formue er revidert ned med 3,5 milliarder kroner. I motsatt retning virker nedjusteringen av husholdningenes lønnsinntekter og inntekter fra stønader og pensjoner (henholdsvis 4,4 milliarder og 1,1 milliard).

Mottatt aksjeutbytte for husholdningene har de siste årene variert betydelig fra år til år, trolig som et ledd i skattetilpasninger. Endringene i aksjeutbyttet forklarer mye av den sterke veksten i sparingen fra 2001 til 2002. Det er vanskelig å finne korttidsindikatorer for aksjeutbytte til husholdningene - som i stor grad gjelder utbytte fra selskaper som ikke er registrert på Oslo Børs

For husholdningenes sparing har det dessuten betydning at konsumet ble revidert ned med nesten 3 milliarder i 2003. Sammen med den betydelige oppjusteringen i disponibel inntekt, gir dette en rekordhøy sparerate på 10,1 prosent for husholdninger og ideelle organisasjoner i 2003. Dette er den høyeste spareringen som er beregnet i hele perioden 1978-2003.

For husholdningenes disponible inntekt og sparing er hovedbildet for året 2002 ikke endret, selv om anslagene er revidert noe ned.

Fortsatt sterk konsumvekst

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner for året 2002 er oppjustert i løpende verdi med 1,6 milliarder, men nedjustert i volum, fra en vekst på 3,5 til 3,1 prosent. En sentral forklaring til dette er en kraftig oppjustering av verdien av husholdningenes konsum av elektrisitet. I de foreløpige regnskapene ble prisveksten for elektrisitet undervurdert. De første tallene indikerte en prisvekst på årsbasis på 1,7 prosent, mens den er beregnet til 11,7 prosent i de endelige tallene. I volum er elektrisitetskonsumet lite endret. Oppjusteringen av elektrisitetsprisene trekker ellers den totale konsumdeflatoren opp med 0,3 prosentpoeng.

Volumet av elektrisitetsforbruket bygger på oppgaver over forbruk i fysiske enheter (kwh) både i de endelige og i de foreløpige regnskapene. Revisjonen av prisveksten har derfor ikke betydning for volumveksten, men slår ut i beregningen av forbruket i løpende verdi. For anslag på prisutviklingen for elektrisitet, er det

viktig hvordan en tar hensyn til variasjonen i prisene gjennom året. Prisindekser med faste vekter, som Konsumprisindeksen, vil typisk legge samme vekt på alle de månedlige prisobservasjonene. For elektrisitet er imidlertid forbruket størst når prisene er høyest. Enhetsprisene fra elektrisitetsstatistikken, som ligger til grunn for endelig regnskap, vil legge størst vekt på prisobservasjonene når forbruket er størst. Høsten 2002 var kald med uvanlig høyt elektrisitetskonsum. Det var dessuten en markert forbrukstopp helt i slutten av desember. Forskjellene i vekting av prisene gjennom året har derfor fått større utslag for måling av elektrisitetsprisen for 2002 enn vanlig.

I 2002 var det først og fremst lavere tjenestekonsum som trakk volumet på konsumet i husholdningene ned. Veksten i tjenestekonsumet (utenom bolig tjenester) ble revidert ned fra 1,6 til 0,6 prosent regnet i faste priser. Størst nedjustering var det for konsumet av fritidstjenester. Boligtjenestene er om lag uendret.

Konsumet i husholdningene er også revidert ned for 2003, fra en volumvekst i de foreløpige tallene på 3,5 prosent til 2,8 prosent. Både vare- og tjenestekonsumet er nedjustert, men de nye tallene har ikke endret bildet av en fortsatt relativt sterk konsumvekst.

Offentlig konsum er justert opp med 1,6 milliarder kroner i forhold til tidligere tall for 2002, og har i volum økt med 3,7 prosent (0,6 prosentpoeng mer enn i de foreløpige tallene). Deflatoren er om lag uendret på aggregatet (nedjustert 0,1 prosentpoeng). Revisjonen skyldes en grundigere gjennomgang av KOSTRA-tall for konsum i kommunal forvaltning og av statsregnskapstallene. Sykehusene ble flyttet fra kommunal til statlig forvaltning fra og med 2002. Det er først i forbindelse med endelig regnskap for 2002 at vi har hatt nok detaljert informasjon nok til å kunne behandle sykehusflyttingen skikkelig. Det har vært en opprydding i gebyrene i statsregnskapet, for eksempel når det gjelder «ymse inntekter». Endelige tall fra offentlige regnskaper er innarbeidet for 2003 uten at det medførte revisjoner av betydning.

Kraftig oppjustering av investeringene

Bruttoinvesteringer i fast realkapital er revidert opp med 5,3 milliarder i løpende verdi for 2002. Det medførte at nedgangen i volum ble på 1,0 prosent i stedet for 3,4 prosent. I forhold til foreløpige tall kan oppjusteringen forklares med høyere investeringer i Fastlands-Norge på hele 8 milliarder kroner. Investeringene ble oppjustert både i industrien og i andre vareproduserende næringer, men først og fremst i de tjenesteytende næringene. For Fastlands-Norge medførte dette at investeringene vokste med 2,5 prosent, mens de foreløpige tallene indikerte en tilsvarende sterk volumnedgang. De reviderte tallene for 2002 fører til at tallene for 2003 også er oppjustert. I stedet for en nedgang på 4,7 prosent i fastlandsinvesteringene, viser tallene nå en volumnedgang på 2,2 prosent.

Revisjonene av investeringene skyldes at tallene i strukturstatistikken er tilgjengelig for årsregnskapet, mens kvartalsregnskapet har et svakere datagrunnlag, spesielt for investeringer i tjenesteytende næringer. Investeringene for enkelte næringer er dessuten påvirket av kjøp og salg av brukt realkapital, som først fanges opp i strukturstatistikkene.

Eksport og import nedjustert for 2002

Både eksport og import øker i volum fra 2002 til 2003. For både importen og eksporten ble volumveksten revidert ned for 2002. I begge tilfelle skyldes revisjonen problemer med å anslå prisendringene for tjenester i de foreløpige regnskapene. I tillegg er det for eksportens del også en nedjustering av eksporten av verkstedsprodukter i 2002. Revisjonen av prisutviklingen for importen i 2002 skyldes særlig utviklingen i skipsfartens utgifter i utlandet (utenom bunkers). Denne prisutviklingen er ganske usikker, også i endelig regnskap.

Bruttoproduktet i utvalgte næringer

For *oljevirksomhet og utenriks sjøfart* viser tallene tilnærmet nullvekst i 2002 og en mindre nedgang i 2003. Vi gjør oppmerksom på at vi har hatt store problemer med strukturstatistikken for oljevirksomheten ved beregningen av endelig regnskap for 2002. Statistikken medfører brudd i forhold til 2001 både for tjenester i tilknytning til oljevirksomhet (flere bedrifter med i utvalget enn før) og for rørtransport av gass (omorganisering i forbindelse med opprettelsen av Gassco og Gassled).

I Fastlands-Norge er bruttoproduktet i *industrien* blitt svakt oppjustert til endelig regnskap 2002, og viser nå en marginal volumnedgang for 2002 (-0,1 prosent mot -0,7). Prisveksten for bruttoproduktet er nedjustert og i løpende verdi er bruttoproduktet for 2002 650 millioner kroner lavere enn tidligere antatt. Både volumet i produksjonen og volumet i produktinnsatsen er nedjustert, men altså mest for produktinnsatsen.

Stabilt bilde av sysselsetting og produktivitetsutvikling

De reviderte tallene gir ikke noe nytt bilde av utviklingen i sysselsetting og produktivitet. Det er bare mindre revisjoner av veksten i sysselsatte personer og utførte timeverk, begge er nedjustert med 0,2 prosentpoeng for 2002 og uendret for 2003. Lønnskostnadene er for begge årene nedjustert med ca. 4 milliarder. BNP per utførte timeverk totalt sett og for Fastlands-Norge ble litt nedjustert i 2002. Bruttoprodukt per timeverk ble imidlertid revidert opp for industrien i 2002. Produktivitetsveksten i industrien for 2002 kom dermed opp på samme nivå som de foregående årene, mens den for 2003 var klart lavere. Produktivitetstallene for 2003 er tilnærmet uendret.

Tabell 2. Årlig vekst i realdisponibel inntekt for Norge 2001-2003. Prosent

	2000	2001	2002	2003
Vekst i bruttonasjonalinntekt (BNI), løpende verdi	19,4	4,2	0,5	3,2
Vekst i disponibel inntekt for Norge, løpende verdi	21,6	3,8	0,1	3,0
Prisvekst netto innenlandsk anvendelse	4,1	3,5	2,0	2,8
Realvekst i bruttonasjonalinntekt	14,7	0,6	-1,4	0,4
Vekst i realdisponibel inntekt for Norge	16,8	0,2	-1,9	0,3

Revisjoner av inntekter og sparing

De reviderte tallene viser en beskjeden vekst i bruttonasjonalinntekt (BNI) og disponibel inntekt for Norge i 2002, mens veksten i disse inntektsstørrelsene var større i 2003. Tallene for 2002 er noe nedjusterte.

Inntektstallene i nasjonalregnskapet beregnes i løpende verdier. Det er imidlertid også av interesse å se på tall for inntektsutvikling, der en har korrigert for prisutviklingen. For dette formålet kan en benytte nasjonalregnskapets deflator for netto innenlandsk anvendelse. Prisdeflatoren er brukt i beregningen av disponibel realinntekt som er gjengitt i tabell 2.

Veksten i BNI og disponibel inntekt for Norge svinger en del fra år til år. Den høye veksten for 2000 henger sammen med at oljeprisene steg svært sterkt dette året. Utviklingen i de løpende tallene speiles også i realveksten. Etter toppåret i 2000, falt realveksten i BNI og veksten i realdisponibel inntekt ned til et lavt nivå i 2001 og var negativ i 2002. Realinntektsveksten tok seg imidlertid opp igjen i 2003 til om lag samme nivå som i 2001.

Året 2002 er det første året (i hvert fall etter 1970) at Norge mottok netto formuesinntekt fra utlandet.

For 2003 var det en kraftig nedjustering av *sparing i offentlig forvaltning*. Dette hang sammen med en revisjon av anslagene i påløpte skatteinntekter for offentlig forvaltning. For husholdningene er det særlig anslaget for skatt på gevinst og tap ved kjøp og salg av aksjer som er nedjustert. Dessuten har nedjusteringen av lønnsinntektene følger for skatteanslagene. En stor del av nedjusteringen skyldes dessuten problemer med å anslå skatt for etterskuddspliktige.

Referanser

Evensen, Trude Nygård (2004): Revisjoner i årlige nasjonalregnskapstall. I dette nr av Økonomiske analyser.

Er foreløpige nasjonalregnskapstall pålitelige?

Trude Nygård Evensen

Beregningene av foreløpige nasjonalregnskapstall bygger på et ufullstendig kildemateriale og er mer usikre enn endelige tall. Det er imidlertid foreløpige tall som må brukes i den løpende vurderingen av den økonomiske utviklingen og i politikktutforming. Kan man stole på disse tallene? Foreløpige nasjonalregnskapstall publisert gjennom de siste 30 årene har gjennomgående undervurdert aktivitetsveksten i forhold til endelige tall noe, men de foreløpige versjonene har likevel, med noen få unntak, gitt et rimelig riktig bilde av den makroøkonomiske utviklingen. Det har også vært en tendens til at revisjonene har blitt mindre over tid. For regnskapsårene 1993-2002, finner vi at det første volumvekstanslaget for BNP for Fastlands-Norge i gjennomsnitt bommet med 0,4 prosentpoeng. I de to neste regnskapsversjonene var bommen den samme, men den systematiske tendensen til undervurdering ble nær borte. For årene 1990-1998 var de første norske BNP-anslagene om lag like pålitelige som tilsvarende tall for et utvalg av andre OECD-land.

1. Innledning

Det norske nasjonalregnskapet gir en helhetlig og konsistent oversikt over norsk økonomi. Et endelig nasjonalregnskap bygger i prinsippet på all tilgjengelig relevant statistikk. Først når arbeidet med grunnlagsstatistikken til nasjonalregnskapet for et år er ferdigstilt kan arbeidet med et endelig nasjonalregnskap starte opp. Denne innsamlings- og bearbeidingsprosessen, fra innsamling av grunnlagsdata starter opp til et endelig nasjonalregnskap er ferdigstilt, tar naturlig nok tid. Frem til og med endelig regnskap for 2001 publisert i 2004 har endelig nasjonalregnskap for et år normalt blitt publisert i april/mai, drøyt to år etter årets utløp.¹ Dette er for lang tid i forhold til behovet for løpende informasjon om utviklingen i norsk økonomi. Derfor publiseres det ulike versjoner av foreløpige tall, både årlige og kvartalsvise, basert på tilgjengelig datagrunnlag på de aktuelle tidspunktene. Dette innebærer revisjoner i de publiserte tallene. Det er viktig at tallene både er mest mulig aktuelle, og pålitelige. Revisjonene – forskjellene fra foreløpige til endelige tall i en normal publiseringssyklus – er en indikator på påliteligheten i foreløpige nasjonalregnskapstall.

Store revisjoner indikerer at foreløpige tall har lav kvalitet fordi de bygger på usikre data, eller fordi metoden som benyttes for å beregne foreløpige nasjonal-

regnskapstall er svak. Små revisjoner er imidlertid ikke nødvendigvis et mål på generelt god kvalitet i statistikken. En kan i prinsippet stille spørsmål ved kvaliteten til de endelige tallene også. I denne artikkelen ser vi på revisjoner i årstallene og forutsetter at de endelige tallene gir et korrekt bilde av utviklingen i økonomien. Analysen dekker publiseringer i perioden 1972 - 2004.

Kan vi stole på utviklingen gitt ved foreløpige nasjonalregnskapstall? Hvor godt «treffer» foreløpige nasjonalregnskapsanslag i forhold til endelig årsregnskap? «Bommer» vi mer eller mindre i dag enn vi gjorde for 10 eller 20 år siden? Er det norske nasjonalregnskapet gjenstand for større revisjoner enn nasjonalregnskap for andre land? Dette er spørsmål som vi forsøker å besvare i denne analysen.

Artikkelen bygger på en studie av revisjonene av foreløpige nasjonalregnskapstall, Evensen (2004b).

2. Nasjonalregnskapets beregnings- og publiseringssyklus

2.1. Endelige og foreløpige nasjonalregnskapstall

Endelig nasjonalregnskap blir beregnet på grunnlag av endelig årsstatistikk for norske næringer, husholdninger, offentlig forvaltning, ideelle organisasjoner og transaksjoner med utlandet. Statistikken innarbeides i nasjonalregnskapet med en detaljert inndeling i produkter, næringer, samt konsum- og investeringsarter.

Trude Nygård Evensen er rådgiver ved Seksjon for nasjonalregnskap i Statistisk sentralbyrå (tne@ssb.no)

¹ F.o.m. 2003 har tall for regnskapsåret 2000 blitt publisert en måned tidligere; i mars, og fra 2004 (endelig regnskap for 2002) ble publiseringen av endelige tall ytterligere fremskyndet med 4 måneder til desember - i underkant av 2 år etter regnskapsårets avslutning. Endelige regnskapstall for 2002 og nye foreløpige tall for 2003, publisert 7. desember 2004, er omtalt i en egen artikkel i dette nummeret av Økonomiske analyser.

På enkelte områder med ufullstendig statistikk er det nødvendig å bygge på antakelser og vurderinger. Det endelige nasjonalregnskapet gir en fullstendig og konsistent oversikt over realdelen² av norsk økonomi, det vil si tall for produksjon, produktinnsats og investeringer fordelt på næringer og produkter, konsum i husholdninger, offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner fordelt på konsumarter, samt eksport og import fordelt på produkter. I tillegg utarbeides det tall for lønnskostnader og sysselsetting fordelt på næringer. For mer informasjon om det endelige årsregnskapet, se for eksempel Statistisk sentralbyrå (2003).

Løpende foreløpige nasjonalregnskapstall har siden midten av 1980-årene blitt utarbeidet ved hjelp av det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR). KNR bygger på to hovedpilarer; endelig nasjonalregnskap og korttidsstatistikk. Det siste endelige nasjonalregnskapet benyttes til å bestemme nivåtallene for de ulike variablene som i KNR-prosessen blir framskrevet med angitt utvikling i relevant korttidsstatistikk. For å avstemme regnskapet i faste og løpende priser, og for å beregne enkelte størrelser som ikke bestemmes i indikatorprosessen, benyttes en kryssløpsmodell. KNR har en mer aggregert kontoinddeling enn endelig regnskap. Ulike vurderinger gjøres underveis i en KNR-prosess, både på et detaljert og overordnet nivå, men siden bearbeidingsprosessen skjer i løpet av en kortere tidsperiode enn endelig regnskap, er deler av arbeidsprosessen sterkt automatisert og man har ikke samme rom til å foreta detaljerte justeringer. Se *Todsen (1999)* eller *Evensen (2004)* for en beskrivelse av rutiner og metoder knyttet til beregning av foreløpige nasjonalregnskapstall vha KNR.

Nasjonalregnskapet blir beregnet og publisert med en fast syklus. Grovt oppsummert blir det beregnet fire ulike versjoner for et gitt regnskapsår som en del av en løpende publiseringssyklus; herav tre foreløpige versjoner. Det første årsanslaget publiseres sammen med tall for 4. kvartal og beregnes som sum fire

Boks 2.1. Sentrale endringer i beregningsmetoder og/eller publiseringssyklus i perioden 1972-2004

Foreløpig 1 Denne regnskapsversjonen, normalt omtalt om «utsynsregnskapet», ble til og med 2002 publisert i begynnelsen av februar, drøyt 1 måned etter regnskapsårets utløp. På det tidspunktet regnskapet ble utarbeidet (januar) forelå det ikke et fullt indikatorsett for 4. kvartal, dvs. at en rekke indikatorer ble framskrevet. Publiseringen ble utsatt til mars fra og med 2002.

Foreløpig 2 regnskap ble til og med 2004 (tall for regnskapsåret 2003) publisert i april/mai, drøyt 4 måneder etter regnskapsårets utløp.

Foreløpig 3 regnskap ble i årene etter hovedrevisjonen og frem til og med 2004 (foreløpig 3 regnskap for regnskapsåret 2002) publisert et år senere, samtidig med foreløpig 2 regnskap for regnskapsåret etter. Frem til hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i nittiårene ble denne regnskapsversjonen utarbeidet på grunnlag av det regnskapssystemet som benyttes for å utarbeide et endelig årsregnskap (dog noe mer aggregert) og publisert sammen med endelig regnskap for regnskapsåret forut i mars.

Endelig regnskap for et gitt regnskapsår har normalt blitt publisert samtidig med foreløpig 3 regnskap for regnskapsåret etter (se over).

KNR-systemet, slik det eksisterer i dag, ble bygget opp i løpet av begynnelsen av åttiårene, og har vært drift siden 1985 for det første foreløpige regnskapet og siden 1987 for det andre foreløpige regnskapet. For årene 1972-1984/1987 ble det benyttet et manuelt beregnet opplegg for beregning av de to første foreløpige regnskapsversjonene av årstall, mens det ikke ble utarbeidet kvartalstall. Beregningsopplegg var likevel i hovedsak det samme som i KNR; nemlig tallstørrelser fra endelig regnskap eller siste foreløpige regnskap ble utviklet ved hjelp av utviklingen i korttidsstatistikk og regnskapet ble siden balansert.

Tabell 2.1. Nasjonalregnskapets publiseringssyklus, årlige tall. Per. desember 2004

Regnskapsversjon	Publiseringstidspunkt	Metode	Statistikkgrunnlag
Foreløpig 1	Mars, 2-3 md. etter regnskapsårets utløp	Beregnet vha KNR-modellen	Korttidsstatistikk
Foreløpig 2	Juni, 5-6 md. etter regnskapsårets utløp	Beregnet vha KNR-modellen	Korttidsstatistikk, samt årsstatistikk for offentlig forvaltning
Foreløpig 3	Desember, 11-12 md. etter regnskapsårets utløp	Beregnet vha KNR-modellen, og supplerende vurderinger basert på annet statistikkmateriale enn korttidsstatistikk	Korttidsstatistikk, samt årsstatistikk for offentlig forvaltning og i noen grad foreløpig eller endelig årsstatistikk for næringer mv.
Endelig	Desember, 23-24 md. etter regnskapsårets utløp	Beregnes og balanseres på detaljert nivå v.h.a. et eget system for endelig årsregnskap	All tilgjengelig relevant årsstatistikk og annen informasjon

² Det blir også utarbeidet et institusjonelt sektorregnskap, som gir et fullstendig regnskap for de ulike institusjonelle sektorene i økonomien.

kvartaler. Dette er også tilfelle for den andre og tredje foreløpige regnskapsversjonen, men i den tredje regnskapsversjonen tar man også stilling til og implementerer et bredere statistikkgrunnlag i form av foreløpig strukturstatistikk e.l. Tidspunkt for publisering av de ulike regnskapsversjonene har endret seg noe gjennom årenes løp. Blant annet har det blitt gjennomført en sentral omlegging det siste året, med en fremskynning av publiseringen av den tredje foreløpige regnskapsversjonen og endelig regnskap med 4 måneder. Det har også vært endringer i beregningsmetodene for de ulike regnskapsversjonene. Dagens publiseringssyklus er vist i tabell 1. Sentrale omlegninger i publiseringstidspunkt og beregningsmetoder er beskrevet i boks 1.

2.2. Hovedrevisjoner og tallrevisjoner

I en løpende publiseringssyklus er *nivået* på nasjonalregnskapstallene viktig, men det legges kanskje enda større vekt på *utviklingen* fra foregående perioder. Med noen års eller tiårs intervaller skjer det endringer i internasjonale rammeverk for utarbeiding av nasjonalregnskap som fører til behov for endring av definisjonene også i det norske nasjonalregnskapet. Definisjonsendringer med vesentlig betydning for tallstørrelsene kan imidlertid ikke innføres for et gitt år i en løpende revisjonssyklus da det ville føre til inkonsistens i forhold til tilbakegående tallserier. For å innarbeide slike definisjonsendringer må det derfor gjennomføres en revisjon utenom den løpende publiseringssyklusen der tall både for inneværende beregningsår og tilbakegående tallserier revideres i henhold til definisjonsendringene. Tilsvarende vil utarbeiding av nye typer grunnlagsstatistikk som viser at tidligere utarbeidet statistikk – og dermed nasjonalregnskapstall – har gitt et feil nivå også føre til et behov for revisjon av tallseriene.

Siden analysen som ble gjennomført i 1990, har det vært gjennomført to større revisjoner utenom den løpende publiseringssyklusen og revisjonssyklusen. *Hovedrevisjonen* som ble gjennomført i første halvdel av 1990-årene innebar innarbeiding av nye definisjoner og retningslinjer fra SNA93³, samt gjennomgang og innarbeiding av nytt statistikkgrunnlag fra de siste 10-15 årene før hovedrevisjonen startet opp. Før hovedrevisjonen finnes sammenlignbare foreløpige og endelige tall for årene 1972-1990. Pga. det omfattende arbeidet under hovedrevisjonen stoppet man for et par år utarbeidelsen av endelige årlige nasjonalregnskapstall etter den «gamle» malen. Publiseringen av foreløpige tall basert på KNR etter «gammelt» opplegg

ble imidlertid opprettholdt. De første resultatene fra hovedrevisjonen ble publisert første gang 6. juli 1995, med nye «endelige» tall for årene 1988-1992.⁴ I mai 1997 ble reviderte endelige tall for hele perioden 1978-94 publisert, sammen med nye foreløpige tall for 1995 og 1996.

I årene 2001-2002 ble det gjennomført en ny omfattende revisjon utenom den normale publiseringssyklusen og revisjonssyklusen, omtalt som *tallrevisjonen*. Den viktigste årsaken til gjennomføring av tallrevisjonen var at Statistisk sentralbyrå i løpet av 1990-årene utarbeidet ny strukturstatistikk for en rekke næringer, og den nye statistikken viste et langt høyere nivå på sentrale størrelser enn tidligere statistikk. Resultatene fra tallrevisjonen ble publisert i juni 2002, med reviderte endelige tall for 1991-1999, samt nye foreløpige tall for 2000 og 2001.⁵

Hovedrevisjonen og tallrevisjonen har implikasjoner for datagrunnlaget for analysen: Ved gjennomføring av denne revisjonsanalysen er det viktig å spesifisere at den revisjonen vi her studerer er forskjellen mellom ulike versjoner av foreløpige tall og endelige tall, der «endelige tall» er de først publiserte endelige tallene, *dvs. revisjoner som gjennomføres i en løpende revisjonssyklus og publiseringssyklus*. For eksempel vil vi for året 1990 studere de første foreløpige tallene for 1990 opp mot de først publiserte endelige tallene, altså de endelige tallene *før* hovedrevisjonen. På denne måten holder vi virkningene av definisjonsendringer mv. utenfor analysen, og kan benytte revisjonsanalysen som et redskap for å si noe om nøyaktigheten i foreløpige nasjonalregnskapstall i forhold til endelige tall i en løpende revisjonssyklus og publiseringssyklus.

På grunn av bruddene i publiseringssyklusene knyttet til hovedrevisjonen og tallrevisjonen, vil det imidlertid for enkelte år ikke finnes sammenlignbare versjoner av foreløpige og endelige tall. For eksempel er foreløpige tall for året 1992 basert på nasjonalregnskapet *før* hovedrevisjonen, mens det ikke ble utarbeidet et endelig årsregnskap for 1992 *før* hovedrevisjonen. Derimot er det laget nye endelige tall for 1992 *etter* hovedrevisjonen, og enda nye igjen etter tallrevisjonen, men disse to versjonene av endelige tall mangler sitt motstykke av foreløpige tall.

I vedlegget finnes tabeller for prosentvis volum- og verdiendring for BNP Fastlands-Norge publisert på ulike tidspunkt, fra 1988 og frem til de sist publiserte årstallene, og tilhørende sammenlignbare revisjoner.

³ System of National Accounts 1993. SNA gir retningslinjer for utarbeiding av nasjonalregnskap, utviklet i samarbeid mellom Eurostat (EUs statistiske kontor), IMF, OECD, FN og Verdensbanken. Den sist reviderte utgaven av SNA; SNA93 erstatter utgaven SNA68. En ny omgang med revisjon av SNA er nå på gang internasjonalt.

⁴ Publisert i ekstrasnummer av Ukens statistikk 27/1995. Dette ukeheftet gir også en bred omtale av hovedrevisjonen; både omtale av tallmessige resultater, bakgrunn for hovedrevisjonen og de viktigste definisjonsendringene.

⁵ I Økonomiske analyser nr 3/2002.

3. Årsaker til revisjoner i årlige nasjonalregnskapstall

Det er fire hovedgrunner til revisjoner i årsbaserte nasjonalregnskapstallene:

1) Ny informasjon om regnskapsåret

Den første regnskapsversjonen som har blitt presentert for et gitt år, foreløpig 1, har frem til og med tall for regnskapsåret 2001 vært et såkalt «flashregnskap», der store deler av indikatorgrunnlaget i KNR for det siste kvartalet har manglet, jamfør avsnitt 2.1. I neste regnskapsversjon, publisert senere på våren samme år, har det aller meste av indikatorgrunnlaget vært oppdatert, men denne regnskapsversjonen har fortsatt vært basert på såkalte indikatorer, dvs. korttidsstatistikk.

F.o.m. tall for regnskapsåret 2002 har publiseringen av den første foreløpige versjonen blitt forskjøvet til mars. På dette tidspunktet er det meste av korttidsstatistikken oppdatert, så denne første versjonen kan ikke lenger betraktes som et flashregnskap. I de nye anslagene (foreløpig 2) som for tiden publiseres i begynnelsen av juni har man blant annet fått oppdatert statistikk for offentlig forvaltning.

I den tredje foreløpige regnskapsversjonen har det gjerne foreligget mer detaljert og omfattende statistikk om regnskapsåret, som har blitt innarbeidet i det foreløpige regnskapet. Hvor mye grunnlagsstatistikk som har foreligget før beregning og publisering av denne regnskapsversjonen har variert en del over den tidsperioden som revisjonsanalysen dekker. Før 1990 var det en god del av årsstatistikkene som var ferdige, eller det forelå en foreløpig versjon som kunne benyttes. Fra midten av 1990-årene til rundt tusenårsskiftet ble det blant annet utarbeidet ny, eller revidert, strukturstatistikk for en rekke næringer, men denne årsstatistikken har normalt foreligget først ved innarbeiding av tallmaterialet til endelig regnskap. I noen grad har det foreligget foreløpig strukturstatistikk, men basert på en annen oppstilling⁶ enn statistikkgrunnlaget som benyttes til endelig regnskap. Samlet har statistikkgrunnlaget til foreløpig regnskap 3 vært langt mindre dekkende etter midten av 1990-årene (og etter hovedrevisjonen) enn tidligere. De siste årene, ser vi at de nye statistikkssystemene har begynt å komme i rutine, og at beregning og publisering av disse statistikkene igjen tar til å komme på tidligere tidspunkter. Dette er da også årsaken til endringen av nasjonalregnskapets publiseringssyklus i år, med publisering av endelig regnskap for et gitt år i begynnelsen av desember knapt 2 år etter regnskapsårets utløp.

En annen viktig beregningsmessig forskjell mellom de foreløpige regnskapene på den ene siden og endelig regnskap (samt den siste foreløpige regnskapsversjo-

nen før hovedrevisjonen), er at det meste av statistikkgrunnlaget for de foreløpige regnskapene (korttidsstatistikken) er basert på volum- og prisinformasjon (med unntak av tall for utenrikshandelen og offentlige regnskaper og enkelte andre unntak)⁷. Regnskapet blir i utgangspunktet beregnet og balansert i faste priser, og deretter inflatert vha prisindekser. I endelig regnskap (og i den siste foreløpige regnskapsversjonen før hovedrevisjonen) blir regnskapet i utgangspunktet beregnet og balansert i verdi, og deretter deflatert vha prisindekser og senere balansert også i faste priser.

2) Mer detaljerte beregninger

Alle de tre foreløpige regnskapsversjonene (for årene før 1990 de to første regnskapsversjonene)⁸, utarbeides på grunnlag av KNR. KNR har som nevnt en mye mer aggregert kontostruktur enn det endelige regnskapet. Rett før hovedrevisjonen var det for eksempel ca. 50 konti for næringer og 54 konti for produkter i KNR mot 190 konti for næringer og 1750 konti for produkter i endelig årsregnskap. Detaljgraden har med årene økt, spesielt i samband med hovedrevisjonen, slik at per i dag det ca. 64 konti for næringer og 91 konti for produkter i KNR, mot 275 konti for næringer og 1200 konti for produkter i endelig årsregnskap. Kontostrukturen reflekterer i noen grad på hvilket nivå man i beregningsprosessen har muligheter - både på bakgrunn av statistikkgrunnlaget, men også tidsmessig og rent teknisk - til å kunne foreta detaljerte vurderinger og eventuelle justeringer.

3) Reviderte regnskap for foregående år

De foreløpige regnskapene basert på KNR, bygger på nærings- og produktsammensetningen i basisåret i KNR. Variable basert på nivåtall i basisåret framskrives i KNR vha en «passende» indikator, jamfør tidligere avsnitt. Basisåret i KNR blir normalt oppdatert årlig, slik at vektgrunnlaget da blir et år fornyet. Vektgrunnlaget kan ha mye å si, spesielt i perioder der ulike deler av økonomien utvikler seg i stor utakt.

4) Endret basisår for fastpristallene

KNR er, som tidligere nevnt, basert på et løpende basisår, der basisåret er lik det siste endelige beregningsåret. Fastpristallene som presenteres er dermed uttrykt i prissettet til siste endelige årsregnskap.

Fra og med endelig regnskap for 1987 har det endelige årsregnskapet blitt deflatert i henhold til prisutvikling fra året før, altså et løpende årlig skifte av basisår. Før dette ble basisåret i endelig regnskap skiftet hvert 4. eller 5. år, med basisårene 1970, 1975, 1980 og 1984. Skifte av basisår påvirker vekstratene i aggregatene ved at endringer i relative priser endrer de

⁶ Basert på foretak i stedet for bedrift, og kun med aggregerte regnskapsstørrelser.

⁷ I løpet av de siste årene er det bygget opp omsetningsstatistikk (altså informasjon om verdiutviklingen) for de fleste næringer.

⁸ For den første regnskapsversjonen fra 1984 og for andre regnskapsversjon fra 1987, se boks 1.

ulike størrelsens andel av aggregatene og dermed vektene som de enkelte vekstratene blir veid sammen med. Se Fløttum (1989) og Statistisk sentralbyrå (1990) for en nærmere omtale av konsekvenser av skifte av basisår i regnskapene og for valg av basisår i regnskapene.

4. Resultater av analysen

I Mæhle (1990) analyseres revisjoner i årlige tall i tidsrommet 1972-1987. For disse årene nytter vi data-grunnlaget som ligger til grunn for denne analysen, deretter suppleres dette med data vi har hentet frem for publiseringer frem til i dag. Vi *definerer en revisjon som differansen mellom foreløpig og endelig prosentvis vekstrate*. Vi har sett på revisjoner i både verdi- og volumvekstrater.

Tabell 4.1 oppsummerer gjennomsnittlig revisjon og gjennomsnittlig tallverdiavvik i publiserte foreløpige volumvekstrater i forhold til endelig regnskap i perioden 1972-2002 for ulike makroøkonomiske hovedstørrelser. Tabell 4.2 viser en tilsvarende oversikt over revisjoner i publisert verdiutvikling. Figurer som viser publisert volum- og verdivekst i den perioden som dekkes av analysen er gjengitt i vedlegget. For flere og mer detaljerte resultater vises det til Evensen (2004b).

I analysen har vi også sett på revisjonsresultater for ulike delperioder. Inndelingen er i hovedsak foretatt mhp på karakteristika ved grunnlagsmaterialet. For nasjonalregnskapsstørrelsene BNP Fastlands-Norge, bruttoinvesteringer og lønnskostnader dekker data-grunnlaget i analysen kun regnskapsårene f.o.m. 1988. Tabell 4.1 og 4.2 gir derfor en oversikt for regnskapsårene 1988-2002 også for de andre makroøkonomiske størrelsene. Denne perioden dekker dessuten nesten alle årene KNR-modellen har vært i bruk for beregning av foreløpige tall. Perioden med endelige regnskap publisert mellom hovedrevisjonen og tallrevisjonen har vært en naturlig delperiode å se på; blant annet for å kunne analysere om endringer i beregningsrutiner mv. knyttet til hovedrevisjonen kan ha bidratt til mindre revisjoner i tallene. Året 1990 var det siste året vi hadde fullt datasett med sammenlignbare foreløpige og endelige tall før hovedrevisjonen.

Analysen viser at det i perioden 1972 frem til i dag har det vært en systematisk undervurdering av veksten i makrostørrelsene i norsk økonomi i foreløpige regnskaper. For regnskapsårene 1972-2002 sett under ett ble det første foreløpige anslaget for volumutviklingen i BNP revidert opp i endelig regnskap i alt 20 av 24 ganger. Tilsvarende ble det andre anslaget oppjustert 18 av 25 ganger og det tredje anslaget ble opp-

Tabell 4.1. Publiserte foreløpige volumvekstrater som avvik til endelig nasjonalregnskap for perioden 1972 -2002¹. Gjennomsnitt og gjennomsnittlig tallverdiavvik i prosentpoeng

	Gjennomsnitt			Gjennomsnittlig tallverdiavvik		
	Foreløpig 1	Foreløpig 2	Foreløpig 3	Foreløpig 1	Foreløpig 2	Foreløpig 3
For alle regnskapsårene						
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	-0,5	-0,5	-0,2	0,8	0,8	0,5
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner ²	-0,6	-0,4	-0,1	0,8	0,7	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	-0,8	-0,7	-0,3	1,1	1,0	0,7
Bruttoinvesteringer i fast kapital	-1,0	-1,0	-0,9	2,4	2,3	1,8
Eksport	-0,3	-0,6	0,0	1,3	1,2	0,7
Import	-0,2	0,0	0,3	1,7	1,0	0,5
For regnskapsårene 1988-2002						
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	0,2	-0,1	-0,2	0,7	0,6	0,4
BNP Fastlands-Norge	0,3	0,1	-0,1	0,7	0,6	0,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner ²	0,1	0,1	0,0	0,6	0,6	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	-0,1	-0,3	-0,4	0,7	0,7	0,7
Bruttoinvesteringer i fast kapital	-1,1	-1,6	-0,8	2,3	2,1	1,8
Bruttoinvesteringer	0,6	0,5	0,7	2,6	1,7	1,1
Eksport	-0,3	-0,2	-0,3	0,9	0,5	0,5
Import	-1,0	0,1	0,5	1,4	0,9	0,6
For endelige regnskapsår 1993-2002 (perioden etter hovedrevisjonen sett under ett)						
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	-0,4	-0,4	-0,3	0,4	0,6	0,5
BNP Fastlands-Norge	-0,3	-0,2	-0,1	0,4	0,4	0,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner ²	-0,4	-0,1	0,0	0,5	0,6	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	-0,1	-0,4	-0,4	0,8	0,9	0,9
Bruttoinvesteringer i fast kapital	-2,0	-2,0	-0,9	3,2	2,6	2,2
Bruttoinvesteringer	-1,6	-0,4	0,8	1,6	1,4	1,2
Eksport	-0,6	-0,1	-0,4	0,8	0,4	0,7
Import	-1,3	0,3	0,7	1,9	1,1	0,8

¹ Unntatt årene 1991, 1992, 1993, 1994, 1999, 2000 og 2001 for foreløpig regnskap 1. Unntatt årene 1972, 1991, 1992, 1993, 1999 og 2000 for foreløpig regnskap 2. Unntatt årene 1991, 1992 og 1999 for foreløpig regnskap 3. For variablene "privat konsum", "offentlig konsum", eksport og import i tillegg unntatt årene 1977 og 1978 i foreløpig regnskap 1 og 2.

² Størrelsen "privat konsum" er benyttet for sammenlignbare tall før hovedrevisjonen og størrelsen "konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner" for sammenlignbare tall i perioden etter hovedrevisjonen.

**Tabell 4.2 Publiserte foreløpige verdivekstrater som avvik til endelig nasjonalregnskap for perioden 1972 -2002¹.
Gjennomsnitt og gjennomsnittlig tallverdiavvik i prosentpoeng**

	Gjennomsnitt			Gjennomsnittlig tallverdiavvik		
	Foreløpig 1	Foreløpig 2	Foreløpig 3	Foreløpig 1	Foreløpig 2	Foreløpig 3
For alle regnskapsårene						
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	-0,3	-0,2	-0,2	0,8	0,6	0,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner ²	-0,4	-0,3	-0,1	0,7	0,6	0,4
Offentlig konsum	-0,4	-0,4	-0,3	0,8	0,5	0,5
Bruttoinvesteringer i fast kapital	-0,7	-0,7	-0,3	1,3	1,0	1,0
Eksport	-0,5	-0,2	-0,1	0,8	0,5	0,3
Import	-0,8	-0,2	0,1	1,0	0,7	0,6
For regnskapsårene 1988-2002						
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	0,2	0,1	0,0	0,9	0,7	0,3
BNP Fastlands-Norge	0,2	0,1	0,0	0,7	0,7	0,3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner ²	-0,1	-0,1	-0,1	0,6	0,6	0,3
Offentlig konsum	-0,2	-0,3	-0,2	0,8	0,5	0,4
Bruttoinvesteringer i fast kapital	-1,0	-1,2	-0,4	2,3	1,6	1,6
Bruttoinvesteringer	-0,1	0,6	0,5	2,4	2,0	1,1
Eksport	-0,4	0,1	0,1	1,0	0,3	0,1
Import	-1,1	0,0	0,5	1,5	0,8	0,6
Lønnskostnader	0,0	0,1	0,0	0,5	0,3	0,2
For endelige regnskapsår 1993-2002 (perioden etter hovedrevisjonen sett under ett)						
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	-0,4	-0,3	-0,1	0,7	0,5	0,3
BNP Fastlands-Norge	-0,3	-0,3	0,0	0,3	0,5	0,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner ²	-0,5	-0,3	0,0	0,5	0,6	0,3
Offentlig konsum	-0,4	-0,5	-0,3	0,9	0,5	0,5
Bruttoinvesteringer i fast kapital	-2,5	-1,8	-0,6	2,8	2,3	2,3
Bruttoinvesteringer	-2,0	-0,6	0,6	2,0	1,6	1,2
Eksport	-0,4	0,2	0,1	1,4	0,4	0,2
Import	-1,6	0,0	0,7	2,1	1,1	0,8
Lønnskostnader	0,0	0,1	0,0	1,0	1,4	2,7

¹ Unntatt årene 1991, 1992, 1993, 1994 1999, 2000 og 2001 for foreløpig regnskap 1. Unntatt årene 1972, 1991, 1992, 1993, 1999 og 2000 for foreløpig regnskap 2. Unntatt årene 1991, 1992 og 1999 for foreløpig regnskap 3.

² Størrelsen "privat konsum" er benyttet for sammenlignbare tall før hovedrevisjonen og størrelsen "konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner" for sammenlignbare tall i perioden etter hovedrevisjonen.

justert 17 av 28 ganger. I gjennomsnitt ble to første foreløpige anslagene for volumutviklingen i BNP i revidert opp med 0,5 prosent poeng i endelig regnskap, mens oppjusteringen i forhold til den tredje og siste versjonen med foreløpige tall var på 0,2 prosentpoeng.

Gjennomsnittlig revisjonen for regnskapsårene 1988-2002 viser for BNP og for noen av de underliggende etterspørselskomponentene omvendt fortegn av tilsvarende gjennomsnitt for regnskapsårene 1972-2002 sett under ett. Dette skyldes avvikende observasjoner for årene 1988 og 1989. Det første anslaget for BNP Fastlands-Norge ble, jamfør tabell 4.1, for årene 1988-2002 sett under ett i gjennomsnitt justert ned med 0,3 prosent i endelig regnskap, mens den gjennomsnittlige nedjusteringen var på 0,1 prosentpoeng i forhold til den andre og tredje regnskapsversjonen. Tilsvarende ble det første anslaget for BNP i gjennomsnitt justert opp med 0,2 prosentpoeng i endelig regnskap, mens det andre og tredje anslaget ble nedjustert med henholdsvis 0,1 og 0,2 prosentpoeng. Ser vi bort fra regnskapsårene 1988-1990, og i stedet konsentrerer oss om de endelige regnskapsårene publisert i perioden mellom hovedrevisjonen og tallrevisjonen, finner vi at det første anslaget for BNP Fastlands-Norge i

gjennomsnitt ble oppjustert med 0,3 prosentpoeng i endelig regnskap, mens oppjusteringen i forhold til den andre og tredje regnskapsversjonen var på beskjedene 0,1 prosentpoeng.

Året 1988 er det eneste året i perioden 1972-2002 det er publisert negativ volumvekst i BNP i et endelig regnskap. 1988 var da også det året man bommet kraftigst på volum- og verdiveksten i BNP i den første versjonen med foreløpige tall. Utviklingen ble gradvis nedjustert for hver regnskapsversjon frem til endelig regnskap. Også 1987 peker seg ut med store revisjoner; sammenligner man revisjoner fra den ene regnskapsversjonen til den neste, er revisjonen i volumveksten i BNP fra den andre til den tredje foreløpige versjonen for 1987 den klart største i den perioden vi ser på. Revisjonene i 1987 og 1988 kan i stor grad forklares med skifte av basisår for disse regnskapsårene. Store relative prisendringer i perioden, i hovedsak forklart ved store endringer i oljepriser, førte til at endringer i vektgrunnlaget ga store utslag. Man klarte dessuten ikke å fange opp den sterke konsumveksten i denne tidsperioden tidlig nok. Reviderte tall for 1987 (foreløpig 3) er kommentert i Statistisk sentralbyrå (1989), mens endelige tall for 1988 og den tredje versjonen med foreløpige tall for 1989, og revisjoner

Tabell 4.3. Gjennomsnittlig revisjon i prosentvis volum- og verdiutvikling i BNP i forhold til forrige publisering

	Foreløpig 2		Foreløpig 3		Endelig	
	Volum	Verdi	Volum	Verdi	Volum	Verdi
Regnskapsårene 1972-2002, sett under ett	0,0	0,1	0,3	0,0	0,2	0,2
Årene før hovedrevisjonen, sett under ett	-0,1	0,1	0,4	0,0	0,2	0,2
Herav årene 1972-1987	0,0	0,1	0,7	0,2	0,2	0,3
Herav årene 1988-90	-0,2	-0,1	-0,4	-0,4	-0,2	-0,1
Regnskapsår publisert i perioden mellom hovedrevisjonen og tallrevisjonen, sett under ett	0,1	0,3	0,1	0,1	0,3	0,1
Etter tallrevisjonen						
2000	*	*	*	*	0,4	0,3
2001	*	*	0,5	0,8	0,8	0,0
2002	0,0	-0,7	0,4	0,1	-0,3	-0,2
2003	0,1	-0,4	0,0	0,1		

til tidligere publiserte tall er kommentert i Statistisk sentralbyrå (1991).

Revisjonene i anslagene for verdiutvikling er i hovedsak noe mindre enn revisjonene i volumvekstrater.

Analysen viser at det i hovedsak «nytter» å revidere; i gjennomsnitt kommer man nærmere de endelige regnskapstallene for hver enkelt foreløpige regnskapsversjon, selv om bildet for enkelte år og enkelte størrelser kan avvike noe fra dette. For årene 1972-2002 sett under ett var revisjonene størst fra den andre til den tredje regnskapsversjonen, med en gjennomsnittlig oppjustering i volumveksten i BNP på 0,3 prosent fra foreløpig regnskap 2 til foreløpig regnskap 3. Fra den første til den andre regnskapsversjonen av det for perioden 1972-2002 i gjennomsnitt ingen revisjon i volumutviklingen i BNP i det hele tatt. I verdi var oppjusteringen i BNP størst fra foreløpig regnskap 3 til endelig regnskap. For årene etter hovedrevisjonen er det relativt sett flere årganger der det tredje foreløpige anslaget kommer dårligere ut i forhold til endelig anslag enn foregående regnskap enn i perioden før hovedrevisjonen. Også for regnskapsåret 2002 var anslagene for BNP og de fleste etterspørselskomponentene i de to første foreløpige regnskapene nærmere endelig regnskap enn i den tredje og siste foreløpige versjonen.

Tross skjevheten i estimatene, blir det makroøkonomiske bildet av utviklingen i liten grad endret gjennom revisjonene. Et viktig unntak fra denne hovedregelen er for regnskapsåret 1988, som kommentert ovenfor.

Revisjonene er i gjennomsnitt størst for nasjonalregnskapsstørrelsene bruttoinvesteringer i fast kapital og bruttoinvesteringer. Størrelsen bruttoinvesteringer i fast kapital er også den nasjonalregnskapsstørrelsen med definitivt størst spredning i revisjonene. Av dette kan vi slå fast at det er en høyere usikkerhet i foreløpige tall for bruttoinvesteringer i fast kapital enn for andre etterspørselskomponenter. Størrelsen offentlig

konsum peker seg også ut som en størrelse med relativt sett mer usikkerhet i foreløpig anslag enn i andre makrostørrelser, med høyere gjennomsnittlige revisjoner og større spredning i revisjonene.

Revisjonene i lønnskostnadene er klart mindre enn revisjonene i andre nasjonalregnskapsstørrelser (i verdi) som dekkes av analysen, og skiller seg ut med både små revisjoner i gjennomsnittlige vekstrater og liten spredning i revisjonene. Dette gjelder for alle de foreløpige regnskapsversjonene.

Når det gjelder etterspørselskomponentene i BNP er det først og fremst de foreløpige anslagene for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner som til en viss grad bidrar til at revisjonene ikke blir større. Spredningen i revisjonene, målt ved gjennomsnittlig tallverdiavvik eller standardavvik, i konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner er noe mindre enn for de andre etterspørselskomponentene og ligger på linje med, eller noe underkant av spredningen i BNP. Tendensen i økonomien vist ved foreløpige regnskapstall følger imidlertid relativt godt tendensen i de endelige tallene, noe som også går frem av figurene i vedlegget. Ikke en eneste gang har man fra 1972 frem til i dag bommet på *fortegnet* på utviklingen i forhold til i endelige regnskap, heller ikke i de årene volumutviklingen har vært negativ.

I årene 1988 og 1989 bommet man riktignok på styrken i nedgangen i konsumet. Men retningen på utviklingen i «privat konsum» klarte man å fange opp. Revisjonene i «privat konsum» i regnskapsårene 1979, 1984 og 1985 skiller seg for øvrig også noe ut og bidrar til å heve gjennomsnittstallene. Det samme gjelder 1987, spesielt hvis vi ser på revisjoner fra en foreløpig versjon til den neste. For de foreløpige versjonene for 1984 og de to første versjonene av 1985 skyldes revisjonene i stor grad at detaljomsetningsindeksen, som er en viktig kilde for beregning av konsum i de foreløpige regnskapene, ikke klarte å fange opp den økte konsumveksten ved inngangen til jappetiden. Revisjonene i 1987 bygger på en tilsvarende for-

klaring; i dette tilfellet overvurderte man i de første versjonene nedgangen i det private konsumet ved skiftet fra konsumvekst i 1986 til nedgang i 1987.

Revisjonene i størrelsene eksport og import er også i gjennomsnitt mindre enn revisjonene i bruttoinvesteringer i fast kapital og offentlig konsum, og for noen av regnskapsversjonen også mindre enn gjennomsnittlig revisjon i BNP. Spredningen i revisjonene i eksport og import er imidlertid relativt stor i forhold til spredningen i revisjonene i BNP og i konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. For eksporttallene er det interessant å merke seg at revisjonen av vekstratene fra foreløpig regnskap 1 til foreløpig regnskap 2 for perioden 1972-2002 i gjennomsnitt har ført til *større avstand* til endelig resultater i den andre versjonen enn i den første. Tilsvarende har det andre anslaget for import vært nærmere endelig regnskap enn anslag i den siste foreløpige versjonen. Størrelsen import er den størrelsen i foreløpig regnskap man flest ganger har bommet på fortegnet i volumutviklingen i forhold til endelig regnskap; dette var for regnskapsårene 1979, 1983 og 1989 i den første regnskapsversjonen og i for året 1983 i den andre regnskapsversjonen. Summa summarum kan det virke som om revisjonene for eksport og import kan virke mer tilfeldige og mindre systematiske enn revisjonene i, for eksempel, husholdningenes konsum.

Det er ofte store forskjeller mellom revisjonene i henholdsvis bruttoinvesteringer og i delaggregatet bruttoinvesteringer i fast kapital, noe som kommer til uttrykk både ved å se på gjennomsnittstall og ved å studere tall for de enkelte regnskapsår. Størrelsen på lageret/statistiske avvik har altså stor betydning for revisjoner i bruttoinvesteringer.

Inndeling av analyseperioden i delperioder viser at revisjonene i årene 1972-1987 gjennomgående var høyere enn i perioden mellom hovedrevisjonen og tallrevisjonen. Perioden 1988-1990 ga atypiske resultater, som omtalt over. 2002 er det eneste året etter tallrevisjonen at vi har et fullt sett med foreløpige og endelige tall som kan sammenlignes. Resultater av revisjoner for ett enkelt regnskapsår er selvsagt ikke nok til å si noe om tendenser etter tallrevisjonen. Hvis man i stedet ser på revisjoner i forhold til forrige versjon, kan man vise frem noen flere revisjonsresultater for regnskapsår som er publisert etter tallrevisjonen. Gjennomsnittlig revisjon i prosentvis volum- og verdiutvikling i BNP i forhold til forrige publisering er gjengitt i tabell 4.3. Tabell 4.3 viser at oppjusteringen i volum fra siste foreløpig regnskap til endelig regnskap for regnskapsårene 2000 og 2001 var noe større enn gjennomsnittet for perioden 1972-2002 sett under ett og også større enn i perioden mellom hovedrevisjonen og tallrevisjonen, mens de foreløpige resultatene i den tredje versjonen av 2002 altså ble nedjustert i det endelige regnskapet. For 2003 har det, så langt, vært neglisjerbare revisjoner i volumveksten i BNP.

5. Revisjoner i norske nasjonalregnskapstall sammenlignet med revisjoner i andre land

En analyse av revisjoner i det svenske nasjonalregnskapet ble gjennomført i 2002 (Öller og Hansson, 2002). Analysen ser på revisjoner i BNP og makrokomponentene på etterspørselssiden for årene 1980-1998. Som i vår analyse defineres en revisjon som forskjellen mellom endelige og foreløpig vekstrater. Evensen (2004), avsnitt 4.5.2 gir en oppsummering av denne studien.

Öller og Hansson inkluderer også en sammenligning av revisjoner i årsvekstratene i BNP i faste priser i perioden 1980-1998 i en rekke viktige OECD land.

Sammenligningen er foretatt mellom revisjoner i foreløpige tall for et gitt år publisert i løpet av det første vårhalvåret noen måneder etter årets utløp og endelig regnskap. Tidspunktene for publiseringer og/eller revisjonene som er brukt for foreløpig regnskap varierer en del mellom landene, og over den perioden som sammenligningen dekker. For noen land er tallene publisert så tidlig som i februar, mens for andre land så sent som i mai eller juni. Ved sammenligningen av landene er det viktig å minne om at det er stor forskjell på hvor mye korttidsstatistikk som er tilgjengelig i henholdsvis februar og i april-juni, jamfør omtale av publiseringssyklus og årsaker til revisjoner i avsnitt 2. Tidspunkt for publisering av endelig regnskap varierer også noe mellom land, og over den perioden som sammenligningen dekker, og kan være publisert i løpet av det andre til det tredje året etter regnskapsårets utløp. Det står at man ikke har benyttet senere versjoner enn tall publisert i år $t+3$ da man har ønsket å holde virkningen av hovedrevisjoner etc. utenfor.

Resultatene av den internasjonale sammenligningen i den svenske analysen er gjengitt i tabell 5.1. Tallstørrelsene for Norge i den opprinnelige tabellen i Öller og Hansson er i denne tabellen erstattet med tall fra vår analyse som viser revisjoner i de første foreløpige tallene (foreløpig 1) i forhold til endelige tall. Vi har også regnet ut gjennomsnittet og gjennomsnittlig tallverdiavvik for de landene som er med i analysen, eksklusive Norge.

Ved sammenligning av revisjoner mellom land er det igjen viktig å minne om at små revisjoner i seg selv ikke nødvendigvis betyr at kvaliteten er bedre, det gir kun informasjon om treffsikkerheten i de foreløpige tallene i forhold til de endelige tallene. Store revisjoner kan for eksempel være et tegn på at statistikere har arbeidet grundig for å finne og rette opp feil i dataene, mens det motsatte kan være tilfelle ved små revisjoner.

Ved tolkning av resultatene bør man også ha i mente at de statistiske målene som oppsummerer revisjonene og danner grunnlag for sammenligningene mellom landene er relativt påvirkelige av ekstremobservasjoner. Dette betyr at valget av tidsperioden som måles kan ha

Tabell 5.1. Revisjoner i årlig prosentvis volumvekst i BNP i ulike land 1980-1998. Revisjon = differanse mellom endelige og foreløpige (t+1) tall

	AUS	CAN	DEN	FIN	FRA	GER	NL	NZ	SWE	UK	USA	Gj.sn. alle ekskl. NOR	m(ABS) alle ekskl. NOR	NOR
For alle årene sett under ett														
Gjennomsnitt	-0,4	0,0	-0,2	-0,4	-0,1	0,0	-0,4	0,0	-0,4	-0,3	-0,1	-0,2	0,2	-0,2
Median	-0,5	0,0	-0,1	-0,4	-0,2	-0,1	-0,5	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2	0,2	-0,4
Gj.sn. tallverdiavvik; m(ABS)	0,6	0,3	0,6	0,6	0,3	0,5	0,5	0,6	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,8
Standardavvik	0,6	0,4	0,7	0,6	0,4	0,6	0,5	0,7	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,9
For 1980-årene sett under ett														
Gjennomsnitt 80	-0,4	-0,1	-0,2	-0,5	-0,4	0,0	-0,4	-0,1	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	0,3	-0,2
m(ABS)80	0,7	0,3	0,6	0,7	0,4	0,4	0,6	0,5	0,4	0,6	0,5	0,5	0,5	1,0
Standardavvik 80	0,7	0,3	0,7	0,7	0,3	0,5	0,6	0,5	0,4	0,7	0,5	0,5	0,5	1,1
For årene 1990-1998														
Gjennomsnitt 90	-0,3	0,2	-0,1	-0,3	0,2	0,0	-0,4	0,0	-0,4	-0,2	-0,1	-0,1	0,2	-0,3
m(ABS)90	0,6	0,4	0,5	0,5	0,3	0,7	0,4	0,7	0,4	0,2	0,4	0,5	0,5	0,5
Standardavvik 90	0,6	0,5	0,7	0,6	0,2	0,8	0,2	0,8	0,4	0,2	0,5	0,5	0,5	0,5

relativt stor innvirkning på de statistiske målene som nyttes som sammenligningsgrunnlag mellom landene.

Tabell 5.1 viser at skjevheten i revisjonene i foreløpig regnskap 1 i perioden 1988-1998 sett under ett i det norske nasjonalregnskapet er på linje med gjennomsnittet for andre land. Gjennomsnittlig tallverdiavvik m(ABS) og spredning i revisjonene er imidlertid høyere i det norske nasjonalregnskapet enn for gjennomsnittet av de andre landene som analysen dekker.

Den internasjonale analysen viser at det generelt er underestimeringsskjevheter i foreløpige tall; dvs. BNP blir generelt revidert opp i endelige tall i forhold til foreløpige tall.

Loven med store tall virker også ved sammenligningen av land; store land (i denne sammenheng rangert etter størrelsen på BNP) har gjennomgående mindre revisjoner enn mindre land. Unntakene er Tyskland, som har større revisjoner, og Sverige, som har mindre revisjoner, enn størrelsen på landet skulle tilsi. Canada har minst revisjoner av de landene som studeres. Analysen gir en klar todeling av landene mhp revisjoner: Canada, Frankrike, Sverige og USA har liten skjevhet og spredning i revisjonene i forhold til de andre landene.

Har revisjonene blitt mindre over tid? I analysen deles perioden i to; 1980-årene og årene 1990-1998, for å studere om revisjonene er større eller mindre i den andre perioden enn i den første. Tallmaterialet gir ingen klar konklusjon; i gjennomsnitt for landene er skjevheten målt ved gjennomsnittlig revisjon noe mindre i nittiårene enn i åttiårene, men gjennomsnittlig tallverdi og spredningen i revisjonene er den samme. For Norges del er konklusjonen at revisjonene i tallverdi har blitt klart mindre. For delperioden 1990-1998 er det heller ingen forskjell mellom gjennomsnittlig bom og spredningen i revisjonene som gjøres i det norske regnskapet og gjennomsnittet for de andre landene som er med i analysen.

Referanser

Evensen, Trude Nygård (2004a): *Kvalitetsarbeid knyttet til kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR). Rapport fra prosjektgruppen*, Notater 2004/42, Statistisk sentralbyrå.

Evensen, Trude Nygård (2004b): *Revisjoner i årlige nasjonalregnskapstall*, kommer i serie Notater, Statistisk sentralbyrå.

Fløttum, Erling (1989): *Basisår i nasjonalregnskapet*, Økonomiske analyser 3/1989, Statistisk sentralbyrå.

Mæhle, Nils Øyvind (1990): *Kvaliteten på foreløpig nasjonalregnskapsstatistikk*, Økonomiske analyser 7/1990, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (1989): *Reviderte nasjonalregnskapstall for 1986 og 1987*, Økonomiske analyser 2/1989, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (1990): *Revidert nasjonalregnskapsstatistikk for 1987 og 1988*, Økonomiske analyser 3/1990, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (1991): *Revidert nasjonalregnskapsstatistikk for 1988 og 1989*, Økonomiske analyser 3/1991, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (2003): *Nasjonalregnskapsstatistikk 1995 - 2002. Produksjon, anvendelse og sysselsetting*. NOS D 257.

Todsen, Steinar (1999): *Kvartalsvis nasjonalregnskap – dokumentasjon av beregningsopplegget*, Rapporter 99/25, Statistisk sentralbyrå.

Öller, Lars-Erik och Hansson, Karl-Gustav (2002): *Revisions of Swedish National Accounts 1980-1998 and an International Comparison*. Utveckling och förbättring av den ekonomiska statistiken, Bilaga 4-9 till slutbetänkande från den ekonomiska statistiken, SOU 2002:118.

Vedlegg

Tabell V1. BNP Fastlands-Norge. Publisert årlig volum- og verdiendring på ulike publiseringstidspunkt fra og med 1988. Prosent

	Volumendring				Verdiendring			
	Foreløpig 1	Foreløpig 2	Foreløpig 3	Endelig	Foreløpig 1	Foreløpig 2	Foreløpig 3	Endelig
1988	0,4	-0,1	-1,0	-1,7	7,3	7,0	5,3	5,4
1989	-0,9	-1,2	-2,5	-2,2	3,0	2,7	1,6	1,2
1990	1,2	0,7	1,1	1,1	3,4	3,0	3,8	3,7
1991	0,2	-0,3	-0,6	*	3,3	3,1	3,0	*
1992	1,3	2,0	2,1	*	3,1	3,6	3,7	*
1993	2,2	1,9	1,7	2,8	3,7	3,5	4,0	4,7
1994	3,9	4,8	4,3	4,1	6,2	6,7	6,7	5,9
1995	3,3	2,7	3,1	2,9	6,7	7,0	7,8	7,3
1996	3,2	3,7	4,1	3,8	5,2	5,2	5,7	5,4
1997	3,9	3,8	4,4	4,2	7,3	6,7	7,2	7,3
1998	2,9	3,3	3,3	3,6	7,2	7,6	7,3	7,7
1999	0,8	0,8	1,0	2,7	3,5	3,7	3,7	5,5
2000	1,8	1,8	1,9	2,5	5,5	5,6	6,4	6,4
2001	1,0	1,2	1,7	2,1	5,0	4,6	5,5	6,0
2002	1,3	1,3	1,7	1,4	3,7	3,8	4,0	3,9
2003	0,7	0,6	0,7		2,8	2,7	2,8	

* Den angitte versjonen for det gitte regnskapsåret ble ikke utarbeidet/publisert.

¹ For regnskapsåret 1998 ble det ikke utarbeidet et endelig regnskap etter ordinær beregningspraksis, men ny (fjerde) foreløpig versjon basert på KNR. I analysen er denne versjonen benyttet som endelig regnskap.

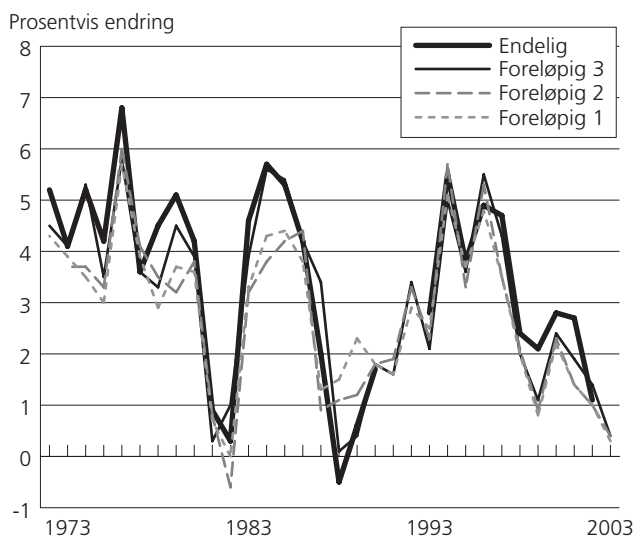
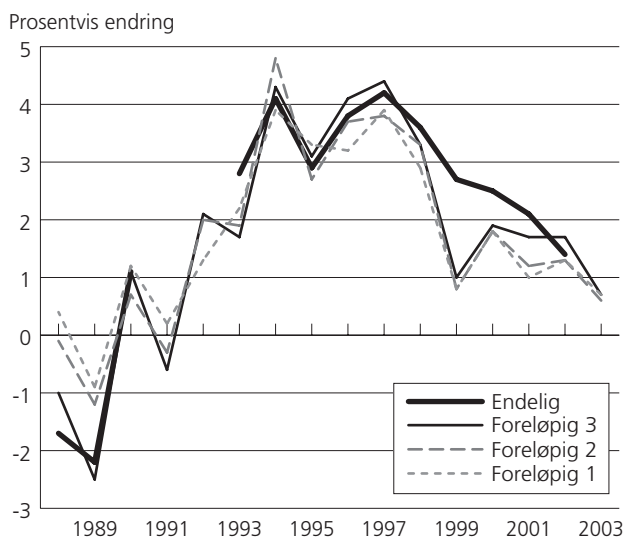
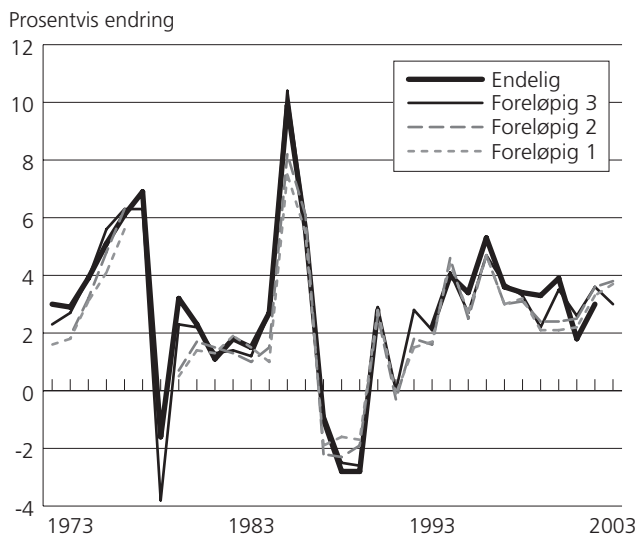
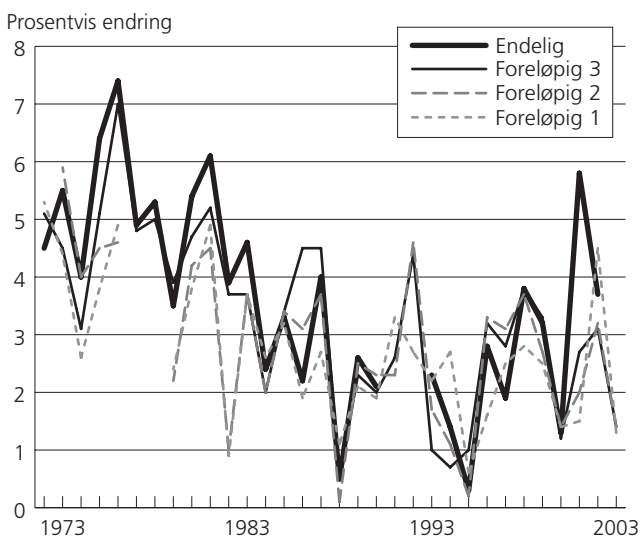
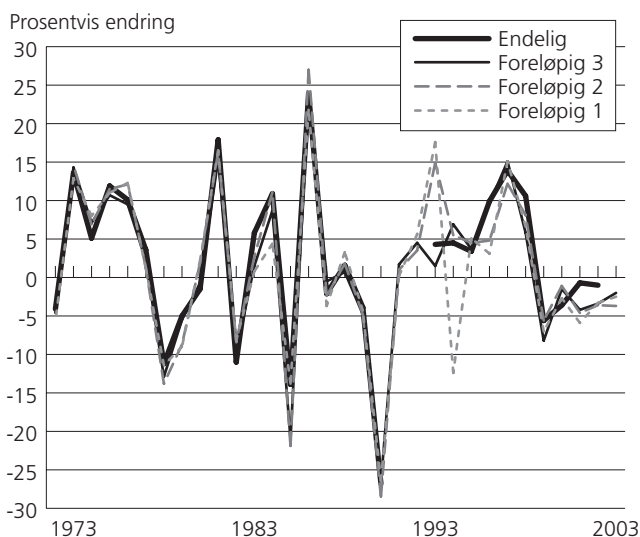
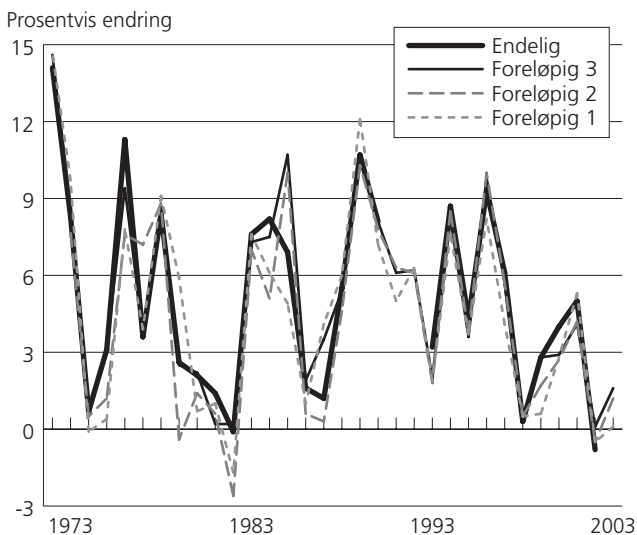
Tabell V1. viser prosentvis volum- og verdiendring for BNP Fastlands-Norge publisert på ulike tidspunkt, fra 1988 og frem til de sist publiserte årstallene. De markerte linjene stipulerer bruddene i forbindelse med henholdsvis hovedrevisjonen og tallrevisjonen, der tallstørrelser på ulik side av skillelinjene ikke er sam-

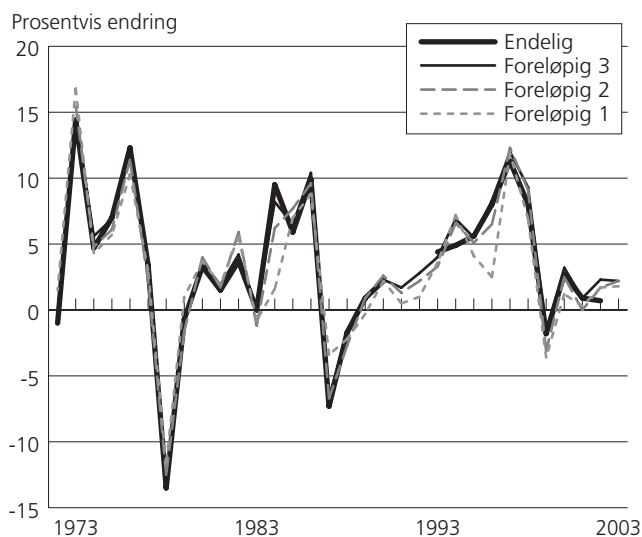
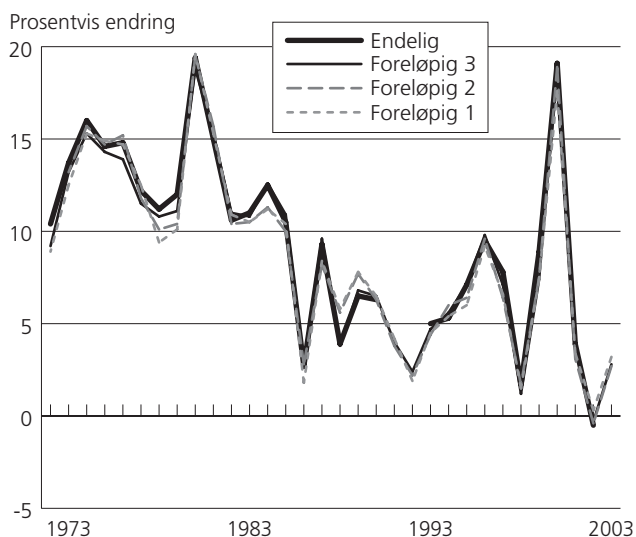
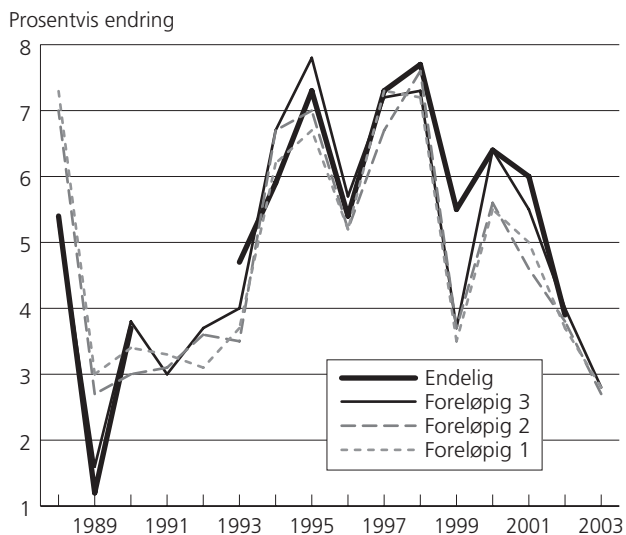
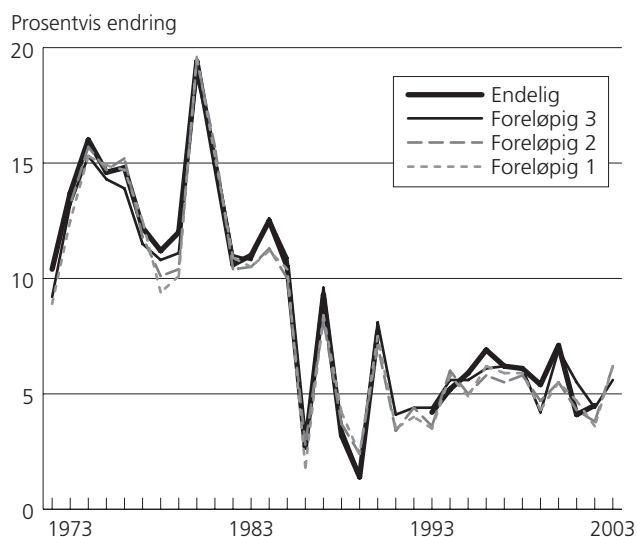
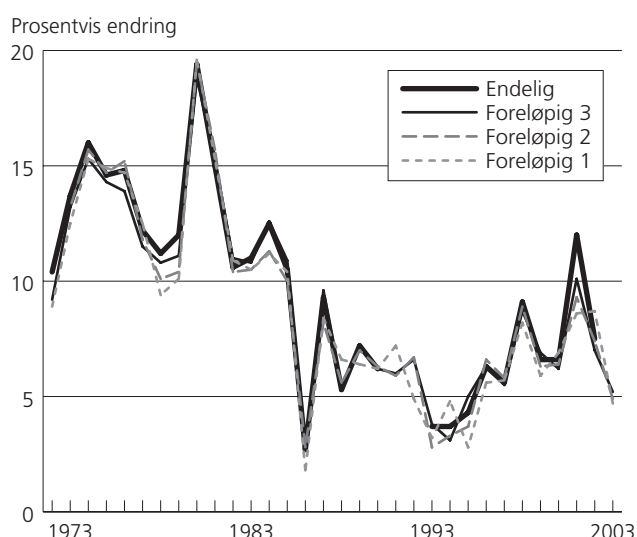
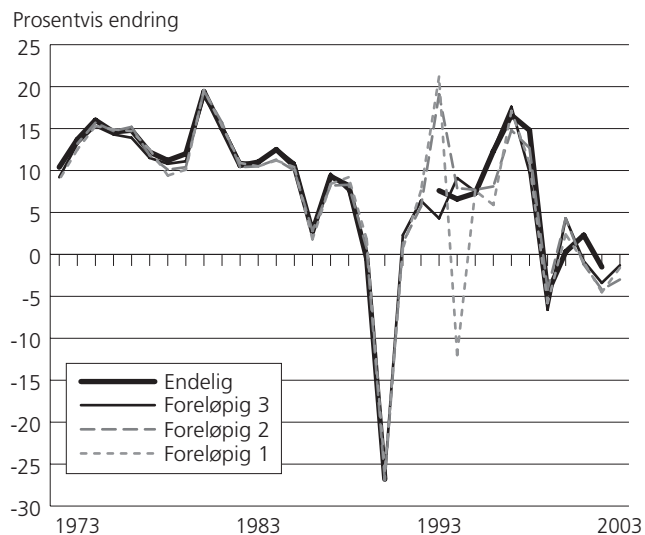
menlignbare. Fra tabell V1 kan man avlede tabeller som viser revisjoner i forhold til endelig regnskap, eller revisjon i forhold til foregående regnskapsversjon, etc. Tabell V2 viser sammenlignbare revisjoner i publisert volum- og verdivekst i BNP Fastlands-Norge i forhold til endelig regnskap.

Tabell V2. BNP Fastlands-Norge. Revisjoner i prosentvis vekst forhold til endelig regnskap. Angitt foreløpig versjon - endelig regnskap

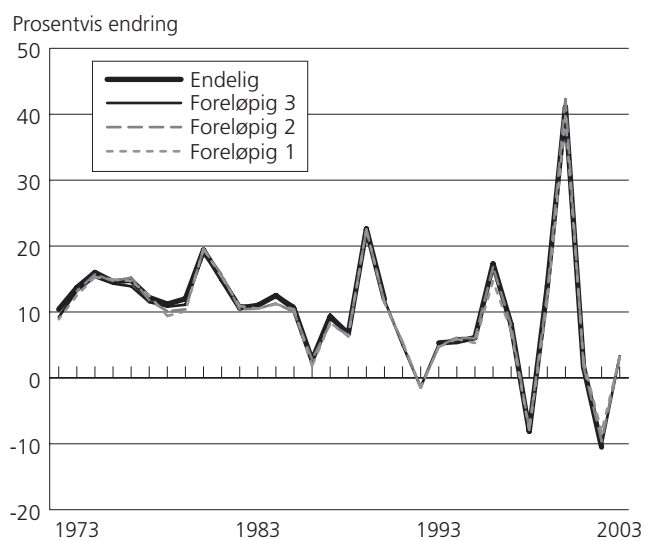
	Volumendring			Verdiendring		
	Foreløpig 1	Foreløpig 2	Foreløpig 3	Foreløpig 1	Foreløpig 2	Foreløpig 3
1988	2,1	1,6	0,7	1,9	1,6	-0,1
1989	1,3	1,0	-0,3	1,7	1,5	0,3
1990	0,1	-0,4	0,0	-0,2	-0,7	0,1
1991	*	*	*	*	*	*
1992	*	*	*	*	*	*
1993	*	*	-1,1	*	*	-0,7
1994	*	0,7	0,2	*	0,8	0,8
1995	0,4	-0,2	0,2	-0,6	-0,3	0,5
1996	-0,6	-0,1	0,3	-0,2	-0,3	0,3
1997	-0,3	-0,4	0,2	0,0	-0,6	0,0
1998	-0,7	-0,3	-0,3	-0,5	-0,1	-0,4
1999	*	*	*	*	*	*
2000	*	*	-0,6	*	*	0,0
2001	*	-0,9	-0,4	*	-1,4	-0,4
2002	-0,1	-0,1	0,3	-0,2	-0,1	0,1

* Sammenlignbare regnskapsversjoner eksisterer ikke.

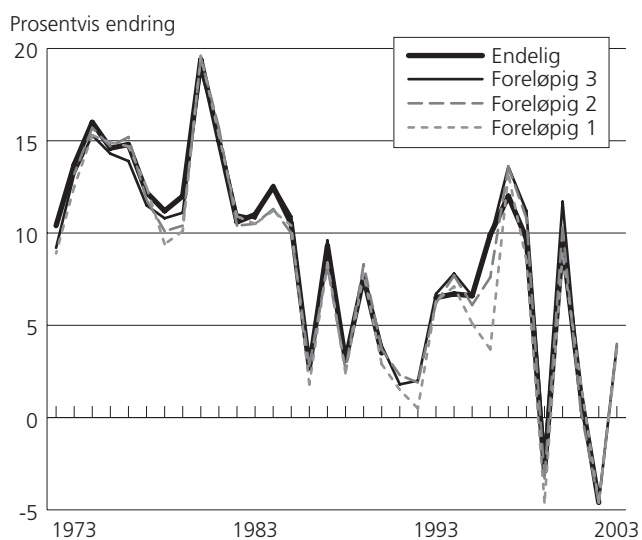
**Figur 1. Publisert volumendring på ulike publiseringstidspunkt.
BNP****Figur 2. Publisert volumendring på ulike publiseringstidspunkt.
BNP Fastlands-Norge****Figur 3. Publisert volumendring på ulike publiseringstidspunkt.
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner****Figur 4. Publisert volumendring på ulike publiseringstidspunkt.
Konsum i offentlig forvaltning****Figur 5. Publisert volumendring på ulike publiseringstidspunkt.
Bruttoinvesteringer i fast kapital****Figur 6. Publisert volumendring på ulike publiseringstidspunkt.
Eksport**

Figur 7. Publisert volumendring på ulike publiseringstidspunkt. Import**Figur 8. Publisert verdiendring på ulike publiseringstidspunkt. BNP****Figur 9. Publisert verdiendring på ulike publiseringstidspunkt. BNP Fastlands-Norge****Figur 10. Publisert verdiendring på ulike publiseringstidspunkt. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner****Figur 11. Publisert verdiendring på ulike publiseringstidspunkt. Konsum i offentlig forvaltning****Figur 12. Publisert verdiendring på ulike publiseringstidspunkt. Bruttoinvesteringer i fast kapital**

**Figur 13. Publisert verdiendring på ulike publiseringsstidspunkt.
Eksport**

**Figur 14. Publisert verdiendring på ulike publiseringsstidspunkt.
Import**

Teknologisk utvikling og flytende naturgass

Vil kostnadene ved nye LNG anlegg falle ytterligere i fremtiden?

Mads Greaker og Eirik Lund Sagen

Med Statoils Snøhvit-prosjekt i Hammerfest har flytende naturgass, eller LNG som det også kalles, kommet i skuddet som aldri før i Norge. Men det er ikke bare i Norge LNG opplever et oppsving. Kostnadene ved å produsere LNG har falt kraftig siden slutten av 1990-tallet. Mange forventer at de skal falle ytterligere, og dette har gitt en helt ny optimisme i bransjen. Vi stiller likevel spørsmål om kostnadene vil fortsette å falle. For å kunne spå om fremtidig kostnader er det viktig å vite hva som har drevet kostnadsutviklingen historisk. Vår forskning tyder på at det er økt konkurranse mellom leverandører av LNG teknologi, og ikke økt erfaring eller teknologisk utvikling. Effekten av økt konkurranse avtar i seg selv raskt. Dermed kan det virke som potensialet for fortsatt kostnadsfall er lite.

1. Innledning

Hva har drevet fallet i kostnader for produksjon av flytende naturgass (LNG), og er det sannsynlig at kostnadene vil fortsette å falle? I denne artikkelen vil vi gi en økonomisk analyse av utviklingen i kostnader for LNG-produksjonsanlegg siden kommersialiseringen av denne industrien i 1964.

En stor del av verdens kjente gassressurser ligger for langt unna potensielle brukere til at transport via rørledning kan bli lønnsomt. Dette gjelder storparten av gassressursene i Asia, Sør-Amerika og Midtøsten, samt ressurser i arktiske strøk som f.eks. de norske gassforekomstene i Barentshavet. I slike tilfeller er transport av flytende gass på skip den mest aktuelle muligheten for å få solgt gassen til sluttbrukere. Flytende gass omtales gjerne som LNG, dvs. forkortelsen for Liquefied Natural Gas. For å omgjøre naturgass fra et gassfelt til LNG må gassen kjøles ned til -161°C . Dette er en kostbar og svært kapitalkrevende prosess med investeringer på flere titalls milliarder kroner. Likevel synes utsiktene for LNG å være bedre enn noensinne.

Gassbransjen tror på kostnadsfall i produksjonen, se f.eks. EIA (2003). Historisk har mange LNG-prosjekter blitt kansellert eller utsatt nettopp pga. for høye kapitalkostnader. Nå som kapitalkostnadene per produsert enhet for et nytt LNG produksjonsanlegg har blitt halvert, er optimismen definitivt kommet tilbake. Gass som et renere brensel enn kull opplever dessuten en sterkt økende popularitet som energibærer. Videre medfører dereguleringen av de store gassmarkedene

at det blir stadig lettere å få solgt LNG. Det nord-amerikanske markedet blir også mer og mer avhengig av LNG-import når egenproduksjonen på dette kontinentet stagnerer.

LNG er en forholdsvis ny teknologi. Til tross for at det første anlegget kom i drift så tidlig som i 1964, var det ikke mer enn 18 anlegg i drift på verdensbasis i 1999 (hvert anlegg inneholder riktignok ofte flere selvstendige produksjonsenheter). Et stort antall empiriske studier viser at produksjonskostnadene for nye teknologier gjerne faller dramatisk etter hvert som akkumulert produksjon av den nye teknologien øker. Denne sammenhengen uttrykkes ofte ved såkalte lærings- eller erfaringskurver. F.eks. viser erfaringskurver for vindkraft at prisen på vindenergi har falt med 18 prosent for hver dobling av akkumulert produksjon, se IEA (2000). Dersom kostnadene for LNG følger en slik erfaringskurve er det antakelig god grunn til å forvente fremtidig kostnadsfall.

Vår hypotese har vært at produksjonskostnadene for LNG følger en erfaringskurve. Vi har derfor estimert en erfaringskurve for LNG produksjonsanlegg basert på historiske kostnadstall.

2. Erfaringskurver

Erfaringskurver bygger generelt på en antagelse om at det er læring ved akkumulert produksjon som forårsaker fallet i kostnader. Mao. er det ikke f.eks. antall år med produksjon av LNG-anlegg som er avgjørende. Det virker på mange måter opplagt at bare erfaring med faktisk konstruksjon av anlegg gir rom for innsparinger i form av mer effektive ansatte, mer rasjonelle byggemetoder, kunnskap om alternative prosesser, mer trenet ledelse etc.

Mads Greaker er forsker ved gruppe for petroleum og miljøøkonomi i Statistisk sentralbyrå (mgr@ssb.no)

Eirik Lund Sagen er førstekonsulent ved gruppe for petroleum og miljøøkonomi i Statistisk sentralbyrå (saa@ssb.no)

Imidlertid er erfaringskurver også en *svart boks* som skjuler mange mekanismer. For det første er ofte dataene som benyttes i studier av erfaringskurver prisdata, dvs. prisen som er betalt for produktet, og ikke faktiske kostnadstall. Et fall i prisen kan dermed skyldes økt konkurranse, og ikke mer kunnskap slik det gjerne antas. For det andre kan vi ha skalafordeler i produksjonen. Ettersom markedet utvides, gir det rom for større produksjonsenheter og lavere kostnader pr. enhet. Det vil være galt å tolke dette som en effekt av økt erfaring.

Til slutt, generell teknologisk utvikling som er uavhengig av hva som skjer i LNG markedet, kan også ha påvirket kostnadene ved LNG produksjon. Det er viktig å kontrollere for flest mulig av disse faktorene da de vil kunne ha samme forløp og påvirkning på kostnadene som akkumulert produksjon. Utelates faktorene, vil vi kunne overdrive effekten av læring, og antagelig få et for optimistisk syn på fremtidige kostnadsfall. Effekten på kostnadene fra erfaring og teknologisk utvikling vil kunne vare i lang tid, mens effekten fra økt produksjonsskala og/eller økt konkurranse vil avta langt raskere.

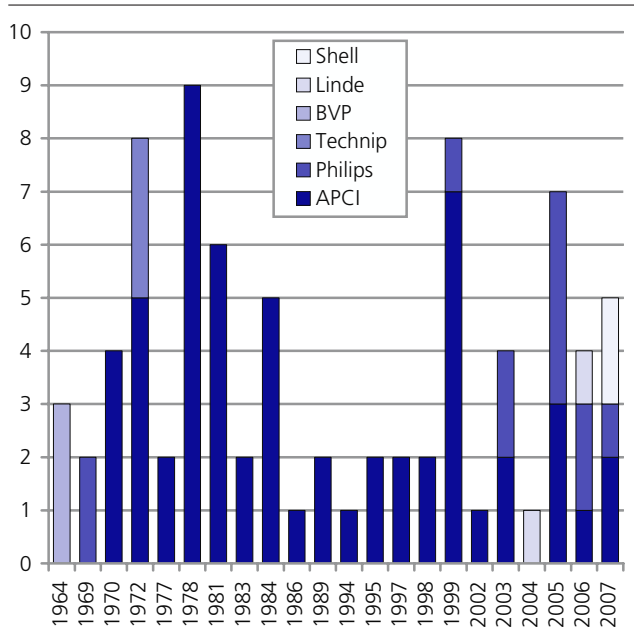
3. Beskrivelse av LNG-teknologien og datasettet

Den første produksjonen av flytende gass i stor skala fant sted i Arzew, Algerie i 1964. I LNG-produksjonen blir tørrgass (metan) separert fra den ubehandlede feltgassen, deretter nedkjølt til flytende form via kompresjon til -161°C i en energikrevende prosess. I flytende form krymper gassen ned til 1/600 av det opprinnelige volumet, noe som muliggjør transport med skip¹. Et typisk LNG-anlegg består av flere uavhengige prosess-tog («trains»), hvor hvert tog kan stenges uten at produksjonen fra de andre togene i anlegget påvirkes.

Vår studie begrenser seg til å se på kapitalkostnader ved LNG produksjon da disse utgjør omtrent 95 prosent av totale annualiserte kostnader ved et LNG-anlegg (IEA (2001) og DiNapoli (1986)). De rene driftskostnadene er altså ubetydelige i forhold til kapitalkostnadene.

For selve nedkjølingsprosessen har flere uavhengige teknologier vært introdusert på markedet, men antallet teknologier som faktisk har blitt benyttet har variert sterkt gjennom årenes løp. En stor majoritet av leverte prosess-tog har benyttet seg av teknologien utviklet av Air Products and Chemicals Inc. (APCI). Inkludert tog under oppføring har APCI konstruert 59 av totalt ca. 81 tog med ytterligere flere tog på planleggingsstadiet.

Figur 1. Antall nye LNG prosess-tog fordelt på benyttet teknologi og oppstartsår

De første fem LNG-anleggene i verden, som kom mellom 1964 og 1972, benyttet seg imidlertid av fire ulike teknologier representert ved APCI, Philips, Technip og Black and Veatch Pritchard (BVP). Etter denne tidlige fasen var APCI enerådende leverandør frem til 1999, da Philips i ledtog med Bechtel reintroduserte sin teknologi med oppstart av LNG-produksjon på Trinidad.

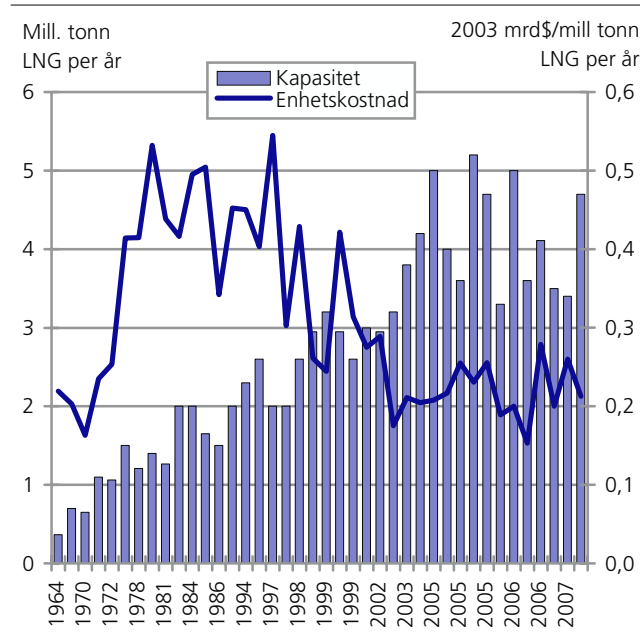
Siden 1999 har både tyske Linde med framtidig LNG-produksjon ved Snøhvit-feltet og LNG-produksjon i Australia, samt Shell med LNG-produksjon ved russiske Sakhalin, introdusert sine egne nedkjølingsteknologier².

Figur 1 viser hvordan APCI har vært en dominerende aktør i en årrekke. Figuren viser antall nye prosess-tog pr. år fordelt på de ulike produsentene av LNG teknologien. De første årene, fra 1964 til 1972 har vi 4 ulike leverandører av prosess-tog. Derefter er APCI tilsynelatende alene om leveransene av prosess-tog frem til 1999. Fra 1999 har vi etter hvert igjen 4 leverandører av prosess-tog, hvorav bare én deltok i markedet før 1972.

Vårt datasett består av 40 observasjoner (nye LNG-anlegg), hvor hvert anlegg består av ett eller flere prosess-tog. For alle observasjonene dividerer vi total kostnaden for anlegget på anleggets kapasitet for å få enhetskostnader dvs. kostnad pr. tonn LNG. Alle kostnadsopplysningene stammer fra skriftlige kilder dvs. artikler i bransjetidskrifter, spesielle bokutgivelser om LNG, web-sider med presentasjon av LNG anlegg etc.

¹ For mer om nedkjølingsprosessen, se Institute for law, energy and enterprise, «Introduction to LNG» (2003) og <http://www.statoil.com/STATOILCOM/snohvit/svg02699.nsf/UNID/4FCE3D2611825785C1256BDB0045711C>

² For mer om de ulike teknologiene, se Thomas (1997) og Shukri (2004).

Figur 2. Dataplot over produksjonskapasitet (venstre akse) og enhetskostnader (høyre akse)**Tabell 1. Deskriptiv statistikk for hele datasettet**

	2003 mrd\$ / mill. tonn LNG per år	Mill. tonn LNG per år
Gjennomsnitt	0,3231	2,6918
Standardavvik	0,1305	1,2994

For å estimere industriell læring må datasettet organiseres kronologisk i en tidsserie. Vi bruker dato for oppstart av anlegget som utgangspunkt for sortering i tilfeller hvor kostnadsopplysningen er publisert etter oppstart, mens vi bruker dato for publisering av kostnaden hvis denne er før oppstart. For å undersøke om vi også har en ren tidstrend i kostnadene, har vi nummerert observasjonene ut fra antall måneder påløpt fra først oppstart (anlegget i Arzew, Algerie, 1964). Alle kostnadstallene er videre inflasjonsjustert til 2003 US\$.

I figur 2 har vi plottet utviklingen i kapasitet per prosess-tog (presentert i søyler ved venstre skala) og enhetskostnader over tid (presentert i punkter ved høyre skala). Tabell 1 viser gjennomsnittlige kostnader per millioner tonn LNG produksjonskapasitet årlig og gjennomsnittlig produksjonskapasitet i mill. tonn LNG per år per prosess-enhet (tog). Tabellen viser også standardavvik for de samme variablene i datasettet.

Vi ser at trenden fra slutten av 1970-tallet og fram til i dag har vært stadig reduserte priser på LNG-kapasitet samtidig som prosess-togene har blitt stadig større. Årsakene til dette kan både være økt konkurranse, kostnadsreduksjoner som følge av læring og/eller skalafordeler i produksjonen av LNG-anlegg.

4. Faktorer som kan påvirke prisen på LNG-anlegg

4.1 Organisatorisk læring

Det er i dag 20 LNG-anlegg med til sammen 80 tog i drift eller under oppføring. For mange av disse anleggene har det blitt gjort utvidelser med ekstra tog flere år etter oppstarten av anlegget. Vår hypotese er at organisatorisk læring skjer som et resultat av konstruksjon av nye tog, uavhengig av om dette toget er en utvidelse eller starten på et nytt anlegg. Vi antar videre at størrelsen på toget (prosess-kapasiteten) ikke har betydning for læringsraten.

Læring kan skje på mange ulike måter. Anlegget produsert av Philips i Kenai, Alaska, har kun ett tog, men har produsert med over 95 prosent av årlig kapasitet i mer enn 30 år. Dette har antagelig bidratt til at tilliten til ett-togs anlegg har blitt styrket, og vi ser at flere anlegg etter 1999 er blitt basert på et prosess-tog. Økt tillit til stabile leveranser gjennom erfaring med produksjonen kan også ha medført at tradisjonell overdimensjonering av LNG-anlegg for å sikre levering i henhold til kontraktsforpliktelser har blitt tonet ned med reduksjoner i kapitalkostnader for senere anlegg som en konsekvens.

4.2 Erfaringsbasert FoU

For mange teknologier har historien vært preget av et eller flere teknologiske skift hvor kostnadene faller drastisk. Til tross for stadig fokus på teknologisk framgang ved LNG-produksjonen i bransjetidskriftene har vi ikke funnet noen store teknologiske gjennombrudd som kan ha ført til slike drastiske skift i kostnadene. Vi har derfor ikke med noen egne variable for erfaringsbasert FoU.

Mange av de teknologiske nyvinningene det snakkes om ser ut til å ha vært prosessorientert, da de først og fremst har redusert driftskostnadene. En gradvis reduksjon av energiintensitet gjennom utvikling av kompressor-design og mer effektive turbiner er kanskje det viktigste eksemplet på dette. Mens energibehovet til verdens første LNG-anlegg i Arzew, Algerie, var 509 kWh per tonn LNG, har dagens anlegg et energibehov rundt 250-330 kWh per tonn LNG. Vår studie fokuserer imidlertid kun på kapitalkostnader ved nedkjøling da disse ifølge våre kilder utgjør 95 prosent av kostnadene, og vil ikke ta inn over seg slike effekter.

4.3 Skalafordeler

Et LNG-anlegg har en gitt kapasitet mht. hvor mye LNG anlegget kan produsere årlig, ofte angitt i millioner tonn LNG per år. Det er ikke uvanlig at det for mange typer av produksjon eksisterer skalafordeler i produksjonen, dvs. at enhetskostnaden faller med økende produksjonskapasitet. I et LNG-prosjekt kan det være skalafordeler både mht. anleggets totale

kapasitet og kapasiteten til hvert enkelt prosess-tog. Siden hvert tog er en selvstendig produksjonsenhet, vil vi anta at skalafordeler i selve nedkjølingen først og fremst er knyttet til tog størrelse.

Vi observerer at eldre LNG-anlegg gjerne består av mindre og flere tog, mens nyere anlegg består av større og færre tog, ofte bare ett. Årsaken til at eldre anlegg ikke ble konstruert med større tog kan være fokus på leveringssikkerhet hvis ett tog svikter i industriens startfase. En annen årsak kan være at datidens teknologi ikke tillot større tog, da spesielt effektiviteten og yteevnen til enkeltkomponenter, f.eks. gassturbiner, har forbedret seg betraktelig siden 1970, se Troner (2001).

4.4 Generell teknologisk utvikling

Som nevnt har enkelte teknologier ved LNG-produksjon, f.eks. gassturbiner, forbedret seg uavhengig av utviklingen i selve LNG-industrien. Det samme vil trolig også gjelde for prosessstyringsteknologi generelt iom. utviklingen vi har hatt innenfor informasjonsteknologi. Dette implementeres i analysen ved å inkludere en ren tidstrend i vår erfaringskurve modell. Denne ville plukke opp eventuelle kostnadsreduksjoner som ikke kan knyttes til akkumulert antall tog eller skalafordeler.

4.5 Konkurransen mellom ulike leverandører av LNG-teknologi

I likhet med de fleste tidligere studier av erfaringskurver inneholder datasettet vårt heller ikke faktiske kostnadstall, men prisen på sluttproduktet (prosess-tog) betalt av kjøper til produsent. Dette innebærer at vi må ta hensyn til eventuelle endringer i påslaget på variable kostnader over tid, dvs. såkalt «mark-up pricing». Mark-up pricing er mulig dersom konkurransen, dvs. antall tilbydere, i et gitt marked er lavt, noe som har vært tilfelle for tilbudet av nedkjølingsenheter til produksjon av LNG (se figur 1). Vi har derfor inkludert en eksplisitt modellering av markeds-makt og prispåslag i vårt studie med bruk av to ulike modellvarianter for konkurransen i markedet.

I den første varianten modellerer vi såkalt «Cournot-konkurranse», dvs. vi antar for hver tidsperiode at et gitt antall leverandører av LNG teknologi konkurrerer om markedsandeler ved å bestemme antall oppdrag de er villig til å påta seg gitt etterspørselen etter LNG-kapasitet. Denne etterspørselen antar vi avhenger av prisen på råolje dvs. at høyere pris på råolje fører til økt etterspørsel etter LNG alt annet likt. Prediksjonene fra en slik modell tilsier at størrelsen på prispåslaget vil være positivt avhengig av nivået på oljeprisen, og negativt avhengig av antallet konkurrenter.

I det andre alternativet til konkurranse i markedet for LNG-nedkjøling går vi mer direkte på den faktiske observerte situasjonen hvor flere aktører forlater mar-

kedet i begynnelsen av 70-tallet. Dette kan ligne på en såkalt «war of attrition» situasjon (se Tirole 1997) ((heretter; utholdenhetskrig)). En utholdenhetskrig kjennetegnes av tøff priskonkurranse i en initial periode, og ender med at kun én tilbyder blir igjen i markedet slik vi har sett for APCI i store deler av perioden.

For å modellere utholdenhetskrig antar vi Bertrand-konkurranse med perfekte substitutter i perioder med mer enn en leverandør av kjøleteknologi, dvs. de ulike kjøleteknologiene antas å ha like egenskaper som f.eks. egnethet i ulike klima, slik at bare pris avgjør hvilken teknologi som velges. Historien har f.eks. ikke vist noen merkbar forskjell i termodynamisk effektivitet mellom de ulike nedkjølingsteknologiene, se Troner (2001). Bertrand konkurranse med perfekte substitutter medfører at når antall konkurrenter er to eller flere, vil prisen være lik variable kostnader i produksjonen av en enhet nedkjølingskapasitet. Dersom vi har konstante marginalkostnader, og produsentene også har faste kostnader, vil kun én produsent kunne overleve slik konkurranse. Dette rimer bra med APCIs monopolsituasjon i perioden 1973-1999.

4.6 Andre faktorer

I tillegg til selve nedkjølingsenheten vil ofte feltutvikling, rørledninger fra gassfeltet og havneanlegg for lagring og lasting av LNG på spesielle LNG-skip være store utgiftskomponenter i et LNG-prosjekt. Dette gjelder spesielt for nye prosjekt, såkalte «greenfields», og i mindre grad for utvidelser av eksisterende anlegg. Spesielt fasiliteter og infrastruktur direkte relatert til LNG-anlegget, f.eks. havneanlegg, er noen ganger inkludert i de offisielle kostnadene og gjør det nødvendig å kontrollere for i denne analysen. På grunn av datamangel gjør vi dette indirekte ved å bruke en såkalt dummyvariabel for anlegg hvor infrastruktur er inkludert i kostnadene.

Miljø- og sikkerhetsreguleringer kan være viktige incentiver for å redusere driftskostnader gjennom f.eks. å redusere utslipp av klimagasser ved mer effektiv forbrenning av gass til drift av anlegget. Vi mangler imidlertid gode nok data for å kontrollere for effekter fra eksterne reguleringer. Dette gjelder også for ulike kostnader forbundet med ulik kvalitet på feltgassen, f.eks. svovelinhold, samt CO₂-håndtering, noe som kan kreve særegne og fordyrende behandlingsanlegg.

5. Modell og resultater

5.1 Modellen

Vi har ønsket å ta hensyn til flest mulig av kostnadselementene nevnt i punkt 4.1 til 4.6. Basert på litteraturen om erfaringskurver har vi benyttet flg. modell for enhetskostnadene ρ_t (målt i US \$ pr. kapasitetsenhet):

$$(1) \quad \rho_t = \alpha_0 \mu(w_t, m_t) \exp^{\alpha_1 g_t} Q_t^{\alpha_2} \left(\frac{q_t}{n_t}\right)^{\alpha_3} \exp^{\alpha_4 (dat_t)}$$

hvor $mu(w_t, m_t)$ er en mark-up funksjon som tar hensyn til de to formene for konkurranse som nevnt under punkt 4.5. Argumentet w_t er oljeprisen (regnet som siste 5 års gjennomsnitt på tidspunktet for anlegg t), og argumentet m_t er antall LNG kjøleteknologi konkurrenter på tidspunktet for inngåelsen av kontrakten om anlegg t .

Mark-up funksjonen ser videre slik ut:

$$\text{Cournot tilfellet: } mu(w_t, m_t) = w_t^{\beta_1} m_t^{\beta_2}, \quad (2)$$

Bertrand tilfellet:

$$mu(w_t, m_t) = \begin{cases} w_t^{\beta_3} \exp^{\beta_4}, & m_t = 1 \\ 1, & m_t \geq 2 \end{cases}$$

I Cournot tilfellet vil mark-up'en variere kontinuerlig med antall konkurrenter m_t , mens den for Bertrand tilfellet vil skifte og bli lik 1 dersom antall konkurrenter m_t er 2 eller flere. Fortegnet på parameterene β_i , $i=1,4$ forteller oss direkte hvordan kostnadene blir påvirket. F.eks. vil $\beta_2 < 0$ bety at flere konkurrenter senker enhetskostnaden for utbygger.

Neste variabel i ligning (1) er g_t som tar verdien 1 når infrastrukturkostnader er med i totalkostnaden for anlegget, og verdien 0 ellers. (Se punkt 4.6 over).

Organisatorisk læring og erfaringsbasert FoU plukkes begge opp av variabelen Q_t som måler antall konstruerte prosesssteg på tidspunktet for inngåelse av kontrakt (se punkt 4.1 og 4.2 over). En negativ α_2 betyr at vi har en erfaringskurve effekt dvs. enhetskostnadene faller med akkumulerte antall tog.

Eventuelle skalafordeler dekkes av variabelen (q_t/n_t) som angir kapasiteten pr. tog for anlegg t , se punkt 4.3 over. En negativ α_3 innebærer at enhetskostnadene blir lavere jo større kapasitet hvert enkelt tog i et anlegg har.

Tilslutt har vi variabelen (dat_t) som søker å fange opp generell teknologisk utvikling (se punkt 4.4 over). Variabelen måler antall måneder som har gått siden det første anlegget ble bygget for anlegg t . Vi har også sett på varianter av modellen over f.eks. med egne teknologi-dummier, og vi har forsøkt å dele opp datasettet på ulike måter. Hovedresultatene er som følger:

5.2 Resultat ved Cournot-konkurranse

Overraskende nok finner vi hverken robuste effekter fra læring eller skala på prising av LNG-kapasitet. Samtidig finner vi heller ikke noe som antyder systematisk ulik prissetting mellom de ulike teknologiene. Derimot finner vi sterke effekter fra variasjoner i oljepris og antall konkurrenter. Som forventet ut fra mo-

dellen har oljepris en positiv innvirkning på prissettingen av LNG-produksjonskapasitet, mens antall konkurrenter har en negativ effekt.

Videre kan vi identifisere en generell teknologisk utvikling som har medført gradvis lavere priser. Selv om denne effekten er signifikant, er den ikke større enn ca. 0,5prosent årlig i perioden 1970 til 1999.

Ved utelatelse av variable for både læring og skala forklarer vår modell ca. 84 prosent av variasjonen i faktisk observerte priser, mot 85,5 prosent hvis disse inkluderes. Fraværet av robuste effekter fra læring og skala må sies å være overraskende, da disse elementene ofte er knyttet til utviklingen av nye teknologier. Særlig gjelder dette skala, som gjerne omtales i forbindelse med kostnadsreduksjoner i LNG-industrien.

5.3 Resultat estimering av modellen på kun LNG-anlegg med APCI-teknologi

Siden APCI var den enerådende leverandøren av LNG-teknologi i nærmere 30 år, vil dette selskapet kunne ha hatt en selskapsspesifikk læring mht. kostnadsreduksjoner. Vi har derfor også testet Cournot modellen på et datasett bestående utelukkende av LNG-anlegg levert av APCI. Resultatene fra denne modellen er imidlertid tilnærmet lik resultatene fra modellen med Cournot-konkurranse og fullt datasett, dvs. både antall konkurrenter og en generell tidstrend har robuste effekter på prising av LNG-anlegg. Oljeprisen har også nå en positiv effekt, men den er ikke lenger signifikant.

5.4 Bertrand-konkurranse med bruk av hele datasettet

Til slutt forsøkte vi med modellen av "utholdenhetskonkurranse" på hele datasettet. Resultatene ga imidlertid ingen avvik mht. variabelenes effekt og robusthet sammenlignet med resultatene fra Cournot modellen (se avsnitt 5.2 over). Dessuten hadde denne modellen en generelt mindre forklaringskraft enn Cournot modellen.

Ingen av kjøringene ga altså noen sammenheng mellom erfaring eller skala i produksjonen av LNG-anlegg og enhetsprisen på produksjonskapasitet. For en mer utførlig og detaljert beskrivelse av modellen, den økonomiske metoden og resultatene, se Greaker og Sagen (2004).

6. Konklusjon

I vårt arbeid viser det seg at svingningen i antall konkurrenter forklarer mesteparten av det «tilsynelatende» kostnadsfallet ved produksjonen av såkalte prosess-tog for produksjon av flytende gass (LNG). Faktisk klarer vi ikke å påvise noe læring overhodet. Årsaken kan være at monopoltilstanden i markedet har gitt for dårlige incentiver til organisatorisk og teknologisk utvikling. Alternativt kan det samlede antall anlegg ha vært for få til å sette i gang læreprosessen. Det

kan selvfølgelig også hende at lærepotensialet rett og slett ikke er til stede. Vi kan imidlertid påvise en viss kostnadsreduksjon som skyldes generell teknologisk fremgang, dvs. fremgang som har skjedd helt uavhengig av antall produksjonsenheter.

Når det gjelder utsiktene for fremtidig kostnadsfall, er disse dermed usikre. Effekten av den generelle teknologiske fremgangen er meget svak ca. 0,5 prosent pr. år. Videre er effekten av økt konkurranse i seg selv forbigående. Prisen faller når markedet går fra monopol til flere konkurrenter, men vil antagelig ikke falle mye mer selv om konkurransen mellom ulike leverandører av LNG teknologi øker ytterligere. Fremtidig kostnadsfall avhenger dermed av at det skjer læring. Læring har imidlertid ikke skjedd tidligere, så å spå om fremtidig læring blir kun spekulasjoner.

7. Referanser

DiNapoli, R. (1986): Evolution in LNG Project Costs and Estimation Techniques for New Projects, The LNG Conference, Los Angeles.

Greaker, M. og E. L. Sagen (2004): Explaining experience curves for LNG liquefaction costs: Competition matters more than learning, Discussion Paper No.393, Statistisk sentralbyrå.

Institute for Energy, Law and Enterprise (2003): Introduction to LNG, University of Houston Law Center, www.energy.uh.edu.

International Energy Agency (2000), Experience Curves for Energy Technology Policy, OECD/IEA 2000.

International Energy Agency (2001), World Energy Outlook 2001, OECD/IEA 2001.

EIA (2003): The Global Liquefied Natural Gas Market: Status and Outlook, Energy Information Administration, U.S. Department of Energy, December 2003.

Shukri, T. (2004): LNG technology selection, Reprint from Hydrocarbon Engineering, February 2004, p. 71-74. (http://www.fwc.com/publications/tech_papers2/files/TariqLNG)

Thomas, V. (1997): Competition and Technology, Petroleum Economist, August 1997.

Tirole, J. (1997): The Theory of Industrial Organization, The MIT Press.

Troner, A.. (2001): Technology and Liquefied Natural Gas: Evolution of Markets, James A. Baker III Institute for Public Policy, Rice University, November 2001.

www.statoil.com

Fordelingseffekter av merverdiavgiftsreformer

Turid Åvitsland og Jørgen Aasness

Vi analyserer fordelingseffekter mellom husholdninger som følge av to merverdiavgiftsreformer. Den første er en provenynøytral versjon av 2001-reformen, som innførte merverdiavgift på flere tjenester, økte satsen fra 23 til 24 prosent og halverte satsen på næringsmidler. Dette førte til et fall i provenyet, som i vår analyse er kompensert ved å øke merverdiavgiftssatsen med ytterligere ett og et halvt prosentpoeng. Den andre reformen innfører merverdiavgift på alle tjenester, fjerner investeringsavgiften og øker merverdiavgiftssatsen med om lag ett prosentpoeng for å oppnå provenynøytralitet. Resultatene viser at den første reformen fører til en jevnere fordeling av levestandard mellom husholdningene, mens fordelingseffekten er nær null for den andre reformen. I analysen har vi kombinert en generell likevektsmodell og en mikrosimuleringsmodell.

Innledning

I løpet av 2001 ble det gjennomført en merverdiavgiftsreform i Norge. Reformen innebar blant annet innføring av generell merverdiavgiftsplikt på omsetning av tjenester. Merverdiavgiftssystemet før reformen, her kalt utgangssituasjonen, var karakterisert ved generell merverdiavgiftsplikt når det gjaldt omsetning av varer. Unntakene fra denne generelle avgiftsplikten var svært få. For tjenester var det derimot ikke generell merverdiavgiftsplikt. Dette betydde at loven måtte gi en eksplisitt opplisting av hvilke tjenester som var avgiftspliktige. Mange tjenester var ikke avgiftspliktige. Begrunnelsene for at merverdiavgift bør være en generell avgift på innenlands forbruk av varer og tjenester la vekt på virkninger på samfunnsøkonomisk effektivitet, inntektsfordeling og systemets enkelhet og administrasjonskostnader knyttet til det, se f.eks. St. meld. nr. 1 (2000-2001, s. 135-136). Selv om merverdiavgiftsreformen i 2001 innførte generell merverdiavgiftsplikt på omsetning av tjenester, ble det samtidig spesifisert mange unntak fra avgiftsplikten. Dette innebar at det i praksis kun ble innført merverdiavgift på noen flere tjenester.

Merverdiavgiftsreformen i 2001 innebar også at merverdiavgiftssatsen ble økt fra 23 til 24 prosent, og at merverdiavgiftssatsen på næringsmidler ble halvert

Turid Åvitsland er førstekonsulent ved Gruppe for økonomisk vekst og effektivitet (Turid.Avitsland@ssb.no)

Jørgen Aasness er forskningssjef ved Gruppe for skatt, fordeling og konsumentatferd (Jorgen.Aasness@ssb.no)

(satt lik 12 prosent)¹. Denne reformen var ikke provenynøytral, dvs. reformens effekt på netto skatteinntektene til det offentlige (provenyet) var ikke lik null. Nærmere bestemt førte merverdiavgiftsreformen til et fall i provenyet. I denne artikkelen analyserer vi fordelingseffekter mellom husholdninger av en provenynøytral versjon av merverdiavgiftsreformen beskrevet ovenfor. For å oppnå provenynøytralitet økes merverdiavgiftssatsen med ytterligere ett og et halvt prosentpoeng (om lag 0,8 prosentpoeng for næringsmidler). Vi kaller her denne reformen for den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen*.

Vi analyserer også fordelingseffekter av en reform hvor det i praksis blir innført merverdiavgiftsplikt på omsetning av alle tjenester. Denne reformen blir her kalt den *uniforme merverdiavgiftsreformen*. Den omfatter også fjerning av investeringsavgiften og økning av merverdiavgiftssatsen med om lag ett prosentpoeng for å oppnå provenynøytralitet.

Analysen av endringer i likhet i fordeling av levestandard er foretatt ved hjelp av SSBs mikrosimuleringsmodell LOTTE-Konsum, se Boks 2 for en nærmere omtale av denne modellen. LOTTE-Konsum beregner levestandarden til de ulike husholdningene i et bestemt år. Modellen viser så hva som skjer med fordelingen av denne levestandarden mellom husholdninger som følge av merverdiavgiftsreformene våre. Vanligvis antar vi at produsentpriser, personlige inntekter før skatt, formue og overføringer holder seg uendret når vi foretar fordelingsanalyser ved hjelp av LOTTE-Konsum. I denne artikkelen antar vi imidlertid at disse variablene endres som følge av endringer i tilsvarende

¹ Som næringsmidler anses enhver mat- eller drikkevarer og enhver annen vare som er bestemt til å konsumeres av mennesker, unntatt legemidler, vann fra vannverk, tobakksvarer og alkoholholdige drikkevarer, se Finansdepartementet (2001).

Boks 1. Hovedtrekk ved MSG-6

MSG-6 gir en relativt disaggregert beskrivelse av vare- og tjenestestrømmene i norsk økonomi. På husholdningssiden er modellen imidlertid beskrevet ved én representativ konsument, noe som gjør at modellen ikke kan si noe om fordeling av levestandard mellom husholdninger. MSG-6 gir en relativt rik representasjon av hvordan myndighetenes økonomiske virkemidler, spesielt indirekte skatter og subsidier, påvirker atferden i privat sektor og bestemmelsen av prisene. Det er herunder spesifisert netto merverdiavgiftssatser på vareinnsats og investeringsvarer og brutto merverdiavgiftssatser på konsumvarer og -tjenester. Det er også spesifisert investeringsavgiftssatser på vareinnsats og investeringsvarer.

Produkter og faktorer kan flyttes kostnadsfritt mellom ulike anvendelser, og det er likevekt (tilbud er lik etterspørsel) i alle markeder i enhver periode. Den versjonen av modellen som ligger til grunn for denne artikkelen, er kalibrert til 1995 som grunnlagsår.

Modellen er dynamisk. For det første vil akkumulasjon av realkapital og finansformue innebære at økonomiens ressursbegrensninger endres over tid. For det andre treffer konsumenter og bedrifter konsum- og investeringsbeslutninger i dag som avhenger av forventninger om priser og inntekter i fremtiden. I tråd med den dominerende praksis innenfor litteraturen, forutsetter vi at forventningene er perfekte i den forstand at de faller sammen med den utviklingen som modellen genererer. Økonomien må overholde en intertemporal budsjettbetingelse spesifisert ved et krav om at utenlandsgjelda ikke skal eksplodere. Innenfor denne budsjettbetingelsen kan husholdningene handle i tid ved å låne og spare i de internasjonale finansmarkedene hvor de antas å stå overfor en gitt rente.

I politikkekksperimentene er det pålagt en restriksjon om at nominelle, offentlige nettofinansinvesteringer og reell, offentlig ressursbruk i enhver periode er som i referansebanen. Dette sikrer provenynøytralitet i hver periode.

Den representative konsumenten er antatt å maksimere nåverdien av nytten av fritid og konsumgoder over en uendelig horisont. Avhengighetsforholdet mellom fritid og konsum av varer og tjenester i hver periode er parametrisert slik at modellens arbeidstilbudsfunksjon og etterspørselsfunksjonene for konsumgoder skal være i tråd med resultater fra mikroøkonometriske studier. De fleste varer er i modellen betraktet som et sammensatt gode bestående av både hjemmeleveranser og import som kjøperne betrakter som imperfekte substitutter.

Bedriftene maksimerer nåverdien av kontantstrømmen etter skatt til eierne. I MSG-6 kan produksjonen av de fleste varer og tjenester endres både gjennom endringer på bedriftsnivå og gjennom endogen etablering eller nedleggelse av bedrifter. Hver bedrift produserer egne produktvarianter som er ulike, men kan substituere hverandre i forbruk og vareinnsats. Etablering og nedleggelse av bedrifter gir dermed opphav til variasjoner i produktspektret innenlands.

I tråd med empiriske studier tar modellen hensyn til at bedriftene innen samme næring har ulik produktivitet og størrelse. Bedriftenes produktfunksjon er i de fleste næringer karakterisert ved avtakende skalautbytte, samtidig som produksjon i seg selv krever en fast, produksjonsuavhengig kostnad. De substituerbare produksjonsfaktorene består av arbeidskraft, tre typer realkapital og fem grupper vareinnsats.

I de fleste næringer fordeler bedriftene endogen produksjonen mellom eksport- og hjemmemarkedet. Det innebærer stigende marginalkostnader å overføre leveranser mellom disse. På eksportmarkedet forutsettes norske bedrifter å stå overfor en eksogent gitt verdensmarkedspris. På hjemmemarkedet er det ulike grader av monopolistisk konkurranse mellom bedrifter innen samme næring.

For nærmere omtale av MSG-6 se Fæhn og Holmøy (2000).

variable i den numeriske, generelle likevektsmodellen MSG-6, se Boks 1 for en nærmere omtale av denne modellen. De to merverdiavgiftsreformene er tidligere analysert ved hjelp av MSG-6, se Bye, Strøm og Åvitsland (2004).

Resultatene viser at den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen* fører til en jevnere fordeling av levestandard mellom husholdninger, mens effekten på fordeling av levestandard er nær null for den *uniforme merverdiavgiftsreformen*. Dekomponeringer av disse resultatene viser at endringen i konsumentpriser (som består av både endrede produsentpriser og endrede merverdiavgiftssatser) bidrar til økt likhet for begge reformene. Denne effekten er sterkest for den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen* og kan forklares ved den lave merverdiavgiftssatsen på næringsmidler. Merverdiavgiftsplikt på flere tjenester bidrar til økt likhet for begge reformene. Når det gjelder endring i disponibel inntekt etter skatt, bidrar denne til redusert likhet for

den *uniforme merverdiavgiftsreformen*, men har ingen effekt på likheten for den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen*.

Beregningene viser også at det å inkludere endringer i produsentpriser, personlige inntekter før skatt, formue og overføringer har stor effekt på likhetsmålet for den *uniforme merverdiavgiftsreformen*. Nærmere bestemt bidrar slike endringer til å redusere økningen i likhet slik at den blir nær null. For den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen* er det ikke viktig for resultatet om slike endringer tas med i analysen eller ikke.

Utgangssituasjon og reformer

Vi analyserer to ulike reformer. Begge er målt i forhold til en referansebane, også kalt utgangssituasjonen. Referansebanen er en simulering av merverdiavgiftssystemet før merverdiavgiftsreformen i 2001 trådte i kraft. Merverdiavgiftssystemet før reformen var karakterisert ved generell merverdiavgiftsplikt når det

Boks 2. Hovedtrekk ved LOTTE-Konsum

SSBs mikrosimuleringsmodell LOTTE blir brukt som formodell til LOTTE-Konsum. I LOTTE er personlige inntekter før skatt, formue og overføringer eksogene, mens personlige skatteinnbetalinger blir beregnet i modellen. Resultatet, disponibel inntekt etter skatt, blir så brukt som eksogen input til LOTTE-Konsum. LOTTE bruker en modellpopulasjon som består av om lag 15 000 husholdninger, med ca. 40 000 individer som er vektet til å være representative for befolkningen i Norge.

I tillegg til disponibel inntekt etter skatt er også konsumentpriser (som består av produsentpriser, merverdiavgiftssatser og andre avgiftssatser) eksogen input til LOTTE-Konsum. Basert på konsumentteori og økonometrisk analyse av konsumentatferd beregner så LOTTE-Konsum sparing, total konsumutgift, konsumutgifter for 24 ulike varegrupper, antall forbruksenheter og prisindekser for hver husholdning (hvor det tas hensyn til at ulike husholdninger har ulike konsummønstre). LOTTE-Konsum beregner også ulike mål for fordeling av levestandard, blant annet likhetsmålet (1-G), hvor G er Gini-koeffisienten. Det er dette målet vi bruker i denne artikkelen.

Som mål for levestandarden til hvert individ i husholdningen, bruker vi realverdien av det totale konsumet per forbruksenhet i husholdningen. Dette betyr at alle personer som tilhører den samme husholdningen, antas å ha den samme levestandarden. Vi ser på husholdningene som produsenter av levestandard for medlemmene sine, og antar at det er stordriftsfordeler i denne produksjonen. Dette betyr

at antall forbruksenheter i en husholdning er mindre enn antall personer i husholdningen. For eksempel vil en husholdning som består av to voksne, trenge mindre enn det dobbelte av inntekten til en husholdning som består av en voksen, for å oppnå den samme levestandarden. Videre antar vi at barn trenger mindre konsum enn voksne for å oppnå den samme levestandarden. Dette er reflektert i modellen ved at antall forbruksenheter øker mer når en husholdning blir utvidet med en voksen enn med et barn. Dette betyr at store husholdninger, og særlig familier med barn, er relativt effektive når det gjelder å produsere levestandard.

En ekvivalensskala blir brukt for å regne ut antall forbruksenheter i husholdningen. I denne artikkelen bruker vi den såkalte OECD-skalaen. Dette betyr at hvis levekostnaden til en husholdning med en voksen er normalisert til 1, vil kostnaden ved å holde levestandarden konstant når husholdningen øker med en voksen være lik 0,7 og med et barn være lik 0,5.

LOTTE-Konsum er statisk, og den versjonen vi benytter i denne artikkelen, gjelder året 1995. Etterspørselssystemet for materielt konsum er så å si identisk med det som er implementert i likevektsmodellen MSG-6 og omfatter de samme 24 varegruppene.

For nærmere omtale av LOTTE-Konsum se Aasness (1995) og Aasness, Benedictow og Hussein (2002).

gjaldt omsetning av varer. Unntakene fra den generelle avgiftsplikten var svært få. For tjenester var det derimot ikke generell merverdiavgiftsplikt. Dette betydde at loven måtte gi en eksplisitt opplisting av hvilke tjenester som var avgiftspliktige. Mange tjenester var ikke avgiftspliktige. Satsen for merverdiavgift var 23 prosent. I enkelte tilfeller var satsen null.

I følge investeringsavgiftsloven var det bare næringsdrivende som var merverdiavgiftspliktige, og som dermed ikke betalte merverdiavgift på vareinnsats og investeringsvarer, som skulle betale investeringsavgift. Det skulle med andre ord ikke både betales merverdiavgift og investeringsavgift på vareinnsats og investeringsvarer. I tillegg innsnevret andre deler av investeringsavgiftsloven ytterligere i hvilke tilfeller det skulle betales investeringsavgift. Disse fritakene gjaldt særlig vareproduserende sektorer. Den formelle investeringsavgiftssatsen var 7 prosent. Dette systemet for investeringsavgift er en del av referansebanen.

Den første reformen vi simulerer, er her kalt den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen*. Den analyserer de følgende trekkene ved den merverdiavgiftsreformen som faktisk ble gjennomført i Norge i 2001: Innføring av generell merverdiavgiftsplikt når det gjelder omset-

ning av tjenester. Det er imidlertid mange unntak fra denne generelle merverdiavgiftsplikten slik at det i praksis kun ble innført merverdiavgiftsplikt på noen flere tjenester. Når det gjelder merverdiavgiftssatsen, ble denne økt fra 23 til 24 prosent. For næringsmidler ble satsen satt lik 12 prosent. Merverdiavgiftsreformen i 2001 medførte i prinsippet at flere næringsdrivende ble investeringsavgiftspliktige. Det ble imidlertid bestemt at disse skulle ha fritak for investeringsavgift. Dette fritaket må ses i sammenheng med at investeringsavgiften senere skulle avvikles². Investeringsavgiften i denne første reformsimuleringen er dermed som i referansebanen. Som nevnt tidligere, var ikke merverdiavgiftsreformen i 2001 provenynøytral. For å sikre provenynøytralitet i likevektsmodellen MSG-6 ved simulering av den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen* er merverdiavgiftssatsen økt til 25,54 prosent (12,77 prosent for næringsmidler).

Den andre reformen vi simulerer, er her kalt den *uniforme merverdiavgiftsreformen*. Denne reformen innfører merverdiavgiftsplikt på alle tjenester og fjerner i tillegg investeringsavgiften. Dette fører til redusert proveny. Den *uniforme merverdiavgiftsreformen* er gjort provenynøytral i likevektsmodellen ved å øke merverdiavgiftssatsen fra 23 til 24,05 prosent.

² Investeringsavgiften ble fjernet i Norge i 2002.

Tabell 1. Input til fordelingsanalysen fra likevektsanalysen. Prosentvise endringer i konsumentpriser, inkl. endrede produsentpriser, fra langsiktsløsningen. Ikke-uniform og uniform merverdiavgiftsreform¹

Konsumentpriser	Ikke-uniform merverdiavgiftsreform	Uniform merverdiavgiftsreform
Mat	-7,02	1,29
Drikkevarer og tobakk	-0,79	0,79
Andre varer	(1,61 - 2,76)	(0,58 - 6,30)
Boligtjenester	1,55	0,34
Biltjenester	1,95	0,63
Andre tjenester	(-0,19 - 2,03)	(1,50 - 23,92)

¹ Intervaller er oppgitt når det i modellen er flere godegrupper med ulik prisendring innen den oppgitte hovedgruppen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Metode og input

Vi analyserer fordelingseffekter av de to merverdiavgiftsreformene på følgende måte: Først er de to reformene analysert ved hjelp av SSBs numeriske, generelle likevektsmodell MSG-6, se Boks 1. Denne modellen gir endringer i konsumentpriser (som består av endringer i både produsentpriser og merverdiavgiftssatser) og endringer i nominelle inntekter, formue og overføringer. Resultatene fra denne analysen er analysert i Bye, Strøm og Åvitsland (2004). Vi benytter så SSBs mikrosimuleringsmodell LOTTE-Konsum, se Boks 2, til å finne effektene på fordelingen av levestandard mellom husholdningene av de to reformene. Dette er noe MSG-6 ikke kan si noe om siden denne modellen er beskrevet ved én representativ konsument. Analyser foretatt ved hjelp av LOTTE-Konsum antar gjerne at produsentpriser og husholdningenes nominelle inntekter, formue og overføringer ikke endres som følge av reformer. I denne artikkelen antar vi imidlertid at disse variablene endres vha. prosentvise endringer i liknende variable fra analysen foretatt ved hjelp av likevektsmodellen MSG-6.

Det er ikke opplagt hvordan en slik kopling av de to modellene skal foretas. En årsak til dette er at likevektsmodellen gir resultater over et visst tidsforløp, mens mikrosimuleringsmodellen gir resultater for ett bestemt år. Måten vi har gjort dette på, er som følger: Grunnlagsåret i likevektsmodellen og mikrosimuleringsmodellen er det samme (1995). Siden referansebanen i likevektsmodellen er simulert ved å holde alle eksogene variable konstant lik verdiene i grunnlagsåret, kan den langsiktige løsningen ses på som en representasjon av den norske økonomien i grunnlagsåret etter at den har «falt til ro». Vi antar så at konsumentpriser, personlige inntekter, formue og overføringer i mikrosimuleringsmodellen endres ved prosentvise endringer i tilsvarende variable fra den nevnte langsiktige løsningen til likevektsmodellen. En annen grunn til at det ikke er opplagt hvordan de to modellene skal koples er at det ikke er noen én-til-én sammenheng mellom inntekter og formue i de to modellene. For en nærmere forklaring av måten vi har koplet de to modellene på viser vi til Åvitsland og Aasness (2004).

Tabell 2. Input til fordelingsanalysen fra likevektsanalysen. Prosentvise endringer i inntekter, formue og overføringer fra langsiktsløsningen. Ikke-uniform og uniform merverdiavgiftsreform¹

	Ikke-uniform merverdiavgiftsreform	Uniform merverdiavgiftsreform
Inntekter før personskatt, ekskl. utbytte og netto renteutgifter overfor utlandet	(-0,09 - 0,04)	(1,56 - 4,35)
Utbytte før personskatt	0,11	5,28
Netto renteutgifter overfor utlandet, før personskatt	-4,01	43,11
Formue før personskatt, ekskl. netto utenlandsgjeld	(-0,11 - 0,72)	(-4,09 - 5,39)
Netto utenlandsgjeld før personskatt	-4,01	43,11
Overføringer før personskatt	(0,00 - 0,27)	(3,14 - 3,82)

¹ Intervaller er oppgitt når det i modellen er flere poster med ulik prosentvis endring innen den oppgitte hovedposten.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1 og 2 viser input til fordelingsanalysen fra likevektsanalysen, eller med andre ord de prosentvise endringene beregnet ved den generelle likevektsmodellen MSG-6 som deretter er brukt til å beregne prosentvise endringer i relevante variable i LOTTE-Konsum. Tabell 1 viser prosentvise endringer i konsumentprisene for hhv. mat, drikkevarer, andre varer, boligtjenester, biltjenester og andre tjenester for den *ikke-uniforme* og *uniforme merverdiavgiftsreformen*. Tabell 2 viser prosentvise endringer i ulike nominelle inntekter, formue og overføringer for de to reformene.

Resultater

Vi måler fordelingen av levestandard mellom husholdninger ved hjelp av et likhetsmål (E) som er definert ved $(1 - G)$, hvor G er den såkalte Gini-koeffisienten. Dette likhetsmålet varierer mellom 0 og 1 og øker når levestandarden blir mer likt fordelt mellom husholdningene. Levestandarden for hvert individ i en husholdning måles ved realverdien av det totale konsumet per forbruksenhet i husholdningen.

Siden det ikke er så lett å vurdere om en endring i dette likhetsmålet er stor eller ikke, har vi regnet denne endringen om til et velferdsmessig ekvivalent kronebeløp per person (1995-kroner). Måten vi har gjort dette på beskrives nedenfor, se Åvitsland og Aasness (2004) for en mer detaljert og formell dokumentasjon. Sen velferd er definert ved $S = WE$, hvor S er Sen velferd, W er gjennomsnittlig levestandard per person og E er likhetsgraden, se Sen (1974). Gjennomsnittlig levestandard per person i utgangssituasjonen er her målt ved realverdien av det totale konsumet per forbruksenhet, tatt fra mikrosimuleringsmodellen i grunnlagsåret (1995), og E er definert som over. Gitt en endring i likhetsgraden kan vi nå lett

beregne hvor stor endring en må ha i gjennomsnittlig levestandard per person for at Sen velferden skal være konstant. Det er denne endringen, med motsatt fortegn, som vi kaller et «velferdsmessig ekvivalent kronebeløp per person».

Tabell 3 viser de absolutte endringene i likhet fra utgangssituasjonen til de to politikkalternativene, rad 1), og for ulike dekomponeringer, radene 2) - 8).

Hovedsimuleringene våre, det vil si tilfellet hvor vi har inkludert endringer i produsentpriser, inntekter, formue og overføringer (jf. rad 1) i tabell 3), viser at likheten øker for den *ikke-uniforme reformen*. Når det gjelder den *uniforme reformen*, er endringen i likhet nær 0.³ For den *ikke-uniforme reformen* svarer økningen i likhet til en velferdsmessig ekvivalent økning i levestandard på om lag 1000 kroner per person.

Dekomponeringer av resultatene viser at hvis vi kun endrer konsumentprisene, bidrar dette til å øke likheten for både den *ikke-uniforme* og *uniforme merverdiavgiftsreformen* (jf. rad 4) i tabell 3). Denne effekten er størst for den *ikke-uniforme reformen*, men er også tydelig for den *uniforme*. Halvering av merverdiavgiftssatsen på næringsmidler er del av den *ikke-uniforme reformen*. Generelt er det slik at personer med lav levestandard har en større budsjettandel knyttet til næringsmidler enn personer med høy levestandard. Dette betyr at den reduserte satsen på næringsmidler bidrar til å øke likheten. Både den *ikke-uniforme* og *uniforme merverdiavgiftsreformen* innfører merverdiavgiftsplikt på flere tjenester (førstnevnte innfører kun merverdiavgift på noen flere tjenester, mens sistnevnte innfører merverdiavgift på alle tjenester). Generelt er det slik at personer med lav levestandard har en mindre budsjettandel knyttet til tjenester enn personer med høy levestandard. Disse momentene bidrar til å øke likheten, som følge av kun endrede konsumentpriser, i både den *ikke-uniforme* og *uniforme merverdiavgiftsreformen*.

Hvis vi kun endrer disponibel inntekt etter skatt, bidrar dette til redusert likhet for den *uniforme merverdiavgiftsreformen*, mens det ikke er av betydning for den *ikke-uniforme reformen* (jf. rad 5) i tabell 3). Videre dekomponeringer for den *uniforme reformen* viser at økte overføringer bidrar til en stor økning i likhet. Generelt utgjør overføringer en større del av inntekten for personer med lav levestandard enn for personer med høy levestandard. Dette, sammen med det faktum at økningen i overføringer er stor pga. en stor økning i lønn (i MSG-6 avhenger mange overføringer av lønn), forklarer hvorfor likheten øker mye når vi kun endrer overføringene (jf. rad 8) i tabell 3). Ytterligere dekomponeringer for den *uniforme reformen* viser at andre komponenter av disponibel inntekt etter

Tabell 3. Absolutt endring i graden av likhet fra utgangssituasjonen til de to politikkalternativene

Reform i mikrosimuleringsmodell	Ikke-uniform merverdiavgiftsreform	Uniform merverdiavgiftsreform
1) a+b+c+d+e	0,00176	0,00012
2) a	0,00157	0,00118
3) a+c+d+e	0,00162	0,00057
4) a+b	0,00170	0,00073
5) c+d+e	0,00005	-0,00061
6) c	0,00001	-0,00231
7) d	-0,00002	-0,00089
8) e	0,00005	0,00248

a: endrede merverdiavgiftssatser på varer og tjenester.

b: endrede produsentpriser fra MSG-6-simuleringene.

c: endrede inntekter før personskatt, ekskl. utbytte, og endret formue før personskatt fra MSG-6-simuleringene.

d: endret utbytte før personskatt fra MSG-6-simuleringene.

e: endrede overføringer før personskatt fra MSG-6-simuleringene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

skatt har motsatt effekt på likheten: Økningen i utbytte fører til redusert likhet (jf. rad 7) i tabell 3) siden utbytte generelt utgjør en mindre andel av inntekten for personer med lav levestandard enn for personer med høy levestandard. Økningen i inntekter utenom utbytte og endringen i formue fører også til redusert likhet (jf. rad 6) i tabell 3). Dette kan forklares ved at lønnsinntekt generelt utgjør en mindre andel av inntekten for personer med lav levestandard enn for personer med høy levestandard. For den *uniforme merverdiavgiftsreformen* blir den samlede negative effekten på likhet av kun å endre disponibel inntekt etter skatt om lag oppveid av den positive effekten på likhet av endrede konsumentpriser.

For den *uniforme merverdiavgiftsreformen* er det en klar effekt på likheten av å inkludere likevektseffekter, dvs. ta med endrede produsentpriser og endrede inntekter, formue og overføringer fra MSG-6-analysen, sett i forhold til tilfellet hvor disse variablene er holdt konstante (jf. hhv. rad 1) og 2) i tabell 3). Nærmere bestemt er endringen i likhet nær null når en inkluderer likevektseffekter, mens likheten øker med 0,001 når likevektseffekter ikke er tatt med. Økningen i likhet svarer til en velferdsmessig ekvivalent økning i levestandard per person på om lag 700 kroner. Både endringer i produsentpriser (jf. rad 4) i tabell 3) og endringer i inntekter, formue og overføringer (jf. rad 3) i tabell 3) bidrar til å redusere økningen i likhet sammenliknet med tilfellet uten slike endringer (jf. rad 2) i tabell 3). For den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen* viser resultatene at det ikke er viktig for endringen i likhet om likevektseffekter blir inkludert eller ikke.

Oppsummering

I denne artikkelen har vi analysert to merverdiavgiftsreformer. Begge er vurdert i forhold til en utgangs-

³ Disse konklusjonene holder når vi foretar en sensitivitetsanalyse med hensyn til valg av ekvivalensskala innen en omfattende klasse, se nærmere omtale i Åvitsland og Aasness (2004), fotnotene 4 og 6.

situasjon som beskriver merverdiavgiftssystemet før den faktiske merverdiavgiftsreformen i Norge i 2001 fant sted. I utgangssituasjonen er de fleste varer og noen tjenester merverdiavgiftspliktige, den generelle merverdiavgiftssatsen er 23 prosent, og nullsats gjelder på visse områder. Den første merverdiavgiftsreformen, kalt den *ikke-uniforme merverdiavgiftsreformen*, innfører merverdiavgift på noen flere tjenester, øker satsen til 25,54 prosent og halverer merverdiavgiftssatsen på næringsmidler. Denne reformen tilsvarende den merverdiavgiftsreformen som ble gjennomført i Norge i 2001, med unntak av at den reformen vi analyserer, er provenynøytral ved å ytterligere øke merverdiavgiftssatsen fra 24 til 25,54 prosent. Den andre merverdiavgiftsreformen vi analyserer, kalt den *uniforme merverdiavgiftsreformen*, innfører merverdiavgift på alle tjenester, fjerner investeringsavgiften og sikrer provenynøytralitet ved å øke merverdiavgiftssatsen til 24,05 prosent.

Hovedresultatene våre viser at den *ikke-uniforme reformen* fører til økt likhet, mens endringen i likhet er nær null for den *uniforme reformen*. Dekomponeringer av resultatene viser at for både den *ikke-uniforme* og *uniforme reformen* bidrar endringen i konsumentpriser til økt likhet. Dette er tydeligst for den *ikke-uniforme reformen* og kan forklares ved den lave merverdiavgiftssatsen på næringsmidler. Merverdiavgift på flere tjenester bidrar også til at endringen i konsumentpriser fører til økt likhet for de to reformene. Endringen i disponibel inntekt etter skatt fører til redusert likhet for den *uniforme reformen*, men har ingen betydning for den *ikke-uniforme reformen*.

Vi har benyttet SSBs mikrosimuleringsmodell LOTTE-Konsum i denne analysen. Produsentpriser, inntekter, formue og overføringer antas gjerne å holde seg uendret i analyser med denne modellen. I denne artikkelen endrer vi imidlertid disse variablene ved hjelp av prosentvise endringer i tilsvarende variable fra en likevektsanalyse av den *ikke-uniforme* og *uniforme merverdiavgiftsreformen*. Resultatene viser at det å inkludere endringer i produsentpriser, inntekter, formue og overføringer har en stor effekt på endringen i likhet for den *uniforme reformen*, mens det ikke er viktig for resultatet av den *ikke-uniforme reformen*. Både endrede produsentpriser og endrede inntekter, formue og overføringer bidrar til å redusere økningen i likhet for den *uniforme merverdiavgiftsreformen*.

Nasjonalbudsjettet for 2005 innebærer en økning i den generelle merverdiavgiftssatsen fra 24 til 25 prosent og en reduksjon i merverdiavgiftssatsen for næringsmidler fra 12 til 11 prosent. Vi har ikke analysert denne reformen spesielt, men vi vil likevel gi noen vurderinger, som kan betraktes som hypoteser som kan testes i ettertid. Det at momssatsen for matvarer holdes utenfor økningen i den generelle merverdiavgiften, og tvert imot går ned, vil trekke i retning av at likhetsgraden øker. Det er en del tjenester som ikke er

momsbelagt der budsjettandelen synker når inntekten og levestandarden øker, f.eks. idrettsarrangementer og lotterier. Det trekker også i retning av økt likhetsgrad når slike tjenester ikke blir skattet mens annet forbruk beskattes mer. Samtidig er det andre tjenester som ikke er momsbelagt der budsjettandelen øker med levestandarden, f.eks. leie av hotellrom, noe som trekker i retning av at likhetsgraden synker når den generelle momssatsen øker. Alt i alt vil nok momsreformen fra 1. januar 2005 ha liten effekt på likhetsgraden, men antakelig vil den heller øke likhetsgraden enn omvendt.

Nasjonalbudsjettet for 2005 innebærer også endringer i den direkte beskatningen, og de totale skatteendringene er ikke provenynøytrale. Dette vil selvsagt også påvirke fordelingen av levestandard mellom husholdninger, men vi foretar ikke noen vurderinger av dette her.

Referanser

Bye, B., B. Strøm and T. Åvitsland (2004): Welfare effects of VAT reforms: A general equilibrium analysis, Revidert versjon av Discussion Paper 343, upublisert, Statistisk sentralbyrå.

Finansdepartementet (2001): *Forskrift om redusert merverdiavgiftssats for næringsmidler*, Forskrift nr. 120, fattsatt av Finansdepartementet 15. juni 2001. [www.odin.no/fin]

Fæhn, T. og E. Holmøy (2000): «Welfare effect of trade liberalisation in distorted economies: A dynamic general equilibrium assessment for Norway», i G. W. Harrison et al. (red.): *Using dynamic general equilibrium models for policy analysis*, North-Holland, Amsterdam.

Sen, A. (1974): Informational bases of alternative welfare approaches: aggregation and income distribution, *Journal of Public Economics* 4, 387-403.

St.meld. nr. 1 (2000-2001): *Nasjonalbudsjettet 2001*, Finansdepartementet.

Aasness, J. (1995): A microsimulation model of consumer behavior for tax analyses, Paper presentert på The Nordic seminar on microsimulation models, Oslo, Mai 1995.

Aasness, J., A. Benedictow and M. F. Hussein (2002): *Distributional efficiency of direct and indirect taxes*, Rapport 69, Economic Research Programme on Taxation, Oslo: Norges Forskningsråd.

Åvitsland, T. and J. Aasness (2004): Combining CGE and microsimulation models: Effects on equality of VAT reforms, Discussion Paper 392, Statistisk sentralbyrå.

Færre menn blir fedre¹

Kari Skrede

Barnløsheten øker mer for menn enn for kvinner i dagens unge og yngre generasjoner. Det har også vært en markert nedgang i andelen menn som ved 40-årsalder bor sammen med barn (egne eller ste- barn) som de forsørger. Den sterke økningen i barnløsheten for menn, kombinert med en sterkere sosial seleksjon til det nære foreldreskapet, tyder på at de framtidige utfordringene med en aldrende befolkning vil kunne forsterkes av endringer i familie og husholdstrukturen. Det er grunn til å vente større forskjeller i barnløsheten etter kjønn og sosioøkonomiske kjennetegn enn de vi finner i dagens eldrebefolkning.

Innledning: Ungdomsfase i endring

De siste tiårene har det skjedd omfattende endringer i innhold og varighet av livsløpets ungdomsfase. Det tar lengre tid før dagens unge blir selvforsørgende, samtidig som den økte satsingen på utdanning, endringene i familieetableringsmønsteret og den generelle arbeidsmarkedsutviklingen også bidrar til endrete rammebetingelser for ungdomsfasen. Utviklingen mot økt likestilling mellom kjønnene er en sentral del av dette bildet. Unge kvinner av i dag har utvidete muligheter til å planlegge sine livsløp og forme sine levekår sammenliknet med tidligere generasjoner av kvinner. I årskullene som er født etter 1960, har kvinnene i gjennomsnitt også noe lenger utdanning enn jevnaldrende menn. Det er relativt flere kvinner enn menn som fullfører utdanning på universitets- og høyskolenivå, mens det er en høyere andel menn som tar fagutdanning i videregående skole (Skrede 1999, 2002a).

Parallelt med denne utviklingen har den sosiale differensieringen og betydningen av utdanning endret seg, både i arbeidsmarkedet og i familieetableringsmønsteret. Arbeidsmarkedet krever mer kompetanse, og det har blitt relativt færre jobber for ikke-faglærte. Kompetansekravene forsterkes i lavkonjunkturperioder, hvor særlig unge på vei inn på arbeidsmarkedet har vært relativt hardt rammet av arbeidsløshet. Dette har gitt større begrensninger og større konjunkturavhengighet mht. mulighetene for å velge mellom jobb og utdanning tidlig i livsløpet. Dette gjelder både unge kvinner og unge menn.

De fleste vestlige i-land har i denne perioden også gjennomgått omfattende demografiske endringsprosesser, vanligvis omtalt som *den andre demografiske transisjon* (van de Kaa 1987, Lesthaeghe 1995). Et av

hovedtrekkene ved denne er overgang fra et tradisjonelt familiemønster med ekteskap og barn tidlig i livsløpet, til utsatt familieetablering med sene ekteskap og barn kombinert med et lavere barnetall. Skilsmissehyppigheten har økt, og i mange land har det vært en markert økning i omfanget av samboerskap. Dette har gått sammen med en sterk vekst i kvinnes utdanningsnivå og mødrenes deltakelse i lønnet arbeid. Endringene i fødselsmønsteret har gitt store svingninger i den periodebaserte fruktbarheten, men mindre i Norge enn i andre vesteuropeiske og nordamerikanske land.

Kjønn og familiedannelse

Endringene i ungdomsfasen og kontrastene i familiedannelsesprosessen i forhold til tidligere generasjoner er mer studert for kvinner enn for menn. En viktig årsak til dette er at endringene i familiedannelses- og fruktbarhetsmønsteret er bedre dokumentert for kvinner. Den løpende befolkningsstatistikken følger utviklingen i kvinnes fruktbarhet og fødselsmønster. Gjennom økt anvendelse av registerdata har det vært satset på analyser av endringene i fruktbarhetsmønster og familieetablering. For Norges vedkommende har vi etter hvert kommet langt mht. å benytte registerdata både for å beskrive de omfattende endringene i fødselsmønsteret, og som grunnlag for analyse av endringsprosessene. Det har vært lagt vekt på å analysere effektene av endringer på andre livsløpsområder, særlig økningen i utdanningsnivå og endringer i tilknytningen til arbeidsmarkedet. Det er vel kjent at det har vært en markert utsettelse av fødslene, og at unge kvinner i dag i stor grad kombinerer barneomsorg med lønnet arbeid. Sammenliknet med andre vestlige i-land kjennetegnes utviklingen i Norge også av et relativt høyt fruktbarhetsnivå. Alle yngre kvinnekohorter som hittil har passert 40-årsalder har nådd reproduksjonsnivået med 2,1 barn pr. kvinne. Tendensene går i imidlertid i retning av noe større forskjeller i barnetall i de yngre kvinnekohortene, sammenliknet med barnetallsfordelingen i kvinnekohortene fra slutten av 1940-tallet og det tidlige 1950-tallet. Andelen

Kari Skrede er forskningssjef ved Seksjon for demografi og levekårsforskning i Statistisk sentralbyrå (kse@ssb.no)

¹ Jeg er takknemlig for nyttige kommentarer fra Helge Brunborg, Trude Lappegård, Torkild Lyngstad, Turid Noack og Marit Rønsen.

barnløse kvinner og andelen ett-barnsmødre har økt. Det har også andelen kvinner med tre og flere barn, mens andelen to-barnsmødre har gått markert ned sammenliknet med toppnivået i fødselskohortene fra det sene 1940-tallet og det tidlige 1950-tallet (Lappegård 2000, Statistisk sentralbyrå 2004a).

For mennenes vedkommende har oppmerksomheten rundt endringene i ungdomsfasen først og fremst vært rettet mot økonomiske levekår og betingelsene på arbeidsmarkedet, og de reduserte mulighetene til å velge selvforsørgelse ved arbeid framfor utdanning tidlig i det voksne livsløpet. Endringene i familieetableringsmønsteret for menn dekkes ikke på samme måte for menn som for kvinner i den løpende registerbaserte statistikken. Erfaringene fra tidligere og pågående forskning peker imidlertid i retning av at vi trenger informasjon om begge kjønn for å få innsikt i endringene som skjer i familiedannelse og samlivsutvikling. I denne artikkelen presenterer vi hovedresultatene fra et nylig gjennomført forskningsprosjekt². Prosjektet tok sikte på å utnytte tilgjengelige registerkilder i Statistisk sentralbyrå til å få bedre innsikt i konsekvensene av endringene i ungdomsfasen for menns familieetablering og familieutvikling. Analysen er utelukkende basert på kobling av tilgjengelige registerdata (se boks om Mannskohortregisteret).

En viktig motivasjon for å gjennomføre prosjektet var resultatene fra undersøkelsen *Levekår i støpeskjeen*. Dette prosjektet var basert på aggregerte data fra Inntektsregisteret for perioden 1990 -1995 for kullene født i 1960 - 1975, inndelt i grupper etter kjønn, utdanningsnivå, sivilstand og familiestatus. I analysen brukte vi opplysningene om mottatt barnetrygd som indikator for kvinnes familiestatus og opplysningene om forsørgerfradrag i skatt (se boks) som indikator for mennenes familiestatus. Undersøkelsen viste for det første et betydelig og økende «farsunderskudd» med alder innen de enkelte fødselskullene av menn, ved at andelen kvinner med barnetrygd var langt høyere enn andelen menn med forsørgerfradrag i passende aldersgrupper. Dette var for så vidt et ventet resultat, siden forsørgerfradrag bare ble gitt til foreldre som bor sammen med barn som de forsørger. Siden flere kvinner enn menn er enslige forsørgere, var det ikke uventet at det var flere kvinner som mottok barnetrygd enn det var menn med forsørgerfradrag i passende aldersgrupper. Undersøkelsen viste imidlertid også betydelig forskjeller i gjennomsnittsinntekt mellom menn med og menn uten forsørgerfradrag, når vi sammenliknet menn etter utdanningsnivå og fødselskohort. Disse inntektsforskjellene var størst for menn med kort utdanning og økte med alder innen de enkelte fødselskohortene. Forskjellene i andelen samboende foreldre henholdsvis blant kvinner og blant

menn, tydet dermed på en betydelig seleksjon til statusen samboende og forsørgende far, særlig blant menn med relativt kort utdanning (Skrede 1999, 2002a).

Resultatene fra denne undersøkelsen motiverte oss til en mer dyptpløyende undersøkelse av menns familiedannelse og familieutvikling over livsløpet, basert på tilgjengelige registerdata. Ved å bruke fødselsfilens opplysninger om menns registrerte foreldreskap (fødsler) og kombinere dette med skattelikningenes opplysninger om forsørgerfradrag, er det mulig å analysere menns overgang til registrert farskap og overgang til status som forsørgende og samboende far som separate livsløpsoverganger, uavhengig av mennenes formelle sivilstand. Det er også mulig å følge stabiliteten i mennenes forsørgerstatus over tid og undersøke i hvor stor grad seleksjonen til henholdsvis registrert og samboende fedreskap er påvirket av sosioøkonomiske kjennetegn som inntekt og utdanning. En slik undersøkelse er et viktig supplement til tidligere og pågående forskning om fruktbarhet og familiedannelse basert på registerdata om kvinners fødsler.

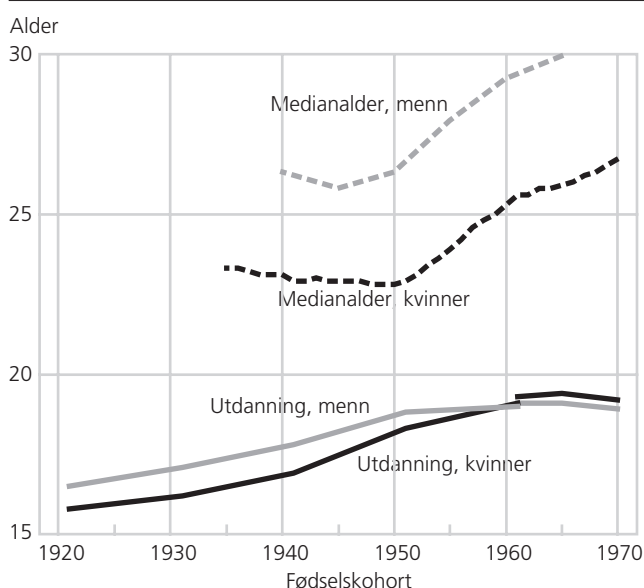
Ved å ta med både yngre og eldre fødselskohorter av menn kunne vi også undersøke endringene i menns familiedannelse og familieutvikling i dagens unge og yngre generasjoner, sammenliknet med mennene som etablerte seg før «girsiftet» i familieetableringsprosessen fant sted på det tidlige 1970-tallet. En grunnleggende hypotese var at familiedannelsesprosessen er blitt mer sosialt selektiv, og at utslagene her er sterkest for menn. Dette er en antatt effekt av kvinners økte økonomiske autonomi, som både har gitt dem mulighet til å være mer selektive mht. valg av partner og større makt og mulighet til å bryte ut av en utilfredsstillende familiesituasjon.

Sterkere utsettelse av førstefødsel for menn enn for kvinner

Figur 1 viser at det har vært omfattende endringer både i gjennomsnittlig varighet av utdanning og i familieetableringsmønsteret. Den viser også at tendensen til utsettelse av fødslene begynte i tidligere fødselskohorter for menn enn for kvinner. Dette er en direkte effekt av at fedrene i gjennomsnitt er eldre enn mødrene ved første barns fødsel. I figuren har vi bare observasjoner for hver femte fødselskohort av menn. Her markerer 1945-kohorten den laveste medianalderen og «snupunktet» for menn. Dersom vi hadde hatt løpende observasjoner for alle fødselskohorter av menn slik vi har for kvinnene, ville vi etter alt å dømme observert et snupunkt i 1947-kohorten eller i 1948-kohorten, siden det er 1950-kohorten som markerte minimumsalderen for kvinnes vedkommende med en medianalder på 22,8 år ved første barns fød-

² Forskningsprosjektet Kjønn, familiedannelse og forsørgermodeller: Mer likestilling og større ulikheter har vært støttet av Velferdstatsprogrammet i Norges forskningsråd i perioden 2000 -2003. Resultatene som presenteres i artikkelen bygger på analyser presentert i to tidligere publiserte artikler (Skrede 2003a, 2004), med mer detaljert dokumentasjon tilgjengelig i to konferansepaper (Skrede 2002b, 2003b).

Figur 1. Medianalder ved første fødsel og gjennomsnittlig varighet av utdanning¹ (alderstandardisert) etter kjønn og fødselskohort

¹ Aldersstandardisert varighet av utdanning omfatter varighet av grunnskole og beregnet varighet av høyeste gjennomførte utdanning, med tillegg av alder ved grunnskolestart.

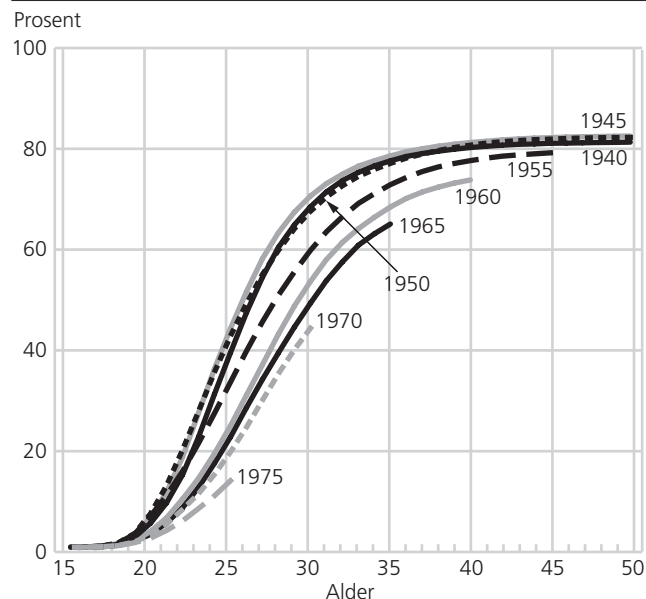
Kilder: Medianalder ved første fødsel: Kvinner (Lappegård 2000). Menn BESYS (Skrede 2002b, Mannskohortregisteret).

Utdanning: Fødselskohortene 1921-1960: Folketellingen 1990, Fødselskohortene 1961-70: Befolkningens høyeste utdanning 1995.

sel. Figuren viser også at medianalderen ved første fødsel har økt mer for menn enn for kvinner. For 1945-kohorten var det en forskjell på 3,1 år mellom kvinner og menns medianalder ved første barns fødsel, mens forskjellen økte til 4 år for fødselskohorten 1955 og holdt seg på dette nivået fram til 1965-kohorten.

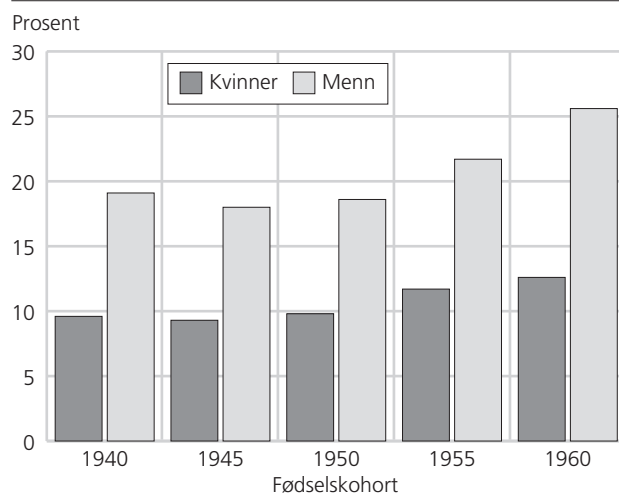
For 1970-kohorten kommer nok denne forskjellen til å øke ytterligere. Figur 2 viser at andelen av 1970-kohorten som var blitt fedre ved 30-årsalder lå godt under nivået for 1965-kohorten ved tilsvarende alder. En forsiktig trendforlengelse av kurvene i figur 2 peker i retning av en medianalder ved første barns fødsel på ca. 32 år for mennene i 1970 kohorten, mot 26,7 år for de jevnaldrende kvinnene. Figur 2 viser for øvrig at andelen som var blitt fedre i de tre eldste kohortene i liten grad økte etter 45-årsalderen. Andelen samlet seg stort sett rundt samme aldersforløp i de tre kohortene. For de yngre kohortene er det imidlertid en klart avtakende tendens fra eldre til yngre kohorter i andelen som har blitt fedre innen de enkelte alderstrinn. Det er en markert reduksjon i andelen som er blitt fedre ved 40-årsalder fra 1950-kohorten til 1960-kohorten. Figur 3 viser at barnløsheten ved 40-årsalder har økt mye mer for menn enn for kvinner når kohortene født 1940 - 1960 sammenliknes. Andelen barnløse var lavest i 1945-kohorten for både kvinner og menn. Fra 1945-kohorten til 1960-kohorten økte andel barnløse ved 40 år alder for kvinner fra 9,3 prosent til 12,6 prosent, mens andelen

Figur 2. Kumulert fordeling for andel menn med registrerte fødsler etter alder. Utvalgte fødselskohorter av menn 1940-1975

Kilde: BESYS-registeret, Statistisk sentralbyrå

Figur 3. Andel barnløse ved 40 år: Utvalgte fødselskohorter 1940-1960. Kvinner og norskfødte menn

Kilde: BESYS-registeret, Statistisk sentralbyrå

barnløse menn gikk opp fra 16,7 prosent til 25,6 prosent.

Utviklingen tyder på at det vil bli en betydelig høyere andel barnløse menn i dagens unge og yngre generasjoner enn hva det var i generasjonene som var unge før «girsiftet» i familieetableringen tidlig på 1970-tallet. Nå representerer ikke 40-årsalder den samme biologiske grense for foreldreskapet for menn som for kvinner. Selv om figur 2 viser at det i de eldre fødselskullene var en beskjeden andel menn som fikk sitt første barn etter at 40-årsalder var passert, kan vi ikke helt utelukke at det i de yngre fødselskohortene vil kunne skje en relativt sterkere «oppheiting» av utsatte fødsler etter 40-årsalder blant menn som har vært

Tabell 1. Andel menn med registrert farskap og fordeling på ettkullssog flerkullsfedre¹ per 31/12 2000. Utvalgte fødselskohorter 1940-1970

Fødselskohort	Alder per 31/12 2000	Andel menn med registrert farskap. Prosent	Ettkullsfedre. Prosent	Flerkullsfedre. Prosent	N per 31/12 2000
1940	60 år	82,2	92,9	7,1	23 129
1945	55 år	83,3	91,8	8,2	31 410
1950	50 år	83,0	88,3	11,7	30 751
1955	45 år	79,9	88,0	12,0	31 732
1960	40 år	74,4	89,1	10,9	31 337
1965	35 år	65,5	91,3	8,7	34 283
1970	30 år	44,3	94,6	5,4	33 481

¹ Ettkullsfedre: Har alle registrerte fødsler med samme mor.

Flerkullsfedre: Har registrerte fødsler med to eller flere mødre.

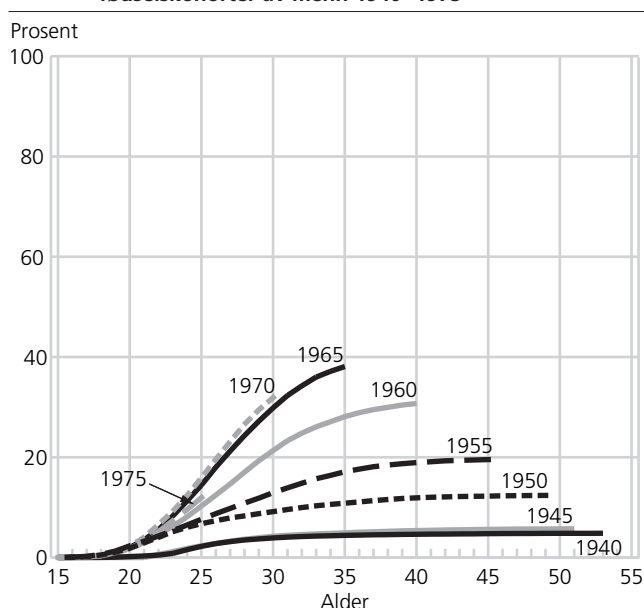
barnløse inntil da. Tabell 1 viser imidlertid at én viktig grunn til at barnløsheten øker relativt mer for menn enn for kvinner, etter alt å dømme ligger i en markert økning i andelen «flerkullss»- fedre (definert ved at mannen har registrert felles foreldreskap med mer enn én kvinne). Økningen i andelen «flerkullsfedre» tilsier at en del kvinner som potensielt kunne vært valgt som partnere av de barnløse mennene, allerede er opptatt.

Det er en markert trend for de yngre kohortene at både andelen barnløse menn og andelen flerkullsfedre øker i forhold til de eldste kohortene. I 1940-kohorten var det 7,1 prosent flerkullsfedre blant mennene som var blitt fedre innen 60-årsalder, mens andelen flerkullsfedre var økt til 12 prosent i 1955-kohorten, blant mennene som var blitt fedre innen 45-årsalder. Satt litt på spissen kan vi si at utviklingen i tabell 1 signaliserer en økt resirkulering av «pent brukte» menn i de yngre fødselskohortene, med konsekvens at andelen «ubrukte» og barnløse også øker i de samme årsklassene.

Større spredning i familiedannelsesmønsteret

En effekt av den markerte utsettelsen av førstefødsle- ne er at vi også får en større spredning i familiedannelsesmønsteret. Selv om hovedtyngden av unge kvinner og menn utsetter fødslene, er det fortsatt noen som starter tidlig. Ett av siktemålene med prosjektet var å forbedre innsikten i omfanget av fødsler i og utenfor samboerskap blant de tidligere starterne. Det er vel kjent at det siden det tidlige 1970-tallet har vært en markert økning i andelen barn fødte av samboende foreldre. Den beste dokumentasjon av dette har vært økningen i andelen barn født utenfor ekteskap, fra gjennomsnittlig 9 prosent i 1971-75 til et stabilt nivå nær 50 prosent fra midten av 1990-tallet (Statistisk sentralbyrå 2004b, tabell 67).

På grunnlag av tidligere undersøkelser basert på intervjudata og registerdata fra Medisinsk fødselsregister har det vært antatt at veksten i antall fødsler utenfor ekteskap først og fremst må sees i sammenheng med økende andel barn som blir født av samboende forel-

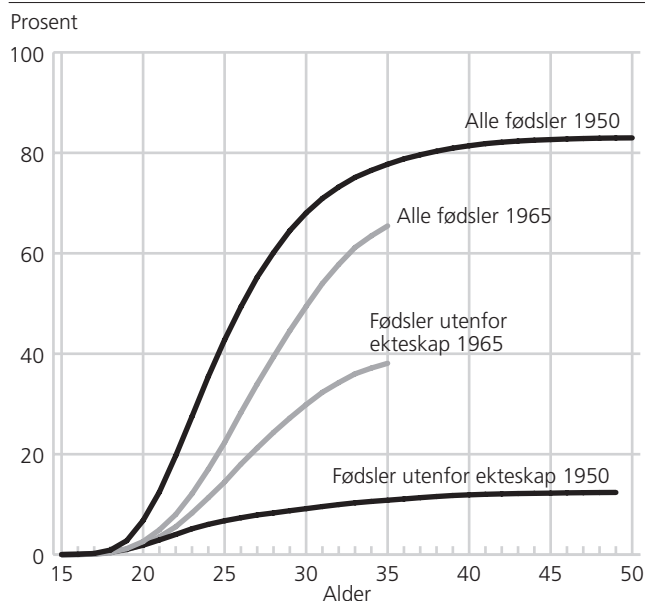
Figur 4. Kumulert fordeling for andel menn med første registrerte fødsel utenfor ekteskap. Utvalgte fødselskohorter av menn 1940 -1975

Kilde: BESYS-registeret, Statistisk sentralbyrå

dre. Dette bekreftes nå også av den løpende familie-statistikken. Statistisk sentralbyrå har f.o.m. 2001 registrert mors samboerstatus i den løpende fødsel-statistikken. Andelen enslige mødre ved fødselen lå i perioden 2001-2003 på rundt ti prosent, noe lavere i de to første årene og litt høyere (10, 5 prosent) i 2003 (Statistisk sentralbyrå 2004a). Den løpende familie-statistikken skiller ikke på samlivstatus etter paritet (barnets fødselsnummer). Pilotprosjektet som utviklet registerkriteriene for å fastlegge mors samlivsstatus ved fødselen, viste imidlertid at andelen enslige mødre lå en god del høyere for førstefødsle-ene enn for fødsle-ene med høyere paritet. Analysen var basert på fødselmeldingene fra 1999. Den viste at mens andelen mødre som hverken var gifte eller samboende ved barnets fødsel etter registerkriteriene som ble lagt til grunn, var knapt 12 prosent for alle fødsler under ett, var den 19 prosent for de førstegangsfødende (Byberg, Foss og Noack 2001, s. 42).

Datamaterialet fra Mannskohortregisteret gir mulighet til å følge utviklingen i farskap utenfor ekteskap tilbake til 1964, for tidligere år har vi ikke sivilstands-opplysninger om mennene (se boksen). Det innebærer at opplysningene om fødsler utenfor ekteskap er ufullstendige for de to eldste kohortene som er fulgt fra henholdsvis 24 og 19 år, slik at 1950-kohorten er den eldste kohorten som vi kan observere fra tidlige ungdomsår. Figur 4 viser at det har vært en markert økning fra eldre til yngre fødselskohorter i andelen menn som har fått sitt første barn utenfor ekteskap. I fødselskohorten fra 1950 fikk 12 prosent av mennene sitt første barn utenfor ekteskap. Hovedtyngden av disse barna var født før faren ble tretti år. I 1965-kohorten øker andelen menn med første fødsel utenfor ekteskap også markert etter at 30-årsalder er passert.

Figur 5. Kumulerte fordelinger for alder henholdsvis ved første registrerte fødsel og ved første registrerte fødsel utenfor ekteskap. Menn, fødselskohortene 1950 og 1965

Kilde: BESYS-registeret, Statistisk sentralbyrå

Ved 35-årsalder hadde om lag 65 prosent av 1965-fødselskohorten fått sitt første barn. Av disse hadde over halvparten (38 prosent av fødselskullet) fått første barn utenfor ekteskap. Av fødslene som fant sted før mennene fylte 25 år, var hovedtyngden utenfor ekteskap.

I analysene brukte vi registeropplysningen om fars forsørgerstatus (målt ved forsørgerfradraget) i året etter fødselen som et felles mål for andel gifte og samboende fedre ved fødselen. Dvs. at fedre i samboerforhold som ble oppløst kort tid etter fødselen, ble regnet som ikke-samboende fedre. Nå går opplysningene om forsørgerfradrag riktignok bare tilbake til 1977, slik at vi også her savner opplysninger om det tidlige livsløpet til de eldste kohortene. Vi vurderer dette som en feilkilde av moderat størrelse. Samlet for perioden 1976 - 80 var andelen fødsler utenfor ekteskap 12,4 prosent, dvs. en relativt beskjeden økning fra ni prosent i den foregående femårsperioden 1971-75 (Statistisk årbok 2004, tabell 76). Den retrospektive familie- og yrkesundersøkelsen fra 1988 tydet også på at fødsler i samboerskap var et relativt sjeldent fenomen før 1977 (Blom, Noack og Østby 1993). Det er derfor realistisk å regne med at hovedtyngden av fødslene utenfor ekteskap før 1977, skjedde uten at foreldrene var samboere.

I de yngre fødselskohortene er andelen førstefødsler i ekteskap kommet i klart mindretall i det aldersintervallet som vi observerer i tabell 2. En stor del av disse fødslene finner sted i samboerskap, men tabell 2 viser at det er en betydelig andel av de *tidlige* fødslene som finner sted utenfor etablerte samboerforhold eller i samboerforhold som har blitt oppløst etter kort tid.

Tabell 2. Andel av fedre med første fødsel i år t som ikke mottok forsørgerfradrag for barn i år t + 1. Observasjonsperiode fødsler (t): 1976-1999 og skatt (t+1): 1977-2000. Utvalgte fødselskohorter 1940-1980

Fødselskohort	Andel av nye fedre i år t uten forsørgerfradrag i år t+1. Prosent	Aldersintervall i observasjonsperioden	Antall førstefødsler i observasjonsperioden
1940	20,3	36-60	694
1945	16,1	31-55	3 036
1950	12,6	26-50	10 330
1955	13,3	21-45	21 899
1960	15,9	16-40	22 845
1965	19,1	13-35	20 978
1970	26,2	13-30	11 737
1975	43,2	13-25	2 369
1980	80,5	13-20	118

Tallene i tabell 2 kan riktignok ikke sammenliknes direkte på kohortnivå, siden de omfatter ulike deler av livsløpet for yngre og eldre kohorter. Vi har imidlertid gjennomført en forløpsanalyse hvor vi ser direkte på overgangen fra fødsel utenfor ekteskap i år t til samboerskap i år t+1 (Skrede og Lyngstad 2003). Blant menn som får sitt første barn tidlig i livsløpet (før 25-årsalder), er det en lav andel som bor sammen med og forsørger barn året etter at barnet ble født. Sannsynligheten for å være samboende far året etter fødsel (blant menn som ikke fikk første barn i ekteskap) øker med mannens alder, utdanning og inntekt. Analysen viser også at sannsynligheten for førstefødsel *uten* overgang til samboerskap året etter er markert høyere for de yngre fødselskohortene. Parallelt med at andelen tidlige førstefødsler samlet sett har gått ned for de yngre kohortene, er det en økende andel av de tidlige førstefødslene som fant sted *utenfor* parforhold og i ustabile samboerforhold. Analyse- ne tyder på at det er blitt mer markerte sosiale forskjeller i familiedannelsesprosessen i de yngre kohortene, mellom dem som får barn tidlig i livsløpet og dem som utsetter fødslene.

Større autonomi for mødrene - sterkere seleksjon av samboende fedre

Den høye andelen ikke-samboende fedre blant de tidlige starterne er tankevekkende, ikke minst siden andelen tidlige startere fortsatt er relativt høyt i Norge sammenliknet med de andre nordiske land. Gunnar Anderssons analyser av utviklingen i fruktbarhetsnivået etter paritet i Norge, Sverige og Danmark i perioden fra 1970 fram til slutten av 1990-tallet, viser at førstefødselsratene for unge kvinner (15-29 år) gjennom hele perioden har ligget høyere i Norge enn i Sverige og Danmark. Kontrasten er særlig stor mellom Norge og Sverige, der førstefødselsratene har svingt betydelig med økonomiske konjunkturer. Det er også verdt å merke seg at det først og fremst er for førstefødslene at Norge skiller seg ut med noe høyere rater for unge kvinner enn Sverige og Danmark. Andrefødselsratene ligger heller litt lavere for Norge enn for de to andre landene (Andersson 2002, 2004).

Boks: Datagrunnlaget i Mannskohortregisteret

Prosjektet er basert på data fra register og analyserer fullstendige populasjoner. Populasjonen for analysene som presenteres her omfatter menn født i Norge i utvalgte fødselsår (hvert femte år) i perioden 1940 - 1980. Mennene er fulgt over tid mht. registrerte barnefødsler (i Norge), sivilstandsendringer, utdanning og inntektsopplysninger fram til sluttåret for registeret (2000), ev. fram til år for utvandring eller død for menn som utvandret fra landet eller døde før 31.12.2000. Mannskohortregisteret omfatter også samme type opplysninger om menn fra de utvalgte fødselsårene med annet fødeland enn Norge, forutsatt at de var registrert bosatt i Norge i basisåret for etablering av datasettet (pr. 31.12.1999). Populasjonen av utenlandsfødte menn er ikke inkludert i analysene som presenteres her. Datasettet om utenlandsfødte menn er begrenset til opplysninger knyttet til mennene i norske register. Dette medfører at vi bare har relevante data om deres tidligere livshistorie for perioden etter at de innvandret til Norge, slik at vi ikke har mulighet for å gjennomføre tilsvarende analyser som de som presenteres i denne artikkelen for utenlandsfødte menn.

Registerbaserte undersøkelser omfatter i utgangspunktet alle personer i den definerte populasjonen. Dette innebærer at datamaterialet ikke er forbundet med risiko for selektivt frafall, som kan være et problem med intervjubaserte data fra utvalgsundersøkelser, hvor såkalte «utsatte» grupper lett blir underrepresentert. Datamateriale fra register vil imidlertid være begrenset til opplysninger som finnes i registeret. Opplysningene om menns barnefødsler er basert på registrerte og erkjente farskap. Det innebærer at vi «mister» biologiske fedre som ikke har erkjent farskap. De aller fleste barn som blir født i Norge har registrerte fedre. I flg. opplysninger fra SSBs seksjon for befolkningsstatistikk har andelen fødsler med uoppgitt eller ukjent far over lang tid ligget på et stabilt nivå omkring 1,0 - 1,5 prosent av årlig antall fødsler. Noen av mennene som er registrert som fedre er heller ikke nødvendigvis de biologiske fedre til barnet. Siden vi i

dette prosjektet ikke analyserer menns biologiske fruktbarhet, men de sosiale konsekvensene av erkjent fedreskap, vurderer vi opplysningene om registrert farskap som relevante. Vi ser det ikke som et stort problem at dette ikke nødvendigvis sammenfaller med biologisk farskap. Av samme grunn har vi heller ikke forsøkt å skille ut i datamaterialet menn som har blitt fedre via adopsjon av barn, selv om dette i prinsippet skal la seg gjøre ved kombinasjon av ulike registeropplysninger.

Forsørgerfradraget er brukt som indikator på mennenes familiestatus, dvs. om mannen i et gitt år var samboende med barn som han forsørget. Forsørgerfradraget er et fradrag i skatt som i perioden 1977-2000 ble gitt til personer som forsørget barn i alderen 0-18 år. Det omfattet både egne barn og ev. stebarn, men ble innvilget bare til foreldre/steforeldre som bodde sammen med de forsørgete barna, dvs at bidragspliktige foreldre ikke var omfattet av ordningen. For foreldre med lav skattbar inntekt ble fradraget helt eller delvis utbetalt som negativ skatt, dvs. at målet for familiestatus også omfatter foreldre uten skattbar inntekt. Forsørgerfradraget ble gitt uavhengig av sivilstand og kan dermed brukes som et felles mål for familiestatus for gifte og samboende fedre.

Datamaterialet har en del begrensninger, først og fremst at vi mangler registerdata for det tidlige livsløpet for mennene i de to eldste kohortene (født 1940 og 1945). Sivilstandsopplysninger har vi bare f.o.m. 1964 og inntektsopplysninger (pensjonsgivende inntekt) først fra 1967 (da Folketrygden ble etablert). Utdanningsopplysninger har vi bare f.o.m. 1970. Opplysningen om forsørgerfradrag (for barn under 16 år), som vi bruker som indikator for å være samboende far, dekker bare perioden f.o.m. 1977 - 2000. Den sterke veksten i barn født i samboerskap fant imidlertid sted etter at forsørgerfradraget som opprinnelig omfattet forsørgelse av barn i alderen 16-20 år ble utvidet til å gjelde også mindre barn f.o.m. 1977.

Vi har tidligere framholdt at resultatene fra prosjektet *Levekår i støpeskjeen* peker i retning av at overgangsstønaden for enslige forsørgere har betydning for familieetableringsmønsteret i de yngre fødselskohortene (Skrede 2002a). Blant ugifte kvinner som ble mor før 25-års alder i første halvdel av 1990-tallet var det en betydelig andel som mottok overgangsstønad. Blant unge kvinner med lav utdanning hadde mødrene høyere inntekt enn kvinner uten barn. Dette tross i at gifte kvinner med lav utdanning gjennomgående hadde svært lav inntekt.

Resultatene av analysen fra Mannskohortregisteret støtter opp under denne antakelsen, spesielt når vi ser på endringene i familieetableringsmønsteret i et litt lengre tidsperspektiv. Da overgangsstønaden for ugifte mødre ble innført i 1967 (og erstattet den tidligere loven om enke- og morstrygd fra 1964), rådte fortsatt sterke normer om at barn helst skulle bli født i ekteskap. I fødselskohortene som etablerte seg med familie i de første tiårene av etterkrigstida, var det mange som ble foreldre relativt tidlig i livsløpet. I denne peri-

oden var det både mulig og vanlig for menn å bli familieforsørger tidlig i livsløpet, og svært ofte var det første barnet allerede på vei når ekteskapet ble inngått (Noack og Østby 1981, Skrede og Sørensen 1983). I disse kohortene kom de aller fleste førstefødslene i ekteskap, og de relativt få førstefødslene utenfor ekteskap fant sted tidlig i livsløpet.

I tiårene som fulgte, har disse normene endret seg. De symbolske ressursene i form av sosial akseptering gjennom ekteskap har fått mindre betydning. Begrepet «å være nødt» å gifte seg er forsvunnet fra dagligtalen. I de aller fleste sosiale lag er det ikke lenger et sosialt stigma knyttet til å være ugift og enslig mor. Dermed blir det også en lavere terskel for å velge bort samboerforholdet som et alternativ for de unge foreldrene, eller å oppløse samboerforholdet kort tid etter at barnet er født.

De materielle betingelsene for familieetableringen har også endret seg. Overgangsstønaden for enslige forsørgere gir kvinnene mulighet til å forsørge seg selv

med støtte fra velferdsstaten i en overgangsperiode. Velferdspolitisk sett har den norske overgangsstøtten mer karakter av en garantert minsteinntekt (for en begrenset periode) enn støtteordningene for enslige forsørgere i våre to naboland, hvor økonomisk tilskudd til livsopphold i større grad er knyttet til individuell vurdering av behovet. Overgangsstøtten kan også benyttes som støtte til videre utdanning og dermed på sikt bidra til en bedret posisjon på arbeidsmarkedet for de unge mødre. Etter endringene i regelverket f.o.m. 1.1. 1998 er denne overgangsperioden kortet ned, men for mesteparten av perioden som dekkes av vårt datamateriale, kunne overgangsstøtten opprettholdes inntil yngste barn var fylt ti år.

I tillegg til at overgangsstøtten har gitt kvinner økt økonomisk autonomi, er unge menns forsørgerevne svekket gjennom arbeidsmarkedsendringene. Unge menn med kort utdanning står generelt svakere på arbeidsmarkedet enn tidligere. Relativt sett har de dermed mindre økonomiske ressurser å tilby for en tidlig familieetablering, enn menn i generasjonene som fikk sitt første barn i 1950- og 60-årene, da det stort sett var lett å få arbeid for dem som ville ha det.

Resultatene både fra det tidligere prosjektet *Levekår i støpeskjeen* og fra analysene av datamaterialet fra Mannskohortregisteret tyder på at de sosiale forskjellene i familieetableringsmønsteret slår sterkere ut for unge menn enn for unge kvinner innen dagens unge generasjoner. Kvinners økte autonomi ser ut til å ha bidratt til en sterkere «finsortering» i familiedannelsesprosessen for unge menn med relativt kort utdanning, enn for mennene med lengre utdanning. Inntektsforskjellene mellom menn som er samboende og forsørgende fedre og menn som ikke har barn, ev. ikke bor med barn, er større blant menn med kort utdanning enn blant menn med lengre utdanning. Dette må sees i sammenheng med at det er blant kvinnene med lav utdanning vi kan se de tydeligste effektene av økt økonomisk autonomi via velferdspolitiske ordninger. Den sterke «inntektsorteringen» av menn tyder på at kvinner velger bort menn som er dårligere forsørgere. Her ser vi konturene av en spesifikk kjønn- og klassekonflikt, som etter alt å dømme er mer markert i dagens unge generasjoner enn i eldre generasjoner, da mennene hadde mer å tilby for familieetableringen som forsørgere, og da ekteskapet betydde mer for den sosiale aksepteringen.

Høyere terskel for det nære farskapet

Seleksjonsprosessene i det tidligere familieetableringsmønsteret skiller seg fra seleksjonsprosessene senere i livsløpet, ved at de unge mennene er blitt registrerte fedre, samtidig som de i liten grad bor sammen med barn og mor året etter fødselen. De tidligere fødslebidrar dermed til å holde en lavere terskel for regis-

Tabell 3. Andel av fødselskohorten som var henholdsvis registrert far og samboende med barn som han forsørget ved 40 års alder. Utvalgte fødselskohorter 1940-1960

Fødselskohort	Andel med registrert farskap. Prosent	Andel med forsørgerfradrag ¹ . Prosent	N ²
1940	85,4	75,3	21 178
1945	84,6	71,7	29 130
1950	83,8	70,1	29 094
1955	81,2	66,3	29 818
1960	77,8	63,2	28 919

¹ Forsørgerfradrag i skatt ble gitt til personer som forsørget og bodde sammen med barn i alder (0 -18 år. Barn kan være egne barn eller stebarn/fosterbarn.

² N omfatter menn med registeropplysning om inntekt og utdanning ved 40-årsalder (inkludert i de multivariate analysene presentert i tabell 4 og tabell 5).

trert farskap, samtidig som de bidrar til en høyere terskel for det nære farskapet. Trass i at det er noen som fortsatt blir fedre tidlig i livsløpet, er imidlertid hovedtendensen for de yngre fødselskohortene en klart fallende andel fedre ved alle alderstrinn hvor vi kan sammenlikne eldre og yngre kohorter.

I tillegg til den høyere terskelen for biologisk farskap er det blitt en enda høyere terskel for det *nære farskapet* i de yngre kohortene. Nært farskap er da definert ved forsørgerfradraget, dvs. at mannen bor sammen med og forsørger barn (egne eller stebarn). I det eldste fødselskullet av menn (født 1940) bodde tre fjerdedeler av mennene sammen med og forsørget barn ved 40-årsalder (75,3 prosent). I 1960-kullet var denne andelen redusert til *under to tredjedeler* (63,2 prosent).

Vi har sett nærmere på seleksjonsprosessene til henholdsvis registrert farskap og til samboende og forsørgende farskap ved samme alderstrinn ved å gjennomføre to logistiske regresjoner (tabell 4 og tabell 5). I den første (modell AI og AII) studerer vi sannsynligheten for at mannen har blitt (registrert) far innen utgangen av året han fylte 40 år. I den andre (modell BI og BII) ser vi på sannsynligheten for at mannen hadde forsørgerfradrag ved skattelikningen i det samme året, dvs. at mannen var gift eller samboende og bodde sammen med barn som han forsørget. Den siste regresjonsberegningen omfatter bare menn som er registrerte fedre. Forsørgerfradraget gjelder for barn som forsørges, uansett om dette er egne barn eller stebarn. Det var imidlertid relativt få menn som hadde forsørgerfradrag ved 40-årsalder uten selv å være registrerte fedre³, og vi valgte derfor å begrense den siste regresjonen til menn som også var registrert fedre. Barn(a) som forsørges ved 40-årsalder behøver imidlertid ikke å være mannens egne barn.

Modell A (I og II) viser at når det gjelder sannsynligheten for å ha blitt far innen 40-årsalder, så er det

³ Andelen menn som hadde forsørgerfradrag ved 40-årsalder uten samtidig å ha blitt registrert som far i BESYS, varierte mellom 0,3 (1940) og 0,5 prosent (1960) av antallet menn i de ulike fødselskohortene i tabell 2- dvs. mellom 61 og 150 menn i de enkelte fødselskohortene.

Tabell 4. Modell A: Relativ sjanse for å være registrert far ved 40 år etter fødselskohort, utdanning og inntekt. Logistisk regresjon, β -koeffisienter og standardavvik³

	Modell I		Modell II	
	β (st.avvik)		β (st.avvik)	
Konstantledd	0,6457***	(0,0268)	0,5958***	(0,0367)
Kohort				
1940	-0,0211	(0,0260)	-0,1309**	(0,0502)
1945 (ref)	-		-	
1950	-0,0779**	(0,0236)	0,0057	(0,0466)
1955	-0,3188***	(0,0229)	-0,1837***	(0,0469)
1960	-0,6219***	(0,0226)	-0,5287***	(0,0478)
Utdanning ¹ (i år)	-0,0220***	(0,0061)	0,0033	(0,0144)
Inntekt ² (kumulert for siste tre år)				
under 300 (ref)	-		-	
300-500	0,4512***	(0,0284)	0,4504***	(0,0284)
500-700	1,0697***	(0,0250)	1,0729***	(0,0250)
700-900	1,4920***	(0,0256)	1,4919***	(0,0256)
900- 1200	1,6852***	(0,0291)	1,6815***	(0,0292)
over 1200	1,9254***	(0,0358)	1,9331***	(0,0359)
Interaksjonseffekter				
utd. x kohort 1940			0,0442*	(0,0205)
utd. x kohort 1945 (ref)			-	
utd. x kohort 1950			-0,0388*	(0,0183)
utd. x kohort 1955			-0,0573**	(0,0182)
utd. x kohort 1960			-0,0413*	(0,0184)
N	138	139	138	139

¹ Utdanning omregnet fra nivå for høyeste gjennomførte utdanning, ved å bruke gjennomsnittsvarighet av utdanninger gruppert i nivået.

² Inntekt i tusen 2000-kroner.

³ Signifikansnivå: ***p < 0,001, **p < 0,01, *p < 0,05.

først og fremst inntekt som har betydning av de sosio-økonomiske kjennetegnene. I regresjonen har vi brukt kumulert inntekt - målt i prisjusterte 2000- kroner over de siste tre forutgående årene før mannen ble førti år, som mål for økonomiske ressurser. Andelen som har blitt fedre øker markert med økende inntekt. Nå kan det hevdes at det er noe vilkårlig å begrense målingen av økonomiske ressurser til denne treårs-perioden. Den mer detaljerte analysen av datamaterialet viser imidlertid at i alle kohortene har menn som har blitt fedre innen 40-årsalder, i gjennomsnitt en bedre inntektsutvikling fram til 40-årsalder enn menn som ikke har barn, også etter at det er kontrollert for ulikheter i utdanningsnivå. Det er derimot ingen positive utslag av utdanning når det gjelder sannsynligheten for å ha blitt far innen 40-årsalder. Utdannings-slengden har en klart negativ effekt på sannsynligheten for å ha blitt far innen 40-årsalder i modell I, hvor vi ikke har kontrollert for mulig interaksjon mellom kohort og utdanningslengde. Når vi i modell II kontrollerer for mulig interaksjon, ser vi at det først og fremst er i de yngre kohortene at vi får en negativ effekt av utdanning. Dette tyder på at utdanningseffekten først og fremst måler en utsettelseeffekt i de yngre kohortene. Dette indikerer at det nok kan være et visst potensial for opphenting av utsatte fødsler etter 40 år.

Tabell 5. Modell B: Relativ sjanse for å motta forsørgerfradrag ved 40 år etter fødselskohort, utdanning, inntekt og alder ved første fødsel. Logistisk regresjon, β -koeffisienter og standardavvik³

	Modell I		Modell II	
	β (st.avvik)		β (st.avvik)	
Konstantledd	-0,8605***	(0,0535)	-0,3385***	(0,1062)
Kohort				
1940	0,2227***	(0,0295)	0,5255***	(0,1503)
1945 (ref)	-		-	
1950	-0,1459***	(0,0255)	-0,6307***	(0,1374)
1955	-0,3739***	(0,0252)	-1,2077***	(0,1402)
1960	-0,5187***	(0,0259)	-1,7546***	(0,1470)
Utdanning ¹ (i år)	0,1108***	(0,0045)	0,0599**	(0,0099)
Inntekt ² (kumulert for siste tre år)				
under 300 (ref)	-		-	
300-500	0,6037***	(0,0358)	0,6039***	(0,0359)
500-700	1,2749***	(0,0313)	1,2687***	(0,0313)
700-900	1,4641***	(0,0311)	1,4680***	(0,0312)
900- 1200	1,4932***	(0,0341)	1,5061***	(0,0342)
over 1200	1,5049***	(0,0401)	1,4958***	(0,0401)
Alder ved første fødsel				
18-19	-0,7530***	(0,0404)	-0,7546***	(0,0405)
20-24 (ref)	-		-	
25-29	0,3902***	(0,0195)	0,3913***	(0,0195)
30-34	0,3905***	(0,0254)	0,3828***	(0,0254)
35-40	0,4415***	(0,0370)	0,4313***	(0,0370)
Interaksjonseffekter				
utd. x kohort 1940			-0,0293*	(0,0142)
utd. x kohort 1945 (ref)			-	
utd. x kohort 1950			0,0476***	(0,0128)
utd. x kohort 1955			0,0790***	(0,0130)
utd. x kohort 1960			0,1141***	(0,0135)
N (alle registrerte fedre)	113	462	113	462

¹ Utdanning omregnet fra nivå for høyeste gjennomførte utdanning, ved å bruke gjennomsnittsvarighet av utdanninger gruppert i nivået.

² Inntekt i tusen 2000-kroner.

³ Signifikansnivå: ***p < 0,001, **p < 0,01, *p < 0,05.

Sosioøkonomiske kjennetegn slår enda sterkere ut for sannsynligheten for å være samboende far ved 40-årsalder. Sannsynligheten for å bo med og forsørge barn synker generelt for de yngre kohortene. Varigheten av utdanning har imidlertid en sterk og entydig positiv effekt på sannsynligheten for å være samboende far, og den positive effekten av utdanning øker markert for de yngre kohortene. Inntekt har også betydning for sannsynligheten for å være samboende far, men sannsynligheten for å være samboende far ved 40-årsalder endrer seg mindre med økende inntekt enn sannsynligheten for å ha bli biologisk far innen samme alder. Analysen viser også at å bli far tidlig i livsløpet har en negativ effekt på sannsynligheten for å bo sammen med barn ved 40-årsalder.

Samlet sett tyder dette på at den sterkere økningen i barnløsheten for menn enn for kvinner har sammenheng med økt innslag av skilsmisser og oppløsning av samboerskap. Dermed blir også «bruktmarkedet» mer

aktuelt som partnermarked. Dette gjelder i og for seg begge kjønn, men kvinners økte autonomi (både økonomisk og sosialt) har gitt dem mulighet til lengre søkeperiode, både som «helt» enslige og som enslige forsørgere. Da kan også en «pent brukt» mann med gode ressurser være mer interessant som makevalg enn en «ubrukt» mann med dårligere ressurser. Dette bidrar til den sterkere sosiale seleksjonen i de yngre fødselskohortene.

Resultatene av analysene tyder på at forskjellene etter utdanning i den tidlige familiedannelsesprosessen blir forsterket i det senere livsløpet. Datamaterialet har riktignok begrensninger i hvor langt det er mulig å følge de yngre generasjonene av menn. Analysene viser imidlertid at i kohortene som kunne følges fram til 40-årsalder, hadde unge menn som fikk barn tidlig i livsløpet, lavere sannsynlighet for å være samboende og forsørgende far ved 40-årsalder enn menn som fikk barn senere i livsløpet. Det sterkere utslaget av mennens utdanningsnivå på «samboende far»-andelen i de yngre årsklassene, tyder også på at seleksjonen etter utdanning forsterkes gjennom familieutviklingen senere i livsløpet. Dette støttes av funnene når det gjelder utdanningens utslag på sannsynligheten for skilsmisse. For førstegangs ekteskap inngått i perioden 1980-1999 reduseres sannsynligheten for skilsmisse med økende utdanning for ektefellene – dvs. at skilsmisserisikoen generelt er høyest når ektefellene har kort utdanning (Lyngstad 2004).

Relevans for velferdspolitikken

Resultatene fra analysene bekrefter at det er viktig å følge utviklingen i familiedannelsen både for kvinner og menn. Tendensene til et «krypende faderskap», både når det gjelder andelen menn som blir fedre og andelen menn som bor sammen med barn senere i livsløpet, viser at familiedannelse og familieutvikling legger rammer for det senere livsløpet. Den sterkere økningen i barnløsheten for menn, kombinert med en sterkere sosial seleksjon til det nære foreldreskapet, tyder på at de framtidige utfordringene med en aldrende befolkning vil kunne forsterkes av endringer i

Tabell 6. Andel av befolkningen (utenfor institusjon)¹ med egne barn² etter fødselskohort og kjønn 2001. Prosent

Fødselskohort og kjønn	Prosent	N
1911-1920		
Menn	78,9	50 174
Kvinner	74,3	92 130
1921-1930		
Menn	83,2	130 918
Kvinner	85,1	171 123
1931-1940		
Menn	86,5	167 475
Kvinner	90,4	180 173
1941-1950		
Menn	86,4	280 435
Kvinner	90,7	272 237
1951-1960		
Menn	82,5	316 558
Kvinner	89,0	306 125
1961-1970		
Menn	68,4	349 160
Kvinner	82,2	334 761

¹ Befolkningen tilsvarende totalt antall personer i private hushold ved Folke- og boligtellingsen 3.11.2001.

² Personer med egne barn tilsvarende personer registrert som mødre/fedre i fødselsfilen i BESYS. Opplysninger om barn i de eldste fødselskohortene omfatter barn registrert ved Folketellingen 1960. Dette kan gi en underrepresentasjon av andelen som har vært foreldre pga. at barn som er døde før 1960 ikke vil være registrert i BESYS.

familie og husholdstrukturen med sterkere forskjeller etter kjønn og sosioøkonomiske kjennetegn enn de vi finner i dagens eldrebefolkning.

I levekårssammenheng gir det å være aleneboende i eldre år større risikoutsatthet mht. hjelpe- og omsorgsbehov. Undersøkelser har vist at eldrehushold som består av flere personer i større grad er selvhjulpne (Lingsom 1991). Det er også lettere å få meddelt et hjelpebehov når det er flere personer i husholdet. Å ha egne barn har også stor betydning for mulighetene for hjelp. Undersøkelser av familiens betydning for en god omsorgssituasjon i eldre år, har dokumentert at eldre og omsorgstrengende som har egne barn (eller svigerbarn), i større grad får hjelpebehov ivaretatt enn eldre uten barn. Dels skyldes dette at barna selv

Tabell 7. Barnløse¹ menn og kvinner i ulike fødselskohorter fordelt etter husholdstype ved Folke- og boligtellingsen 2001. Prosent

Husholdstype	Fødselskohort											
	1911-1920		1921-1930		1931-1940		1941-1950		1951-1960		1961-1970	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Aleneboende	58,5	82,5	57,3	68,5	56,7	55,2	50,6	48,9	50,8	49,1	48,5	48,2
Gift eller samboende uten hjemmeboende barn ²	35,3	11,9	35,7	25,3	33,5	37,6	31,9	41,5	22,9	37,6	23,7	36,0
Gift eller samboende med hjemmeboende barn ²	0,1	-	0,2	-	0,9	0,1	3,3	0,9	6,2	2,0	5,2	1,5
Samboende med minst én av egne foreldre	0	-	0,2	0,1	2,4	0,8	8,6	3,8	14,4	5,5	16,9	8,3
Andre private hushold	6,2	5,6	6,7	6,1	6,6	6,3	5,7	5,0	5,6	5,8	5,8	6,1
N	10 600	23 665	21 965	25 525	22 664	17 331	38 016	25 248	55 389	33 692	110 465	59 569

¹ Barnløse er definert ved at de hverken har eller har hatt egne barn, iflg. opplysninger i BESYS-systemet - jf. note 1, tabell 6.

² Husholdsopplysningene i FoB 2001 skiller ikke mellom egne barn og stebarn (særskullsbarn).

Tabell 8. Menn i fødselskohortene 1961-1970 og 1951-1960 fordelt etter «fedrestatus» ved Folke- og bolig-tellingen 2001. Prosent

«Fedrestatus»	Fødselskohort	
	1961-1970	1951-1960
Har ikke egne barn	31,6	17,5
Har egne barn, bor i hushold uten barn	10,9	15,8
Har egne barn, bor i hushold med barn	58,5	66,6
N	349 160	316 558

bidrar med hjelp, men de sørger også for at det offentlige hjelpeapparatet blir mobilisert (Lingsom 1993, 1997).

I forhold til omsorgsbehovet i morgendagens eldre generasjoner blir det ofte pekt på usikkerheten som knytter seg til effektene av dagens skilsmisse-, gjen-gifte- og samboermønster og hvordan dette vil prege husholdssammensetningen for eldre i kommende generasjoner. Denne usikkerheten styrker behovet for økt oppmerksomhet på utviklingen av og endringene i foreldreskap og familiestruktur. At den demografiske strukturen i morgendagens eldrebefolkning vil endre seg i forhold til dagens eldrebefolkning, kan imidlertid konstateres allerede nå av husholdstrukturen iflg Folke- og bolig tellingen 2001. Etter alt å dømme kan vi vente en høyere andel barnløse og aleneboende menn i morgendagens eldre generasjoner. Tabell 6 og 7 er hentet fra en pågående kartlegging av den sosio-demografiske strukturen i befolkningen inndelt i ti-årskohorter, på grunnlag av data fra Folke- og bolig-tellingen 2001 og opplysninger om foreldrestatus fra fødselsfilen i BESYS.

Tabell 6 viser at det i den yngste fødselskohorten (født 1961 -70) er en mye mer markert reduksjon i andelen menn med egne barn enn i andelen kvinner med egne barn i 2001. Nå er jo denne kohorten ennå så ung at vi må regne med at andelen med egne barn nok vil øke en god del både for menn og kvinner i løpet av den kommende ti-årsperioden. Kjønnsskjellen i andel med egne barn er imidlertid såpass stor i denne ti-årskohorten at det neppe er realistisk å vente at den vil komme ned på tilsvarende nivå som i 1951-60 kohorten i 2001, spesielt hvis vi legger vekt på ulikhetene i husholdsstruktur ved Folke- og bolig tellingen 2001 for barnløse kvinner og menn (tabell 6). Det er en betydelig høyere andel av de barnløse kvinnene som

levde i parforhold som gift eller samboende enn det var blant de barnløse mennene.

Det er også verdt å merke seg at det er en mye høyere andel av de barnløse mennene enn av kvinnene som selv bor med (minst en) av egne foreldre. Dette gjelder både de middelaldrende i fødselskohortene 1941-60 og i den yngre 1961-70-kohorten. I utgangspunktet antar vi at «foreldre-sambomønsteret» også har et regionalt element i den forstand at det sannsynligvis er mer vanlig i mer perifere kommuner enn i byer og mer sentrale kommuner. I den videre kartleggingen vil vi se nærmere på dette. Vi vil også se nærmere på i hvor stor grad forskjellene i barnløshet etter kjønn i yngre generasjoner kan knyttes til geografisk «mismatch» mellom barnløse menn og barnløse kvinner, i den forstand at kvinnene og mennene har ulikt bosetningsmønster.

Tabell 7 viser for øvrig at det i de yngre generasjonene er en større andel av de barnløse mennene enn av kvinnene som er gift eller samboende med personer som har særkullsbarn, dvs. at den høyere andelen barnløse blant mennene i noen grad kompenseres av at det er høyere andel menn med stebarn - i hvert fall vurdert ut fra husholdstrukturen i 2001. Samlet sett bekrefter imidlertid datamaterialet fra Folke- og bolig-tellingen også konklusjonene om et krympende sosialt faderskap, i den forstand at det er en betydelig andel av mennene som selv er fedre som ikke bor i hushold med barn. Vi begrenser oss her til å se på situasjonen i de yngste ti-årskohortene, siden husholdsstrukturen for de eldre kohortene generelt vil være preget at barn stort sett vil være flyttet ut av foreldrehjemmet.

Tabell 8 viser at det er en betydelig andel av registrerte fedre både i 1961-1970-kohorten og i 1951- 1960 kohorten som ikke bodde i hushold med barn i 2001. Det bredere aldersspennet medfører imidlertid at vi ikke kan sammenlikne direkte med fordelingene for 1955- og 1960-kohortene i tabell 3 foran. For 1951-1960-kohorten må vi også ta høyde for at denne andelen også vil være påvirket av at barn kan være flyttet ut av foreldrehjemmet. Det er imidlertid stor grad av konsistens mellom bildene som gis av de to tabellene når det gjelder en høyere terskel til det nære farskapet i de yngre kohortene. Tabell 9 viser at det også er en relativt beskjedne andel av mennene i de to yngste

Tabell 9. Fordeling etter husholdstype for menn som selv er registrert som fedre, men ikke bor i hushold med barn. Folke- og bolig tellingen 2001

Husholdstype	Fødselskohort					
	1971-1980		1961-1970		1951-1960	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Aleneboende	8 627	56,0	26 645	70,2	28 503	57,1
I parforhold (gift eller samboende) uten barn	1 442	9,4	5 409	14,3	15 970	32,0
I hushold med minst én av egne foreldre	4 308	28,0	3 553	9,4	1 129	2,3
Flerfamilie hushold uten barn	1 022	6,6	2 368	6,2	4 357	8,7
N	15 399	100,0	37 975	100,1	49 959	100,1

kohortene som hadde etablert seg i nye parforhold i 2001.

Utfordringer for velferdspolitikken

Samlet sett styrker datamaterialet fra Folke- og bolig-tellingen 2001 konklusjonen om at det er viktig å følge både kvinner og menn i den løpende statistikken over fødsler og i analyser av utviklingen i familiestruktur. I et velferdspolitisk perspektiv er det også grunn til å rette større oppmerksomhet mot de økende forskjellene i familiedannelseprosessen, spesielt mot den økende andelen av «tidlige» barn som blir født av foreldre som ikke bor sammen eller lever i ustabile parforhold med høy risiko for oppløsning etter kort tid.

Isolert sett er det naturligvis positivt at støtteordningene for enslige forsørgere har økt kvinnes økonomiske autonomi, men det er samtidig problematisk at støtteordningene på denne måten også indirekte bidrar til et ustabil grunnlag for den videre familiedannelseprosessen, spesielt den som skjer i det tidlige livsløpet, før de unge har fått lagt et grunnlag for det videre livsløpet i form av utdanning eller et fotfeste på arbeidsmarkedet. Familie- og likestillingspolitikken bør i større grad rettes mot begge kjønn, med målet å tydeliggjøre for unge menn at foreldreskap og familiedannelse har stor betydning også for deres senere livsløp. Bortsett fra kontantstøtten retter den gjeldende familie- og likestillingspolitikken seg mot foreldre som er etablert i yrkeslivet eller under utdanning. Unge fedre med ustabil tilknytning til arbeidsmarkedet har større sjanse for å bli marginalisert i foreldreskapet, både fordi de ikke blir «fanget opp» via familiepolitiske støtteordninger som retter seg mot yrkesaktive fedre, og fordi fars fravær innebærer at mor blir berettiget til overgangsstønad.

Teoretisk sett kan fedre som er arbeidsledige eller har marginal tilknytning til arbeidsmarkedet være mottakere av kontantstøtte. Det forutsetter imidlertid at mor er yrkesaktiv eller under utdanning, fordi kontantstøtten i seg selv er for liten til å leve av. Hvis mor også har en marginal tilknytning til arbeidsmarkedet eller ikke er under utdanning, reduserer det sannsynligvis fars muligheter til å bli kontantstøtttemottaker. Det bør rettes større oppmerksomhet mot problematiske, indirekte virkninger av velferdspolitikken i retning av å forsterke sosiale forskjeller, mellom ulike grupper av foreldre og mellom barn i ulike typer familier.

Referanser

Andersson, G. (2002): Fertility developments in Norway and Sweden since the early 1960s: *Demographic Research* 6: 67-87, available at www.demographic-research.org/Volumes/vol 6/4/.

Andersson, G. (2004): Childbearing Developments in Denmark, Norway, and Sweden from the 1970s to the 1990s: A Comparison, *Demographic Research* 10, Special Collection 3, Article 7: 153-176, available at www.demographic-research.org/Volumes/vol 10/3.

Blom, S., T. Noack og L. Østby (1993): *Giftermål og barn - bedre sent enn aldri*, Sosiale og økonomiske studier 81, Statistisk sentralbyrå.

Byberg, I.H., A. Foss og T. Noack (2001): *Gjete kongens harer - rapport fra arbeidet med å få samboere mer innpasset i statistikken*, Rapporter 2001/40, Statistisk sentralbyrå.

Lappegård, T. (2000): New Fertility Trends in Norway, *Demographic Research* 2, www.demographic-research.org/Volumes/Vol2/3.

Lesthaeghe, R. (1995): The second demographic transition – An interpretation. In K. Oppenheimer og A.-M. Jensen (red.): *Gender and family change in industrialized countries*. Oxford: Clarendon Press: 17–62.

Lingsom, S. (1991): *Hjelp etter behov? Offentlig og privat omsorg for hjemmeboende eldre*, INAS-rapport 91-5, Oslo: INAS.

Lingsom, S. (1993): Fra studentopprør til eldreomsorg. Hvordan er 68-ere som omsorgsgivere? i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, bd.34: s. 297-317.

Lingsom, S. (1997): *The Substitution Issue. Care Policies and Their Consequences for Family Care*, Oslo: NOVA.

Lyngstad, T.H. (2004): The Impact of Parents' and Spouses' Education on Divorce Rates in Norway, *Demographic Research* 10: 121-142, available at www.demographic-research.org/Volumes/vol 10/3.

Noack, T. og L. Østby (1981): *Fruktbarhet blant norske kvinner. Resultater fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977*, Sosiale og økonomiske studier 49, Statistisk sentralbyrå.

Skrede, K. (1999): «Drømmen, dyden og belønningen» i Birkelund, G.E., A.-K. Broch-Due og A. Nilsen (red): *Ansvar og protest. Kjønn, klasse og utdanning i senmoderniteten* (Festskrift til Hildur Ve på 70årsdagen 15/9 1999). Bergen: Sosiologisk institutt. Universitetet i Bergen: 281–308.

Skrede, K. (2002a): «Towards gender equality in Norway's young generations?» in J. Carling (red): *Nordic demography: Trends and differentials, Scandinavian Population Studies*, 13. Oslo: Unipub/Nordic Demographic Society: 191–218.

Skrede, K. (2002b): *Family formation, breadwinning responsibilities and selection to social fatherhood: A higher threshold for today's young generations?* Paper presentert på ESPE Annual Meeting, Bilbao, Spania, 13.-15. juni 2002 og ved XV World Congress of Sociology, Brisbane, Australia, 7.-13. juli 2002.

Skrede, K. (2003a): «Gender, Generations and Life Courses in the Melting Pot» i J. Eriksen og L. Gulbrandsen (red.): *Natalie Rogoff Ramsøy: En pioner i norsk og internasjonal sosiologi – Et minneskrift*. NOVA-rapport 10/03. Oslo: NOVA: 59–87.

Skrede, K. (2003b): *Opening the black box: Some preliminary findings on early transition to parenthood and the role of cohabiting unions in early family formation in Norway*. Paper presentert ved workshop: *Das «vernächlassigte» Geschlecht in der familienforschung: Analysen zum Heirats- und Geburtenverhalten von Männern in Deutschland*, Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock 27.-28. februar 2003.

Skrede, K. (2004): *Familiepolitikens grense - ved «likestilling light»?* i A.L. Ellingsæter og A. Leira (red.): *Familien og velferdsstaten - utfordringer og dilemmaer*, Oslo: Gyldendal Akademisk: 160 -200

Skrede, K. og A. Sørensen (1983): *På spor av en ny kvinneverole?* i K. Skrede og K. Tornes (red.): *Studier i kvinners livsløp*, Oslo: Universitetsforlaget: 198–240.

Skrede, K. og T.H. Lyngstad (2003): *Early childbearing and men's family formation*, Paper to Euresco Conference «The Second demographic Transition in Europe», Spa, Belgia, 19–24 juni.

Statistisk sentralbyrå (2004a): <http://www.ssb.no/emner/02/02/10/fodte>.

Statistisk sentralbyrå (2004b): *Statistisk årbok 2004*, NOS D 299.

van de Kaa, D.J. (1987): *Europe's second demographic transition*. *Population Bulletin* (42)1.

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Discussion Papers

Erling Holmøy and Birger Strøm: **The Social Cost of Government Spending in an Economy with Large Tax Distortions: A CGE Decomposition for Norway.** DP no. 396, 2004. Sidetall 25.

We use a CGE model to estimate the social cost of a marginal increase in public expenditure in Norway. Norway exemplifies an economy with high taxes. Distortionary taxes imply wedges between the market prices and the corresponding shadow prices. The shadow prices are unobservable, which is the rationale for using a CGE model to estimate the social cost of government consumption. The social cost is decomposed into a direct resource cost and the cost of public funds. The CGE estimate of the direct resource cost is implicitly a weighted average of different opportunity costs, reflecting distortions in the Norwegian economy. Our estimate of the resource cost equals about $\frac{3}{4}$ of the ex ante market price of the resources consumed. This gap is due to a positive labour supply response combined with a high effective tax rate on labour income. Our estimate of the social cost of raising public funds through a higher pay-roll tax is about 20 per cent of the direct resource cost.

Torfinn Harding, Haakon O. Aa. Solheim and Andreas Benedictow: **House ownership and taxes.** DP no. 395, 2004. Sidetall 29.

The household portfolio is dominated by a small number of assets; primarily housing and mortgages. We compare data on actual portfolios of Norwegian households with estimated optimal portfolios, using traditional financial theory. We find actual portfolios to be close to the portfolio indicated by a mean-variance frontier, based on four assets and estimated under assumptions of short sale constraints. This result is sustained even in a no-tax regime. To induce a substantial change from housing to equity, taxation of the consumption stream from housing is needed. An alternative; taxation of capital gains from housing investment; could actually increase the relative holding of housing.

Kjetil Telle, Iulie Aslaksen and Terje Synnestvedt: **«It pays to be green» - a premature conclusion?** DP no. 394, 2004. Sidetall 25.

It has been claimed that good environmental performance can improve firms' economic performance. However, because of e.g. data limitations, the methods applied in most previous quantitative empirical studies of the relationship between environmental and economic performance of firms suffer from several shortcomings. We discuss these shortcomings and conclude that previously applied methods are unsatisfactory as support for a conclusion that it pays for firms to be green. Then we illustrate the effects of these shortcomings by performing several regression analyses of the relationship between environmental and economic performance using a panel data set of Norwegian plants. A simple correlation analysis confirms the positive association between our measures of environmental and economic performance. The result prevails when we control for firm characteristics like e.g. size or sub-industry in a pooled regression. However, the result could still be biased by omitted unobserved variables like management or technology. When we control for unobserved plant specific characteristics in a panel regression, the effect is no longer statistically significant. Hence, greener plants perform economically better, but the analysis provides no support for the claim that it is because they are greener. These empirical findings further indicate that a conclusion that it pays to be green is premature.

Documents

Terje Karlsen, Dinh Quang Pham and Terje Skjerpen: **Seasonal adjustment and smoothing of manufacturing investments series from the quarterly Norwegian accounts.** Documents 2004/18. Sidetall 32.

Notater

Torbjørn Eika og Terje Skjerpen: **Hvitevarer 2005. Modell og prognose.** Notater 2004/79. Sidetall 17.

Svein Blom: **Holdninger til innvandring 2004.** Notater 2004/75. Sidetall 53.

Tidligere utgivelser

Sosiale og økonomiske studier

Pål Boug, Yngvar Dyvi, Per Richard Johansen og Bjørn E. Naug: MODAG. En makroøkonomisk modell for norsk økonomi. SØS nr. 108, 2002.

Statistiske analyser

Ingrid Melby, Odd Erik Nygård, Thor Olav Thoresen, Aud Walseth (red.): Inntekt, skatt og overføringer 2003. SA nr. 62, 2004.

Natural Resources and the Environment 2003. Norway. SA nr. 61, 2003.

Naturressurser og miljø 2003. SA 59, 2003

Rapporter

Kim Massey Heide, Erling Holmøy, Lisbeth Lerskau and Ingeborg Foldøy Solli: Macroeconomic Properties of the Norwegian Applied General Equilibrium Model MSG6. Rapporter 2004/18.

Trude Lappegård: Valg av livsløp i det flerkulturelle Norge. Forløpsanalyser av giftermål og barnefødsler blant kvinner med innvandrerbakgrunn. Rapporter 2004/16.

Ragni Hege Kitterød: Foreldreskap på tvers av hushold. Ansvar og omsorg for barn blant foreldre som ikke bor sammen. Resultater fra Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. Rapporter 2004/15.

Torbjørn Hægeland, Lars J. Kirkebøen, Oddbjørn Raaum and Kjell G. Salvanes: Marks across lower secondary schools in Norway. What can be explained by the composition of pupils and school resources? Rapporter 2004/11.

Maria Kalvaraskaia and Audun Langørgen: Capital costs in municipal school buildings. Rapporter 2004/9.

Trond Espen Haug: Eierkonsentrasjon og markedsrett i det Ænorske kraftmarkedet. Rapporter 2004/8.

Ragni Hege Kitterød og Randi Kjeldstad: Foreldres arbeidstid 1991-2001 belyst ved SSBs arbeidskraftundersøkelser, tidsbruksundersøkelser og levekårsundersøkelser. Rapporter 2004/6.

Torstein Bye, Petter Vegard Hansen og Finn Roar Aune: Utviklingen i energimarkedet i Norden i 2002-2003. Rapporter 2003/2.

Bente Halvorsen og Runa Nesbakken: Hvilke husholdninger rammes av høye strømpriser? En fordelingsanalyse på mikrodatabe. Rapporter 2003/20.

Torstein Bye og Pål Marius Bergh: Utviklingen i energiforbruket i Norge i 2002-2003. Rapporter 2003/19

Robert Straumann: Exporting Pollution? Calculating the embodied emissions in trade for Norway. Rapporter 2003/17.

Dennis Fredriksen, Kim Massey Heide, Erling Holmøy og Nils Martin Stølen: Makroøkonomiske virkninger av endringer i pensjonssystemet. Rapporter 2003/13.

Jan Lyngstad og Jon Epland: Barn av enslige forsørgere i lavinntektsusholdninger. En analyse basert på registerdata. Rapporter 2003/12.

Finn Roar Aune: Fremskrivninger for kraftmarkedet til 2020. Virkninger av utenlandskabler og fremskyndet gasskraftutbygging. Rapporter 2003/11.

Silje Vatne Pettersen: Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte våren 2002. Rapporter 2003/9.

Mari Aasgaard Walle: Overholder bedriftene i Norge miljøreguleringene? Rapporter 2003/6.

Ragni Hege Kitterød: Tid til barna? Tidsbruk og samvær med barn blant mødre med barn i kontantstøttealder. Rapporter 2003/5.

Discussion Papers

Mads Greaker and Eirik Lund Sagen: Explaining experience curves for LNG liquefaction costs: Competition matter more than learning. DP no. 393, 2004.

Turid Åvitsland and Jørgen Aasness: Combining CGE and microsimulation models: Effects on equality of VAT reforms. DP no. 392, 2004.

Geir Høidal Bjonnes, Dagfinn Rime and Haakon O.Aa. Solheim: Liquidity provision in the overnight foreign exchange market. DP no. 391, 2004.

Iulie Aslaksen and Terje Synnestvedt: Are the Dixit-Pindyck and the Arrow-Fisher-Henry-Hanemann Option Values Equivalent? DP no. 390, 2004.

Bente Halvorsen: Effects of norms, warm-glow and time use on household recycling. DP no. 389, 2004.

John K. Dagsvik and Steinar Strøm: Sectoral Labor Supply, Choice Restrictions and Functional Form. DP no. 388, 2004.

Geir H. Bjertnæs and Taran Fæhn: Energy Taxation in a Small, Open Economy: Efficiency Gains under Political Restraints. DP no. 387, 2004.

Nico Keilman and Dinh Quang Pham: Empirical errors and predicted errors in fertility, mortality and migration forecasts in the European Economic Area. DP no. 386, 2004.

Petter Vegard Hansen and Lars Lindholt: The market power of OPEC 1973-2001. DP no. 385, 2004.

Annegrete Bruvoll and Taran Fæhn: Transboundary environmental policy effects: Markets and emission leakages. DP no. 384, 2004.

Jan F. Bjørnstad and Elinor Ytterstad: Two-Stage Sampling from a Prediction Point of View. DP no. 383, 2004.

Taryn Ann Galloway: To What Extent Is a Transition into Employment Associated with an Exit from Poverty. DP no. 382, 2004.

Kjetil Telle: Effects of inspections on plants' regulatory and environmental performance - evidence from Norwegian manufacturing industries. DP no. 381, 2004

Audun Langørgen and Dag Rønningen: Local government preferences, individual needs, and the allocation of social assistance. DP no. 380, 2004. Side-tall 36.

Eirik Lund Sagen and Finn Roar Aune: The Future European Natural Gas Market - are lower gas prices attainable? DP no. 379, 2004.

Leif Andreassen: Mortality, fertility and old age care in a two-sex growth model. DP no. 378, 2004.

Erling Røed Larsen: Escaping the Resource Curse and the Dutch Disease? When and Why Norway Caught up with and Forged ahead of Its Neighbors. DP no. 377, 2004.

Bjart J. Holtmark and Knut H. Alfsen: Implementation of the Kyoto Protocol without Russian participation. DP no. 376, 2004.

Knut R. Wangen: Some Fundamental Problems in Becker, Grossman and Murphy's Implementation of Rational Addiction Theory. DP no. 375, 2004.

Kjetil Telle and Jan Larsson: Do environmental regulations hamper productivity growth? How accounting for improvements of firms' environmental performance can change the conclusion. DP no. 374, 2004.

Gang Liu: Estimating Energy Demand Elasticities for OECD Countries. A Dynamic Panel Data Approach. DP no. 373, 2004.

Guro Børnes Ringlund, Knut Einar Rosendahl and Terje Skjerpen: Does oilrig activity react to oil price changes? An empirical investigation. DP no. 372, 2004.

Mads Greaker: Industrial Competitiveness and Diffusion of New Pollution Abatement Technology - a new look at the Porter-hypothesis. DP no. 371, 2004.

John K. Dagsvik and Astrid L. Mathiasen: Agricultural Production with Uncertain Water Supply. DP no. 370, 2004.

Terje Skjerpen: The dynamic factor model revisited: the identification problem remains. DP no. 369, 2004.

Erling Røed Larsen: Does the CPI Mirror Costs-of-Living? Engel's Law Suggests Not in Norway. DP no. 368, 2004.

*Rolf Aaberge, Ugo Colombino, Erling Holmøy, Birger Strøm and Tom Wenne-*mo: Population ageing and fiscal sustainability: An integrated micro-macro analysis of required tax changes. DP no. 367, 2004.

Bjart J. Holtmark and Knut H. Alfsen: PPP-correction of the IPCC emission scenarios - does it matter? DP no. 366, 2004.

Arvid Raknerud, Dag Rønningen and Terje Skjerpen: A method for improved capital measurement by combining accounts and firm investment data. DP no. 365, 2003.

Roger Bjørnstad and Terje Skjerpen: Technology, Trade and Inequality. DP no. 364, 2003.

Erling Røed Larsen and Dag Einar Sommervoll: Rising Inequality of Housing? Evidence from Segmented Housing Price Indices. DP no. 363, 2003.

Erling Røed Larsen: Are Rich Countries Immune to the Resource Curse? Evidence from Norway's Management of Its Oil Riches. DP no. 362, 2003.

Elin Halvorsen: Financial Deregulation and Household Saving. The Norwegian Experience Revisited. DP no. 361, 2003.

Rolf Aaberge: Mean-Spread-Preserving Transformations. DP no. 360, 2003.

Mari Rege and Kjetil Telle: Indirect Social Sanctions from Monetarily Unaffected Strangers in a Public Good Game. DP no. 359, 2003.

John K. Dagsvik, Steinar Strøm and Zhiyang Jia: A Stochastic Model for the Utility of Income. DP no. 358, 2003.

Annegrete Bruvoll, Torstein Bye, Jan Larsson and Kjetil Telle: Technological changes in the pulp and paper industry and the role of uniform versus selective environmental policy. DP n. 357.

Solveig Glomsrød and Wei Taoyuan: Coal cleaning: A viable strategy for reduced carbon emissions and improved environment in China? DP no. 356, 2003.

Iulie Aslaksen and Terje Synnøstvedt: Corporate environmental protection under uncertainty. DP no. 355, 2003.

Elin Halvorsen: A Cohort Analysis of Household Saving in Norway. DP no. 354, 2003.

Astrid Oline Ervik, Erling Holmøy and Torbjørn Hægeland: A Theory-Based Measure of the Output of the Education Sector. DP no. 353, 2003.

Erling Holmøy: Aggregate Industry Behaviour in a Monopolistic Competition Model with Heterogeneous Firms. DP no. 352, 2003.

Torstein Bye: On the Price and Volume Effects from Green Certificates in the Energy Market. DP no. 351, 2003.

Jan Larsson: Testing the Multiproduct Hypothesis on Norwegian Aluminium Industry Plants. DP no. 350, 2003.

Bjart Holtmark: The Kyoto Protocol without USA and Australia - with the Russian Federation as a strategic permit seller. DP no. 349, 2003.

Søren Johansen and Anders Rygh Swensen: More on Testing Exact Rational Expectations in Cointegrated Vector Autoregressive Models: Restricted Drift Terms. DP no. 348, 2003.

Bente Halvorsen, Bodil M. Larsen and Runa Nesbakken: Possibility for hedging from price increases in residential energy demand. DP no. 347, 2003.

Bodil M. Larsen and Runa Nesbakken: How to quantify household electricity end-use consumption. DP no. 346, 2003.

Arvid Raknerud, Terje Skjerpen and Anders Rygh Swensen: A linear demand system within a Seemingly Unrelated Time Series Equation framework. DP no. 345, 2003.

John K. Dagsvik and Steinar Strøm: Analyzing Labor Supply Behavior with Latent Job Opportunity Sets and Institutional Choice Constraints. DP no. 344, 2003.

Brita Bye, Birger Strøm and Turid Åvitsland: Welfare effects of VAT reforms: A general equilibrium analysis. DP no. 343, 2003.

Erik Biørn, Terje Skjerpen and Knut R. Wangen: Parametric Aggregation of Random Coefficient Cobb-Douglas Production Functions: Evidence from Manufacturing Industries. DP no. 342, 2003.

Annegrete Bruvoll, Taran Fæhn and Birger Strøm: Quantifying Central Hypotheses on Environmental Kuznets Curves for a Rich Economy: A Computable General Equilibrium Study. DP no. 341, 2003.

Hilde C. Bjørnland and Håvard Hungnes: The importance of interest rates for forecasting the exchange rate. DP no. 340, 2003.

Rolf Aaberge and Audun Langørgen: Measuring the Benefits from Public Services: The Effects of Local Government Spending on the Distribution of Income in Norway. DP no. 339, 2003.

Reprints

Svein Blom: Labour Market Integration of Refugees in Norway under Changing Macro-Economic Conditions. Reprint no. 284, 2004.

Randi Kjeldstad og Anne Skevik: Enslige forsørgere - en sosialpolitisk kategori utgått på dato? Reprint no. 283, 2004.

Kari Skrede: Familiepolitikens grense - ved «likestilling light»? Reprint no. 282, 2004.

Turid Noack: Familien i velferdsstaten: fra støttespiller til trojansk hest? Reprint no. 281, 2004.

Marit Rønsen: Fertility and family policy in Norway - A reflection on trends and possible connections. Reprint no. 280, 2004.

Marit Rønsen: Fertility and Public Choice - Evidence from Norway and Finland. Reprint no. 279, 2004.

Torkild Hovde Lyngstad: The Impact of Parents' and Spouses' Education on Divorce Rates in Norway. Reprint no. 278, 2004.

Randi Kjeldstad and Marit Rønsen: Welfare Rules, Business Cycles, and Employment Dynamics Among Lone Parents in Norway. Reprint no. 277, 2004.

Erik Fjærli: Tax Reform and the Demand for Debt. Reprint no. 276, 2004.

Erling Røed Larsen: The Purchase of Equipment in Consumer Production of Outdoor Experiences. Reprint no. 274, 2004.

Jørgen Aasness and Erling Røed Larsen: Distributional Effects on Environmental Taxes on Transportation. Reprint no. 273, 2004.

Knut Einar Rosendahl: Cost-effective environmental policy: implications of induced technological change. Reprint no. 272, 2004.

Bodil Merethe Larsen and Runa Nesbakken: Household electricity end-use consumption: results from econometric and engineering models. Reprint no. 271, 2004.

John K. Dagsvik: Hvordan skal arbeidstilbudseffekter tallfestes? En overikt over den mikrobaserte arbeidstilbudsforskningen i Statistisk sentralbyrå. Reprint no. 270, 2004.

Erling Røed Larsen and Dag Einar Sommervoll: Rising Inequality of Housing: Evidence from Segmented House Price Indices. Reprint no. 269, 2004.

Erling Røed Larsen: From Data to Decision: The Three Elements of Policy-making Illustrated by The Case of Global Warming. Reprint no. 268, 2004.

Thor O. Thoresen: Reduced Tax Progressivity in Norway in the Nineties: The Effect from Tax Changes. Reprint no. 267, 2004.

Li-Chun Zhang: Simultaneous Estimation under Nested Error Regression Model. Reprint no. 266, 2004.

Li-Chun Zhang and Raymond L. Chambers: Small area estimates for cross-classifications. Reprint no. 265, 2004.

Li-Chun Zhang: Nonparametric Markov chain bootstrap for multiple imputation. Reprints no. 263, 2004.

Tom Kornstad and Thor O. Thoresen: Means-Testing the Child Benefit. Reprints no. 262, 2004.

Johan Heldal, Jan Bjørnstad, Anne Gro Hustoft, Dinh Q. Pham, Dag Roll-Hansen and Li-Chun Zhang: Statistical research at Statistics Norway. Reprint no. 261, 2004.

Snorre Kverndokk, Knut Einar Rosendahl and Thomas F. Rutherford: Climate Policies and Induced Technological Change: Which to Choose, the Carrot or the Stick? Reprint no. 260, 2004.

Erik Biørn and Terje Skjerpen: Aggregation biases in production functions: a panel data analysis of Translog models. Reprints no. 259, 2004.

Mari Rege and Kjetil Telle: The impact of social approval and framing on cooperation in public good situations. Reprints no. 258, 2004.

Jan F. Bjørnstad: Statistisk sentralbyrås generelle utvalgplan. Reprints no. 257, 2004.

Jørgen Aasness, Erik Biørn and Terje Skjerpen: Distribution of preferences and measurement errors in a disaggregated expenditure system. Reprints no. 256, 2004.

Aadne Cappelen, Fulvio Castellacci, Jan Fagerberg and Bart Verspagen: The Impact of EU Regional Support on Growth and Convergence in the European Union. Reprints no. 255, 2004.

Kjell G. Salvanes and Svein Erik Førre: Effects on Employment of Trade and Technical Change: Evidence from Norway. Reprints no. 254, 2004.

Bjart Holtmark: Russian behaviour in the market for permits under the Kyoto Protocol. Reprints no. 253, 2003.

Annegrete Bruvoll and Bodil Merethe Larsen: Greenhouse gas emissions in Norway: do carbon taxes work? Reprint no. 252, 2003

Rolf Aaberge and Audun Langørgen: Fiscal and spending behavior of local governments: Identification of price effects when prices are not observed. Reprints no. 250, 2003

Rolf Aaberge, Anders Björklund, Markus Jäntti, Mårten Palme, Peder J. Pedersen, Nina Smith and Tom Wenne-mo: Income inequality and income mobility in the Scandinavian countries compared to the United States. Reprints no. 249, 2003

Brita Bye and Turid Åvitsland: The welfare effects of housing taxation in a distorted economy: a general equilibrium analysis. Reprints no. 248, 2003.

Arne Melchior and Kjetil Telle: Global Income Distribution 1965-98: Convergence and Marginalisation. Reprints no. 247, 2003.

Helge Brunborg, Torkild Hovde Lyngstad and Henrik Urdal: Accounting for Genocide: How Many Were Killed in Srebrenica? Reprints no. 246, 2003.

Karl Ove Aarbu and Jeffrey K. Mackie-Mason: Explaining Underutilization of Tax Depreciation Deductions: Empirical Evidence from Norway. Reprints no. 245, 2003.

Brita Bye, Snorre Kverndokk and Knut Einar Rosendahl: Mitigation Costs, Distributional Effects, and Ancillary Benefits of Carbon Policies in the Nordic Countries, the U.K. and Ireland. Reprints no. 244, 2003.

Jan F. Bjørnstad: Likelihood and Statistical Evidence in Survey Sampling. Reprints no. 242, 2003.

Annegrete Bruvoll: Factors Influencing Solig Waste Generation and Management. Reprints no. 241, 2003.

Erik Biørn, Kjersti-Gro Lindquist, Terje Skjerpen: Random Coefficients in Unbalanced Panels: An Application on Data from Chemical Plants. Reprints no. 240, 2003.

Annegrete Bruvoll, Taran Fæhn and Birger Strøm: Quantifying central hypothesis on environmental Kuznets curves for a rich economy: A computable general equilibrium study. Reprints no. 239, 2003.

John E. Roemer, Rolf Aaberge, Ugo Colombino, Johan Friszell, Stephen P. Jenkins, Arnaud Lefranc, Ive Marx, Marianne Page, Evert Pommer, Javier Ruiz-Castillo, Maria Jesus San Segundo, Torben Tranaes, Alain Trannoy, Gert G. Wagner, Ignacio Zubiri: To what extent do fiscal regimes equalize opportunities for income acquisition among citizens? Reprints no. 238, 2003.

Brita Bye and Karine Nyborg: Are Differentiated Carbon Taxes Inefficient? A General Equilibrium Analysis. Reprints no. 237, 2003.

Roger Bjørnstad og Per Richard Johansen: Desentralisert lønnsdannelse: Avindustrialisering og økt ledighet selv med et tøffere arbeidsliv. Reprints no. 236, 2003.

Turid Noack and Lars Østby: Free to choose - but unable to stick to it? Norwegian fertility expectations and subsequent behaviour in the following 20 years. Reprint no. 235, 2003.

Rolf Aaberge: Sampling Errors and Cross-Country Comparisons of Income Inequality. Reprints no. 234, 2003.

Einar Lie: The Rise and Fall of Sampling Surveys in Norway, 1875-1906. Reprints no. 233, 2003.

Annegrete Bruvoll, Bente Halvorsen and Karine Nyborg: Households' recycling efforts. Reprint no. 232, 2003.

Documents

Petter Vegard Hansen: Regional electricity spot price responses in Norway. Documents 2004/13.

Anne Gro Hustoft, Jenny Linnerud and Hans Viggo Sæbø: Quality and metadata in Statistics Norway. Documents 2004/11.

Solveig Glomsrød and Lars Lindholt: The petroleum business environment. A reader's digest. Documents 2004/5.

Kjersti-Gro Lindquist and Terje Skjerpen: Exploring the Change in Skill Structure of Labour Demand in Norwegian Manufacturing. Documents 2003/9.

Helge Brunborg, Svein Gåsemyr, Gotfred Rygh and Johan-Kristian Tønder: Development of Registers of People, Companies and Properties in Uganda: Report from a Norwegian Mission. Documents 2003/4.

Jørgen Aasness, Erik Biørn and Terje Skjerpen: Supplement to «Distribution of Preferences and Measurement Errors in a Disaggregated Expenditure System». Documents 2003/3.

Notater

Arvid Raknerud, Dag Rønningen og Terje Skjerpen: Dokumentasjon av kapitaldatabasen. En database med data for varige driftsmidler og andre økonomiske data på foretaksnivå. Notater 2004/70.

Lisbeth Lerskau, Kim Massey Heide, Erling Holmøy og Ingeborg Foldøy Solli: Virkningsberegninger på MSG6. Appendiks til Rapporter 2004/18 «Macroeconomic Properties of the Norwegian Applied General Equilibrium Model MSG6». Notater 2004/67.

Lars Østby (red.): Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II Levekår. Notater 2004/66.

Lars Østby (red.): Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del I Demografi. Notater 2004/65.

Øyvind Bolsgård og Li-Chun Zhang: Prisindeks for engroshandel. Notater 2004/60.

Dag Einar Sommervoll: Slutt på billige boliger i Oslo? OBOS-leiligheters prisutvikling 1991-2002. Notater 2004/50.

Gunnlaug Daugstad og Lars Østby: Datagrunnlag for storbyutvikling. Forstudie av datagrunnlag om storbyutvikling, med særlig vekt på sosioøkonomisk og demografisk informasjon. Notater 2004/47.

Knut Løyland og Thor Olav Thoresen: En undersøkelse av den registrerte dagmamma-virksomheten. Notater 2004/41.

Annegrete Bruvoll og Øystein Skullerud: Framskrivninger av organisk avfall for 2001-2020. Notater 2004/38.

Trond Espen Haug og Tor Arnt Johnsen: Datagrunnlag for en regional nordisk kraftmarkedsmodell. Produksjonsanlegg, overføringsnett, kraftteterspørsel og -priser. Notater 2004/37.

Aslaug Hurlen Foss og Liv Taule: Museumsstatistikken. En gjennomgang av definisjoner, kvalitet og populasjon. Notater 2004/36.

Dinh Quang Pham: Sesongjustering av prisindeks for kontor- og forretningseiendommer. Notater 2004/30.

Dinh Quang Pham: Sesongjustering for boligprisindeksen. Notater 2004/29.

Torstein Bye, Per Richard Johansen og Kjell Gunnar Salvanes: Evaluering av Arbeidstilbudsforskningen i SSBs forskningsavdeling. Notater 2004/10.

Torill Dypbukt: Tilpasningseffekter av utbytteskatten i 2000/2001. Notater 2004/3.

Jan Larsson og Kjetil Telle: Dokumentasjon av DEED - En database over bedriftsspesifikke miljødata og økonomiske data for forurensende norsk industribedrifter. Notater 2003/91.

Svein Blom og Benedicte Lie: Holdning til innvandrere og innvandring. Spørsmål i omnibus i august/september 2003. Notater 2003/87.

Torbjørn Eika og Terje Skjerpen: Hvitevarer 2004. Modell og prognoser. Notater 2003/86.

John K. Dagsvik: Hvordan skal arbeidstilbudseffekter tallfestes? En oversikt over den mikrobaserede arbeidstilbudsforskningen i Statistisk sentralbyrå. Notater 2003/71.

Erling Holmøy og Birger Strøm: Fordeling av tjenesteproduksjon mellom offentlig og privat sektor i MSG-6. Notater 2003/70.

Erling Røed Larsen og Dag Einar Sommervoll: Til himmels eller utfor stupet? En katalogisering av forklaringer på stigende boligpriser. Notater 2003/64.

Torbjørn Eika og Jørn-Arne Jørgensen: Makroøkonomiske virkninger av høye strømpriser i 2003. Notater 2003/62.

Magne Mogstad: Analyse av fattigdom basert på register- og folketellingsdata. Notater 2003/61.

Magne Mogstad og Li-Chun Zhang: På veien fra familie- til husholdningsregister: En metode for prediksjon av samboere uten barn. Notater 2003/59.

Erling Holmøy: Velferdsregnskap - et mulig teoretisk rammeverk. Notater 2003/50.

Lars Østby: Innvandring fra nye EU-land; fortid, nåtid og mulig framtid. Notater 2003/44.

Ådne Cappelen, Torbjørn Eika, Per Richard Johansen og Jørn-Arne Jørgensen: Makroøkonomiske konsekvenser av lavere aktivitet i oljevirk-somheten framover. Notater 2003/43.

Dag Einar Sommervoll: TROLL kan temmes. Kort innføring i Troll-programmering. Notater 2003/42.

Arne Andersen, Torkil Løwe og Elisabeth Rønning: Boforhold i storby. Utredninger til Storbymeldingen, del 4. Notater 2003/36.

Erik Nymoen, Lars Østby og Anders Barstad: Flytting og pendling i storbyregionene. Utredninger til Storbymeldingen, del 3. Notater 2003/35.

Anders Barstad og Mads Ivar Kirkeberg: Levekår og ulikhet i storby. Utredninger til Storbymeldingen, del 2. Notater 2003/34.

Silje Vatne Pettersen: Bosettingsmønster og segregasjon i storbyregionene. Ikke-vestlige innvandrere og grupper med høy og lav utdanning. Utredninger til Storbymeldingen, del 1. Notater 2003/33.

Ådne Cappelen og Lasse Sigbjørn Stambøl: Virkninger av å fjerne regionale forskjeller i arbeidsgiveravgiften og noen mulige tiltak. Notater 2003/31.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth, Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 6/2003:

Konjunkturtrendene, 3-25

Elin Halvorsen: Kreditttilgang og husholdningers sparing, 26-31.

Torkil Løwe:

Lange arbeidsdager for gårdbrukeren, 32-38.

Ylva Lohne og Helge Nome Næshheim: Omfanget av deltidsarbeid, 39-43.

ØA 1/2004:

Økonomisk utsyn over året 2003, 3-140.

ØA 2/2004:

Arvid Raknerud og Dag Rønningen: Kapitalinnsats og produktivitet i norsk industri 1993-2002: Revurdering i lys av mikrodata, 3-10.

Mads Greaker og Tom-Reiel Heggedal: Klimapolitikk og teknologisk endring, 11-16.

Erling Røed Larsen og Dag Einar Sommervoll: Boligprisene i Oslo på 1900-tallet, 17-22.

Guro Børnes Ringlund, Knut Einar Rosendahl og Terje Skjerpen: Fører høy oljepris till økt oljeboring? 23-28.

Ådne Cappelen, Torbjørn Hægeland og Jarle Møen: Bør OECD-målsettingen i norsk forskningspolitikk opprettholdes?, 29-37.

ØA 3/2004:

Konjunkturtrendene, 3-27.

Tore Halvorsen, Lise Dalen Mc Mahon og Heidi Sande: Direkte investeringer og petroleumsvirksomheten - utenlandske i Norge og norske i utlandet, 28-34.

John K. Dagsvik: Kvalitetsjusterte prisindekser for biler; en oversikt over metodiske tilnærminger, 35-40.

Ragnhild Nygaard Johnsen: Prisutviklingen på Svalbard, 41-44.

ØA 4/2004:

Konjunkturtrendene, 3-28.

Eirik Lund Sagen: Usikkerhet i tilbudet av gass til Vest-Europa. Vil verdien av norsk gass være truet i et liberalisert marked?, 29-37.

Knut H. Alfsen og Bjart J. Holtsmark: Kyoto-samarbeid uten Russland og Ukraina: Effekter på utslippsreduksjoner og kvotepriser, 38-43.

Solveig Glomsrød og Knut Einar Rosendahl: Virker Den grønne utviklingsmekanismen mot sin hensikt?, 44-49.

ØA 5/2004:

Torstein Bye: Aldring av befolkningen og offentlige finanser på lang sikt, 3-8.

Helge Brunborg: Befolkningen blir eldre, 9-20.

Erling Holmøy og Rolf Aaberge: Eldrebølgen og offentlige finanser: Er de fremtidige skatteinntektene undervurdert, 21-31.

Dag Rønningen: Sysselsetting og tidligpensjonering for eldre arbeidstakere, 32-36.

Dennis Fredriksen og Nils Martin Stølen: Befolkningsutvikling, tilbud av arbeid og finansiering av det offentlige pensjonsutgifter, 37-42.

Dennis Fredriksen: Betydningen av delingstallet, 43-50.

Dennis Fredriksen og Nils Martin Stølen: Utforming av pensjonssystemet, framtidens pensjonsutgifter og fordelingseffekter, 51-59.

Dennis Fredriksen, Kim Massey Heide, Erling Holmøy og Ingeborg Foldøy Sollie : Makroøkonomiske virkninger av Modernisert folketrygd, 60-70.

Economic Survey

From 2004 will Economic Survey no longer be available in its current form. Economic trends for the Norwegian economy will continue to be published electronically, but will no longer have a printed counterpart.

http://www.ssb.no/kt_en/

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.1. Ordre. Ordretilgang og ordreserve i industri ialt	3*
2.2. Ordreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreserve i bygg og anlegg i alt . . .	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert . . .	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk.	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige plasser	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser 1995=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer.	5*
		4.4. Produksjon. Investeringsvarer og konsumvarer	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner.	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger.	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer.	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks (volum)	9*
		6.3. Registrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring.	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser. Prosentvis endring fra samme kvartal året før . . .	11*
7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks.	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent.	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent. . .	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	8.3. Valutakursindekser	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner Sesongjustert.	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen.	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning ²	Generell be- dømmelse av utsiktene i kommande kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
Prosent										
2001										
4. kvartal	49,8	57,0	47,2	45,8	79,0	54,7	68,6	5,9	8,3	3,2
2002										
1. kvartal	51,6	55,8	47,1	44,4	79,3	53,1	70,1	6,1	7,4	2,9
2. kvartal	51,5	52,1	46,2	41,6	79,4	48,7	71,5	6,0	6,3	2,7
3. kvartal	49,0	48,5	43,7	39,0	78,6	44,6	73,5	5,1	4,9	2,6
4. kvartal	47,1	47,2	40,3	38,9	77,8	44,2	75,4	5,0	3,4	2,7
2003										
1. kvartal	46,6	48,3	38,7	39,8	77,0	47,4	77,0	5,3	2,2	3,0
2. kvartal	46,2	51,0	39,4	41,5	76,9	51,6	77,3	5,3	1,6	3,4
3. kvartal	46,9	53,9	41,1	44,1	77,5	54,7	75,8	5,2	2,0	3,5
4. kvartal	50,2	56,1	43,8	45,9	78,1	56,7	74,1	5,5	2,9	3,4
2004										
1. kvartal	54,4	57,7	46,3	46,9	78,6	57,1	71,6	6,1	3,2	3,3
2. kvartal	57,5	59,0	47,8	48,0	79,2	57,4	69,3	6,9	3,3	3,4
3. kvartal	58,6	58,8	48,8	47,7	79,6	57,7	68,9	7,5	3,5	3,8

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET. ² Veidd gjennomsnitt for kvartalet.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 2000=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transportmidler	Kjemiske råvarer	I alt ¹	Anlegg ¹	Boligbygg	Andre bygg
2001									
2001	132,8	126,7	176,4	108,2	165,1	111,4	126,4	103,4	110,3
2002	127,3	116,8	154,8	96,9	126,2	111,5	126,9	107,0	108,5
2003	120,2	121,5	151,5	108,5	137,5	123,0	177,7	107,4	107,8
2002									
4. kvartal	120,0	113,7	148,2	90,8	126,6	112,9	132,9	101,4	110,0
2003									
1. kvartal	116,5	113,7	144,2	92,0	129,3	114,4	154,7	94,8	107,0
2. kvartal	116,1	116,8	144,8	99,5	134,2	117,1	171,6	97,6	105,4
3. kvartal	120,1	123,3	152,3	113,2	140,3	124,2	181,0	110,8	107,6
4. kvartal	128,1	132,1	164,7	129,4	146,2	136,2	203,5	126,3	111,0
2004									
1. kvartal	138,4	141,2	178,8	144,0	151,1	145,4	227,0	137,4	112,8
2. kvartal	149,3	148,8	190,5	154,8	155,0	148,3	227,2	141,0	116,0
3. kvartal	158,4	153,8	198,0	160,5	158,1	148,1	217,1	146,2	121,8

¹ Mesta er tatt med i beregningsgrunnlaget til ordrestatistikken fra og med 2003.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 2000=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transportmidler	Kjemiske råvarer	I alt ¹	Anlegg ¹	Boligbygg	Andre bygg
2001									
2001	140,9	158,1	119,5	248,1	91,9	114,9	113,3	113,6	115,4
2002	131,2	166,2	110,3	172,1	72,4	128,2	175,2	109,0	121,8
2003	112,2	165,6	96,2	96,6	76,4	147,9	295,6	103,5	114,2
2002									
4. kvartal	121,2	164,4	101,2	135,5	61,2	153,6	309,0	105,6	120,5
2003									
1. kvartal	115,0	162,6	96,3	113,2	59,3	149,7	302,6	99,6	117,5
2. kvartal	111,1	162,3	94,2	96,0	64,8	145,5	293,6	97,4	113,4
3. kvartal	110,2	165,1	95,3	88,0	79,9	145,7	292,0	102,9	112,4
4. kvartal	112,5	172,4	98,9	89,0	101,6	150,8	294,2	114,3	113,4
2004									
1. kvartal	118,0	184,0	103,4	95,1	124,6	158,5	306,3	127,2	114,1
2. kvartal	126,5	198,3	107,6	102,4	144,3	165,6	318,3	138,1	115,0
3. kvartal	137,7	212,5	110,5	108,5	157,5	170,1	319,0	148,0	116,6

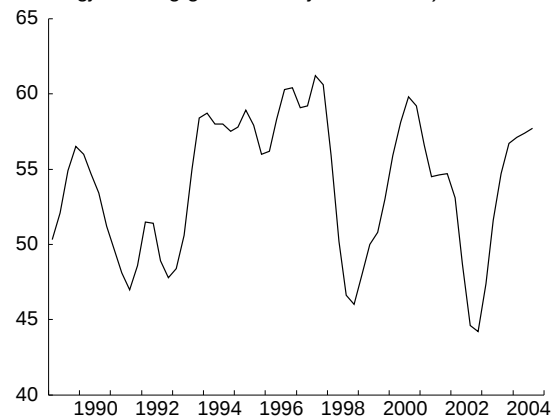
¹ Mesta er tatt med i beregningsgrunnlaget til ordrestatistikken fra og med 4. kvartal 2002.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

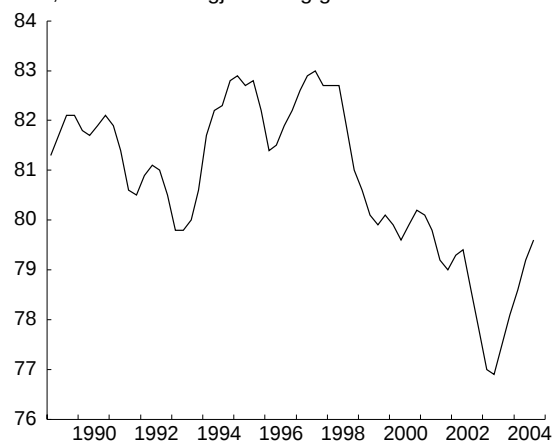
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

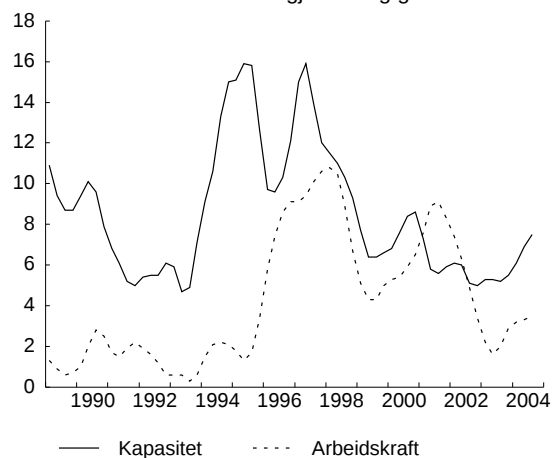
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

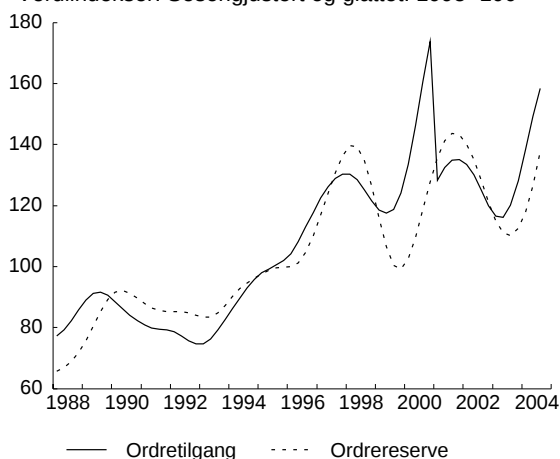
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser prod. i industrien, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

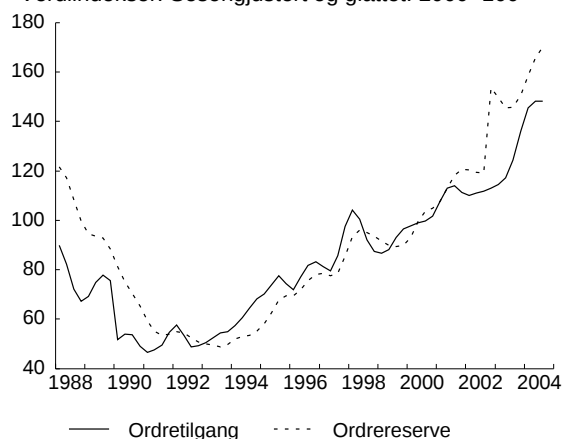
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal)
Ordretilgang og ordreserve. Ordrebaseret industri ialt.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal)
Ordretilgang og ordreserve. Bygg og anlegg ialt.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2000=100

1) Se fotnote 1) til tabell 2.1 og 2.2
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹					Arbeidsdirektoratet			
	Sysselsatte	Ukeverk	Arbeidsstyrken	Arbeidsledige	Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken	Registrerte ledige ²	Registrerte ledige og personer på tiltak ²	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger ³
1999	2 258	1 798	2 333	75	3,2	59,6	67,9	42,2	17,8
2000	2 269	1 795	2 350	81	3,4	62,6	74,0	49,2	18,4
2001	2 278	1 791	2 361	84	3,6	62,7	72,7	33,4	14,8
2002	2 286	1 774	2 378	92	3,9	75,2	84,5	24,9	12,2
2003	2 269	1 765	2 375	107	4,5	92,6	107,0	16,6	11,1
2003									
Juni	2 262	1 751	2 373	111	4,7	95,0	109,6	16,5	11,7
Juli	2 262	1 763	2 373	110	4,6	91,6	111,2	12,6	11,5
August	2 268	1 775	2 378	109	4,6	95,1	111,8	17,3	10,8
September	2 271	1 774	2 379	109	4,6	95,6	111,9	17,5	11,5
Oktober	2 277	1 775	2 383	106	4,5	94,5	111,7	15,7	11,4
November	2 269	1 768	2 377	109	4,6	94,1	110,9	17,4	10,9
Desember	2 268	1 744	2 377	109	4,6	94,3	110,9	14,1	11,0
2004									
Januar	2 266	1 740	2 371	105	4,4	91,9	109,9	17,8	10,8
Februar	2 268	1 740	2 370	103	4,3	92,6	110,6	17,1	10,6
Mars	2 273	1 778	2 375	102	4,3	91,6	109,8	16,6	10,9
April	2 272	1 783	2 376	104	4,4	92,1	110,2	17,8	11,8
Mai	2 274	1 781	2 382	108	4,5	93,6	111,5	18,2	10,2
Juni	2 274	1 775	2 382	108	4,5	91,2	108,8	15,6	10,5
Juli	2 277	1 767	2 385	108	4,5	92,4	111,6	18,6	10,6
August	2 279	1 768	2 387	108	4,5	91,6	107,7	15,9	10,9
September	2 283	1 764	2 389	106	4,4	92,2	106,4	15,3	10,5
Oktober	..	..	..	..	..	92,1	106,8	17,1	10,2
November	..	..	..	..	..	90,1	106,0	15,9	10,5

¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal. ² Justert bakover for brudd i serien fra januar 1999. ³ Brudd i serien f.o.m. mai 2001. Dataene er derfor ikke sesongjustert.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Arbeidsdirektoratet.

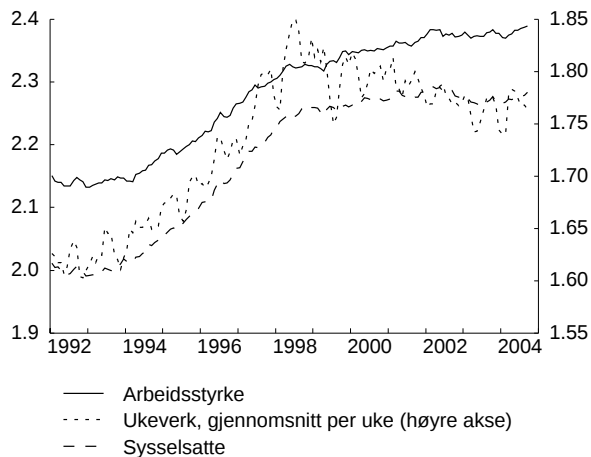
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1995=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Råolje og naturgass	Industri	Kraftforsyning	Innsatsvarer	Investeringsvarer	Konsumvarer	Energi-varer
1999	107,6	110,2	106,4	99,4	106,8	110,5	107,7	104,2
2000	110,7	116,1	103,1	115,8	101,7	107,1	104,5	110,9
2001	109,4	119,7	102,0	98,6	100,4	105,5	104,7	111,2
2002	110,5	118,2	101,1	105,2	98,7	106,9	102,7	110,7
2003	105,9	116,0	96,9	86,9	95,7	99,7	98,8	107,4
2003								
Mai	104,2	112,7	96,8	85,2	96,1	99,9	98,2	104,6
Juni	104,2	113,1	95,9	90,2	94,5	97,6	98,3	105,5
Juli	107,9	117,3	99,6	91,5	99,5	102,1	98,8	109,1
August	106,3	118,0	95,5	88,4	94,0	98,2	98,6	109,3
September	107,4	118,4	96,8	94,5	95,5	98,4	100,2	109,6
Oktober	106,7	116,4	96,7	99,2	96,5	97,2	99,6	108,9
November	106,5	117,7	96,4	84,9	96,2	96,8	99,9	108,6
Desember	105,2	115,7	96,1	81,0	97,3	96,9	99,8	106,9
2004								
Januar	108,3	116,1	94,9	92,5	94,6	94,5	99,5	108,2
Februar	108,8	116,2	96,3	92,1	95,2	95,8	100,1	108,0
Mars	111,1	119,0	98,4	89,2	98,5	97,8	100,7	110,2
April	106,5	112,8	96,4	87,1	98,9	95,8	96,0	104,4
Mai	110,0	118,2	96,4	89,9	97,7	97,7	96,3	109,8
Juni	117,2	127,6	100,5	88,1	99,5	100,6	102,6	117,2
Juli	106,7	112,1	99,0	82,4	101,0	97,0	100,3	104,3
August	101,0	103,3	98,6	85,8	99,8	98,1	99,9	96,6
September	106,4	111,7	98,7	85,9	99,1	99,2	100,3	102,9
Oktober	108,9	116,2	98,1	83,9	99,8	98,0	99,1	107,0

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.

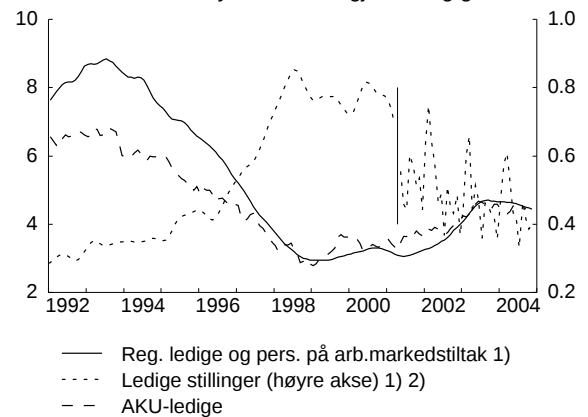
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

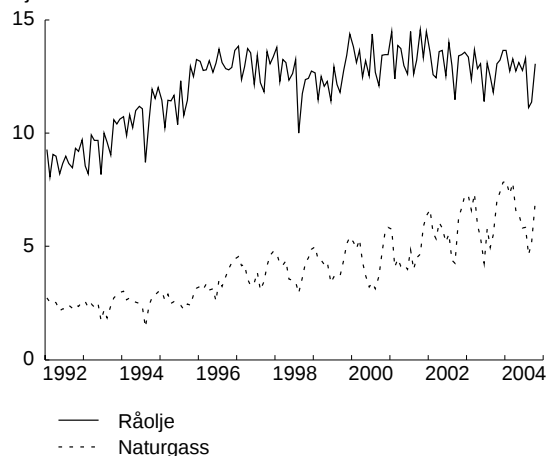

1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.

2) Brudd i serien fom. mai 2001. Ikke sesongjustert etter dette.

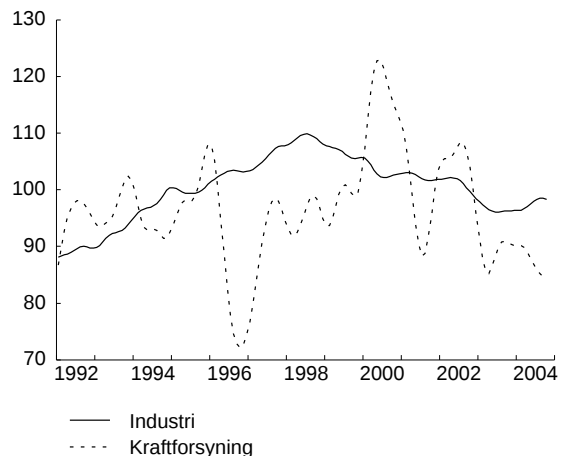
Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm3)
Ujusterte månedstall.

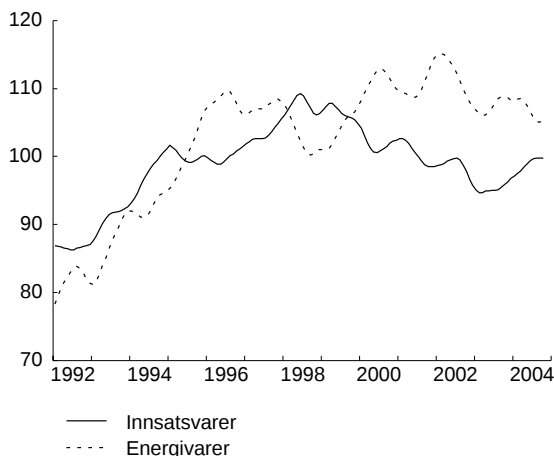
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri ilt og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

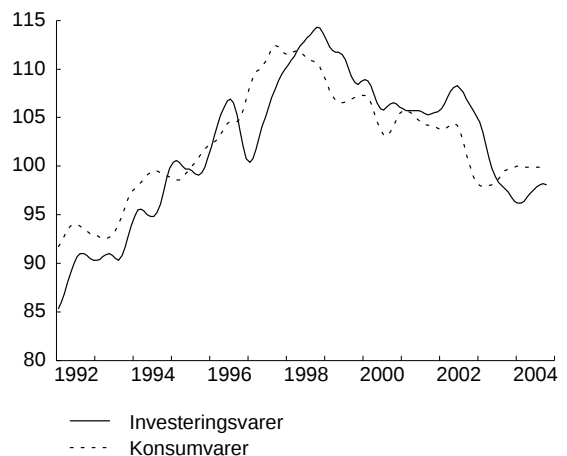
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Omsetning for forretningsmessig tjenesteyting. Verdi		Hotellomsetning. Verdi	
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Nivå	Endring	Nivå	Endring
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring				
	2000=100						1.kv 2002 = 100		1992=100	
2000	100,0	-2,2	100,0	-1,8	100,0	-3,5	..	..	132,8	1,7
2001	101,3	1,3	104,0	4,0	91,7	-8,3	..	..	133,9	0,8
2002	100,9	-0,4	102,8	-1,1	95,0	3,6	107,8	..	133,4	-0,4
2003	103,5	2,6	103,4	0,6	105,3	10,8	111,3	3,3	133,0	-0,4
2001										
4. kvartal	106,4	2,4	108,6	3,7	99,0	-1,9	..	..	133,9	0,8
2002										
1. kvartal	99,9	-3,1	103,5	-3,8	87,0	0,1	100,0	..	142,2	-3,2
2. kvartal	102,9	3,3	103,8	1,7	101,0	11,5	109,0	..	157,0	2,6
3. kvartal	95,7	-0,4	96,6	-1,0	93,6	3,7	98,7	..	186,1	-1,4
4. kvartal	105,1	-1,3	107,1	-1,3	98,4	-0,6	123,3	..	133,4	-0,4
2003										
1. kvartal	105,6	5,7	106,3	2,7	104,0	19,6	105,3	5,3	139,8	-1,7
2. kvartal	101,8	-1,1	101,5	-2,2	103,9	2,9	108,9	-0,1	152,1	-3,1
3. kvartal	97,4	1,8	96,6	0,0	102,1	9,1	101,6	2,9	180,9	-2,8
4. kvartal	109,2	3,9	109,1	1,9	111,1	12,9	129,4	4,9	133,0	-0,4
2004										
1. kvartal	107,8	2,1	108,1	1,7	107,4	3,3	111,9	6,3	147,7	5,7
2. kvartal	110,7	8,7	108,4	6,8	119,7	15,2	115,7	6,2	154,4	1,5
3. kvartal	105,9	8,7	104,3	8,0	112,5	10,2	..	..	..	..

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri			Kraftfor- syning	Oljevirksomhet (ujustert)						
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.		Utførte	Antatte	Utførte				
							I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift	Rørtransport
2000	..	16,2	16,6	4,7	..	53,6	5,3	22,8	23,5	0,7	
2001	..	18,8	18,7	5,4	..	57,1	6,8	20,2	27,2	2,2	
2002	..	19,9	20,1	6,2	..	54,0	4,5	17,9	27,0	1,1	
2003	..	16,4	16,4	7,9	..	64,2	4,1	16,8	29,8	2,8	
2002											
4. kvartal	5,3	5,9	4,9	2,1	17,9	14,4	1,0	4,9	6,7	0,4	
2003											
1. kvartal	4,7	3,4	4,4	1,2	16,9	14,4	0,9	4,6	6,7	0,8	
2. kvartal	4,7	4,4	4,3	1,9	20,2	16,4	1,3	4,8	6,4	1,0	
3. kvartal	4,4	3,7	3,9	2,0	18,5	17,1	1,3	3,9	8,0	0,6	
4. kvartal	4,7	4,9	3,9	2,8	18,0	16,3	0,7	3,5	8,7	0,4	
2004											
1. kvartal	5,2	3,4	4,4	1,5	16,2	15,4	0,9	2,9	7,3	0,8	
2. kvartal	4,5	4,4	4,3	2,2	19,5	17,5	1,1	3,2	7,7	1,5	
3. kvartal	5,1	4,5	4,3	2,2	20,3	18,3	0,8	3,5	8,0	1,8	
4. kvartal	4,8	..	..	..	20,7	..	..	..	..	..	

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra investeringsundersøkelsen for henholdsvis samme og påfølgende kvartal.

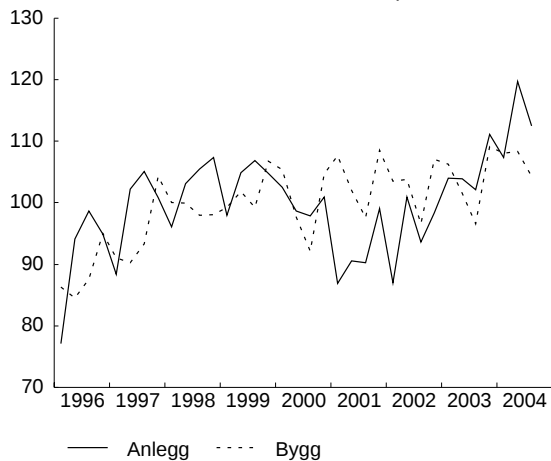
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
År t-1												
2. kvartal	16,7	15,1	13,8	11,3	5,7	5,1	6,1	6,0	28,4	51,8	58,1	58,0
3. kvartal	17,1	15,1	13,9	12,7	5,8	5,2	6,5	6,7	38,0	55,2	66,7	78,8
4. kvartal	17,8	17,2	16,5	15,3	7,1	6,1	7,1	7,9	49,5	60,9	63,1	89,5
År t												
1. kvartal	19,7	16,0	16,9	..	6,3	7,5	8,4	..	55,7	71,1	63,9	..
2. kvartal	21,0	16,8	17,2	..	6,5	7,9	9,1	..	57,3	69,4	71,2	..
3. kvartal	20,4	17,3	18,3	..	6,1	8,2	9,1	..	58,6	66,9	74,0	..
4. kvartal	20,1	17,1	18,1	..	6,1	7,7	8,8	..	57,5	65,9	71,9	..
År t+1												
1. kvartal	20,3	16,8	..	..	6,2	7,9	..	..	54,0	64,2	..	..

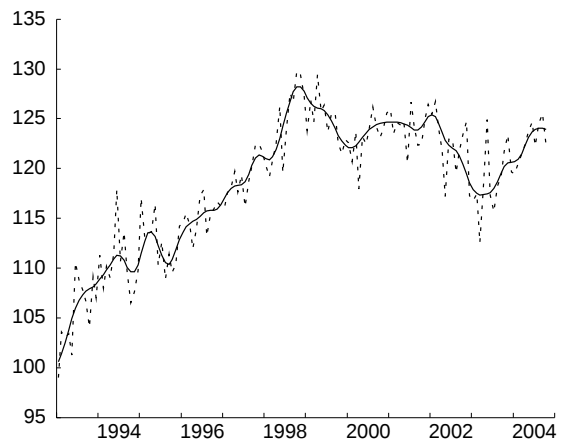
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2000=100. 1)

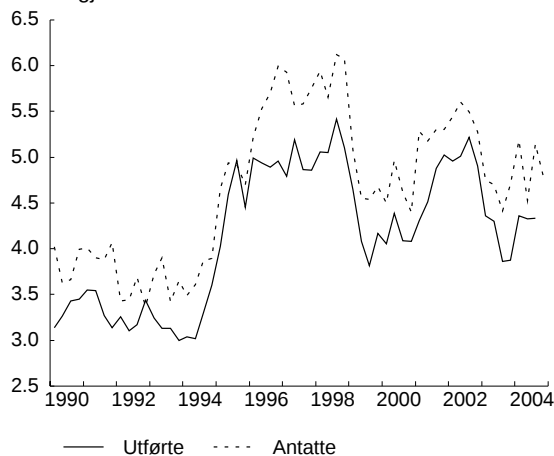
1) Brudd i serien fra 1. kv. 2000.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

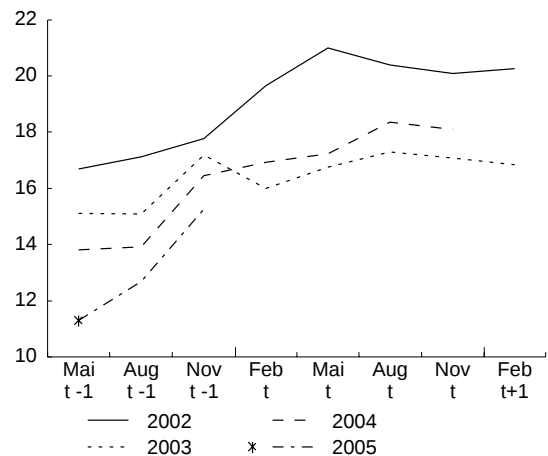
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

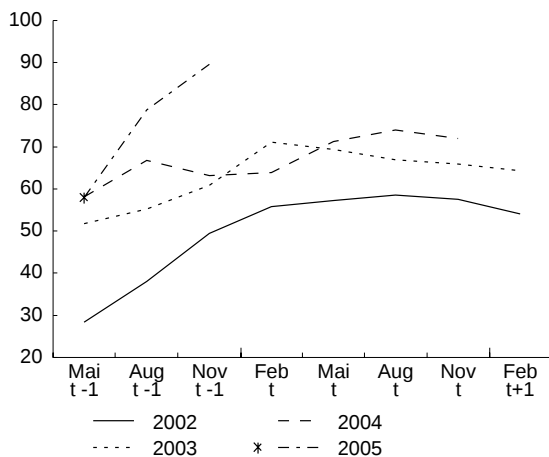
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2002-2005
Milliarder kroner

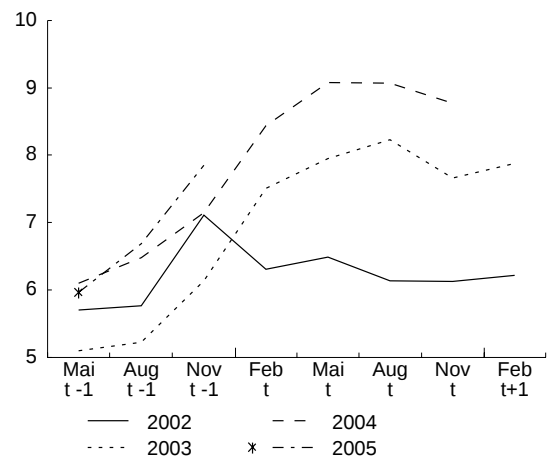
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirkksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2002-2005
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2002-2005
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden	
	Antall boliger		Bolig bruksareal 1000 kvm		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent			
1999	20 492	4,3	2 919	-3,2	3 468	2 964	4 203
2000	23 550	14,9	3 515	20,4	3 535	3 439	4 337
2001	25 266	7,3	3 409	-3,0	3 481	3 724	4 620
2002	22 980	-9,0	3 044	-10,7	3 285	3 805	4 334
2003	23 177	0,9	2 957	-2,9	3 294	3 878	4 284
2003							
April	1 611	-8,8	230	-19,9	226	3 871	4 145
Mai	1 663	3,1	229	-17,2	228	3 874	4 108
Juni	1 859	10,5	230	-12,0	231	3 874	4 091
Juli	1 823	12,4	232	-6,6	235	3 872	4 087
August	1 825	13,6	224	0,6	239	3 873	4 095
September	1 720	16,3	234	10,0	243	3 875	4 118
Oktober	2 329	23,2	278	18,8	247	3 876	4 152
November	1 745	48,9	227	36,8	251	3 877	4 186
Desember	2 136	91,1	253	65,8	256	3 879	4 214
2004							
Januar	2 026	141,2	258	98,8	260	3 880	4 233
Februar	2 364	157,1	282	108,7	264	3 880	4 247
Mars	1 292	131,3	175	91,6	269	3 885	4 266
April	2 840	79,4	331	47,2	272	3 904	4 302
Mai	2 648	33,1	309	4,4	275	3 942	4 351
Juni	2 951	-2,2	318	-20,6	277	3 993	4 393
Juli	2 457	-22,2	279	-32,3	277	4 045	4 417
August	2 536	-29,2	287	-37,3	276	4 090	4 416
September	1 958	-24,9	250	-39,2	273	4 130	4 397

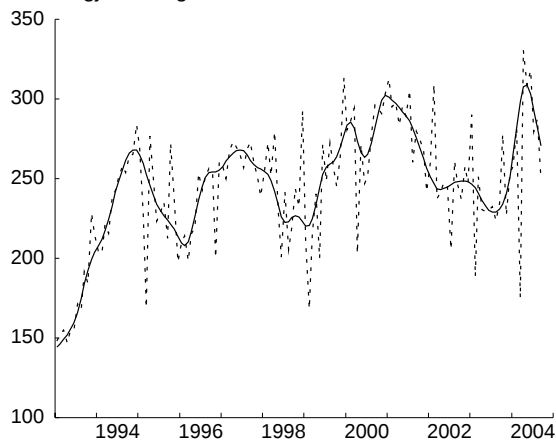
¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	2000=100		1995=100					
1999	97,3	2,2	116,6	1,1	10,3	-12,2	8 631,6	1,2
2000	100,0	2,8	119,0	1,9	10,6	2,1	8 743,3	1,4
2001	101,7	1,6	121,2	2,0	10,1	-4,5	8 827,2	0,3
2002	106,1	4,3	125,1	3,2	10,3	2,2	8 622,1	-1,1
2003	110,7	4,5	129,2	3,4	10,1	-1,7	8 421,9	-4,0
2003								
Juni	110,6	7,6	129,5	8,6	10,1	7,7	702,2	1,5
Juli	111,8	6,7	130,9	7,5	10,0	11,9	700,7	0,9
August	111,5	5,7	129,2	6,2	9,9	15,6	699,0	0,5
September	112,5	4,5	131,8	4,7	10,4	19,6	699,5	0,5
Oktober	112,6	3,2	132,8	3,8	10,7	23,3	694,2	1,0
November	112,2	2,3	131,1	4,2	10,9	29,1	723,5	2,3
Desember	113,2	1,8	131,7	4,4	10,8	30,5	702,9	4,7
2004								
Januar	113,4	1,6	133,9	4,3	11,0	26,8	705,6	9,1
Februar	111,8	1,4	133,1	4,1	11,4	20,1	722,4	15,0
Mars	115,0	1,6	137,3	3,7	11,8	11,7	729,0	21,6
April	113,5	2,2	134,3	3,3	11,7	3,6	734,9	28,0
Mai	111,3	2,6	132,6	2,6	11,2	-4,3	779,5	33,2
Juni	116,5	3,1	137,0	2,0	11,6	-6,5	750,5	36,6
Juli	114,0	3,6	134,2	2,0	11,3	-1,4	698,2	37,4
August	115,4	3,8	136,1	2,5	11,3	12,4	733,6	36,0
September	114,8	3,6	135,8	3,2	11,7	28,9	752,8	32,4
Oktober	115,2	3,5	134,9	3,9	11,9	38,3	1 221,0	27,2
November	..	..	..	..	12,7	36,2	..	..

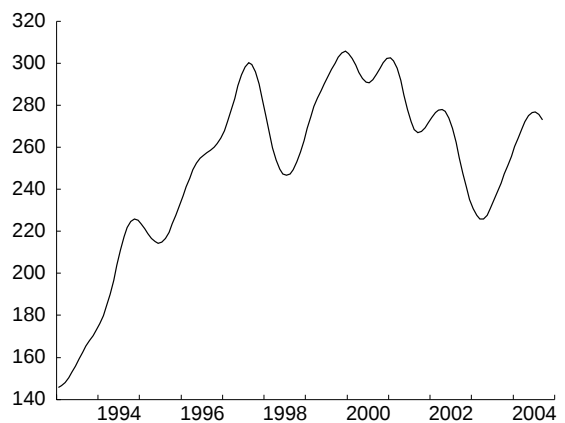
¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang
Boliger. Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

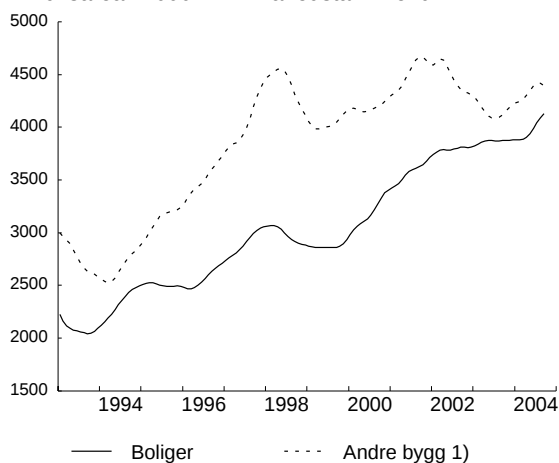
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang
Andre bygg 1) enn boliger. Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Trend.

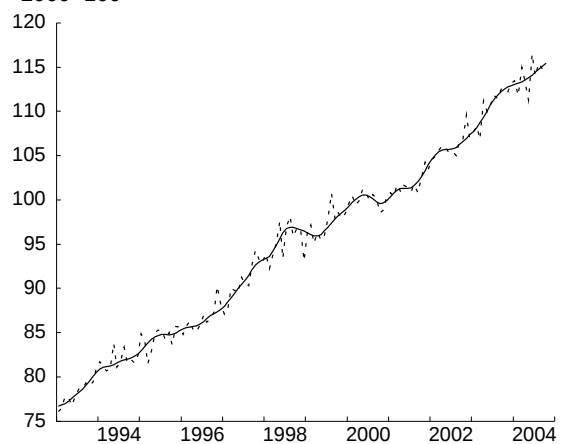
1) Unntatt bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Månedstall. Trend

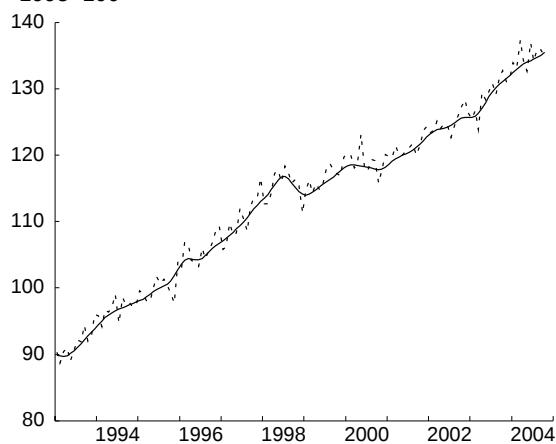
1) F.o.m 1993 inkl. jordb., skogb., fiske
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks		Konsumprisindeks ekskl. energiprodukter		KPI-JAE ⁵ Endring	Harmonisert konsumprisindeks			Førstegangsomset- ning innenlands ⁴		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå ¹	Endring ²	Nivå	Endring		Norge Endring	EU12 ³ Endring	EU15 Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100						2000=100		2000=100	
1999	102,3	2,3	102,3	2,3	..	2,1	1,1	1,3	96,0	1,6	96,3	2,6
2000	105,5	3,1	104,7	2,3	..	3,0	2,1	1,8	100,0	4,2	100,0	3,9
2001	108,7	3,0	107,2	2,4	2,6	2,7	2,4	2,3	100,4	0,4	104,8	4,8
2002	110,1	1,3	108,9	1,6	2,3	0,8	2,2	2,0	98,5	-1,9	108,3	3,3
2003	112,8	2,5	110,0	1,0	1,1	2,0	2,1	2,0	105,1	6,7	111,6	3,0
2003												
Juni	112,0	1,7	110,3	0,9	0,8	1,5	1,9	1,7	102,6	6,2	111,3	3,1
Juli	111,6	1,5	110,0	0,7	0,7	1,2	1,9	1,8	104,6	9,1	111,3	2,9
August	111,9	2,1	109,7	0,9	0,9	1,8	2,1	2,0	105,6	9,1	111,7	2,5
September	112,5	2,1	110,2	1,0	0,9	1,5	2,2	2,1	104,8	6,3	111,9	2,6
Oktober	112,4	1,6	110,3	0,9	0,8	1,3	2,0	1,9	105,4	6,3	112,0	2,6
November	112,6	1,4	110,0	0,6	0,5	1,0	2,2	2,0	105,5	6,3	112,0	2,6
Desember	112,6	0,6	110,0	0,5	0,4	0,1	2,0	1,8	104,9	-0,6	112,7	2,4
2004												
Januar	112,4	-1,8	109,9	0,5	0,1	-1,4	1,9	1,8	105,7	-1,9	113,1	2,3
Februar	112,6	-1,7	110,2	0,4	-0,1	-1,5	1,6	1,5	106,1	-1,1	113,3	1,9
Mars	113,1	-0,6	110,8	0,7	0,3	-0,4	1,7	1,6	107,6	1,0	113,7	2,0
April	113,3	0,4	111,0	0,5	0,2	0,4	2,0	1,8	107,7	3,7	114,2	2,5
Mai	113,4	1,0	110,9	0,5	0,1	1,0	2,5	2,3	108,5	5,5	114,5	2,9
Juni	113,4	1,3	111,0	0,6	0,2	1,3	2,4	2,2	108,1	5,3	114,9	3,2
Juli	113,3	1,5	110,7	0,6	0,2	1,6	2,3	2,2	108,8	4,0	115,3	3,6
August	113,0	1,0	110,4	0,6	0,1	1,1	2,3	2,1	110,4	4,6	115,5	3,4
September	113,7	1,1	111,1	0,8	0,5	1,1	2,1	2,0	110,2	5,2	115,7	3,4
Oktober	114,0	1,4	111,4	1,0	0,5	1,4	2,4	2,2	111,6	5,9	115,8	3,4
November	114,0	1,2	111,5	1,4	1,0	1,4	..	..	109,6	3,9	116,0	3,6

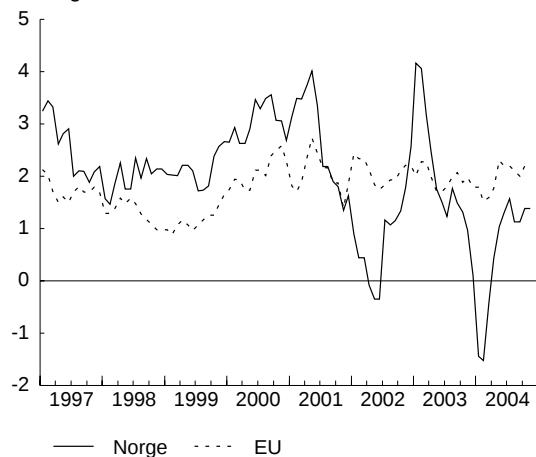
¹ Den offisielle konsumprisindeksen fikk fra og med august 1999 nytt basisår med 1998=100. Indekstallene til og med juli 1999 er i denne oppstillingen kjedet til 1998=100 med en desimal og er ikke identisk med den offisielle indeksen i denne perioden. ² Vekstratene for årene 1994 til 1998 og for alle månedene til og med juli 1999 er basert på de offisielle konsumprisindekstallene for denne perioden med 1979=100 og kan derfor avvike fra veksten mellom indekstallene med 1998 som basisår. ³ Omfatter de 12 deltakerne i EUs økonomiske og monetære union (ØMU), der Hellas inngår fra og med 2001. ⁴ Brudd i serien fra og med 2001. Gamle og nye tall er kjedet. ⁵ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Produsentprisindeks		Spotpriser				Eksportpris- indeks, tre- foredlings- produkter. 1994=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
1999	90,6	3,5	11,2	140,1	17,9	9 291,0	135,18	27,84
2000	100,0	10,4	10,3	251,1	28,4	10 722,4	153,23	31,96
2001	100,6	0,6	18,7	220,0	24,4	10 543,4	147,21	26,00
2002	97,5	-3,1	20,1	197,6	24,9	9 835,0	131,63	23,35
2003	99,2	1,8	29,1	204,3	28,9	9 911,9	125,38	21,12
2003								
Juni	98,4	1,2	20,2	192,5	27,5	9 495,0	127,48	18,83
Juli	99,4	2,8	23,0	207,0	28,4	9 991,2	129,28	17,49
August	99,6	3,0	27,2	221,5	29,9	10 371,6	140,18	18,49
September	99,2	1,5	26,5	199,1	27,2	10 130,2	122,07	21,03
Oktober	99,7	2,6	28,9	207,5	29,5	9 804,5	127,44	22,28
November	100,4	4,0	29,7	201,8	28,8	9 686,9	127,24	20,75
Desember	100,3	3,2	25,6	199,5	29,7	9 693,8	121,16	20,93
2004								
Januar	101,7	4,0	24,9	213,0	31,3	10 041,7	116,18	22,01
Februar	102,4	3,0	24,1	213,3	30,7	10 752,5	121,11	23,04
Mars	103,6	3,4	24,9	234,6	33,7	10 865,5	117,72	24,08
April	104,7	6,4	23,9	231,2	33,4	10 984,4	126,19	24,97
Mai	106,0	8,6	22,9	255,4	37,4	10 322,4	127,03	23,75
Juni	105,2	6,9	26,5	241,6	35,4	10 479,0	119,76	21,91
Juli	106,7	7,3	23,9	262,8	38,0	10 633,0	119,50	21,51
August	107,1	7,5	27,2	292,2	42,7	10 406,4	129,06	22,94
September	107,2	8,1	24,2	294,5	43,0	10 519,3	131,12	22,33
Oktober	108,8	9,1	22,9	328,5	49,9	10 520,8	..	21,07
November	106,6	6,2	23,8	271,9	43,4	10 200,8	..	..

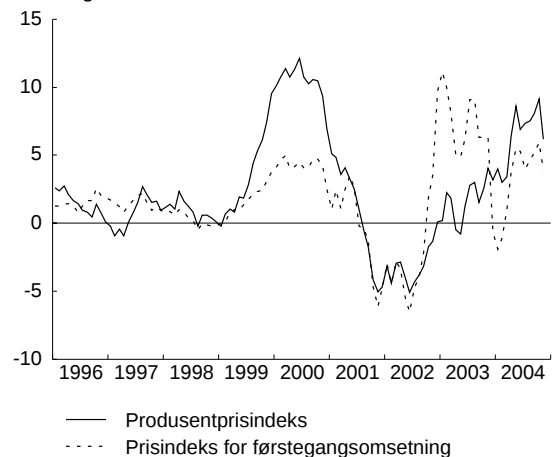
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

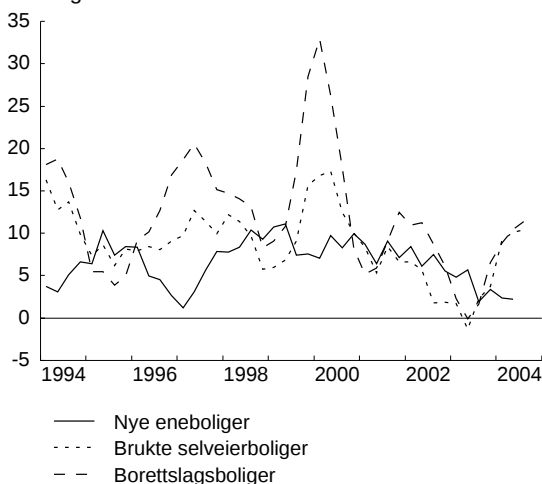
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

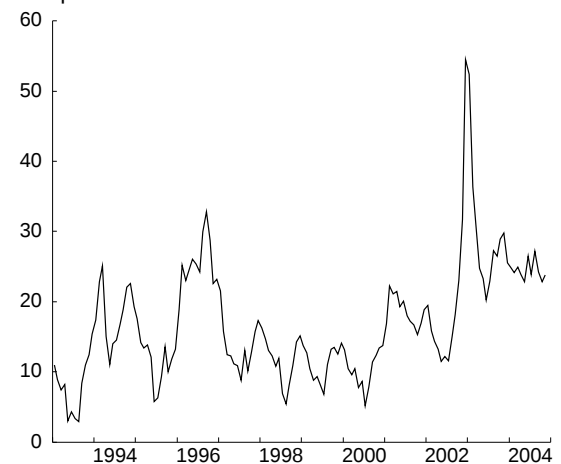
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

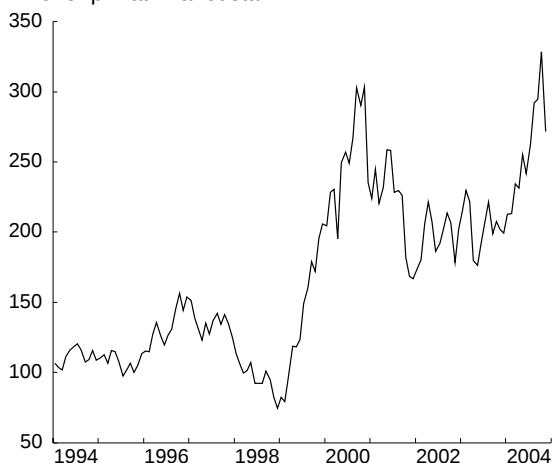
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft
Øre pr. kWh. Månedstall

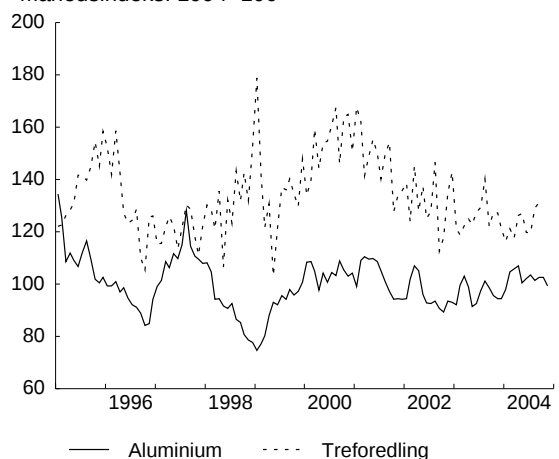
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Norges Bank.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter. NOK
Månedsindeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger) ¹					
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Boliger ialt		Selveier		Borettslag	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1995=100		2000=100		2000=100		2000=100		2000=100	
2001	118,9	2,3	107,8	7,8	107,0	7,0	107,2	7,2	108,1	8,1
2002	118,0	-0,7	115,2	6,9	112,3	4,9	111,4	4,0	118,1	9,2
2003	120,1	1,7	119,7	3,9	114,2	1,7	113,2	1,6	121,1	2,6
2002										
4. kvartal	117,3	-0,6	116,3	5,5	110,8	2,8	109,7	1,9	117,5	6,1
2003										
1. kvartal	119,6	1,3	117,7	4,8	113,4	1,8	112,6	1,7	118,4	2,2
2. kvartal	119,1	0,3	120,9	5,7	114,2	-1,1	113,3	-1,3	120,0	-0,1
3. kvartal	120,5	2,3	120,1	2,0	114,0	2,2	112,9	2,3	120,8	1,6
4. kvartal	121,0	3,2	120,2	3,4	115,3	4,1	113,8	3,7	125,2	6,6
2004										
1. kvartal	122,7	2,6	120,5	2,4	123,9	9,3	123,0	9,2	128,9	8,9
2. kvartal	124,6	4,6	123,6	2,2	125,8	10,2	124,7	10,1	132,5	10,4
3. kvartal	124,9	3,7	..	..	126,1	10,6	124,7	10,5	134,6	11,4

¹ Produksjonsrutinene for statistikken er lagt om. Indeksstall basert på det nye opplegget er beregnet tilbake til 1. kvartal 2002.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2000=100

	Månedsfortjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift
2002										
3. kvartal	111,7	113,4	110,4	111,1	110,2	112,2	112,6	112,4	110,7	111,8
4. kvartal	112,2	115,8	113,3	112,7	111,6	112,8	114,9	112,5	111,3	111,8
2003										
1. kvartal	113,2	124,6	113,5	113,8	112,0	113,0	115,2	113,0	112,1	112,4
2. kvartal	114,5	121,9	114,0	114,8	112,8	113,4	115,6	113,4	113,0	113,2
3. kvartal	116,4	118,6	113,7	113,7	115,4	116,0	118,1	115,8	114,0	115,2
4. kvartal	116,6	119,7	116,5	115,6	115,9	116,7	119,1	115,9	114,4	115,6
2004										
1. kvartal	118,4	126,2	117,0	117,7	116,4	116,9	119,4	116,3	115,4	115,8
2. kvartal	119,7	123,2	117,8	118,6	116,7	117,5	120,2	116,4	116,2	116,3
3. kvartal	121,7	121,5	117,1	117,0	118,0	120,3	122,2	118,8	117,2	118,2

¹ Månedsfortjeneste omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, provisjon og liknende. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet. ³ Eksklusive virksomheter i offentlig sektor med innrapportering av lønn til Arbeids- og administrasjonsdepartementet for ansatte i staten og til Kommunenes Sentralforbund for ansatte i kommunene. *Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹					Innskuddsrente ¹		NOK 3mnd eurorente	Effektiv rente på 10 års statsobl.
	Forretningsbanker ^{2,3}	Sparebanker	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak	Forretningsbanker ^{1,3}	Sparebanker		
1999	8,1	8,2	5,8	7,0	7,0	4,9	4,8	6,4	5,5
2000	8,1	8,4	5,3	7,1	6,9	5,1	5,0	6,6	6,2
2001	8,7	9,0	5,7	7,5	7,4	5,8	5,8	7,1	6,2
2002	8,3	8,7	5,8	7,4	7,3	5,5	5,6	6,8	6,4
2003	5,9	6,4	5,5	5,5	6,0	3,2	3,2	4,0	5,0
2002									
3. kvartal	8,6	9,0	5,9	7,5	7,4	5,8	5,8	7,1	6,3
4. kvartal	8,5	8,9	6,0	7,3	7,3	5,7	5,9	6,8	6,1
2003									
1. kvartal	7,5	7,9	5,9	6,7	6,8	4,9	4,9	5,6	5,4
2. kvartal	6,6	7,1	5,8	5,9	6,3	3,9	3,8	4,6	4,9
3. kvartal	5,0	5,4	5,3	4,9	5,6	2,3	2,3	3,0	4,9
4. kvartal	4,5	5,0	5,0	4,7	5,2	1,8	1,9	2,7	4,9
2004									
1. kvartal	4,3	..	4,1	4,5	4,5	1,4	..	1,9	4,3
2. kvartal	4,1	..	3,7	4,4	4,1	1,3	..	1,9	4,8
3. kvartal	4,1	..	3,6	4,5	4,0	1,3	..	1,9	4,3

¹Ved utgangen av kvartalet. ²Inkludert Postbanken. ³Tall for 2004 er snitt for alle banker. Kilde: Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	ECU/Euro ²	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
1999	6,4	2,9	5,3	0,2	5,5	5,5	4,5	5,7	1,8
2000	6,6	4,4	6,5	0,3	6,1	6,2	5,3	6,0	1,8
2001	7,1	4,2	3,7	0,1	5,0	6,2	4,8	5,1	1,3
2002	6,8	3,3	1,8	0,0	4,0	6,4	4,8	4,6	1,3
2003	4,0	2,3	1,2	-0,0	3,7	5,0	4,1	4,0	1,0
2003									
Juni	3,9	2,1	1,1	0,0	3,6	4,5	3,6	3,3	0,6
Juli	3,3	2,1	1,1	-0,0	3,4	4,9	4,0	3,9	1,0
August	3,0	2,1	1,1	-0,1	3,5	5,0	4,2	4,3	1,2
September	2,7	2,1	1,1	-0,0	3,6	4,9	4,2	4,2	1,4
Oktober	2,7	2,1	1,1	-0,0	3,8	4,9	4,3	4,2	1,4
November	2,8	2,1	1,1	-0,1	3,9	5,0	4,4	4,2	1,3
Desember	2,5	2,1	1,1	-0,0	4,0	4,8	4,3	4,2	1,4
2004									
Januar	2,2	2,1	1,1	-0,0	4,0	4,5	4,2	4,1	1,3
Februar	1,9	2,1	1,1	-0,0	4,1	4,3	4,1	4,0	1,2
Mars	1,7	2,0	1,1	-0,0	4,3	4,1	3,9	3,8	1,4
April	1,9	2,0	1,1	-0,0	4,3	4,7	4,1	4,3	1,5
Mai	1,9	2,1	1,2	-0,0	4,5	4,9	4,3	4,7	1,5
Juni	1,9	2,1	1,5	-0,0	4,7	4,7	4,4	4,7	1,8
Juli	1,9	2,1	1,6	-0,0	4,8	4,5	4,3	4,5	1,8
August	1,9	2,1	1,7	-0,0	4,9	4,3	4,1	4,3	1,6
September	1,8	2,1	1,9	-0,0	4,9	4,2	4,0	4,1	1,5
Oktober	1,9	2,1	2,1	-0,0	4,8	4,2	3,9	4,1	1,5
November	1,9	2,2	2,3	-0,0	4,8	4,0	3,8	4,2	1,5

¹ Midtrente (bortsett fra for ECU/Euro). ² Euro fra 1.1. 1999.

Kilde: Norges Bank.

8.3. Valutakurser og Norges Banks penge- og kredittindikatorer

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ³ 1990=100	Pengemengdeindikator (M2) ⁴		Kredittindikator (K2) ⁴		Aksjekurs- indeks totalt. Oslo Børs. ³ 1995=100
	NOK/ECU NOK/Euro ²	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
1999	8,31	7,80	100,4	105,6	639,2	6,8	1 243,8	7,7	155,0
2000	8,11	8,81	103,3	107,8	704,5	10,1	1 385,8	11,4	198,0
2001	8,05	8,99	100,2	104,4	767,0	8,9	1 543,8	11,4	180,3
2002	7,51	7,97	91,6	96,7	826,0	7,6	1 670,2	8,2	146,3
2003	8,00	7,08	92,8	99,5	861,6	4,3	1 793,9	7,4	134,3
2003									
Juni	8,16	7,00	93,8	100,8	858,5	3,5	1 791,6	7,5	132,5
Juli	8,29	7,29	95,8	102,6	863,4	3,7	1 798,8	7,6	139,2
August	8,26	7,41	95,8	102,4	868,3	3,8	1 812,8	7,2	149,2
September	8,20	7,31	95,5	102,1	861,8	3,9	1 819,7	6,5	151,4
Oktober	8,23	7,04	95,1	102,3	868,1	2,9	1 831,0	6,3	153,2
November	8,20	7,01	94,8	101,9	872,1	1,2	1 839,8	6,8	162,2
Desember	8,24	6,71	94,1	101,6	872,0	0,8	1 846,1	7,7	166,6
2004									
Januar	8,59	6,81	97,5	105,5	866,0	2,7	1 865,1	8,2	181,7
Februar	8,78	6,94	99,5	107,8	869,0	6,3	1 876,4	7,8	191,5
Mars	8,54	6,97	97,6	105,3	885,2	10,5	1 884,1	7,4	197,4
April	8,29	6,92	95,6	103,0	898,0	11,6	1 893,3	7,5	197,4
Mai	8,20	6,83	94,1	101,6	899,5	8,3	1 908,1	8,3	188,1
Juni	8,29	6,83	95,0	102,7	906,3	4,2	1 926,6	9,0	198,3
Juli	8,48	6,91	97,0	104,8	904,2	1,6	1 939,7	9,0	201,2
August	8,33	6,84	95,4	103,1	899,9	1,4	1 950,0	8,7	200,6
September	8,36	6,84	95,8	103,4	910,9	2,2	1 964,7	8,6	211,9
Oktober	8,23	6,60	94,0	101,5	905,0	3,3	1 979,3	8,6	220,9
November	8,14	6,27	92,5	100,2	..	..	..	..	223,3

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Euro fra 1.1. 1999. ³ Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer. ⁴ Sesongjusterte tall hentes fra Norges Bank. Trenden er beregnet av Statistisk sentralbyrå ved hjelp av sesongjusteringsprogrammet X12ARIMA.

Kilde: Norges Bank.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Eksport								Import
	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Metaller	Verkstedsprodukter	Treforedlingsprodukter	Kjemiske produkter	Fisk og fiskeprodukter	Varer i alt, u/skip, plattf. og råolje
1999	342 534	157 912	183 578	33 761	22 181	12 073	22 268	28 307	253 472
2000	521 648	306 376	215 613	41 466	22 981	13 238	26 062	30 389	278 729
2001	521 437	304 882	216 284	38 823	24 226	13 948	27 478	29 423	283 873
2002	464 474	264 867	200 000	33 805	27 425	11 023	25 522	27 438	269 029
2003	470 279	268 634	201 555	37 947	26 270	10 609	26 706	25 088	276 764
2003									
Mai.	38 920	21 154	17 431	3 419	2 423	840	2 206	2 162	22 544
Juni.	36 114	20 363	15 956	3 233	1 899	853	2 217	1 974	22 833
Juli.	37 970	21 027	17 382	3 280	2 235	921	2 191	2 015	23 243
August.	39 484	22 837	16 359	2 986	2 066	917	2 133	2 108	22 182
September.	38 018	20 752	17 087	3 383	2 173	965	2 423	2 042	24 332
Oktober.	39 663	21 778	18 040	3 368	2 609	966	2 029	2 163	23 510
November.	40 153	22 115	17 929	3 383	2 078	961	2 525	2 153	23 143
Desember.	40 070	22 764	16 314	3 659	2 042	834	2 413	2 094	24 517
2004									
Januar.	41 025	23 301	17 757	3 729	2 144	967	2 352	2 264	22 528
Februar.	43 766	27 497	17 660	3 646	2 223	937	2 386	2 187	24 778
Mars.	43 783	25 650	18 461	3 907	2 048	931	2 429	2 168	27 218
April.	43 936	26 252	18 052	3 861	1 997	931	2 359	2 121	25 628
Mai.	45 179	27 046	17 177	3 790	2 103	959	2 443	2 046	24 470
Juni.	45 421	27 531	18 746	3 939	2 202	991	2 491	2 245	30 157
Juli.	49 889	30 132	18 744	3 869	2 220	953	2 367	2 379	27 452
August.	43 985	24 474	19 781	4 253	2 067	940	2 773	2 221	27 773
September.	48 339	29 493	19 274	4 070	2 332	965	2 590	2 323	27 799
Oktober.	49 367	29 873	19 117	4 312	2 377	976	2 540	2 377	24 633

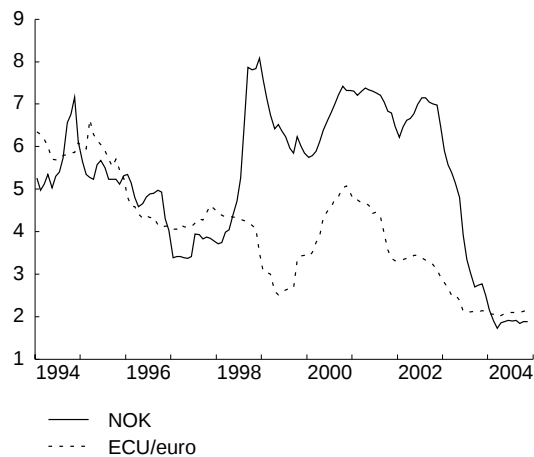
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadsbal.	Driftsbal.	Netto kap.overf.	Netto fin-ansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
2000	685 951	431 304	254 647	-25 780	228 867	-1 683	228 002	456 953	304 977
2001	697 297	436 812	260 485	-25 321	235 164	-840	234 349	285 146	59 161
2002	624 385	416 852	207 533	-13 641	193 892	-1 490	192 429	395 536	271 860
2003	645 063	433 247	211 816	-11 472	200 344	4 717	205 056	329 350	190 807
2003									
April.	54 571	34 286	20 285	-803	19 482	-360	19 123	18 526	507
Mai.	51 853	34 509	17 344	-975	16 369	-155	16 214	101 860	89 684
Juni.	48 393	36 487	11 906	-3 367	8 539	-203	8 336	-16 916	-19 671
Juli.	52 506	39 595	12 911	1 641	14 552	-46	14 498	81 739	74 653
August.	50 572	33 792	16 780	1 001	17 781	-44	17 739	-37 160	-58 376
September.	52 265	38 324	13 941	2 229	16 170	604	16 773	-28 468	-30 038
Oktober.	60 638	39 907	20 731	-158	20 573	-30	20 543	73 028	51 566
November.	54 712	36 462	18 250	-1 980	16 270	5 084	21 354	715	-11 478
Desember.	58 816	37 724	21 092	-3 120	17 972	-169	17 803	32 060	28 183
2004									
Januar.	54 837	33 465	21 372	1 130	22 502	189	22 691	115 209	114 113
Februar.	58 173	36 360	21 813	-4 727	17 086	-58	17 020	-100 096	-122 503
Mars.	63 476	44 930	18 546	-5 070	13 476	-59	13 417	93 742	84 383
April.	60 900	37 981	22 919	-2 114	20 805	-167	20 637	159 359	133 385
Mai.	57 781	36 837	20 944	-2 294	18 650	-158	18 492	-53 100	-66 634
Juni.	60 280	46 055	14 225	-3 236	10 989	-168	10 821	123 063	104 804
Juli.	63 094	44 574	18 520	2 487	21 007	-60	20 947	100 854	88 595
August.	57 140	41 189	15 951	1 632	17 583	-77	17 508	-124 704	-142 447
September.	63 962	44 878	19 084	3 301	22 385	-93	22 292	51 040	36 703

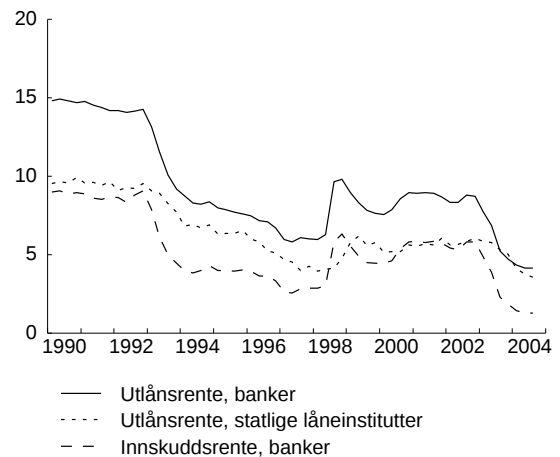
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstall. Prosent

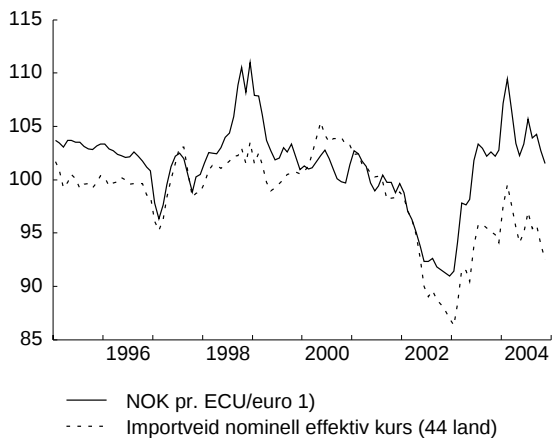
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Kvartalstall. Prosent

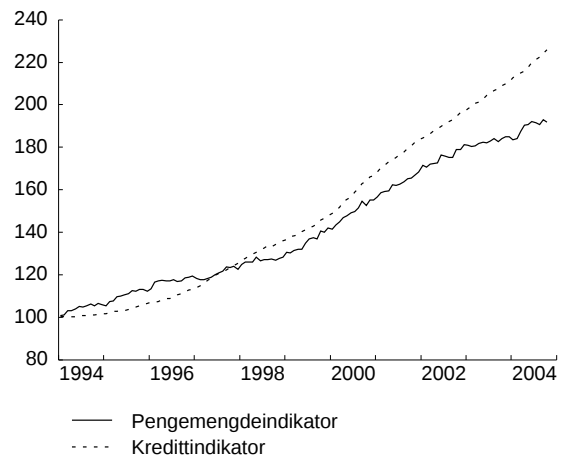
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstall

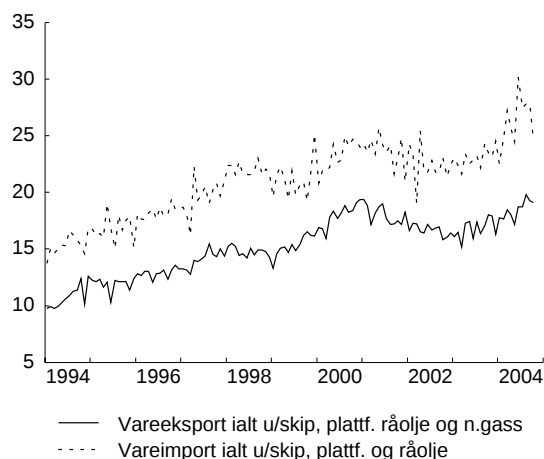
1) Representative markedskurser (midtkurser). Euro fra 1.1 1999
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Norges Banks penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstall. 1993=100

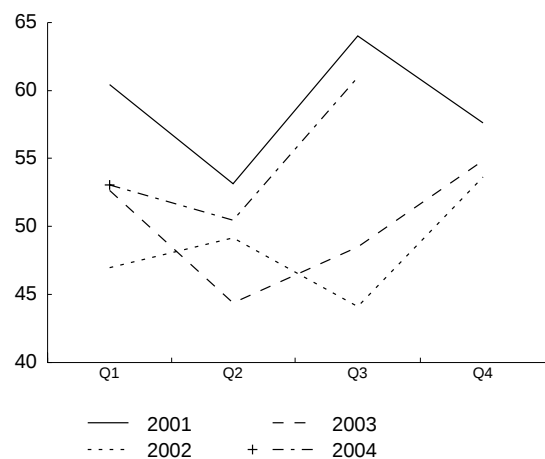
Kilde: Norges Bank.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Mrd. kroner. Sesongjusterte månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstall. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell

	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2002-priser. Millioner kroner	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Produksjon. Faste 2002-priser. Millioner kroner	23*
7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2002-priser. Millioner kroner	27*
11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	28*
12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	30*
14. Hovedtall for konsum. Faste 2002-priser. Millioner kroner	30*
15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	31*
16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	31*
17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	32*
18. Konsum i husholdninger. Faste 2002-priser. Millioner kroner	32*
19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	33*
20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	33*
21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2002-priser. Millioner kroner	35*
23. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	36*
24. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	37*
25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	38*
26. Eksport. Faste 2002-priser. Millioner kroner	39*
27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	40*
28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	41*
29. Import. Løpende priser. Millioner kroner	42*
30. Import. Faste 2002-priser. Millioner kroner	43*
31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	44*
32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	45*
33. Driftsregnskapet overfor utlandet. Løpende priser. Millioner kroner	46*
34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000	47*
35. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	48*
36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	49*
37. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	50*
38. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	51*
39. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere. Prosentvis endring fra samme periode året før	52*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	680 681	718 984	182 224	169 615	175 661	182 295	191 414	178 285	184 639	191 533
Konsum i husholdninger	652 300	687 874	174 975	161 803	168 019	174 584	183 467	169 758	176 325	183 142
Varekonsum	358 033	376 252	101 143	88 442	90 686	92 480	104 644	91 676	94 801	95 898
Tjenestekonsum	285 196	298 548	71 702	71 321	74 970	76 614	75 642	74 800	78 250	80 332
Husholdningenes kjøp i utlandet	27 344	31 897	5 913	5 733	7 474	11 471	7 218	7 490	9 065	13 265
Utlendingers kjøp i Norge	-18 273	-18 823	-3 784	-3 693	-5 111	-5 982	-4 037	-4 208	-5 791	-6 354
Konsum i ideelle organisasjoner	28 381	31 111	7 249	7 811	7 642	7 711	7 947	8 528	8 315	8 391
Konsum i offentlig forvaltning ¹	338 466	356 169	87 171	91 224	86 650	88 529	89 766	92 801	89 557	91 872
Konsum i statsforvaltningen ¹	180 691	187 937	45 803	47 541	45 971	47 527	46 898	48 603	47 914	49 818
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	150 477	158 226	38 105	39 967	38 653	40 214	39 392	40 866	40 371	42 240
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	30 214	29 711	7 698	7 574	7 318	7 313	7 506	7 738	7 543	7 578
Konsum i kommuneforvaltningen ¹	157 775	168 233	41 367	43 683	40 679	41 002	42 868	44 198	41 643	42 054
Bruttoinvestering i fast realkapital	274 679	270 995	73 050	66 433	68 166	68 355	68 041	68 721	72 408	75 055
Utvinning og rørtransport	53 398	63 294	14 373	14 190	16 359	17 005	15 740	16 968	17 464	18 278
Tjenester tilknyttet utvinning	5 919	-1 955	1 223	581	368	92	-2 996	111	104	123
Utenriks sjøfart	3 811	2 058	1 364	1 303	308	860	-413	789	162	784
Fastlands-Norge	211 551	207 598	56 090	50 358	51 131	50 399	55 710	50 853	54 678	55 870
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	169 049	160 475	44 099	40 028	39 879	37 906	42 662	40 595	42 954	43 892
Industri og bergverk	22 674	18 628	6 792	3 879	4 941	4 230	5 577	3 990	5 002	5 099
Annen vareproduksjon	18 608	21 507	5 218	4 517	5 498	5 695	5 797	4 207	5 491	5 591
Boligtjenester (husholdninger)	55 332	53 884	13 614	14 080	13 092	12 875	13 837	14 739	14 948	15 432
Andre tjenesteytende næringer	72 435	66 456	18 475	17 551	16 348	15 106	17 451	17 660	17 513	17 770
Offentlig forvaltningsvirksomhet	42 502	47 123	11 991	10 330	11 252	12 493	13 048	10 258	11 724	11 978
Lagerendring og statistiske avvik	17 774	3 950	-673	11 594	-7 894	995	-745	10 041	2 613	4 977
Bruttoinvestering i alt	292 453	274 946	72 377	78 027	60 272	69 351	67 297	78 761	75 021	80 032
Innenlandsk sluttanvendelse	1 311 600	1 350 099	341 771	338 865	322 583	340 174	348 476	349 848	349 217	363 437
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksklusiv lagerendring)	1 230 698	1 282 752	325 484	311 197	313 443	321 223	336 890	321 940	328 875	339 275
Etterspørsel fra offentlig forvaltningsvirksomhet	380 968	403 292	99 161	101 554	97 902	101 022	102 814	103 059	101 281	103 851
Eksport i alt	624 385	645 063	161 628	160 737	154 817	155 343	174 166	176 486	178 961	184 196
Tradisjonelle varer ²	183 508	188 722	46 072	45 092	47 099	45 321	51 210	51 755	49 672	51 312
Råolje og naturgass ³	273 915	280 778	75 016	76 362	65 433	65 576	73 407	80 590	80 951	85 882
Skip, plattformer og fly ⁴	12 821	16 083	2 443	2 247	3 036	3 213	7 587	1 320	3 254	1 118
Tjenester	154 141	159 480	38 097	37 036	39 249	41 233	41 962	42 821	45 084	45 884
Samlet anvendelse	1 935 985	1 995 162	503 399	499 602	477 400	495 517	522 642	526 334	528 178	547 633
Import i alt	416 853	433 247	106 073	102 161	105 282	111 711	114 093	114 755	120 873	130 641
Tradisjonelle varer ²	267 550	280 286	69 648	67 851	68 673	68 295	75 467	76 606	80 101	80 626
Råolje og naturgass ³	1 634	1 824	510	802	254	331	437	227	405	663
Skip, plattformer og fly ⁴	15 052	11 083	3 626	3 339	2 519	2 887	2 338	2 249	2 137	3 356
Tjenester	132 617	140 054	32 289	30 169	33 836	40 198	35 851	35 673	38 230	45 996
Bruttonasjonalprodukt ⁵	1 519 132	1 561 915	397 326	397 441	372 118	383 806	408 549	411 579	407 305	416 540
Fastlands-Norge(markedsverdi)	1 212 625	1 246 131	315 998	311 275	302 346	307 327	325 183	321 853	316 089	323 751
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	306 507	315 784	81 328	86 166	69 772	76 479	83 367	89 726	91 216	92 789
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 063 473	1 095 989	277 683	275 466	265 763	269 737	285 023	283 812	276 818	285 268
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	817 786	838 921	213 706	209 018	203 888	206 081	219 935	217 007	213 191	219 346
Industri og bergverk	151 502	140 609	37 837	34 133	35 785	33 818	36 874	37 198	36 015	34 424
Andre vareproduserende næringer	115 323	124 845	31 838	36 185	25 195	30 265	33 200	33 793	28 154	34 494
Tjenesteytende næringer	550 961	573 467	144 031	138 700	142 908	141 998	149 861	146 016	149 023	150 427
Offentlig forvaltningsvirksomhet	245 687	257 069	63 977	66 449	61 875	63 657	65 088	66 805	63 627	65 922
Korreksjonsposter	149 152	150 142	38 315	35 809	36 584	37 590	40 160	38 041	39 271	38 483

1 Brudd i tallserien for kommunalt konsum fra 2001 som følge av nytt statistikkssystem KOSTRA. Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

2 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter ikke lenger fly og helikoptere og en rekke petroleumsforbindelser som krever lite bearbeiding

3 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

4 Nytt aggregat til erstatning for det tidligere benyttede aggregatet "Skip og plattformer". Omfatter nå i tillegg fly og helikoptere

5 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi. For oljevirksomhet og utenriks sjøfart er basisverdi sammenfallende med markedsverdi

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2002-priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	680 681	700 911	180 637	162 802	172 105	178 800	187 204	172 560	178 682	185 456
Konsum i husholdninger	652 300	670 511	173 458	155 086	164 581	171 307	179 537	164 327	170 712	177 496
Varekonsum	358 033	370 473	100 167	83 581	90 039	92 660	104 193	90 610	93 911	95 852
Tjenestekonsum	285 196	289 095	71 046	69 506	72 592	74 170	72 827	71 506	74 506	76 393
Husholdningenes kjøp i utlandet	27 344	29 451	6 007	5 637	6 976	10 358	6 480	6 313	7 883	11 393
Utlendingers kjøp i Norge	-18 273	-18 507	-3 762	-3 637	-5 026	-5 881	-3 963	-4 102	-5 588	-6 142
Konsum i ideelle organisasjoner	28 381	30 400	7 180	7 715	7 524	7 494	7 667	8 233	7 969	7 960
Konsum i offentlig forvaltning ¹	338 466	343 136	85 643	88 019	84 057	85 034	86 027	88 902	84 884	86 092
Konsum i statsforvaltningen ¹	180 691	182 469	45 318	46 336	44 901	45 862	45 370	46 950	45 867	47 085
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	150 477	152 825	37 742	38 786	37 583	38 561	37 895	39 303	38 472	39 754
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	30 214	29 644	7 576	7 550	7 318	7 301	7 475	7 647	7 394	7 331
Konsum i kommuneforvaltningen ¹	157 775	160 667	40 325	41 683	39 156	39 172	40 656	41 953	39 017	39 007
Bruttoinvestering i fast realkapital	274 679	269 218	73 843	66 585	68 059	67 673	66 901	67 458	70 371	73 141
Utvinning og rørrtransport	53 398	62 411	14 631	14 201	16 226	16 586	15 399	16 838	17 000	17 555
Tjenester tilknyttet utvinning	5 919	-2 003	1 237	585	353	87	-3 028	109	95	116
Utenriks sjøfart	3 811	1 878	1 374	1 384	257	828	-592	780	131	748
Fastlands-Norge	211 551	206 931	56 601	50 415	51 223	50 171	55 121	49 730	53 144	54 722
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	169 049	160 540	44 595	40 204	40 114	37 878	42 344	39 811	41 846	43 185
Industri og bergverk	22 674	18 916	6 944	3 963	5 027	4 314	5 612	3 988	4 995	5 195
Annen vareproduksjon	18 608	22 214	5 415	4 728	5 705	5 857	5 925	4 242	5 536	5 713
Boligtjenester (husholdninger)	55 332	52 394	13 483	13 731	12 773	12 503	13 387	14 113	14 226	14 587
Andre tjenesteytende næringer	72 435	67 015	18 753	17 783	16 609	15 204	17 420	17 469	17 089	17 691
Offentlig forvaltningsvirksomhet	42 502	46 391	12 007	10 211	11 109	12 294	12 778	9 918	11 298	11 537
Lagerendring og statistiske avvik	17 774	3 365	-787	11 474	-8 287	988	-811	9 912	1 654	5 540
Bruttoinvestering i alt	292 453	272 582	73 056	78 060	59 772	68 661	66 090	77 369	72 025	78 682
Innenlandsk sluttanvendelse	1 311 600	1 316 630	339 337	328 880	315 934	332 495	339 321	338 832	335 590	350 230
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksklusiv lagerendring)	1 230 698	1 250 978	322 882	301 235	307 385	314 005	328 352	311 192	316 709	326 271
Etterspørsel fra offentlig forvaltningsvirksomhet	380 968	389 527	97 650	98 229	95 166	97 328	98 805	98 821	96 181	97 629
Eksport i alt	624 385	634 110	162 275	156 182	158 378	150 884	168 666	163 712	160 849	153 487
Tradisjonelle varer ²	183 508	192 944	46 959	47 566	48 109	45 830	51 439	50 018	47 598	47 714
Råolje og naturgass ³	273 915	272 223	75 417	69 555	68 780	62 917	70 971	73 293	68 699	63 576
Skip, plattformer og fly ⁴	12 821	17 075	2 278	2 331	3 243	3 516	7 985	1 404	3 250	1 070
Tjenester	154 141	151 868	37 621	36 730	38 247	38 621	38 271	38 997	41 302	41 127
Samlet anvendelse	1 935 985	1 950 740	501 612	485 062	474 312	483 379	507 987	502 544	496 438	503 717
Import i alt	416 853	425 921	107 216	103 616	105 728	107 361	109 216	108 333	113 617	120 427
Tradisjonelle varer ²	267 550	279 071	70 704	68 475	69 652	67 235	73 709	73 647	76 844	77 030
Råolje og naturgass ³	1 634	1 796	495	785	263	318	430	215	382	567
Skip, plattformer og fly ⁴	15 052	12 255	3 329	3 789	2 817	3 061	2 588	2 333	2 083	3 145
Tjenester	132 617	132 799	32 687	30 567	32 995	36 748	32 489	32 137	34 307	39 685
Bruttonasjonalprodukt ⁵	1 519 131	1 524 818	394 478	381 445	368 585	376 017	398 771	394 211	383 103	382 858
Fastlands-Norge(markedsverdi)	1 212 624	1 221 253	313 122	303 159	295 902	303 098	319 094	313 840	305 753	313 812
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	306 507	303 565	81 356	78 286	72 682	72 919	79 677	80 371	77 350	69 046
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 063 473	1 069 674	272 956	268 172	258 616	264 942	277 942	277 092	267 140	274 577
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	817 786	824 210	210 665	204 561	199 336	204 349	215 963	212 996	207 441	213 406
Industri og bergverk	151 502	145 667	38 208	38 022	35 547	34 425	37 673	38 067	36 079	35 295
Andre vareproduserende næringer	115 323	111 257	30 002	27 940	23 598	29 750	29 969	30 142	25 392	31 115
Tjenesteytende næringer	550 961	567 286	142 455	138 599	140 191	140 174	148 321	144 787	145 971	146 996
Offentlig forvaltningsvirksomhet	245 687	245 464	62 291	63 611	59 281	60 593	61 979	64 096	59 698	61 171
Korreksjonsposter	149 151	151 580	40 166	34 987	37 286	38 156	41 152	36 748	38 614	39 234

1 Brudd i tallserien for kommunalt konsum fra 2001 som følge av nytt statistikkssystem KOSTRA. Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

2 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter ikke lenger fly og helikoptere og en rekke petroleumsforbindelser som krever lite bearbeiding

3 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

4 Nytt aggregat til erstatning for det tidligere benyttede aggregatet "Skip og plattformer". Omfatter nå i tillegg fly og helikoptere

5 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi. For oljevirksomhet og utenriks sjøfart er basisverdi sammenfallende med markedsverdi

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	3,0	3,0	2,8	2,2	2,3	3,7	3,6	6,0	3,8	3,7
Konsum i husholdninger	3,1	2,8	2,9	2,0	2,1	3,5	3,5	6,0	3,7	3,6
Varekonsum	4,1	3,5	3,2	1,2	3,2	5,2	4,0	8,4	4,3	3,4
Tjenestekonsum	1,1	1,4	1,3	1,4	0,1	1,5	2,5	2,9	2,6	3,0
Husholdningenes kjøp i utlandet	7,1	7,7	12,8	15,2	6,9	4,4	7,9	12,0	13,0	10,0
Utlendingers kjøp i Norge	-2,8	1,3	-3,0	-6,4	-0,0	5,1	5,4	12,8	11,2	4,4
Konsum i ideelle organisasjoner	1,1	7,1	0,4	6,7	7,3	7,7	6,8	6,7	5,9	6,2
Konsum i offentlig forvaltning ¹	3,7	1,4	2,9	5,2	-1,1	1,1	0,4	1,0	1,0	1,2
Konsum i statsforvaltningen ¹	44,0	1,0	43,7	3,9	-0,4	0,4	0,1	1,3	2,2	2,7
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	56,2	1,6	56,3	4,9	0,1	0,9	0,4	1,3	2,4	3,1
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,3	-1,9	2,4	-0,8	-3,0	-2,4	-1,3	1,3	1,0	0,4
Konsum i kommuneforvaltningen ¹	-21,8	1,8	-22,4	6,8	-2,0	1,8	0,8	0,6	-0,4	-0,4
Bruttoinvestering i fast realkapital	-1,0	-2,0	1,0	4,2	-0,6	-1,2	-9,4	1,3	3,4	8,1
Utvinning og rørtransport	-5,3	16,9	-9,0	14,0	27,2	22,4	5,3	18,6	4,8	5,8
Tjenester tilknyttet utvinning	80,9	..	..	-28,7	-76,8	-96,3	..	-81,3	-73,0	33,1
Utenriks sjøfart	-65,6	-50,7	-50,9	94,6	-72,6	5,4	..	-43,6	-49,0	-9,7
Fastlands-Norge	2,5	-2,2	2,1	1,0	-3,8	-3,1	-2,6	-1,4	3,7	9,1
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	2,9	-5,0	2,7	-0,6	-6,8	-7,5	-5,0	-1,0	4,3	14,0
Industri og bergverk	18,8	-16,6	9,9	-7,1	-11,9	-25,1	-19,2	0,6	-0,6	20,4
Annen vareproduksjon	9,0	19,4	18,4	42,0	11,5	23,3	9,4	-10,3	-3,0	-2,5
Boligtjenester (husholdninger)	-0,6	-5,3	-3,8	-7,5	-8,1	-4,6	-0,7	2,8	11,4	16,7
Andre tjenesteytende næringer	-0,1	-7,5	1,1	-1,4	-9,3	-12,4	-7,1	-1,8	2,9	16,4
Offentlig forvaltningsvirksomhet	1,0	9,2	-0,3	7,9	8,8	13,6	6,4	-2,9	1,7	-6,2
Lagerendring og statistiske avvik	-14,0	-81,1	..	15,3	..	..	..	-13,6	..	460,5
Bruttoinvestering i alt	-1,9	-6,8	0,5	5,7	-23,0	1,1	-9,5	-0,9	20,5	14,6
Innenlandsk sluttanvendelse	2,0	0,4	2,3	3,8	-4,5	2,5	-0,0	3,0	6,2	5,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksklusiv lagerendring)	3,1	1,6	2,7	2,8	0,3	1,8	1,7	3,3	3,0	3,9
Etterspørsel fra offentlig forvaltningsvirksomhet	3,4	2,2	2,5	5,5	-0,1	2,5	1,2	0,6	1,1	0,3
Eksport i alt	-0,8	1,6	-3,2	1,8	0,4	0,0	3,9	4,8	1,6	1,7
Tradisjonelle varer ²	0,4	5,1	-1,9	4,6	3,0	3,3	9,5	5,2	-1,1	4,1
Råolje og naturgass ³	1,9	-0,6	2,9	6,4	1,1	-3,3	-5,9	5,4	-0,1	1,0
Skip, plattformer og fly ⁴	-25,3	33,2	-66,7	-45,5	-11,4	34,8	250,6	-39,8	0,2	-69,6
Tjenester	-4,8	-1,5	-5,9	-4,2	-2,9	-0,5	1,7	6,2	8,0	6,5
Samlet anvendelse	1,0	0,8	0,4	3,1	-2,9	1,7	1,3	3,6	4,7	4,2
Import i alt	0,7	2,2	1,6	6,7	-2,1	2,7	1,9	4,6	7,5	12,2
Tradisjonelle varer ²	3,4	4,3	4,9	6,8	2,4	3,9	4,2	7,6	10,3	14,6
Råolje og naturgass ³	-21,1	9,9	-32,8	118,4	-20,5	-29,1	-13,2	-72,6	45,4	78,3
Skip, plattformer og fly ⁴	-13,4	-18,6	-32,7	59,4	-60,3	35,5	-22,3	-38,4	-26,0	2,7
Tjenester	-2,4	0,1	0,2	1,1	1,3	-1,0	-0,6	5,1	4,0	8,0
Bruttonasjonalprodukt ⁵	1,1	0,4	0,6	2,2	-3,2	1,4	1,1	3,3	3,9	1,8
Fastlands-Norge(markedsverdi)	1,4	0,7	0,9	2,1	-2,4	1,2	1,9	3,5	3,3	3,5
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	0,1	-1,0	-0,4	2,7	-6,3	2,1	-2,1	2,7	6,4	-5,3
Fastlands-Norge(basisverdi)	0,8	0,6	-0,1	2,4	-2,9	1,0	1,8	3,3	3,3	3,6
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvatning	1,0	0,8	0,3	1,7	-2,6	1,5	2,5	4,1	4,1	4,4
Industri og bergverk	-0,1	-3,9	-1,9	0,1	-10,3	-3,4	-1,4	0,1	1,5	2,5
Andre vareproduserende næringer	1,7	-3,5	0,5	-5,5	-5,8	-3,1	-0,1	7,9	7,6	4,6
Tjenesteytende næringer	1,1	3,0	0,9	3,7	0,2	3,8	4,1	4,5	4,1	4,9
Offentlig forvaltningsvirksomhet	0,0	-0,1	-1,5	4,8	-4,1	-0,5	-0,5	0,8	0,7	1,0
Korreksjonsposter	5,8	1,6	7,7	-0,1	1,5	2,5	2,5	5,0	3,6	2,8

1 Brudd i tallserien for kommunalt konsum fra 2001 som følge av nytt statistikkssystem KOSTRA. Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

2 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter ikke lenger fly og helikoptere og en rekke petroleumsforbindelser som krever lite bearbeiding

3 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

4 Nytt aggregat til erstatning for det tidligere benyttede aggregatet "Skip og plattformer". Omfatter nå i tillegg fly og helikoptere

5 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi. For oljevirksomhet og utenriks sjøfart er basisverdi sammenfallende med markedsverdi

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	1,4	2,6	2,4	4,9	2,2	2,1	1,4	-0,8	1,2	1,3
Konsum i husholdninger	1,3	2,6	2,3	5,0	2,2	2,1	1,3	-1,0	1,2	1,2
Varekonsum	-0,3	1,6	2,1	6,4	0,8	0,3	-0,5	-4,4	0,2	0,2
Tjenestekonsum	4,0	3,3	3,4	3,8	3,6	2,8	2,9	1,9	1,7	1,8
Husholdningenes kjøp i utlandet	-4,9	8,3	-5,3	-2,1	6,4	12,4	13,2	16,6	7,3	5,1
Utlendingers kjøp i Norge	1,0	1,7	2,3	2,4	1,5	1,6	1,3	1,0	1,9	1,7
Konsum i ideelle organisasjoner	4,4	2,3	4,7	2,8	2,1	1,7	2,7	2,3	2,7	2,4
Konsum i offentlig forvaltning ¹	3,7	3,8	3,2	6,1	3,9	2,8	2,5	0,7	2,3	2,5
Konsum i statsforvaltningen ¹	2,7	3,0	3,1	4,5	2,9	2,4	2,3	0,9	2,0	2,1
Konsum i statsforvaltningen, sivil	2,6	3,5	2,6	5,0	3,5	2,8	3,0	0,9	2,0	1,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,4	0,2	4,9	2,0	-0,0	0,1	-1,2	0,9	2,0	3,2
Konsum i kommuneforvaltningen ¹	4,8	4,7	4,1	7,9	5,0	3,3	2,8	0,5	2,7	3,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	-0,6	0,7	0,0	-0,7	-0,7	1,1	2,8	2,1	2,7	1,6
Utvinning og rørtransport	-0,3	1,4	-1,8	-2,1	-0,8	4,1	4,0	0,8	1,9	1,6
Tjenester tilknyttet utvinning	-0,6	-2,4	-2,6	0,9	1,5	6,0	0,1	1,8	4,2	0,6
Utenriks sjøfart	-4,2	9,6	-4,9	-5,0	17,9	3,3	-29,7	7,3	3,3	1,0
Fastlands-Norge	-0,6	0,3	0,6	-0,2	-0,7	0,1	2,0	2,4	3,1	1,6
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	-0,9	-0,0	0,5	-0,6	-1,3	-0,2	1,9	2,4	3,3	1,6
Industri og bergverk	-2,5	-1,5	-2,7	-3,4	-2,8	-2,5	1,6	2,2	1,9	0,1
Annen vareproduksjon	-1,1	-3,2	-3,3	-6,4	-5,2	-3,7	1,5	3,8	2,9	0,6
Boligtjenester (husholdninger)	2,7	2,8	2,6	3,7	2,7	2,5	2,4	1,8	2,5	2,7
Andre tjenesteytende næringer	-3,0	-0,8	1,5	-1,9	-2,5	-0,5	1,7	2,4	4,1	1,1
Offentlig forvaltningsvirksomhet	1,0	1,6	1,1	1,5	1,2	1,3	2,2	2,2	2,5	2,2
Lagerendring og statistiske avvik	-0,1	17,4	10,8	0,4	-2,9	0,4	7,3	0,3	65,8	-10,8
Bruttoinvestering i alt	-0,5	0,9	0,5	-0,5	0,3	1,1	2,8	1,8	3,3	0,7
Innenlandsk sluttanvendelse	1,6	2,5	2,2	3,9	2,3	2,0	2,0	0,2	1,9	1,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksklusiv lagerendring)	1,7	2,5	2,3	4,4	2,2	2,0	1,8	0,1	1,8	1,6
Etterspørsel fra offentlig forvaltningsvirksomhet	3,4	3,5	2,9	5,6	3,6	2,6	2,5	0,9	2,4	2,5
Eksport i alt	-9,7	1,7	-0,6	3,6	-3,3	3,0	3,7	4,7	13,8	16,6
Tradisjonelle varer ²	-8,9	-2,2	-6,7	-7,5	-3,6	1,1	1,5	9,2	6,6	8,7
Råolje og naturgass ³	-14,4	3,1	1,7	12,1	-5,9	2,6	4,0	0,2	23,9	29,6
Skip, plattformer og fly ⁴	-3,3	-5,8	9,6	-0,3	-8,8	-4,2	-11,4	-2,5	7,0	14,4
Tjenester	-1,8	5,0	3,1	2,5	2,0	7,0	8,3	8,9	6,4	4,5
Samlet anvendelse	-2,4	2,3	1,3	3,8	0,4	2,4	2,5	1,7	5,7	6,1
Import i alt	-5,3	1,7	-3,8	-2,3	-1,1	4,6	5,6	7,4	6,8	4,3
Tradisjonelle varer ²	-7,5	0,4	-5,8	-3,1	-1,6	2,4	3,9	5,0	5,7	3,0
Råolje og naturgass ³	-9,8	1,6	11,6	8,3	-7,4	6,1	-1,3	3,4	9,7	12,3
Skip, plattformer og fly ⁴	-4,0	-9,6	10,9	3,7	-13,1	0,7	-17,1	9,4	14,7	13,1
Tjenester	-0,6	5,5	-1,0	-0,8	1,3	9,0	11,7	12,5	8,7	6,0
Bruttonasjonalprodukt ⁵	-1,6	2,4	2,2	5,5	0,8	1,7	1,7	0,2	5,3	6,6
Fastlands-Norge(markedsværdi)	2,4	2,0	2,0	3,8	2,2	1,3	1,0	-0,1	1,2	1,7
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	-14,7	4,0	2,8	11,9	-4,6	3,8	4,7	1,4	22,8	28,1
Fastlands-Norge(basisverdi)	3,6	2,5	4,0	4,1	3,3	1,8	0,8	-0,3	0,8	2,0
Fastlands-Norge eksklusiv offentlig forvaltning	3,1	1,8	3,7	2,8	2,7	1,4	0,4	-0,3	0,5	1,9
Industri og bergverk	0,2	-3,5	-0,8	-9,7	-0,6	-2,0	-1,2	8,9	-0,8	-0,7
Andre vareproduserende næringer	4,8	12,2	7,7	28,5	11,2	5,4	4,4	-13,4	3,8	9,0
Tjenesteytende næringer	3,6	1,1	4,0	1,0	2,1	1,4	-0,1	0,8	0,1	1,0
Offentlig forvaltningsvirksomhet	5,3	4,7	5,1	8,4	5,5	3,1	2,2	-0,2	2,1	2,6
Korreksjonsposter	-5,3	-0,9	-10,3	2,0	-5,3	-2,5	2,3	1,1	3,7	-0,4

1 Brudd i tallserien for kommunalt konsum fra 2001 som følge av nytt statistikkssystem KOSTRA. Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

2 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter ikke lenger fly og helikoptere og en rekke petroleumsforbindelser som krever lite bearbeiding

3 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

4 Nytt aggregat til erstatning for det tidligere benyttede aggregatet "Skip og plattformer". Omfatter nå i tillegg fly og helikoptere

5 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi. For oljevirksomhet og utenriks sjøfart er basisverdi sammenfallende med markedsverdi

Tabell 5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Produksjon i alt.	2 547 476	2 602 417	656 670	657 991	627 577	636 299	680 550	684 964	679 703	688 049
Jordbruk og skogbruk	30 289	30 352	6 677	6 127	6 346	11 267	6 612	6 434	6 671	11 840
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	22 306	19 464	5 514	4 699	4 561	4 225	5 979	5 805	4 843	5 695
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	309 466	313 130	80 616	84 924	69 136	76 117	82 953	87 805	91 235	92 357
Utvinning av råolje og naturgass.	289 991	300 633	78 656	83 701	64 972	72 357	79 603	85 395	86 329	89 447
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	19 475	12 497	1 960	1 223	4 164	3 760	3 350	2 410	4 906	2 910
Bergverksdrift	7 389	7 907	1 751	1 851	2 080	1 814	2 162	1 644	1 940	2 137
Industri	486 750	470 523	122 140	120 983	114 737	111 598	123 205	126 791	120 362	119 232
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	118 881	113 947	29 500	28 502	27 846	27 489	30 111	29 636	28 232	28 571
Tekstil- og bekledningsindustri	5 660	4 876	1 391	1 439	1 184	1 048	1 205	1 245	1 190	1 071
Trelast- og trevareindustri	18 233	17 168	4 519	4 562	4 353	3 934	4 319	4 599	4 767	4 187
Treforedling	17 015	16 602	4 173	4 056	3 885	4 320	4 342	4 396	4 318	4 415
Forlag og grafisk industri	35 928	36 167	9 112	9 531	8 564	8 700	9 373	9 873	8 701	8 706
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri.	59 853	62 199	15 254	15 595	15 061	14 747	16 796	16 587	15 622	16 087
Kjemiske råvarer.	21 641	22 390	5 180	5 205	5 892	5 458	5 833	6 161	6 062	6 167
Metallindustri.	39 522	40 016	9 771	9 432	9 844	9 786	10 954	12 353	12 717	12 654
Verkstedindustri	101 212	94 386	25 872	25 147	22 898	22 123	24 218	25 672	23 081	22 703
Bygging av skip og oljeplattformer.	52 995	48 245	13 364	13 440	11 590	11 220	11 996	11 889	11 445	11 335
Møbelindustri og annen industri	15 810	14 526	4 003	4 074	3 621	2 775	4 056	4 381	4 227	3 336
Kraftforsyning	43 136	50 357	13 340	17 884	9 623	9 208	13 642	14 482	10 144	9 620
Vannforsyning	3 523	3 599	881	899	900	900	900	926	927	927
Bygge- og anleggsvirksomhet	162 370	165 371	42 700	42 043	40 542	38 891	43 896	43 679	45 290	43 639
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	229 187	234 493	62 848	54 965	58 229	57 184	64 115	57 524	60 170	60 862
Hotell- og restaurantvirksomhet	43 581	43 552	10 768	9 435	11 099	12 106	10 911	9 644	11 217	12 318
Rørtransport	22 064	24 954	5 979	6 450	5 887	5 894	6 722	6 204	5 650	4 193
Utenriks sjøfart	87 403	87 202	21 413	20 357	21 903	22 355	22 587	24 486	25 106	25 075
Transport ellers	140 918	140 580	35 233	32 817	35 497	36 106	36 160	33 605	35 878	36 939
Post og telekommunikasjon	75 511	79 862	19 424	20 339	18 928	19 650	20 945	21 207	20 522	20 974
Finansiell tjenesteyting	78 018	82 716	19 689	19 619	20 679	21 051	21 366	20 862	21 918	21 969
Boligtjenester (husholdninger)	96 751	102 911	24 605	25 180	25 643	25 900	26 189	26 508	26 788	27 024
Forretningsmessig tjenesteyting	261 492	273 446	68 167	69 860	66 198	64 438	72 950	74 636	70 672	70 215
Offentlig administrasjon og forsvar.	122 124	121 728	31 092	30 914	29 600	30 638	30 576	31 577	30 710	32 116
Undervisning	84 211	91 242	22 217	24 055	22 272	21 465	23 449	24 032	22 469	21 587
Helse- og sosialtjenester	161 172	176 496	41 289	44 333	43 092	44 800	44 271	45 791	45 398	47 187
Andre sosiale og personlige tjenester	79 815	82 532	20 329	20 258	20 623	20 692	20 960	21 323	21 794	22 143
Fastlands-Norge	2 128 543	2 177 132	548 663	546 260	530 651	531 933	568 288	566 470	557 713	566 424

Offentlig forvaltningsvirksomhet ¹	357 415	369 566	91 911	94 574	90 001	91 879	93 112	95 857	92 774	95 088
Statsforvaltningen ¹	176 952	178 394	44 881	45 157	43 586	45 142	44 509	46 151	45 470	47 374
Sivil forvaltning	147 163	149 091	37 295	37 690	36 365	37 927	37 108	38 518	38 024	39 895
Forsvar	29 789	29 304	7 586	7 467	7 221	7 216	7 401	7 633	7 446	7 480
Kommuneforvaltningen ¹	180 463	191 172	47 029	49 417	46 414	46 737	48 603	49 707	47 303	47 713

1 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 6. Produksjon. Faste 2002-priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Produksjon i alt.	2 547 476	2 540 792	651 895	637 209	621 507	621 570	660 506	655 680	641 578	634 793
Jordbruk og skogbruk	30 289	30 004	6 710	6 132	6 261	11 040	6 572	6 370	6 500	11 319
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	22 306	21 173	5 531	4 134	5 089	5 599	6 352	6 046	4 919	5 635
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	309 466	303 058	81 299	77 184	72 721	72 932	80 220	80 289	78 119	68 899
Utvinning av råolje og naturgass.	289 991	290 346	79 091	75 943	68 430	69 219	76 754	77 246	72 685	65 736
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	19 475	12 711	2 207	1 241	4 291	3 712	3 466	3 043	5 433	3 163
Bergverksdrift	7 389	7 899	1 737	1 837	2 068	1 842	2 151	1 618	1 926	2 109
Industri	486 750	468 900	122 636	122 134	114 323	111 017	121 426	123 031	115 238	113 094
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	118 881	114 382	29 547	28 961	28 060	27 387	29 975	29 431	27 752	27 573
Tekstil- og bekledningsindustri	5 660	4 869	1 389	1 462	1 176	1 039	1 193	1 237	1 172	1 063
Trelast- og trevareindustri	18 233	16 827	4 505	4 495	4 261	3 836	4 235	4 459	4 615	4 063
Treforedling	17 015	17 444	4 302	4 333	4 074	4 513	4 525	4 524	4 437	4 511
Forlag og grafisk industri	35 928	36 200	9 105	9 559	8 559	8 700	9 382	9 895	8 724	8 700
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri.	59 853	59 701	15 021	14 583	14 631	14 221	16 266	15 687	14 227	13 882
Kjemiske råvarer.	21 641	22 198	5 357	5 332	5 778	5 420	5 668	5 719	5 572	5 659
Metallindustri.	39 522	39 998	10 104	9 840	9 997	9 690	10 471	10 837	10 904	10 612
Verkstedindustri	101 212	94 982	26 036	26 050	22 850	21 883	24 198	25 583	22 995	22 486
Bygging av skip og oljeplattformer.	52 995	47 136	13 253	13 437	11 324	10 858	11 516	11 328	10 689	10 532
Møbelindustri og annen industri	15 810	15 165	4 017	4 083	3 614	3 470	3 997	4 331	4 151	4 011
Kraftforsyning	43 136	37 899	11 868	10 564	8 362	8 179	10 794	11 360	8 524	8 029
Vannforsyning	3 523	3 387	881	846	847	847	847	860	861	861
Bygge- og anleggsvirksomhet	162 370	160 168	42 209	40 855	39 384	37 682	42 247	41 706	42 828	40 971
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	229 187	236 268	62 817	55 573	57 860	57 582	65 252	58 593	60 013	60 420
Hotell- og restaurantvirksomhet	43 581	42 470	10 654	9 268	10 816	11 849	10 536	9 239	10 734	11 846
Rørtransport	22 064	22 741	5 569	5 692	5 465	5 613	5 972	6 290	6 255	5 316
Utenriks sjøfart	87 403	82 420	21 378	21 202	21 486	20 082	19 650	20 120	20 605	18 871
Transport ellers	140 918	138 349	35 012	31 903	34 728	36 032	35 687	32 947	35 564	36 846
Post og telekommunikasjon	75 511	80 112	19 260	20 279	18 886	19 781	21 165	21 263	20 697	21 371
Finansiell tjenesteyting	78 018	81 495	19 233	19 618	20 507	20 566	20 804	21 035	21 618	21 477
Boligtjenester (husholdninger)	96 751	98 978	24 385	24 534	24 658	24 800	24 985	25 167	25 320	25 498
Forretningsmessig tjenesteyting	261 492	269 621	67 713	69 623	65 754	62 955	71 288	72 264	68 147	67 265
Offentlig administrasjon og forsvar.	122 124	119 841	30 566	30 472	29 255	30 140	29 973	31 127	29 869	30 889
Undervisning	84 211	86 377	21 570	22 713	21 171	20 355	22 138	22 789	20 975	19 962
Helse- og sosialtjenester	161 172	167 993	40 628	42 467	41 438	42 339	41 749	42 894	41 953	43 039
Andre sosiale og personlige tjenester	79 815	81 639	20 240	20 179	20 425	20 337	20 698	20 673	20 915	21 078
Fastlands-Norge	2 128 543	2 132 573	543 649	533 131	521 834	522 944	554 665	548 980	536 599	541 707

Offentlig forvaltningsvirksomhet¹.	357 415	355 844	90 134	91 124	87 177	88 215	89 329	92 188	87 948	89 159
Statsforvaltningen ¹	176 952	173 069	44 242	43 907	42 491	43 537	43 134	44 795	43 504	44 765
Sivil forvaltning	147 163	143 864	36 779	36 472	35 279	36 342	35 771	37 261	36 217	37 543
Forsvar	29 789	29 205	7 463	7 436	7 212	7 195	7 363	7 534	7 287	7 222
Kommuneforvaltningen ¹	180 463	182 775	45 892	47 216	44 686	44 678	46 195	47 393	44 444	44 394

1 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Produksjon i alt.	0,9	-0,3	-0,5	0,9	-4,0	0,8	1,3	2,9	3,2	2,1
Jordbruk og skogbruk	-0,6	-0,9	2,0	0,4	-4,5	1,1	-2,1	3,9	3,8	2,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	12,5	-5,1	7,7	-30,7	3,3	-4,9	14,8	46,3	-3,3	0,7
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-0,1	-2,1	-2,9	-2,2	-7,5	3,2	-1,3	4,0	7,4	-5,5
Utvinning av råolje og naturgass	-0,4	0,1	1,6	7,9	-5,4	1,5	-3,0	1,7	6,2	-5,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	4,7	-34,7	-62,0	-85,4	-31,8	50,5	57,0	145,1	26,6	-14,8
Bergverksdrift	-0,4	6,9	-12,8	5,9	5,8	-6,1	23,9	-11,9	-6,9	14,4
Industri	-0,2	-3,7	-2,1	-0,8	-10,2	-2,4	-1,0	0,7	0,8	1,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	2,2	-3,8	-1,7	-3,7	-9,7	-2,8	1,4	1,6	-1,1	0,7
Tekstil- og bekledningsindustri	-7,2	-14,0	-15,8	-3,7	-23,0	-15,3	-14,1	-15,4	-0,3	2,4
Trelast- og trevareindustri	-4,1	-7,7	-7,4	-0,7	-15,2	-8,1	-6,0	-0,8	8,3	5,9
Treforedling	-7,1	2,5	2,3	0,6	-7,4	12,7	5,2	4,4	8,9	-0,0
Forlag og grafisk industri	-2,2	0,8	-2,5	4,4	-6,3	2,0	3,0	3,5	1,9	-0,0
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri	-1,4	-0,3	-4,3	-4,6	-7,8	3,9	8,3	7,6	-2,8	-2,4
Kjemiske råvarer	-2,6	2,6	-1,1	-6,0	6,0	5,0	5,8	7,3	-3,6	4,4
Metallindustri	-4,0	1,2	-4,8	0,7	-1,6	2,2	3,6	10,1	9,1	9,5
Verkstedindustri	-0,4	-6,2	-0,9	2,9	-14,1	-5,9	-7,1	-1,8	0,6	2,8
Bygging av skip og oljeplattformer	7,2	-11,1	2,6	-0,1	-17,9	-13,2	-13,1	-15,7	-5,6	-3,0
Møbelindustri og annen industri	3,0	-4,1	-2,7	1,5	-14,3	-2,4	-0,5	6,1	14,9	15,6
Kraftforsyning	1,1	-12,1	-1,6	-13,0	-14,3	-12,6	-9,0	7,5	1,9	-1,8
Vannforsyning	-1,8	-3,8	-2,1	-3,9	-3,8	-3,8	-3,8	1,6	1,6	1,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,9	-1,4	0,0	1,6	-4,8	-2,3	0,1	2,1	8,7	8,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	4,8	3,1	2,9	3,0	1,6	3,9	3,9	5,4	3,7	4,9
Hotell- og restaurantvirksomhet	0,1	-2,6	1,9	-3,7	-4,5	-1,1	-1,1	-0,3	-0,8	-0,0
Rørtransport	15,9	3,1	13,0	8,6	-7,9	5,4	7,2	10,5	14,5	-5,3
Utenriks sjøfart	-6,6	-5,7	-9,5	-8,1	-4,3	-2,1	-8,1	-5,1	-4,1	-6,0
Transport ellers	-0,1	-1,8	3,9	-0,7	-6,4	-1,7	1,9	3,3	2,4	2,3
Post og telekommunikasjon	4,2	6,1	1,7	8,3	-1,0	7,2	9,9	4,9	9,6	8,0
Finansiell tjenesteyting	-1,9	4,5	-6,8	2,3	1,9	5,6	8,2	7,2	5,4	4,4
Boligtjenester (husholdninger)	1,6	2,3	1,8	2,2	2,2	2,3	2,5	2,6	2,7	2,8
Forretningsmessig tjenesteyting	-0,2	3,1	-1,6	6,0	-1,8	2,9	5,3	3,8	3,6	6,8
Offentlig administrasjon og forsvar	-2,1	-1,9	-3,3	0,3	-3,7	-2,1	-1,9	2,1	2,1	2,5
Undervisning	0,8	2,6	-1,0	7,3	-1,7	2,1	2,6	0,3	-0,9	-1,9
Helse- og sosialtjenester	5,4	4,2	5,3	7,2	2,6	4,4	2,8	1,0	1,2	1,7
Andre sosiale og personlige tjenester	6,0	2,3	5,3	2,7	1,9	2,3	2,3	2,4	2,4	3,6
Fastlands-Norge	1,3	0,2	0,1	1,7	-3,5	0,6	2,0	3,0	2,8	3,6

Offentlig forvaltningsvirksomhet ¹	1,6	-0,4	0,6	2,7	-2,9	-0,6	-0,9	1,2	0,9	1,1
Statsforvaltningen ¹	39,7	-2,2	39,3	0,2	-3,9	-2,6	-2,5	2,0	2,4	2,8
Sivil forvaltning	50,1	-2,2	50,0	0,5	-4,0	-2,7	-2,7	2,2	2,7	3,3
Forsvar	4,2	-2,0	3,2	-1,0	-3,1	-2,4	-1,3	1,3	1,0	0,4
Kommuneforvaltningen ¹	-20,1	1,3	-21,0	5,2	-2,0	1,4	0,7	0,4	-0,5	-0,6

1 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Produksjon i alt.	-0,9	2,4	2,2	4,2	1,0	2,2	2,3	1,2	4,9	5,9
Jordbruk og skogbruk	2,1	1,2	3,0	-0,0	0,8	2,0	1,1	1,1	1,3	2,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-10,5	-8,1	-13,3	9,4	-9,8	-22,1	-5,6	-15,5	9,8	33,9
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-13,4	3,3	2,0	11,2	-5,7	3,1	4,3	-0,6	22,8	28,4
Utvinning av råolje og naturgass	-14,1	3,5	2,7	12,5	-6,0	2,8	4,3	0,3	25,1	30,2
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	-2,9	-1,7	-13,2	-8,2	-0,8	12,2	8,9	-19,6	-6,9	-9,2
Bergverksdrift	1,0	0,1	2,2	-1,1	1,0	0,4	-0,4	0,9	0,2	2,9
Industri	-2,2	0,3	-1,2	-1,0	-0,3	0,8	1,9	4,0	4,1	4,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	1,3	-0,4	-0,0	-1,4	-0,8	0,0	0,6	2,3	2,5	3,2
Tekstil- og bekledningsindustri	0,9	0,1	-0,3	-2,0	1,0	1,2	0,8	2,2	0,9	-0,2
Trelast- og trevareindustri	-1,5	2,0	-0,3	2,4	1,9	2,2	1,7	1,6	1,1	0,5
Treforedling	-11,3	-4,8	-9,4	-10,3	-5,5	-1,9	-1,1	3,8	2,0	2,3
Forlag og grafisk industri	0,5	-0,1	0,7	-0,2	-0,0	0,1	-0,2	0,1	-0,3	0,1
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	-4,4	4,2	2,1	10,3	1,5	3,6	1,7	-1,1	6,7	11,7
Kjemiske råvarer	-6,3	0,9	-7,2	-4,1	0,0	1,3	6,4	10,4	6,7	8,2
Metallindustri	-11,2	0,0	-6,2	-8,2	-3,3	4,1	8,2	18,9	18,4	18,1
Verkstedindustri	-0,8	-0,6	-1,4	-3,7	-0,5	1,5	0,7	4,0	0,2	-0,1
Bygging av skip og oljeplattformer	0,1	2,4	0,3	1,2	2,2	3,1	3,3	4,9	4,6	4,2
Møbelindustri og annen industri	-1,4	-4,2	-2,0	-0,9	0,3	-19,9	1,8	1,4	1,6	4,0
Kraftforsyning	9,0	32,9	19,0	65,0	27,3	23,8	12,4	-24,7	3,4	6,4
Vannforsyning	4,7	6,2	4,7	6,3	6,2	6,2	6,2	1,3	1,4	1,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,7	3,2	3,4	4,2	3,3	2,9	2,7	1,8	2,7	3,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-0,4	-0,8	1,1	-1,1	0,2	-0,2	-1,8	-0,7	-0,4	1,4
Hotell- og restaurantvirksomhet	4,2	2,5	3,7	2,8	2,8	2,1	2,5	2,5	1,8	1,8
Rørtransport	-6,2	9,7	5,1	14,6	12,0	7,6	4,9	-13,0	-16,2	-24,9
Utenriks sjøfart	-6,6	5,8	-0,2	-0,6	-0,2	9,9	14,8	26,7	19,5	19,4
Transport ellers	2,2	1,6	1,3	1,0	2,0	2,6	0,7	-0,8	-1,3	0,0
Post og telekommunikasjon	3,0	-0,3	5,0	2,1	0,2	-1,5	-1,9	-0,6	-1,1	-1,2
Finansiell tjenesteyting	4,6	1,5	6,3	2,2	2,0	1,4	0,3	-0,8	0,5	-0,1
Boligtjenester (husholdninger)	4,9	4,0	4,1	4,0	4,2	3,8	3,9	2,6	1,7	1,5
Forretningsmessig tjenesteyting	2,2	1,4	2,8	1,7	1,0	1,4	1,6	2,9	3,0	2,0
Offentlig administrasjon og forsvar	4,2	1,6	5,1	3,5	1,6	1,0	0,3	-0,0	1,6	2,3
Undervisning	5,0	5,6	6,9	8,8	6,8	4,2	2,8	-0,4	1,8	2,5
Helse- og sosialtjenester	3,8	5,1	1,4	7,6	4,7	3,7	4,3	2,3	4,1	3,6
Andre sosiale og personlige tjenester	3,2	1,1	2,8	1,9	1,4	0,3	0,8	2,7	3,2	3,2
Fastlands-Norge	1,6	2,1	2,3	3,2	1,9	1,7	1,5	0,7	2,2	2,8

Offentlig forvaltningsvirksomhet ¹	4,0	3,9	3,7	6,5	4,0	2,8	2,2	0,2	2,2	2,4
Statsforvaltningen ¹	3,2	3,1	3,7	5,2	3,2	2,3	1,7	0,2	1,9	2,1
Sivil forvaltning	3,2	3,6	3,5	5,8	3,9	2,7	2,3	0,0	1,9	1,8
Forsvar	3,3	0,3	4,8	2,2	0,1	0,2	-1,1	0,9	2,1	3,3
Kommuneforvaltningen ¹	4,8	4,6	4,3	7,8	4,8	3,2	2,7	0,2	2,5	2,7

1 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

**Tabell 9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Bruttonasjonalprodukt¹	1 519 132	1 561 915	397 326	397 441	372 118	383 806	408 549	411 579	407 305	416 540
Jordbruk og skogbruk	15 402	15 588	3 884	3 228	905	7 639	3 816	3 486	1 230	8 165
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	8 450	4 975	1 772	1 816	1 034	488	1 637	1 974	1 270	1 641
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	262 707	270 163	69 873	75 162	58 265	65 330	71 406	76 486	78 815	82 104
Utvinning av råolje og naturgass	255 393	265 659	69 251	74 713	56 769	63 935	70 242	75 943	77 311	81 202
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7 314	4 504	622	449	1 496	1 395	1 164	543	1 504	903
Bergverksdrift	3 296	3 393	781	788	913	769	924	705	828	904
Industri	148 206	137 216	37 056	33 345	34 872	33 050	35 950	36 493	35 187	33 520
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	27 533	25 433	6 766	5 162	6 585	6 981	6 705	6 596	6 488	6 622
Tekstil- og bekledningsindustri	2 222	1 920	545	554	482	417	467	481	480	408
Trelast- og trevareindustri	6 087	5 747	1 511	1 515	1 481	1 337	1 415	1 517	1 601	1 410
Treforedling	5 218	4 172	1 171	882	1 028	1 166	1 096	1 128	1 138	1 194
Forlag og grafisk industri	15 546	15 587	3 964	4 130	3 712	3 738	4 006	4 162	3 683	3 690
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	14 301	14 008	3 711	3 301	3 970	3 098	3 639	3 265	3 421	2 572
Kjemiske råvarer	6 192	5 747	1 321	1 149	1 623	1 404	1 570	1 764	1 787	1 708
Metallindustri	9 257	8 009	2 087	1 506	1 950	2 061	2 492	2 971	3 076	3 203
Verkstedindustri	38 890	35 526	9 994	9 223	8 784	8 486	9 032	9 168	8 148	8 154
Bygging av skip og oljeplattformer	16 547	15 689	4 357	4 281	3 800	3 676	3 932	3 795	3 759	3 743
Møbelindustri og annen industri	6 413	5 380	1 630	1 642	1 458	685	1 596	1 646	1 606	816
Kraftforsyning	32 197	39 893	10 295	14 692	7 401	7 053	10 747	11 435	7 847	7 448
Vannforsyning	2 414	2 370	605	592	593	593	592	576	577	577
Bygge- og anleggsvirksomhet	61 169	64 389	16 364	16 449	15 855	15 085	17 000	16 898	17 807	17 241
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	125 134	125 848	34 368	29 403	31 729	30 722	33 994	30 112	32 029	32 660
Hotell- og restaurativirksomhet	20 986	21 231	5 231	4 481	5 489	5 909	5 352	4 665	5 477	5 900
Rørtransport	20 322	23 104	5 531	5 998	5 443	5 433	6 229	5 683	5 118	3 739
Utenriks sjøfart	23 478	22 516	5 924	5 006	6 063	5 716	5 731	7 557	7 283	6 946
Transport ellers	51 544	52 064	13 475	12 128	13 323	12 892	13 722	12 365	13 108	13 083
Post og telekommunikasjon	29 066	30 102	7 595	7 755	7 223	7 326	7 798	7 794	7 443	7 455
Finansiell tjenesteyting	46 636	50 141	11 574	11 887	12 752	13 230	12 273	12 725	13 674	13 656
Boligtjenester (husholdninger)	78 578	83 805	19 991	20 450	20 913	21 129	21 313	21 574	21 843	22 042
Forretningsmessig tjenesteyting	135 029	141 747	35 432	36 063	34 277	33 543	37 864	38 713	36 767	36 661
Offentlig administrasjon og forsvar	70 263	70 450	18 127	18 094	16 781	17 819	17 757	18 233	17 272	18 725
Undervisning	64 621	70 392	17 313	18 838	17 064	16 253	18 236	18 821	17 254	16 365
Helse- og sosialtjenester	123 319	134 085	31 804	33 738	32 511	34 069	33 765	34 719	34 311	36 067
Andre sosiale og personlige tjenester	47 163	48 299	12 018	11 719	12 126	12 171	12 283	12 524	12 893	13 158
Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 212 625	1 246 131	315 998	311 275	302 346	307 327	325 183	321 853	316 089	323 751
Indirekte målte bank- og finanstjenester	-39 117	-39 166	-9 793	-9 372	-10 049	-9 989	-9 756	-9 623	-10 464	-10 332
Merverdi og investeringsavgift	135 284	135 296	34 626	32 252	32 736	33 760	36 549	33 940	35 073	35 354
Andre produktskatter, netto	52 984	54 393	13 474	13 189	13 695	13 904	13 604	14 067	15 139	13 749
Statistiske avvik	1	-381	8	-260	202	-85	-238	-343	-478	-288
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 063 473	1 095 989	277 683	275 466	265 763	269 737	285 023	283 812	276 818	285 268

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	245 687	257 069	63 977	66 449	61 875	63 657	65 088	66 805	63 627	65 922
Statsforvaltningen ²	106 381	109 620	27 238	27 962	26 392	27 950	27 316	28 352	27 578	29 462
Sivil forvaltning	91 594	95 206	23 402	24 218	22 893	24 456	23 638	24 597	24 103	25 907
Forsvar	14 787	14 414	3 836	3 744	3 498	3 493	3 678	3 755	3 475	3 554
Kommuneforvaltningen ²	139 306	147 449	36 740	38 486	35 483	35 707	37 772	38 453	36 049	36 460

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

**Tabell 10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2002-priser. Millioner kroner**

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Bruttonasjonalprodukt¹	1 519 131	1 524 818	394 478	381 445	368 585	376 017	398 771	394 211	383 103	382 858
Jordbruk og skogbruk	15 402	15 652	3 921	3 338	937	7 523	3 854	3 535	1 361	7 868
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	8 450	6 712	1 794	1 266	1 537	1 853	2 055	2 326	1 482	1 771
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	262 707	260 480	70 484	67 349	61 878	62 355	68 898	69 173	66 054	59 081
Utvinning av råolje og naturgass	255 393	255 706	69 655	66 882	60 266	60 961	67 597	68 030	64 014	57 893
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7 314	4 774	829	466	1 612	1 394	1 302	1 143	2 041	1 188
Bergverksdrift	3 296	3 524	775	820	923	822	960	722	859	941
Industri	148 206	142 144	37 433	37 203	34 625	33 603	36 713	37 346	35 219	34 354
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	27 533	26 810	6 896	6 720	6 606	6 483	7 002	6 803	6 490	6 551
Tekstil- og bekledningsindustri	2 222	1 911	545	574	462	408	468	486	460	417
Trelast- og trevareindustri	6 087	5 618	1 504	1 501	1 422	1 281	1 414	1 489	1 541	1 356
Treforedling	5 218	5 350	1 319	1 329	1 249	1 384	1 388	1 387	1 361	1 383
Forlag og grafisk industri	15 546	15 664	3 940	4 136	3 703	3 765	4 060	4 281	3 775	3 765
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	14 301	13 521	3 551	3 254	3 362	3 180	3 725	3 532	3 486	3 119
Kjemiske råvarer	6 192	6 351	1 533	1 526	1 653	1 551	1 622	1 636	1 594	1 619
Metallindustri	9 257	9 368	2 367	2 305	2 342	2 270	2 453	2 538	2 554	2 486
Verkstedindustri	38 890	36 496	10 004	10 010	8 780	8 408	9 298	9 830	8 836	8 640
Bygging av skip og oljeplattformer	16 547	14 903	4 146	4 193	3 580	3 466	3 664	3 605	3 439	3 391
Møbelindustri og annen industri	6 413	6 151	1 629	1 656	1 466	1 408	1 621	1 757	1 684	1 627
Kraftforsyning	32 197	28 092	8 851	7 827	6 172	6 070	8 023	8 449	6 291	5 923
Vannforsyning	2 414	2 186	603	549	543	548	546	525	530	533
Bygge- og anleggsvirksomhet	61 169	60 802	15 897	15 509	14 951	14 305	16 038	15 832	16 258	15 553
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	125 134	129 147	34 362	30 377	31 545	31 494	35 732	32 065	32 755	33 094
Hotell- og restaurativirksomhet	20 986	20 451	5 130	4 463	5 208	5 706	5 074	4 449	5 169	5 704
Rørtransport	20 322	20 946	5 129	5 243	5 033	5 170	5 500	5 794	5 761	4 896
Utenriks sjøfart	23 478	22 139	5 743	5 695	5 771	5 394	5 278	5 405	5 535	5 069
Transport ellers	51 544	51 880	13 352	11 826	12 959	13 348	13 746	12 614	13 889	14 258
Post og telekommunikasjon	29 066	30 615	7 485	7 755	7 247	7 528	8 085	8 075	7 834	8 025
Finansiell tjenesteyting	46 636	49 314	11 149	11 954	12 638	12 874	11 847	13 107	13 598	13 402
Boligtjenester (husholdninger)	78 578	80 387	19 805	19 925	20 027	20 142	20 292	20 440	20 564	20 708
Forretningsmessig tjenesteyting	135 029	139 174	34 962	35 951	33 922	32 514	36 788	37 336	35 186	34 768
Offentlig administrasjon og forsvar	70 263	69 411	17 667	17 870	16 563	17 568	17 410	18 194	16 900	18 036
Undervisning	64 621	66 005	16 693	17 675	16 026	15 265	17 040	17 735	15 910	14 931
Helse- og sosialtjenester	123 319	126 317	31 132	32 058	30 865	31 835	31 559	32 241	31 145	32 371
Andre sosiale og personlige tjenester	47 163	47 862	11 943	11 808	11 928	11 944	12 182	12 102	12 189	12 335
Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 212 624	1 221 253	313 122	303 159	295 902	303 098	319 094	313 840	305 753	313 812
Indirekte målte bank- og finanstjenester	-39 117	-39 453	-9 426	-9 612	-10 208	-9 963	-9 670	-10 378	-10 786	-10 504
Merverdi og investeringsavgift	135 284	137 954	35 941	32 393	33 947	34 491	37 123	34 046	35 413	35 776
Andre produktskatter, netto	52 984	53 079	13 597	12 205	13 547	13 628	13 699	13 079	13 986	13 963
Statistiske avvik	1	-0	54	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 063 473	1 069 674	272 956	268 172	258 616	264 942	277 942	277 092	267 140	274 577

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	245 687	245 464	62 291	63 611	59 281	60 593	61 979	64 096	59 698	61 171
Statsforvaltningen ²	106 381	105 444	26 648	26 968	25 423	26 697	26 356	27 597	26 161	27 585
Sivil forvaltning	91 594	91 050	22 928	23 238	21 940	23 193	22 678	23 858	22 729	24 153
Forsvar	14 787	14 395	3 720	3 730	3 483	3 504	3 678	3 739	3 431	3 432
Kommuneforvaltningen ²	139 306	140 019	35 644	36 643	33 857	33 896	35 623	36 499	33 538	33 587

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Bruttonasjonalprodukt¹	1,1	0,4	0,6	2,2	-3,2	1,4	1,1	3,3	3,9	1,8
Jordbruk og skogbruk	0,4	1,6	7,6	3,0	-4,4	3,6	-1,7	5,9	45,2	4,6
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	20,1	-20,6	8,4	-50,8	-9,1	-22,5	14,6	83,7	-3,6	-4,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	0,2	-0,8	0,1	3,3	-6,3	2,3	-2,2	2,7	6,7	-5,3
Utvinning av råolje og naturgass	-0,1	0,1	1,9	7,9	-5,4	1,5	-3,0	1,7	6,2	-5,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	10,9	-34,7	-59,7	-85,4	-31,8	50,5	57,0	145,1	26,6	-14,8
Bergverksdrift	2,3	6,9	-10,4	5,9	5,8	-6,1	23,9	-11,9	-6,9	14,4
Industri	-0,1	-4,1	-1,7	-0,1	-10,7	-3,4	-1,9	0,4	1,7	2,2
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-1,4	-2,6	-4,4	-1,9	-7,9	-2,0	1,5	1,2	-1,7	1,0
Tekstil- og bekledningsindustri	-17,0	-14,0	-24,7	-3,7	-23,0	-15,3	-14,1	-15,4	-0,3	2,4
Trelast- og trevareindustri	-8,0	-7,7	-11,2	-0,7	-15,2	-8,1	-6,0	-0,8	8,3	5,9
Treforedling	-9,0	2,5	0,2	0,6	-7,4	12,7	5,2	4,4	8,9	-0,0
Forlag og grafisk industri	0,4	0,8	0,1	4,4	-6,3	2,0	3,0	3,5	1,9	-0,0
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	1,6	-5,5	-0,7	-8,4	-12,3	-5,5	4,9	8,6	3,7	-1,9
Kjemiske råvarer	-0,0	2,6	1,5	-6,0	6,0	5,0	5,8	7,3	-3,6	4,4
Metallindustri	-13,6	1,2	-14,2	0,7	-1,6	2,2	3,6	10,1	9,1	9,5
Verkstedindustri	3,5	-6,2	2,9	2,9	-14,1	-5,9	-7,1	-1,8	0,6	2,8
Bygging av skip og oljeplattformer	8,8	-9,9	4,2	0,7	-17,0	-11,6	-11,6	-14,0	-3,9	-2,2
Møbelindustri og annen industri	10,4	-4,1	4,3	1,5	-14,3	-2,4	-0,5	6,1	14,9	15,6
Kraftforsyning	1,0	-12,8	-2,0	-13,7	-15,2	-13,3	-9,4	7,9	1,9	-2,4
Vannforsyning	-2,4	-9,4	-2,4	-8,7	-10,1	-9,4	-9,5	-4,4	-2,4	-2,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	-0,6	-0,6	-1,5	2,4	-4,1	-1,6	0,9	2,1	8,7	8,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,3	3,2	1,5	3,1	1,6	4,0	4,0	5,6	3,8	5,1
Hotell- og restauratvirksomhet	-0,1	-2,6	1,7	-3,7	-4,5	-1,1	-1,1	-0,3	-0,8	-0,0
Rørtransport	14,6	3,1	11,8	8,6	-7,9	5,4	7,2	10,5	14,5	-5,3
Utenriks sjøfart	-9,6	-5,7	-12,4	-8,1	-4,3	-2,1	-8,1	-5,1	-4,1	-6,0
Transport ellers	-1,5	0,7	9,0	4,9	-5,5	1,1	3,0	6,7	7,2	6,8
Post og telekommunikasjon	10,4	5,3	6,3	7,9	-1,2	6,6	8,0	4,1	8,1	6,6
Finansiell tjenesteyting	-6,7	5,7	-10,4	0,8	4,0	12,1	6,3	9,6	7,6	4,1
Boligtjenester (husholdninger)	1,9	2,3	2,0	2,2	2,2	2,3	2,5	2,6	2,7	2,8
Forretningsmessig tjenesteyting	0,5	3,1	-1,0	6,0	-1,9	2,9	5,2	3,9	3,7	6,9
Offentlig administrasjon og forsvar	-4,1	-1,2	-6,2	3,0	-4,8	-1,6	-1,5	1,8	2,0	2,7
Undervisning	-1,0	2,1	-3,1	8,8	-3,6	1,5	2,1	0,3	-0,7	-2,2
Helse- og sosialtjenester	3,3	2,4	3,0	6,2	-0,1	2,3	1,4	0,6	0,9	1,7
Andre sosiale og personlige tjenester	2,3	1,5	1,5	1,6	0,9	1,5	2,0	2,5	2,2	3,3
Fastlands-Norge (markedsverdi)	1,4	0,7	0,9	2,1	-2,4	1,2	1,9	3,5	3,3	3,5
Indirekte målte bank- og finanstjenester	-3,6	0,9	-7,6	-1,9	0,8	2,1	2,6	8,0	5,7	5,4
Merverdi og investeringsavgift	4,2	2,0	6,4	0,7	0,8	2,9	3,3	5,1	4,3	3,7
Andre produktskatter, netto	3,7	0,2	0,5	-2,1	0,0	1,9	0,7	7,2	3,2	2,5
Statistiske avvik	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Fastlands-Norge (basisverdi)	0,8	0,6	-0,1	2,4	-2,9	1,0	1,8	3,3	3,3	3,6

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	0,0	-0,1	-1,5	4,8	-4,1	-0,5	-0,5	0,8	0,7	1,0
Statsforvaltningen ²	50,8	-0,9	49,4	3,4	-4,2	-1,5	-1,1	2,3	2,9	3,3
Sivil forvaltning	65,1	-0,6	63,6	4,0	-3,9	-1,3	-1,1	2,7	3,6	4,1
Forsvar	-1,9	-2,7	-2,9	-0,6	-6,1	-2,8	-1,1	0,3	-1,5	-2,1
Kommuneforvaltningen ²	-20,7	0,5	-21,8	6,0	-4,0	0,2	-0,1	-0,4	-0,9	-0,9

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoproduct etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Bruttonasjonalprodukt¹	-1,6	2,4	2,2	5,5	0,8	1,7	1,7	0,2	5,3	6,6
Jordbruk og skogbruk	-1,0	-0,4	0,2	-3,4	-5,9	1,4	-0,0	2,0	-6,4	2,2
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-25,5	-25,9	-34,6	29,6	-30,8	-71,2	-19,4	-40,8	27,4	252,2
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-15,1	3,7	3,1	13,5	-6,8	3,1	4,5	-0,9	26,7	32,6
Utvinning av råolje og naturgass	-15,3	3,9	3,6	14,6	-6,9	2,8	4,5	-0,1	28,2	33,7
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	-6,1	-5,6	-28,6	-17,1	-3,0	28,2	19,2	-50,6	-20,6	-24,0
Bergverksdrift	3,1	-3,7	5,1	-7,6	-0,4	-3,0	-4,5	1,6	-2,5	2,8
Industri	0,2	-3,5	-0,9	-9,8	-0,6	-2,0	-1,1	9,0	-0,8	-0,8
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	6,8	-5,1	7,3	-20,6	-1,5	3,5	-2,4	26,2	0,3	-6,1
Tekstil- og bekledningsindustri	7,7	0,4	4,1	-1,8	4,0	0,5	-0,2	2,6	-0,1	-4,4
Trelast- og trevareindustri	0,6	2,3	2,1	3,9	3,5	2,4	-0,4	1,0	-0,2	-0,4
Treforedling	-22,2	-22,0	-20,8	-40,5	-21,1	-11,4	-10,9	22,5	1,7	2,5
Forlag og grafisk industri	1,8	-0,5	1,9	0,7	-0,2	-0,5	-1,9	-2,6	-2,7	-1,3
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	-1,5	3,6	-7,3	5,6	15,4	0,6	-6,5	-8,9	-16,9	-15,3
Kjemiske råvarer	-9,8	-9,5	-18,2	-27,8	-7,2	-12,4	12,3	43,1	14,2	16,5
Metallindustri	-12,9	-14,5	-4,5	-41,6	-20,8	-4,2	15,2	79,1	44,6	41,9
Verkstedindustri	3,1	-2,7	-2,2	-7,4	-0,6	1,0	-2,8	1,2	-7,8	-6,5
Bygging av skip og oljeplattformer	3,7	5,3	3,6	8,7	6,8	4,1	2,1	3,1	3,0	4,1
Møbelindustri og annen industri	0,9	-12,5	-2,1	-1,3	-0,0	-51,5	-1,6	-5,5	-4,0	3,1
Kraftforsyning	12,1	42,0	25,3	81,9	36,7	32,0	15,2	-27,9	4,0	8,2
Vannforsyning	7,4	8,4	7,1	7,7	9,4	8,4	8,1	1,8	-0,3	0,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	8,6	5,9	7,9	8,6	6,6	5,6	3,0	0,6	3,3	5,1
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-1,5	-2,6	1,0	-3,3	-0,4	-1,3	-4,9	-3,0	-2,8	1,2
Hotell- og restauratvirksomhet	7,7	3,8	7,6	-0,1	7,4	4,0	3,4	4,4	0,5	-0,1
Rørtransport	-6,9	10,3	5,1	15,5	12,8	8,0	5,0	-14,3	-17,9	-27,4
Utenriks sjøfart	-16,8	1,7	-2,6	-10,4	4,5	7,7	5,3	59,1	25,2	29,3
Transport ellers	5,3	0,4	1,1	-3,3	2,6	3,0	-1,1	-4,4	-8,2	-5,0
Post og telekommunikasjon	3,4	-1,7	6,0	2,8	-0,3	-3,9	-4,9	-3,5	-4,7	-4,5
Finansiell tjenesteyting	6,1	1,7	9,7	2,5	2,7	1,5	-0,2	-2,4	-0,3	-0,8
Boligtjenester (husholdninger)	5,5	4,3	4,6	4,2	4,6	4,2	4,1	2,8	1,7	1,5
Forretningsmessig tjenesteyting	4,4	1,8	4,7	2,5	1,5	1,8	1,6	3,4	3,4	2,2
Offentlig administrasjon og forsvar	5,5	1,5	7,3	4,5	2,0	0,4	-0,6	-1,0	0,9	2,4
Undervisning	6,0	6,6	8,5	10,3	8,5	4,9	3,2	-0,4	1,8	2,9
Helse- og sosialtjenester	5,3	6,1	2,4	9,6	6,2	4,4	4,7	2,3	4,6	4,1
Andre sosiale og personlige tjenester	5,1	0,9	4,1	1,7	2,0	-0,2	0,2	4,3	4,0	4,7
Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,4	2,0	2,0	3,8	2,2	1,3	1,0	-0,1	1,2	1,7
Indirekte målte bank- og finanstjenester	6,5	-0,7	9,9	0,9	0,5	-1,5	-2,9	-4,9	-1,5	-1,9
Merverdi og investeringsavgift	-3,0	-1,9	-6,2	-1,5	-4,7	-3,7	2,2	0,1	2,7	1,0
Andre produktskatter, netto	-3,7	2,5	-3,5	13,5	-2,9	0,7	0,2	-0,5	7,1	-3,5
Statistiske avvik	..	..	..	..	..	..	..	34,2	..	241,1
Fastlands-Norge (basisverdi)	3,6	2,5	4,0	4,1	3,3	1,8	0,8	-0,3	0,8	2,0

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	5,3	4,7	5,1	8,4	5,5	3,1	2,2	-0,2	2,1	2,6
Statsforvaltningen ²	4,3	4,0	5,6	7,4	4,9	2,5	1,4	-0,9	1,5	2,0
Sivil forvaltning	4,3	4,6	5,3	8,0	5,5	3,0	2,1	-1,1	1,6	1,7
Forsvar	4,8	0,1	7,0	3,7	1,0	-1,0	-3,0	0,0	0,8	3,9
Kommuneforvaltningen ²	6,1	5,3	5,5	9,1	5,9	3,6	2,9	0,3	2,6	3,1

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i alt.	1 019 147	1 075 153	269 394	260 839	262 311	270 824	281 180	271 087	274 197	283 405
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	680 681	718 984	182 224	169 615	175 661	182 295	191 414	178 285	184 639	191 533
Konsum i husholdninger	652 300	687 874	174 975	161 803	168 019	174 584	183 467	169 758	176 325	183 142
Konsum i ideelle organisasjoner	28 381	31 111	7 249	7 811	7 642	7 711	7 947	8 528	8 315	8 391
Konsum i offentlig forvaltning ¹	338 466	356 169	87 171	91 224	86 650	88 529	89 766	92 801	89 557	91 872
Konsum i statsforvaltningen ¹	180 691	187 937	45 803	47 541	45 971	47 527	46 898	48 603	47 914	49 818
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	91 563	100 758	23 165	25 375	24 711	25 625	25 046	26 312	26 129	26 957
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	30 214	29 711	7 698	7 574	7 318	7 313	7 506	7 738	7 543	7 578
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	58 914	57 468	14 940	14 592	13 941	14 589	14 346	14 554	14 242	15 283
Konsum i kommuneforvaltningen ^{1 2}	157 775	168 233	41 367	43 683	40 679	41 002	42 868	44 198	41 643	42 054
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt ¹	125 510	135 250	33 076	35 302	32 761	32 663	34 525	35 612	33 476	33 406
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	32 265	32 982	8 291	8 382	7 919	8 339	8 343	8 586	8 167	8 648
Personlig konsum ¹	897 754	954 993	238 465	230 292	233 133	240 583	250 985	240 210	244 244	251 896
Kollektivt konsum	121 393	120 161	30 929	30 547	29 178	30 241	30 194	30 877	29 952	31 509

1 Brudd i tallserien for kommunalt konsum fra 2001 som følge av nytt statistikkssystem KOSTRA

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 14. Hovedtall for konsum. Faste 2002-priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i alt.	1 019 147	1 044 047	266 281	250 820	256 162	263 834	273 231	261 462	263 565	271 549
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	680 681	700 911	180 637	162 802	172 105	178 800	187 204	172 560	178 682	185 456
Konsum i husholdninger	652 300	670 511	173 458	155 086	164 581	171 307	179 537	164 327	170 712	177 496
Konsum i ideelle organisasjoner	28 381	30 400	7 180	7 715	7 524	7 494	7 667	8 233	7 969	7 960
Konsum i offentlig forvaltning ¹	338 466	343 136	85 643	88 019	84 057	85 034	86 027	88 902	84 884	86 092
Konsum i statsforvaltningen ¹	180 691	182 469	45 318	46 336	44 901	45 862	45 370	46 950	45 867	47 085
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	91 563	96 013	23 009	24 337	23 762	24 149	23 766	24 767	22 332	22 718
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	30 214	29 644	7 576	7 550	7 318	7 301	7 475	7 647	7 394	7 331
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	58 914	56 811	14 741	14 449	13 821	14 412	14 130	14 536	16 141	17 036
Konsum i kommuneforvaltningen ^{1 2}	157 775	160 667	40 325	41 683	39 156	39 172	40 656	41 953	39 017	39 007
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt ¹	125 510	128 510	32 184	33 507	31 372	31 041	32 590	33 610	31 040	30 631
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	32 265	32 157	8 144	8 176	7 784	8 131	8 067	8 343	7 976	8 377
Personlig konsum ¹	897 754	925 435	235 925	220 646	227 239	233 991	243 559	230 937	232 054	238 805
Kollektivt konsum	121 393	118 612	30 456	30 175	28 923	29 843	29 671	30 525	31 512	32 743

1 Brudd i tallserien for kommunalt konsum fra 2001 som følge av nytt statistikkssystem KOSTRA

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i alt.	3,2	2,4	2,8	3,2	1,1	2,8	2,6	4,2	2,9	2,9
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,0	3,0	2,8	2,2	2,3	3,7	3,6	6,0	3,8	3,7
Konsum i husholdninger	3,1	2,8	2,9	2,0	2,1	3,5	3,5	6,0	3,7	3,6
Konsum i ideelle organisasjoner	1,1	7,1	0,4	6,7	7,3	7,7	6,8	6,7	5,9	6,2
Konsum i offentlig forvaltning ¹	3,7	1,4	2,9	5,2	-1,1	1,1	0,4	1,0	1,0	1,2
Konsum i statsforvaltningen ¹	44,0	1,0	43,7	3,9	-0,4	0,4	0,1	1,3	2,2	2,7
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	119,1	4,9	119,2	8,5	3,6	4,1	3,3	1,8	-6,0	-5,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,3	-1,9	2,4	-0,8	-3,0	-2,4	-1,3	1,3	1,0	0,4
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	7,1	-3,6	7,1	-0,7	-5,5	-3,9	-4,1	0,6	16,8	18,2
Konsum i kommuneforvaltningen ^{1 2}	-21,8	1,8	-22,4	6,8	-2,0	1,8	0,8	0,6	-0,4	-0,4
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt ¹ .	-24,9	2,4	-25,0	7,7	-1,8	2,5	1,3	0,3	-1,1	-1,3
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt . .	-7,5	-0,3	-10,2	3,0	-2,8	-0,5	-0,9	2,0	2,5	3,0
Personlig konsum ¹	3,4	3,1	3,2	3,7	1,8	3,6	3,2	4,7	2,1	2,1
Kollektivt konsum	1,9	-2,3	0,7	0,3	-4,2	-2,7	-2,6	1,2	8,9	9,7

1 Brudd i tallserien for kommunalt konsum fra 2001 som følge av nytt statistikkssystem KOSTRA

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i alt.	2,2	3,0	2,6	5,3	2,8	2,3	1,7	-0,3	1,6	1,7
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,4	2,6	2,4	4,9	2,2	2,1	1,4	-0,8	1,2	1,3
Konsum i husholdninger	1,3	2,6	2,3	5,0	2,2	2,1	1,3	-1,0	1,2	1,2
Konsum i ideelle organisasjoner	4,4	2,3	4,7	2,8	2,1	1,7	2,7	2,3	2,7	2,4
Konsum i offentlig forvaltning ¹	3,7	3,8	3,2	6,1	3,9	2,8	2,5	0,7	2,3	2,5
Konsum i statsforvaltningen ¹	2,7	3,0	3,1	4,5	2,9	2,4	2,3	0,9	2,0	2,1
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	1,5	4,9	1,7	6,5	4,7	4,0	4,7	1,9	12,5	11,8
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,4	0,2	4,9	2,0	-0,0	0,1	-1,2	0,9	2,0	3,2
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	4,2	1,2	4,4	2,5	1,5	0,5	0,2	-0,9	-12,5	-11,4
Konsum i kommuneforvaltningen ^{1 2}	4,8	4,7	4,1	7,9	5,0	3,3	2,8	0,5	2,7	3,0
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt ¹ .	5,1	5,2	4,1	8,7	5,7	3,7	3,1	0,6	3,3	3,6
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt . .	3,7	2,6	4,7	4,8	2,2	1,8	1,6	0,4	0,6	0,7
Personlig konsum ¹	1,9	3,2	2,3	5,6	3,0	2,5	2,0	-0,3	2,6	2,6
Kollektivt konsum	3,9	1,3	4,6	3,0	1,3	0,8	0,2	-0,1	-5,8	-5,0

1 Brudd i tallserien for kommunalt konsum fra 2001 som følge av nytt statistikkssystem KOSTRA

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i husholdninger	652 300	687 874	174 975	161 803	168 019	174 584	183 467	169 758	176 325	183 142
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	92 695	96 225	24 831	21 757	24 232	24 358	25 878	23 161	24 516	24 515
Alkoholrikke og tobakk mv.	29 863	29 535	8 064	6 473	7 618	7 547	7 898	7 322	8 039	7 879
Klær og skotøy	36 995	38 113	11 329	7 924	9 372	9 366	11 451	8 437	9 836	9 717
Bolig, lys og brensel	136 162	150 555	36 995	41 511	35 496	34 644	38 904	40 112	36 892	36 407
Møbler og husholdningsartikler mv.	41 353	42 543	12 106	9 484	9 706	10 671	12 682	10 279	10 192	11 100
Helsepleie	18 848	20 379	5 107	4 736	5 094	5 077	5 472	5 123	5 479	5 457
Transport	93 623	96 515	23 010	22 259	25 063	25 179	24 015	24 070	26 724	26 819
Post- og teletjenester	18 208	19 346	4 711	4 855	4 543	4 792	5 156	5 077	4 959	5 132
Kultur og fritid	84 803	87 601	23 133	19 381	20 900	23 231	24 089	20 511	21 980	24 227
Utdanning.	3 784	4 056	988	1 008	982	996	1 070	1 092	1 064	1 065
Hotell- og restauranttjenester.	40 433	40 439	10 165	8 826	10 322	10 991	10 301	8 971	10 396	11 149
Andre varer og tjenester	46 462	49 492	12 406	11 548	12 328	12 244	13 373	12 321	12 975	12 761
Husholdningenes kjøp i utlandet	27 344	31 897	5 913	5 733	7 474	11 471	7 218	7 490	9 065	13 265
Utlendingers kjøp i Norge	-18 273	-18 823	-3 784	-3 693	-5 111	-5 982	-4 037	-4 208	-5 791	-6 354
Varekonsum ¹	358 033	376 252	101 143	88 442	90 686	92 480	104 644	91 676	94 801	95 898
Tjenestekonsum ¹	285 196	298 548	71 702	71 321	74 970	76 614	75 642	74 800	78 250	80 332
Boligtjenester	108 214	114 928	27 512	28 181	28 634	28 886	29 227	29 625	29 925	30 178
Andre tjenester.	176 982	183 620	44 191	43 140	46 336	47 728	46 415	45 175	48 325	50 154

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 18. Konsum i husholdninger. Faste 2002-priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i husholdninger	652 300	670 511	173 458	155 086	164 581	171 307	179 537	164 327	170 712	177 496
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	92 695	93 110	24 744	21 336	23 502	23 371	24 901	22 098	23 211	23 256
Alkoholrikke og tobakk mv.	29 863	29 209	8 046	6 385	7 504	7 425	7 895	6 684	7 416	7 253
Klær og skotøy	36 995	42 712	11 282	8 716	10 169	10 866	12 960	10 367	11 543	11 986
Bolig, lys og brensel	136 162	137 571	35 869	35 634	33 488	32 771	35 678	36 641	34 214	33 644
Møbler og husholdningsartikler mv.	41 353	42 831	12 090	9 574	9 746	10 762	12 750	10 427	10 273	11 298
Helsepleie	18 848	19 636	5 048	4 607	4 947	4 874	5 208	4 776	5 102	5 012
Transport	93 623	95 099	22 974	21 754	24 767	24 752	23 826	23 619	25 825	25 716
Post- og teletjenester	18 208	20 179	4 695	4 907	4 677	5 044	5 551	5 531	5 569	5 959
Kultur og fritid	84 803	87 845	23 194	19 242	20 802	23 411	24 390	20 551	21 984	24 345
Utdanning.	3 784	3 835	957	973	947	942	973	993	964	961
Hotell- og restauranttjenester.	40 433	39 338	10 048	8 653	10 041	10 726	9 918	8 566	9 915	10 678
Andre varer og tjenester	46 462	48 203	12 265	11 306	12 040	11 886	12 971	11 862	12 403	12 137
Husholdningenes kjøp i utlandet	27 344	29 451	6 007	5 637	6 976	10 358	6 480	6 313	7 883	11 393
Utlendingers kjøp i Norge	-18 273	-18 507	-3 762	-3 637	-5 026	-5 881	-3 963	-4 102	-5 588	-6 142
Varekonsum ¹	358 033	370 473	100 167	83 581	90 039	92 660	104 193	90 610	93 911	95 852
Tjenestekonsum ¹	285 196	289 095	71 046	69 506	72 592	74 170	72 827	71 506	74 506	76 393
Boligtjenester	108 214	110 453	27 266	27 403	27 516	27 651	27 882	28 108	28 249	28 427
Andre tjenester.	176 982	178 642	43 780	42 102	45 075	46 519	44 946	43 397	46 257	47 966

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i husholdninger	3,1	2,8	2,9	2,0	2,1	3,5	3,5	6,0	3,7	3,6
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	4,0	0,4	2,5	-1,7	1,7	1,0	0,6	3,6	-1,2	-0,5
Alkoholrikke og tobakk mv.	1,6	-2,2	-6,4	-7,5	-0,6	0,9	-1,9	4,7	-1,2	-2,3
Klær og skotøy	7,9	15,5	9,1	14,0	12,2	20,7	14,9	18,9	13,5	10,3
Bolig, lys og brensel	1,3	1,0	3,3	1,1	1,5	2,3	-0,5	2,8	2,2	2,7
Møbler og husholdningsartikler mv.	3,6	3,6	0,3	0,5	2,5	5,3	5,5	8,9	5,4	5,0
Helsepleie	2,8	4,2	3,5	4,5	4,2	4,9	3,2	3,7	3,1	2,8
Transport	2,0	1,6	3,7	1,1	0,5	1,1	3,7	8,6	4,3	3,9
Post- og teletjenester	2,8	10,8	2,3	9,8	2,8	12,2	18,2	12,7	19,1	18,1
Kultur og fritid	3,4	3,6	-0,8	3,1	2,3	3,6	5,2	6,8	5,7	4,0
Utdanning.	-2,0	1,3	-1,2	1,0	1,1	1,5	1,7	2,1	1,8	2,0
Hotell- og restauranttjenester.	-0,7	-2,7	5,1	-3,8	-4,7	-1,2	-1,3	-1,0	-1,3	-0,4
Andre varer og tjenester	3,9	3,7	4,1	2,2	2,2	4,7	5,8	4,9	3,0	2,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	7,1	7,7	12,8	15,2	6,9	4,4	7,9	12,0	13,0	10,0
Utlendingers kjøp i Norge	-2,8	1,3	-3,0	-6,4	-0,0	5,1	5,4	12,8	11,2	4,4
Varekonsum ¹	4,1	3,5	3,2	1,2	3,2	5,2	4,0	8,4	4,3	3,4
Tjenestekonsum ¹	1,1	1,4	1,3	1,4	0,1	1,5	2,5	2,9	2,6	3,0
Boligtjenester	1,9	2,1	2,0	2,0	2,0	2,1	2,3	2,6	2,7	2,8
Andre tjenester.	0,6	0,9	1,0	1,1	-1,1	1,2	2,7	3,1	2,6	3,1

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Konsum i husholdninger	1,3	2,6	2,3	5,0	2,2	2,1	1,3	-1,0	1,2	1,2
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	-1,6	3,3	3,0	3,1	3,4	3,3	3,6	2,8	2,4	1,1
Alkoholrikke og tobakk mv.	0,8	1,1	0,7	1,6	1,7	1,5	-0,2	8,1	6,8	6,9
Klær og skotøy	-5,1	-10,8	-6,3	-7,7	-11,3	-11,0	-12,0	-10,5	-7,5	-5,9
Bolig, lys og brensel	5,6	9,4	7,4	17,4	7,9	6,6	5,7	-6,0	1,7	2,4
Møbler og husholdningsartikler mv.	0,9	-0,7	1,1	-0,5	-0,7	-0,8	-0,7	-0,5	-0,4	-0,9
Helsepleie	3,9	3,8	4,4	4,6	3,5	3,2	3,8	4,3	4,3	4,5
Transport	1,1	1,5	2,5	2,8	1,0	1,6	0,6	-0,4	2,3	2,5
Post- og teletjenester	2,9	-4,1	3,6	0,4	-3,1	-5,8	-7,4	-7,2	-8,3	-9,3
Kultur og fritid	0,8	-0,3	0,5	0,8	0,4	-1,0	-1,0	-0,9	-0,5	0,3
Utdanning.	6,1	5,8	3,6	5,7	5,4	5,5	6,4	6,0	6,4	4,8
Hotell- og restauranttjenester.	3,7	2,8	3,4	3,1	3,1	2,4	2,7	2,7	2,0	1,9
Andre varer og tjenester	2,5	2,7	2,2	4,0	2,6	2,3	1,9	1,7	2,2	2,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	-4,9	8,3	-5,3	-2,1	6,4	12,4	13,2	16,6	7,3	5,1
Utlendingers kjøp i Norge	1,0	1,7	2,3	2,4	1,5	1,6	1,3	1,0	1,9	1,7
Varekonsum ¹	-0,3	1,6	2,1	6,4	0,8	0,3	-0,5	-4,4	0,2	0,2
Tjenestekonsum ¹	4,0	3,3	3,4	3,8	3,6	2,8	2,9	1,9	1,7	1,8
Boligtjenester	4,9	4,1	4,2	4,2	4,3	3,8	3,9	2,5	1,8	1,6
Andre tjenester.	3,5	2,8	2,9	3,5	3,1	2,3	2,3	1,6	1,6	1,9

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	274 679	270 995	73 050	66 433	68 166	68 355	68 041	68 721	72 408	75 055
Bygg og anlegg	128 712	134 510	33 860	31 810	32 780	34 004	35 916	33 563	36 264	37 167
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	26 701	27 438	6 783	6 548	7 310	7 091	6 489	6 837	7 687	7 481
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	27 626	23 552	6 984	6 576	6 575	6 656	3 745	6 743	5 772	6 582
Skip og båter	8 742	7 086	2 953	3 369	1 417	2 338	-38	1 773	758	1 928
Transportmidler	10 912	11 429	3 097	3 147	3 251	2 186	2 845	3 061	3 440	3 660
Maskiner og utstyr	71 986	66 980	19 416	14 983	16 833	16 080	19 084	16 743	18 486	18 236
Jordbruk og skogbruk	4 636	4 805	1 119	840	1 436	1 357	1 173	836	1 415	1 326
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2 432	3 353	750	1 185	737	945	486	411	353	644
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	58 242	58 559	15 234	14 003	15 740	16 472	12 344	16 256	16 083	16 572
Utvinning av råolje og naturgass.	52 323	60 514	14 011	13 422	15 372	16 380	15 340	16 146	15 979	16 449
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	5 919	-1 955	1 223	581	368	92	-2 996	111	104	123
Bergverksdrift	363	494	135	104	152	94	144	194	126	139
Industri	22 311	18 134	6 657	3 776	4 789	4 136	5 433	3 796	4 876	4 960
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4 683	4 535	1 538	1 088	1 112	1 015	1 320	955	1 291	1 170
Tekstil- og bekledningsindustri	130	159	52	73	33	33	20	15	7	20
Trelast- og trevareindustri	775	982	183	205	299	250	228	138	223	243
Treforedling	746	600	202	93	156	153	199	111	173	166
Forlag og grafisk industri	713	706	264	154	214	153	185	231	261	193
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri.	2 610	1 940	755	383	579	403	575	403	543	520
Kjemiske råvarer.	1 364	1 520	474	306	400	292	523	272	560	847
Metallindustri	5 874	3 743	1 554	617	863	978	1 285	708	819	726
Verkstedindustri	3 651	2 399	1 038	490	563	589	756	771	743	786
Bygging av skip og oljeplattformer.	1 029	925	380	246	408	104	167	85	119	99
Møbelindustri og annen industri	736	626	217	121	163	166	177	107	137	191
Kraftforsyning	5 978	7 595	2 005	1 131	1 843	1 918	2 702	1 481	2 117	2 166
Vannforsyning	1 175	1 357	349	265	298	390	404	336	403	501
Bygge- og anleggsvirksomhet	5 562	5 754	1 344	1 362	1 482	1 474	1 436	1 479	1 606	1 455
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	11 400	10 805	2 976	2 544	2 553	2 561	3 148	2 955	3 070	2 936
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 336	2 139	538	491	530	553	565	480	516	525
Rørtransport	1 075	2 780	362	768	987	625	400	822	1 485	1 829
Utenriks sjøfart	3 811	2 058	1 364	1 303	308	860	-413	789	162	784
Transport ellers	11 267	13 785	3 360	4 051	3 704	2 713	3 316	3 227	3 276	4 171
Post og telekommunikasjon	8 164	5 484	1 911	1 603	1 344	1 268	1 269	1 656	1 355	1 319
Finansiell tjenesteyting	4 951	4 773	1 147	1 177	1 197	1 198	1 201	1 238	1 250	1 209
Boligtjenester (husholdninger)	55 332	53 884	13 614	14 080	13 092	12 875	13 837	14 739	14 948	15 432
Forretningsmessig tjenesteyting	27 861	23 503	7 003	6 130	5 420	5 442	6 511	6 561	6 404	6 355
Offentlig administrasjon og forsvar.	16 290	16 332	4 253	3 601	4 057	4 318	4 356	4 142	4 183	4 058
Undervisning	8 822	10 494	2 140	2 677	2 712	2 518	2 588	2 250	2 449	2 574
Helse- og sosialtjenester	13 780	15 995	4 330	3 282	3 687	4 369	4 658	2 940	3 977	3 813
Andre sosiale og personlige tjenester	8 891	8 911	2 458	2 061	2 097	2 269	2 485	2 133	2 354	2 286
Fastlands-Norge	211 551	207 598	56 090	50 358	51 131	50 399	55 710	50 853	54 678	55 870

Offentlig forvaltningsvirksomhet ¹	42 502	47 123	11 991	10 330	11 252	12 493	13 048	10 258	11 724	11 978
Statsforvaltningen ¹	17 999	19 816	4 868	4 373	4 695	5 298	5 450	5 237	5 914	5 019
Sivil forvaltning	15 831	17 670	4 430	3 818	4 112	4 744	4 996	4 626	5 300	4 488
Forsvar	2 168	2 146	438	555	583	554	454	611	614	531
Kommuneforvaltningen ¹	24 503	27 307	7 123	5 957	6 557	7 195	7 598	5 021	5 810	6 959

1 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2002-priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	274 679	269 218	73 843	66 585	68 059	67 673	66 901	67 458	70 371	73 141
Bygg og anlegg	128 712	131 310	33 663	31 145	32 114	33 155	34 896	32 242	34 635	35 264
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	26 701	27 211	6 989	6 583	7 314	6 905	6 409	6 970	7 620	7 189
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	27 626	22 984	7 011	6 565	6 464	6 455	3 499	6 560	5 484	6 209
Skip og båter	8 742	6 963	2 991	3 613	1 408	2 263	-321	1 715	682	1 807
Transportmidler	10 912	10 898	2 963	2 931	3 194	2 000	2 774	2 805	2 929	3 403
Maskiner og utstyr	71 986	69 851	20 249	15 748	17 564	16 895	19 644	17 166	19 021	19 270
Jordbruk og skogbruk	4 636	4 933	1 162	869	1 475	1 387	1 202	844	1 424	1 343
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2 432	3 432	768	1 265	767	936	464	401	343	615
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	58 242	57 671	15 502	14 009	15 608	16 072	11 982	16 155	15 724	15 996
Utvinning av råolje og naturgass.	52 323	59 674	14 266	13 424	15 255	15 985	15 010	16 045	15 629	15 880
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	5 919	-2 003	1 237	585	353	87	-3 028	109	95	116
Bergverksdrift	363	500	137	106	154	96	144	191	123	140
Industri	22 311	18 417	6 807	3 857	4 873	4 219	5 468	3 797	4 872	5 055
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4 683	4 598	1 570	1 107	1 128	1 035	1 328	951	1 286	1 188
Tekstil- og bekledningsindustri	130	160	52	72	34	34	20	15	7	20
Trelast- og trevareindustri	775	1 003	188	210	306	257	230	138	223	249
Treforedling	746	612	207	96	159	157	201	112	174	170
Forlag og grafisk industri	713	736	273	161	222	162	191	236	268	203
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri.	2 610	1 956	767	388	585	408	575	402	538	526
Kjemiske råvarer.	1 364	1 548	484	315	407	299	527	273	564	875
Metallindustri	5 874	3 759	1 582	625	870	981	1 283	701	807	720
Verktedindustri	3 651	2 464	1 070	506	578	610	770	779	754	817
Bygging av skip og oljeplattformer.	1 029	950	391	254	420	108	169	86	120	101
Møbelindustri og annen industri	736	629	221	122	164	168	175	105	132	189
Kraftforsyning	5 978	7 965	2 094	1 193	1 941	2 024	2 808	1 532	2 195	2 279
Vannforsyning	1 175	1 324	348	258	291	382	393	322	384	474
Bygge- og anleggsvirksomhet	5 562	5 884	1 391	1 401	1 522	1 510	1 451	1 465	1 574	1 476
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	11 400	11 156	3 098	2 636	2 656	2 665	3 198	2 936	3 023	2 988
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 336	2 227	563	513	554	581	579	486	523	550
Rørtransport	1 075	2 737	365	777	970	601	389	793	1 371	1 675
Utenriks sjøfart	3 811	1 878	1 374	1 384	257	828	-592	780	131	748
Transport ellers	11 267	13 633	3 314	4 045	3 741	2 564	3 283	3 176	3 097	4 063
Post og telekommunikasjon	8 164	5 823	2 025	1 713	1 427	1 355	1 329	1 727	1 419	1 417
Finansiell tjenesteyting	4 951	4 790	1 169	1 191	1 213	1 204	1 182	1 203	1 219	1 204
Boligtjenester (husholdninger)	55 332	52 394	13 483	13 731	12 773	12 503	13 387	14 113	14 226	14 587
Forretningsmessig tjenesteyting	27 861	23 375	7 018	6 115	5 405	5 443	6 411	6 426	6 204	6 199
Offentlig administrasjon og forsvar.	16 290	16 137	4 262	3 568	4 012	4 259	4 299	4 002	4 033	3 924
Undervisning	8 822	10 341	2 144	2 649	2 683	2 480	2 529	2 184	2 371	2 489
Helse- og sosialtjenester	13 780	15 756	4 345	3 249	3 644	4 311	4 552	2 849	3 836	3 688
Andre sosiale og personlige tjenester	8 891	8 846	2 474	2 056	2 092	2 256	2 442	2 076	2 279	2 231
Fastlands-Norge	211 551	206 931	56 601	50 415	51 223	50 171	55 121	49 730	53 144	54 722

Offentlig forvaltningsvirksomhet ¹	42 502	46 391	12 007	10 211	11 109	12 294	12 778	9 918	11 298	11 537
Statsforvaltningen ¹	17 999	19 625	4 898	4 341	4 653	5 244	5 387	5 074	5 713	4 863
Sivil forvaltning	15 831	17 456	4 453	3 779	4 062	4 678	4 937	4 483	5 115	4 331
Forsvar	2 168	2 169	445	562	591	567	450	592	598	532
Kommuneforvaltningen ¹	24 503	26 766	7 109	5 870	6 456	7 049	7 391	4 844	5 585	6 673

1 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 23. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	-1,0	-2,0	1,0	4,2	-0,6	-1,2	-9,4	1,3	3,4	8,1
Bygg og anlegg	0,4	2,0	0,2	-1,7	1,8	4,2	3,7	3,5	7,8	6,4
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	-18,5	1,9	-20,5	-5,1	13,3	9,2	-8,3	5,9	4,2	4,1
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler . .	14,5	-16,8	37,6	15,2	-5,6	-19,9	-50,1	-0,1	-15,2	-3,8
Skip og båter	-44,6	-20,3	-22,3	144,4	-41,8	22,1	..	-52,5	-51,5	-20,2
Transportmidler	-7,7	-0,1	30,0	22,5	6,0	-21,4	-6,4	-4,3	-8,3	70,2
Maskiner og utstyr	11,3	-3,0	8,7	0,3	-3,4	-5,4	-3,0	9,0	8,3	14,1
Jordbruk og skogbruk	-14,3	6,4	-11,0	8,5	7,4	6,7	3,5	-2,9	-3,4	-3,2
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-32,3	41,1	1,2	330,8	-8,8	76,9	-39,6	-68,3	-55,3	-34,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	1,3	-1,0	9,9	6,9	10,5	3,7	-22,7	15,3	0,7	-0,5
Utvinning av råolje og naturgass.	-3,5	14,0	-7,5	9,2	21,0	21,5	5,2	19,5	2,5	-0,7
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	80,9	..	..	-28,7	-76,8	-96,3	..	-81,3	-73,0	33,1
Bergverksdrift	-47,5	37,6	57,5	213,5	55,7	2,8	5,1	80,9	-20,5	46,5
Industri	21,4	-17,5	9,3	-8,8	-13,1	-25,5	-19,7	-1,6	-0,0	19,8
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	2,9	-1,8	17,2	26,8	-2,4	-4,5	-15,4	-14,1	14,0	14,8
Tekstil- og bekledningsindustri	-25,4	23,2	-16,2	239,4	23,6	18,9	-62,7	-79,2	-80,3	-42,1
Trelast- og trevareindustri	22,9	29,4	10,8	65,3	67,0	-7,0	22,0	-34,3	-27,2	-3,1
Treforedling	-0,5	-17,9	-25,7	-26,0	-1,7	-36,6	-3,2	16,9	9,3	8,1
Forlag og grafisk industri	-10,1	3,2	-7,9	19,1	15,8	43,5	-30,1	46,7	20,6	25,3
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri. . . .	39,3	-25,1	13,3	-17,8	-15,4	-39,9	-25,1	3,5	-8,1	28,8
Kjemiske råvarer.	-9,7	13,5	-5,4	47,0	25,8	-12,4	8,7	-13,3	38,4	192,3
Metallindustri	87,5	-36,0	19,2	-45,6	-43,3	-38,9	-18,9	12,0	-7,2	-26,6
Verkstedindustri	8,9	-32,5	5,1	-33,9	-36,5	-32,5	-28,1	53,9	30,4	33,8
Bygging av skip og oljeplattformer.	22,9	-7,7	22,3	77,8	60,3	-54,0	-56,7	-66,3	-71,4	-6,2
Møbelindustri og annen industri	3,4	-14,5	7,6	-38,8	-1,4	12,2	-20,5	-14,1	-19,2	12,5
Kraftforsyning	49,6	33,2	45,5	41,5	34,4	26,7	34,1	28,4	13,1	12,6
Vannforsyning	-8,8	12,7	-18,1	7,5	13,4	15,5	13,0	24,4	31,9	24,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	36,6	5,8	30,0	0,7	4,4	14,2	4,3	4,6	3,4	-2,3
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	2,5	-2,1	2,1	-2,7	-6,1	-3,6	3,2	11,4	13,8	12,1
Hotell- og restaurantvirksomhet	4,7	-4,7	3,6	-8,5	-9,1	-3,8	2,9	-5,2	-5,5	-5,4
Rørtransport	-48,0	154,6	-43,8	374,2	533,9	52,9	6,7	2,1	41,3	178,6
Utenriks sjøfart	-65,6	-50,7	-50,9	94,6	-72,6	5,4	..	-43,6	-49,0	-9,7
Transport ellers	-11,8	21,0	0,9	82,5	23,1	-5,0	-0,9	-21,5	-17,2	58,5
Post og telekommunikasjon	-9,4	-28,7	-11,2	-25,5	-27,0	-28,2	-34,4	0,9	-0,5	4,6
Finansiell tjenesteyting	-35,6	-3,2	-40,5	-4,8	-4,1	-4,8	1,1	1,0	0,4	0,0
Boligtjenester (husholdninger)	-0,6	-5,3	-3,8	-7,5	-8,1	-4,6	-0,7	2,8	11,4	16,7
Forretningsmessig tjenesteyting	15,7	-16,1	14,5	-16,4	-21,9	-17,6	-8,6	5,1	14,8	13,9
Offentlig administrasjon og forsvar.	-2,0	-0,9	-8,6	-6,3	-5,5	7,2	0,9	12,2	0,5	-7,9
Undervisning	6,6	17,2	7,4	10,5	20,1	21,1	18,0	-17,5	-11,6	0,4
Helse- og sosialtjenester	1,7	14,3	6,4	23,1	19,8	14,9	4,8	-12,3	5,3	-14,4
Andre sosiale og personlige tjenester	10,4	-0,5	11,9	0,2	-1,4	0,6	-1,3	1,0	8,9	-1,1
Fastlands-Norge	2,5	-2,2	2,1	1,0	-3,8	-3,1	-2,6	-1,4	3,7	9,1

Offentlig forvaltningsvirksomhet ¹	1,0	9,2	-0,3	7,9	8,8	13,6	6,4	-2,9	1,7	-6,2
Statsforvaltningen ¹	22,1	9,0	15,7	2,2	1,9	22,3	10,0	16,9	22,8	-7,3
Sivil forvaltning	22,7	10,3	22,1	3,7	3,8	22,4	10,9	18,6	25,9	-7,4
Forsvar	18,2	0,1	-24,0	-7,3	-9,4	21,8	1,1	5,3	1,2	-6,1
Kommuneforvaltningen ¹	-10,5	9,2	-9,1	12,6	14,3	7,9	4,0	-17,5	-13,5	-5,3

1 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 24. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	-0,6	0,7	0,0	-0,7	-0,7	1,1	2,8	2,1	2,7	1,6
Bygg og anlegg	2,3	2,4	2,2	3,2	2,2	2,0	2,3	1,9	2,6	2,8
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	-1,1	0,8	-3,6	-5,3	-0,2	5,1	4,3	-1,4	0,9	1,3
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler . .	0,7	2,5	-0,2	2,3	-1,7	4,3	7,4	2,6	3,5	2,8
Skip og båter	-4,2	1,8	-5,3	-6,8	-1,2	3,7	-88,1	10,9	10,4	3,3
Transportmidler	2,7	4,9	4,7	8,3	0,9	15,6	-1,9	1,6	15,4	-1,6
Maskiner og utstyr	-5,6	-4,1	-6,0	-7,2	-5,7	-5,5	1,3	2,5	1,4	-0,6
Jordbruk og skogbruk	0,4	-2,6	-1,6	-4,9	-3,8	-3,2	1,3	2,5	2,1	1,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-2,9	-2,3	-4,0	-6,7	-5,9	1,2	7,3	9,4	7,2	3,7
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-0,3	1,5	-1,6	-1,8	-0,9	3,9	4,8	0,7	1,4	1,1
Utvinning av råolje og naturgass.	-0,2	1,4	-1,8	-2,0	-0,9	4,1	4,1	0,6	1,5	1,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	-0,6	-2,4	-2,6	0,9	1,5	6,0	0,1	1,8	4,2	0,6
Bergverksdrift	-6,4	-1,2	-6,6	-3,5	-2,2	-2,2	1,2	3,7	3,9	1,4
Industri	-2,5	-1,5	-2,8	-3,4	-2,8	-2,5	1,6	2,1	1,8	0,1
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-1,9	-1,4	-2,7	-3,2	-2,6	-2,5	1,5	2,2	1,9	0,4
Tekstil- og bekledningsindustri	-5,8	-0,8	-6,4	-1,5	-3,1	-2,6	1,5	-0,2	1,3	4,3
Trelast- og trevareindustri	-3,2	-2,1	-3,8	-4,2	-3,3	-2,9	1,9	2,3	2,2	0,2
Treforedling	-2,1	-2,1	-2,1	-3,9	-3,5	-3,2	1,4	2,3	1,8	0,3
Forlag og grafisk industri	-7,6	-4,1	-7,7	-7,1	-5,9	-6,1	0,2	2,3	1,4	0,6
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri. . .	-1,5	-0,8	-1,2	-2,3	-1,9	-1,4	1,7	1,5	2,1	0,1
Kjemiske råvarer.	-2,2	-1,8	-2,2	-4,3	-3,2	-3,3	1,5	2,3	1,2	-0,6
Metallindustri.	-0,4	-0,4	-1,0	-1,6	-1,6	-1,0	1,9	2,4	2,3	1,3
Verkstedindustri	-5,2	-2,7	-5,8	-5,3	-3,8	-3,9	1,3	2,4	1,2	-0,4
Bygging av skip og oljeplattformer.	-5,2	-2,7	-5,7	-5,5	-4,7	-4,0	1,3	2,9	1,7	0,8
Møbelindustri og annen industri	-2,3	-0,5	-1,6	-1,8	-1,1	-1,8	2,3	2,9	3,8	2,7
Kraftforsyning	-0,5	-4,6	-3,1	-7,7	-7,3	-7,0	0,5	2,0	1,5	0,2
Vannforsyning	2,4	2,5	2,2	3,6	2,7	1,7	2,4	1,9	2,5	3,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	-2,2	-2,2	-4,7	-5,0	-3,6	-2,4	2,5	3,9	4,8	1,0
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-4,4	-3,1	-6,4	-5,9	-5,3	-4,3	2,5	4,3	5,7	2,2
Hotell- og restaurantvirksomhet	-5,9	-3,9	-9,1	-6,0	-5,7	-5,6	2,0	3,1	3,1	0,3
Rørtransport	-5,1	1,6	-4,9	-4,3	-0,3	5,5	3,5	4,9	6,5	5,0
Utenriks sjøfart	-4,2	9,6	-4,9	-5,0	17,9	3,3	-29,7	7,3	3,3	1,0
Transport ellers	-1,6	1,1	31,9	1,5	-2,6	8,6	-0,4	1,5	6,8	-3,0
Post og telekommunikasjon	-6,6	-5,8	-8,7	-8,8	-7,5	-7,3	1,1	2,4	1,4	-0,6
Finansiell tjenesteyting	1,1	-0,4	0,6	-2,9	-1,4	-0,5	3,6	4,2	4,0	0,9
Boligtjenester (husholdninger)	2,7	2,8	2,6	3,7	2,7	2,5	2,4	1,8	2,5	2,7
Forretningsmessig tjenesteyting	-2,9	0,5	-1,5	0,7	-0,2	-0,3	1,8	1,9	2,9	2,5
Offentlig administrasjon og forsvar.	0,3	1,2	0,5	1,1	1,1	1,1	1,5	2,5	2,6	2,0
Undervisning	0,9	1,5	1,3	1,3	0,9	1,2	2,5	1,9	2,2	1,8
Helse- og sosialtjenester	1,4	1,5	1,6	1,1	1,0	1,0	2,7	2,1	2,5	2,0
Andre sosiale og personlige tjenester	0,2	0,7	0,1	0,0	-0,0	0,3	2,4	2,5	3,0	1,9
Fastlands-Norge	-0,6	0,3	0,6	-0,2	-0,7	0,1	2,0	2,4	3,1	1,6

Offentlig forvaltningsvirksomhet ¹	1,0	1,6	1,1	1,5	1,2	1,3	2,2	2,2	2,5	2,2
Statsforvaltningen ¹	0,6	1,0	0,6	0,6	0,7	0,7	1,8	2,4	2,6	2,2
Sivil forvaltning	1,2	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,7	2,1	2,3	2,2
Forsvar	-3,0	-1,1	-2,5	-2,5	-1,7	-1,6	2,6	4,5	4,1	2,1
Kommuneforvaltningen ¹	1,2	2,0	1,5	2,2	1,7	1,7	2,6	2,1	2,4	2,2

1 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Eksport i alt	624 385	645 063	161 628	160 737	154 817	155 343	174 166	176 486	178 961	184 196
Varer	470 244	485 583	123 531	123 701	115 568	114 110	132 204	133 665	133 877	138 312
Råolje og naturgass ¹	273 915	280 778	75 016	76 362	65 433	65 576	73 407	80 590	80 951	85 882
Skip, nybygde	7 224	5 147	713	1 524	676	1 412	1 535	445	741	456
Skip, eldre	2 430	5 156	371	645	1 790	557	2 164	374	1 233	311
Oljeplattformer og moduler, nye	76	347	45	19	208	24	96	9	450	33
Oljeplattformer, eldre	573	3 326	517	15	21	39	3 251	28	-	62
Oljevirkksomhet, diverse varer	115	172	39	43	44	43	42	37	-	39
Fly og helikoptere	2 403	1 935	758	1	297	1 138	499	427	830	217
Andre varer	183 508	188 722	46 072	45 092	47 099	45 321	51 210	51 755	49 672	51 312
Andre varer eksklusiv raffinerte oljeprodukter	172 696	173 540	43 813	41 360	42 993	41 944	47 243	47 577	46 665	47 296
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	8 735	9 096	2 432	2 117	2 367	2 063	2 549	2 398	2 473	2 445
Bergverksprodukter	3 342	3 545	961	627	669	1 215	1 034	642	778	1 586
Industriprodukter	168 814	174 461	41 873	41 861	43 867	41 521	47 212	48 472	46 218	46 974
Nærings- og nytelsesmidler	24 083	21 435	6 989	5 303	4 661	4 713	6 758	5 815	4 476	5 170
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 326	2 213	618	560	525	551	577	551	527	547
Trevarer	2 634	2 568	644	664	651	625	628	703	646	611
Treforedlingsprodukter	11 080	10 638	2 692	2 520	2 545	2 825	2 748	2 968	2 842	2 850
Grafiske produkter	572	585	146	142	152	139	152	155	126	139
Raffinerte oljeprodukter	10 812	15 182	2 259	3 732	4 106	3 377	3 967	4 178	3 007	4 016
Kjemiske råvarer mv.	15 965	17 220	3 874	3 950	4 513	4 298	4 459	4 831	4 542	4 806
Kjemiske og mineralske produkter	12 905	12 779	3 182	3 086	3 375	3 067	3 251	3 435	3 843	3 546
Metaller	33 872	37 853	7 568	8 755	9 808	9 384	9 906	12 003	11 927	11 809
Verkstedprodukter	50 274	50 021	12 791	12 085	12 642	11 677	13 617	12 600	13 170	12 359
Andre industriprodukter	4 291	3 967	1 110	1 064	889	865	1 149	1 233	1 112	1 121
Elektrisk kraft	2 617	1 620	806	487	196	522	415	243	203	307
Tjenester	154 141	159 480	38 097	37 036	39 249	41 233	41 962	42 821	45 084	45 884
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	71 755	71 880	17 568	16 710	17 992	18 465	18 713	20 355	20 845	20 901
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	523	951	140	240	219	243	249	238	217	240
Oljeboringstjenester mv.	6 234	6 224	1 448	1 427	1 221	1 433	2 143	1 912	1 947	2 610
Rørtransport	7 243	10 188	2 084	2 605	2 398	2 379	2 806	2 349	2 054	1 742
Reisetrafikk	18 273	18 823	3 784	3 693	5 111	5 982	4 037	4 208	5 791	6 354
Andre tjenester	50 113	51 414	13 073	12 361	12 308	12 731	14 014	13 759	14 230	14 037
Samferdsel	11 386	10 285	2 699	2 643	2 404	2 418	2 820	2 636	2 874	2 947
Finans- og forretningstjenester	30 536	32 221	8 256	7 682	7 792	8 015	8 732	8 937	9 138	8 867
Tjenester ellers	8 191	8 908	2 118	2 036	2 112	2 298	2 462	2 186	2 218	2 223

1 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

Tabell 26. Eksport. Faste 2002-priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Eksport i alt	624 385	634 110	162 275	156 182	158 378	150 884	168 666	163 712	160 849	153 487
Varer	470 244	482 242	124 654	119 452	120 132	112 263	130 395	124 715	119 547	112 360
Råolje og naturgass ¹	273 915	272 223	75 417	69 555	68 780	62 917	70 971	73 293	68 699	63 576
Skip, nybygde	7 224	5 078	722	1 535	671	1 382	1 489	425	700	428
Skip, eldre	2 430	5 758	404	718	2 004	581	2 454	298	1 233	284
Oljeplattformer og moduler, nye	76	336	45	19	202	23	92	8	417	31
Oljeplattformer, eldre	573	3 326	517	15	21	39	3 251	28	-	62
Oljevirkksomhet, diverse varer	115	171	41	43	45	42	41	38	-	37
Fly og helikoptere	2 403	2 407	549	1	299	1 448	658	606	900	228
Andre varer	183 508	192 944	46 959	47 566	48 109	45 830	51 439	50 018	47 598	47 714
Andre varer eksklusiv raffinerte oljeprodukter	172 696	179 195	44 863	44 252	44 335	42 779	47 830	46 345	45 169	44 852
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	8 735	10 101	2 489	2 249	2 601	2 478	2 773	2 484	2 524	2 533
Bergverksprodukter	3 342	3 691	958	631	705	1 282	1 073	630	820	1 614
Industriprodukter	168 814	178 187	43 087	44 486	44 643	41 719	47 340	46 733	44 113	43 357
Nærings- og nytelsesmidler	24 083	23 229	7 270	5 828	5 032	5 063	7 307	6 179	4 606	5 083
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 326	2 240	620	611	531	536	562	550	520	542
Trevarer	2 634	2 374	659	641	609	546	578	602	570	545
Treforedlingsprodukter	11 080	11 260	2 812	2 732	2 686	2 965	2 877	3 027	2 914	2 889
Grafiske produkter	572	688	140	184	161	159	184	207	198	168
Raffinerte oljeprodukter	10 812	13 748	2 096	3 314	3 774	3 051	3 609	3 673	2 428	2 862
Kjemiske råvarer mv.	15 965	17 174	4 045	4 118	4 423	4 292	4 341	4 421	4 146	4 379
Kjemiske og mineralske produkter	12 905	13 644	3 316	3 301	3 578	3 274	3 491	3 517	3 706	3 369
Metaller	33 872	37 818	7 883	9 163	9 984	9 288	9 383	10 370	10 015	9 661
Verkstedprodukter	50 274	52 116	13 103	13 525	12 957	11 705	13 929	13 014	13 906	12 928
Andre industriprodukter	4 291	3 896	1 142	1 069	908	840	1 079	1 174	1 104	932
Elektrisk kraft	2 617	964	425	200	160	351	253	171	140	210
Tjenester	154 141	151 868	37 621	36 730	38 247	38 621	38 271	38 997	41 302	41 127
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	71 755	67 664	17 551	17 406	17 639	16 487	16 132	16 518	16 916	15 492
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	523	923	138	238	213	234	237	225	201	222
Oljeboringstjenester mv.	6 234	6 339	1 559	1 448	1 260	1 413	2 218	2 436	2 165	2 846
Rørtransport	7 243	7 965	1 669	1 839	1 981	2 103	2 043	2 405	2 648	2 814
Reisetrafikk	18 273	18 507	3 762	3 637	5 026	5 881	3 963	4 102	5 588	6 142
Andre tjenester	50 113	50 469	12 942	12 162	12 127	12 502	13 678	13 311	13 784	13 611
Samferdsel	11 386	10 079	2 656	2 511	2 365	2 451	2 752	2 553	2 864	3 005
Finans- og forretningstjenester	30 536	31 605	8 196	7 624	7 698	7 787	8 497	8 598	8 778	8 461
Tjenester ellers	8 191	8 785	2 090	2 026	2 064	2 265	2 430	2 161	2 142	2 145

1 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

Tabell 27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Eksport i alt	-0,8	1,6	-3,2	1,8	0,4	0,0	3,9	4,8	1,6	1,7
Varer	0,4	2,6	-2,5	3,8	1,4	0,2	4,6	4,4	-0,5	0,1
Råolje og naturgass ¹	1,9	-0,6	2,9	6,4	1,1	-3,3	-5,9	5,4	-0,1	1,0
Skip, nybygde	30,9	-29,7	15,8	-48,7	-70,5	11,8	106,3	-72,3	4,2	-69,0
Skip, eldre	-62,6	136,9	-73,6	70,8	128,1	-20,0	507,1	-58,5	-38,5	-51,2
Oljeplattformer og moduler, nye	-0,7	342,0	174,8	85,0	..	35,7	104,5	-54,9	106,2	32,0
Oljeplattformer, eldre	-82,0	480,5	-83,4	87,5	-	44,4	528,8	86,7	..	59,0
Oljevirkksomhet, diverse varer	12,6	48,7	129,3	84,1	39,4	126,7	0,7	-12,1	..	-12,2
Fly og helikoptere	29,3	0,2	-64,7	-99,9	-33,4	148,2	19,9	..	200,6	-84,3
Andre varer	0,4	5,1	-1,9	4,6	3,0	3,3	9,5	5,2	-1,1	4,1
Andre varer eksklusiv raffinerte oljeprodukter	0,9	3,8	-0,1	3,9	1,7	2,7	6,6	4,7	1,9	4,8
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	3,0	15,6	10,1	14,3	17,5	20,0	11,4	10,4	-3,0	2,2
Bergverksprodukter	9,0	10,4	2,0	4,6	4,9	15,6	12,0	-0,1	16,3	25,9
Industriprodukter	-0,7	5,6	-2,2	5,0	3,3	3,9	9,9	5,1	-1,2	3,9
Nærings- og nytelsesmidler	0,2	-3,5	4,0	-5,5	-3,7	-6,6	0,5	6,0	-8,5	0,4
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-6,9	-3,7	-1,3	7,1	-7,8	-4,3	-9,3	-10,0	-2,0	1,0
Trevarer	0,1	-9,9	-3,7	-13,8	-9,3	-2,6	-12,2	-6,1	-6,3	-0,3
Treforedlingsprodukter	-7,2	1,6	-1,6	1,4	-6,5	9,8	2,3	10,8	8,5	-2,6
Grafiske produkter	-5,0	20,3	-16,7	17,5	26,0	7,9	31,3	12,5	22,7	5,8
Raffinerte oljeprodukter	-6,8	27,2	-28,7	15,0	21,4	11,8	72,2	10,8	-35,7	-6,2
Kjemiske råvarer mv.	-2,8	7,6	7,1	4,5	10,7	7,7	7,3	7,4	-6,3	2,0
Kjemiske og mineralske produkter	0,9	5,7	1,1	4,4	5,5	7,9	5,3	6,5	3,6	2,9
Metaller	-0,3	11,6	-4,7	5,1	9,9	13,4	19,0	13,2	0,3	4,0
Verkstedprodukter	3,2	3,7	-0,9	10,6	-0,8	-1,5	6,3	-3,8	7,3	10,4
Andre industriprodukter	-6,3	-9,2	-4,7	-4,2	-16,8	-10,8	-5,6	9,8	21,6	11,0
Elektrisk kraft	109,8	-63,2	-27,8	-60,3	-74,7	-66,7	-40,4	-14,6	-12,2	-40,2
Tjenester	-4,8	-1,5	-5,9	-4,2	-2,9	-0,5	1,7	6,2	8,0	6,5
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-4,8	-5,7	-7,7	-8,1	-4,3	-2,1	-8,1	-5,1	-4,1	-6,0
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-12,9	76,4	-12,3	84,9	63,8	86,4	71,4	-5,6	-5,5	-5,2
Oljeboringstjenester mv.	29,4	1,7	18,6	14,5	-20,7	-22,4	42,3	68,2	71,8	101,4
Rørtransport	15,4	10,0	7,9	16,3	-9,9	17,2	22,4	30,8	33,7	33,8
Reisetrafikk	-2,8	1,3	-3,0	-6,4	-0,0	5,1	5,4	12,8	11,2	4,4
Andre tjenester	-10,9	0,7	-8,4	-3,0	1,1	-1,1	5,7	9,5	13,7	8,9
Samferdsel	-9,6	-11,5	-6,6	-6,9	-17,2	-22,9	3,6	1,6	21,1	22,6
Finans- og forretningstjenester	-13,0	3,5	-9,4	-3,1	8,0	6,1	3,7	12,8	14,0	8,7
Tjenester ellers	-4,7	7,3	-7,0	2,4	3,0	7,0	16,2	6,6	3,8	-5,3

1 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

Tabell 28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Eksport i alt	-9,7	1,7	-0,6	3,6	-3,3	3,0	3,7	4,7	13,8	16,6
Varer	-12,1	0,7	-1,6	3,9	-5,0	1,7	2,3	3,5	16,4	21,1
Råolje og naturgass ¹	-14,4	3,1	1,7	12,1	-5,9	2,6	4,0	0,2	23,9	29,6
Skip, nybygde	-6,3	1,4	-6,8	-1,4	0,7	3,2	4,4	5,4	5,2	4,2
Skip, eldre	-4,2	-10,4	-3,8	-18,9	-13,3	1,2	-3,9	39,9	12,0	14,3
Oljeplattformer og moduler, nye	2,1	3,3	2,3	2,7	3,4	4,0	4,3	5,0	4,9	4,2
Oljeplattformer, eldre	0,9	-	0,9	-	-	-	-	-	..	-
Oljevirksomhet, diverse varer	-0,9	0,6	-5,5	-10,1	-1,4	5,4	7,0	-2,1	..	3,4
Fly og helikoptere	7,2	-19,6	49,0	44,5	-14,4	-10,8	-45,1	-34,3	-7,0	21,3
Andre varer	-8,9	-2,2	-6,7	-7,5	-3,6	1,1	1,5	9,2	6,6	8,7
Andre varer eksklusiv raffinerte oljeprodukter	-8,3	-3,2	-7,3	-9,6	-4,3	0,3	1,1	9,8	6,5	7,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-8,7	-10,0	-3,7	-6,4	-10,7	-16,8	-5,9	2,6	7,7	15,9
Bergverksprodukter	-1,9	-4,0	1,2	-6,4	-5,1	-1,7	-3,9	2,5	0,0	3,7
Industriprodukter	-9,1	-2,1	-7,9	-8,3	-3,7	1,4	2,6	10,2	6,6	8,9
Nærings- og nytelsesmidler	-7,4	-7,7	-14,4	-13,3	-8,5	-5,4	-3,8	3,4	4,9	9,3
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2,3	-1,2	-0,8	-10,9	0,0	4,3	2,9	9,4	2,5	-1,7
Trevarer	-6,8	8,2	-4,6	10,2	2,6	8,6	11,1	12,8	5,9	-2,0
Treforedlingsprodukter	-14,9	-5,5	-13,1	-13,5	-6,8	-0,8	-0,2	6,3	2,9	3,6
Grafiske produkter	3,4	-15,0	21,7	-19,9	-12,6	-6,0	-20,7	-3,0	-32,5	-5,5
Raffinerte oljeprodukter	-17,7	10,4	5,4	25,3	4,3	11,0	2,0	1,0	13,8	26,7
Kjemiske råvarer mv.	-10,0	0,3	-10,0	-6,6	-0,0	0,6	7,3	13,9	7,4	9,6
Kjemiske og mineralske produkter	-1,9	-6,3	-5,5	-9,6	-7,9	-4,6	-3,0	4,5	9,9	12,4
Metaller	-12,7	0,1	-6,8	-8,9	-3,7	4,8	10,0	21,1	21,2	21,0
Verkstedprodukter	-6,7	-4,0	-7,4	-12,6	-4,1	1,4	0,2	8,4	-2,9	-4,2
Andre industriprodukter	-1,5	1,8	-3,5	-2,4	-3,5	3,6	9,6	5,6	2,9	16,8
Elektrisk kraft	-4,1	68,0	88,9	150,2	75,4	78,7	-13,5	-41,6	18,0	-1,7
Tjenester	-1,8	5,0	3,1	2,5	2,0	7,0	8,3	8,9	6,4	4,5
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-7,2	6,2	-0,6	-0,7	-0,3	10,7	15,9	28,4	20,8	20,5
Oljevirksomhet, diverse tjenester	-0,9	3,1	-0,3	2,2	2,8	3,5	3,8	5,0	4,9	4,2
Oljeboringstjenester mv.	-5,5	-1,8	-11,8	-12,9	-5,7	7,3	4,0	-20,3	-7,2	-9,6
Rørtransport	3,3	27,9	50,6	46,6	35,0	22,4	10,0	-31,1	-35,9	-45,3
Reisetrafikk	1,0	1,7	2,3	2,4	1,5	1,6	1,3	1,0	1,9	1,7
Andre tjenester	5,5	1,9	5,9	2,1	1,6	2,3	1,4	1,7	1,7	1,3
Samferdsel	1,2	2,0	-0,2	2,3	1,5	2,6	0,9	-1,9	-1,3	-0,6
Finans- og forretningstjenester	7,9	1,9	8,6	2,1	1,5	2,1	2,0	3,2	2,8	1,8
Tjenester ellers	3,0	1,4	4,2	2,3	2,3	1,1	-0,0	0,7	1,2	2,1

1 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

Tabell 29. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Import i alt	416 853	433 247	106 073	102 161	105 282	111 711	114 093	114 755	120 873	130 641
Varer	284 236	293 193	73 784	71 992	71 446	71 513	78 242	79 082	82 643	84 645
Råolje og naturgass ¹	1 634	1 824	510	802	254	331	437	227	405	663
Skip, nybygde og eldre	4 462	6 942	1 325	2 473	1 619	1 808	1 042	145	456	112
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre . .	4 841	297	32	148	54	26	69	805	78	138
Oljevirkosomhet, diverse varer	1 822	2 531	718	510	588	679	754	1 084	1 353	2 850
Fly og helikoptere	3 927	1 313	1 551	208	258	374	473	215	250	256
Andre varer	267 550	280 286	69 648	67 851	68 673	68 295	75 467	76 606	80 101	80 626
Andre varer eksklusiv raffinerte oljeprodukter . .	253 254	265 762	66 037	64 014	65 020	64 614	72 114	73 115	75 655	75 885
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske. . . .	8 689	8 694	2 177	2 318	2 132	1 790	2 454	2 485	2 304	1 964
Bergverksprodukter	2 856	2 808	651	632	705	699	772	820	957	807
Industriprodukter	254 661	264 778	65 983	63 157	64 880	65 327	71 414	72 502	75 842	76 939
Nærings- og nytelsesmidler	14 601	15 456	3 797	3 374	3 614	4 282	4 186	3 725	4 057	4 687
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	17 999	18 488	4 051	4 878	3 712	5 563	4 335	5 229	3 997	5 856
Trevarer	5 936	6 380	1 536	1 510	1 669	1 548	1 653	1 678	1 770	1 759
Treforedlingsprodukter	6 515	6 652	1 624	1 642	1 624	1 619	1 767	1 771	1 631	1 660
Grafiske produkter	3 503	3 588	972	853	775	904	1 056	894	807	930
Raffinerte oljeprodukter	14 296	14 524	3 611	3 837	3 653	3 681	3 353	3 491	4 446	4 741
Kjemiske råvarer mv.	10 040	10 538	2 374	2 501	2 679	2 660	2 698	2 796	3 112	3 104
Kjemiske og mineralske produkter	29 501	31 348	7 571	7 512	7 694	7 794	8 348	8 356	8 478	8 404
Metaller	22 917	24 020	6 045	5 437	6 456	5 577	6 550	7 054	8 735	8 564
Verkstedsprodukter	101 216	104 702	26 574	25 139	26 009	24 816	28 738	29 405	29 916	28 879
Andre industriprodukter	11 051	11 653	3 273	2 622	2 688	2 720	3 623	3 034	2 937	2 976
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod. . . .	21 013	18 742	6 106	4 060	4 565	4 537	5 580	5 284	6 206	5 635
Elektrisk kraft	1 344	4 006	837	1 744	956	479	827	799	998	916
Tjenester	132 617	140 054	32 289	30 169	33 836	40 198	35 851	35 673	38 230	45 996
Driftsutgifter eksklusiv bunkers, skipsfart	37 474	38 268	8 884	8 492	9 169	10 128	10 479	10 235	10 675	11 241
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	6 110	6 453	1 866	1 392	1 726	1 548	1 787	1 295	1 544	1 735
Driftsutgifter eksklusiv bunkers, oljeboring	2 976	1 869	916	411	421	448	589	450	543	623
Reisetrafikk	40 492	47 234	8 756	8 490	11 068	16 987	10 689	11 091	13 424	19 644
Andre tjenester	45 565	46 230	11 867	11 384	11 452	11 087	12 307	12 602	12 044	12 753
Samferdsel	6 167	5 312	1 382	1 282	1 273	1 434	1 323	1 135	1 400	1 291
Finans- og forretningstjenester	25 274	24 689	6 669	6 462	6 075	5 705	6 447	7 080	6 285	6 662
Tjenester ellers	14 124	16 229	3 816	3 640	4 104	3 948	4 537	4 387	4 359	4 800

1 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

Tabell 30. Import. Faste 2002-priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Import i alt	416 853	425 921	107 216	103 616	105 728	107 361	109 216	108 333	113 617	120 427
Varer	284 236	293 122	74 529	73 049	72 732	70 614	76 727	76 196	79 309	80 742
Råolje og naturgass ¹	1 634	1 796	495	785	263	318	430	215	382	567
Skip, nybygde og eldre	4 462	7 905	1 453	2 914	1 920	1 902	1 169	135	476	106
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	4 841	345	39	175	64	28	77	869	81	131
Oljevirkosomhet, diverse varer	1 822	2 451	712	506	572	655	719	1 024	1 255	2 639
Fly og helikoptere	3 927	1 554	1 125	194	260	476	624	305	271	269
Andre varer	267 550	279 071	70 704	68 475	69 652	67 235	73 709	73 647	76 844	77 030
Andre varer eksklusiv raffinerte oljeprodukter	253 254	265 462	67 179	65 203	65 996	63 849	70 414	70 331	73 228	73 362
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	8 689	8 811	2 247	2 371	2 166	1 825	2 449	2 487	2 249	1 971
Bergverksprodukter	2 856	2 891	659	747	763	665	716	723	846	701
Industriprodukter	254 661	263 987	67 301	64 232	65 698	64 268	69 789	69 620	72 705	73 425
Nærings- og nytelsesmidler	14 601	15 448	3 827	3 488	3 659	4 250	4 051	3 574	3 954	4 516
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	17 999	19 149	4 118	5 140	4 127	5 499	4 383	5 415	4 530	6 005
Trevarer	5 936	6 101	1 495	1 496	1 629	1 459	1 517	1 553	1 696	1 699
Treforedlingsprodukter	6 515	6 506	1 673	1 678	1 585	1 564	1 679	1 659	1 561	1 601
Grafiske produkter	3 503	3 755	985	881	796	963	1 115	922	815	929
Raffinerte oljeprodukter	14 296	13 609	3 525	3 272	3 656	3 386	3 295	3 316	3 616	3 668
Kjemiske råvarer mv.	10 040	9 934	2 349	2 449	2 517	2 443	2 525	2 507	2 816	2 760
Kjemiske og mineralske produkter	29 501	30 507	7 749	7 665	7 860	7 396	7 586	7 682	8 530	7 787
Metaller	22 917	23 327	6 317	5 691	6 242	5 212	6 182	5 803	6 850	6 706
Verkstedprodukter	101 216	106 376	27 627	25 988	26 558	25 035	28 795	29 230	29 893	29 527
Andre industriprodukter	11 051	12 007	3 318	2 715	2 894	2 862	3 536	3 026	2 994	3 138
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	21 013	18 822	5 444	3 963	4 435	4 675	5 749	5 239	5 720	5 356
Elektrisk kraft	1 344	3 382	497	1 125	1 025	477	755	817	1 044	934
Tjenester	132 617	132 799	32 687	30 567	32 995	36 748	32 489	32 137	34 307	39 685
Driftsutgifter eksklusiv bunkers, skipsfart	37 474	35 337	9 166	9 090	9 212	8 610	8 425	8 627	8 834	8 091
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	6 110	6 256	1 848	1 380	1 679	1 493	1 704	1 223	1 432	1 606
Driftsutgifter eksklusiv bunkers, oljeboring	2 976	1 860	928	413	423	440	584	459	544	617
Reisetrafikk	40 492	43 612	8 896	8 347	10 331	15 338	9 596	9 349	11 674	16 871
Andre tjenester	45 565	45 733	11 849	11 336	11 350	10 867	12 181	12 480	11 823	12 500
Samferdsel	6 167	5 417	1 427	1 282	1 278	1 443	1 415	1 205	1 525	1 444
Finans- og forretningstjenester	25 274	24 213	6 618	6 412	6 001	5 540	6 261	6 806	6 007	6 339
Tjenester ellers	14 124	16 103	3 803	3 642	4 071	3 884	4 506	4 468	4 291	4 717

1 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

Tabell 31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Import i alt	0,7	2,2	1,6	6,7	-2,1	2,7	1,9	4,6	7,5	12,2
Varer	2,2	3,1	2,1	9,3	-3,6	4,8	2,9	4,3	9,0	14,3
Råolje og naturgass ¹	-21,1	9,9	-32,8	118,4	-20,5	-29,1	-13,2	-72,6	45,4	78,3
Skip, nybygde og eldre	-55,0	77,2	-14,1	714,0	18,4	84,7	-19,6	-95,4	-75,2	-94,4
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	325,4	-92,9	-95,9	105,5	-98,6	98,5	95,6	396,4	26,6	363,2
Oljevirksomhet, diverse varer	-5,5	34,5	-11,2	77,1	121,9	15,6	0,9	102,4	119,4	302,9
Fly og helikoptere	9,7	-60,4	-11,8	-88,2	-48,6	-26,6	-44,5	57,4	4,2	-43,6
Andre varer	3,4	4,3	4,9	6,8	2,4	3,9	4,2	7,6	10,3	14,6
Andre varer eksklusiv raffinerte oljeprodukter	3,5	4,8	5,7	7,6	2,5	4,5	4,8	7,9	11,0	14,9
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-2,8	1,4	-0,9	-7,3	1,9	3,7	9,0	4,9	3,8	8,0
Bergverksprodukter	-13,1	1,2	-15,1	8,2	-9,3	-0,1	8,7	-3,2	10,9	5,4
Industriprodukter	4,2	3,7	5,1	6,3	1,5	3,3	3,7	8,4	10,7	14,2
Nærings- og nytelsesmidler	2,3	5,8	3,7	8,2	0,7	8,5	5,9	2,5	8,1	6,2
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	6,4	6,4	8,3	9,0	6,7	3,8	6,4	5,3	9,8	9,2
Trevarer	2,5	2,8	-2,7	5,7	1,2	3,0	1,5	3,8	4,1	16,5
Treforedlingsprodukter	-2,0	-0,1	-1,6	4,8	-4,6	-0,9	0,3	-1,1	-1,5	2,4
Grafiske produkter	2,0	7,2	-3,3	8,5	1,7	4,3	13,2	4,7	2,4	-3,5
Raffinerte oljeprodukter	1,5	-4,8	-7,4	-7,9	0,8	-5,8	-6,5	1,3	-1,1	8,3
Kjemiske råvarer mv.	-3,2	-1,1	1,4	-2,5	-6,5	-1,8	7,5	2,4	11,9	13,0
Kjemiske og mineralske produkter	5,5	3,4	11,1	9,0	0,9	6,7	-2,1	0,2	8,5	5,3
Metaller	8,3	1,8	17,0	7,3	1,3	1,5	-2,1	2,0	9,7	28,7
Verkstedprodukter	4,7	5,1	3,4	8,2	3,6	4,6	4,2	12,5	12,6	17,9
Andre industriprodukter	8,6	8,7	14,6	6,7	7,1	15,1	6,6	11,5	3,5	9,6
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	2,6	-10,4	-0,8	-25,6	-12,9	-9,2	5,6	32,2	29,0	14,6
Elektrisk kraft	-50,3	151,6	27,8	137,6	231,1	651,2	51,8	-27,4	1,9	95,7
Tjenester	-2,4	0,1	0,2	1,1	1,3	-1,0	-0,6	5,1	4,0	8,0
Driftsutgifter eksklusiv bunkers, skipsfart	-4,7	-5,7	-7,6	-8,1	-4,3	-2,1	-8,1	-5,1	-4,1	-6,0
Oljevirksomhet, diverse tjenester	6,4	2,4	12,8	20,0	12,2	-7,5	-7,8	-11,4	-14,7	7,6
Driftsutgifter eksklusiv bunkers, oljeboring	57,2	-37,5	64,0	-23,8	-42,8	-42,6	-37,1	11,2	28,5	40,3
Reisetrafikk	7,7	7,7	13,4	15,2	6,9	4,4	7,9	12,0	13,0	10,0
Andre tjenester	-11,8	0,4	-6,8	-0,6	2,7	-3,4	2,8	10,1	4,2	15,0
Samferdsel	2,2	-12,2	-1,6	-6,0	-18,2	-20,4	-0,9	-6,0	19,3	0,1
Finans- og forretningstjenester	-8,7	-4,2	-0,7	-3,6	1,4	-9,0	-5,4	6,2	0,1	14,4
Tjenester ellers	-21,4	14,0	-17,3	7,4	13,9	15,7	18,5	22,7	5,4	21,4

1 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

Tabell 32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Import i alt	-5,3	1,7	-3,8	-2,3	-1,1	4,6	5,6	7,4	6,8	4,3
Varer	-7,3	0,0	-4,9	-3,0	-2,2	2,3	3,0	5,3	6,1	3,5
Råolje og naturgass ¹	-9,8	1,6	11,6	8,3	-7,4	6,1	-1,3	3,4	9,7	12,3
Skip, nybygde og eldre	-15,0	-12,2	-19,0	-28,3	-21,7	1,1	-2,2	26,5	13,7	10,7
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	-2,0	-13,8	-19,6	-24,2	-16,0	9,2	10,2	9,6	14,1	14,6
Oljevirksomhet, diverse varer	-0,7	3,2	-0,3	2,5	3,1	3,8	4,1	5,0	4,9	4,2
Fly og helikoptere	7,2	-15,5	49,2	44,8	-14,2	-10,7	-45,0	-34,3	-7,0	21,3
Andre varer	-7,5	0,4	-5,8	-3,1	-1,6	2,4	3,9	5,0	5,7	3,0
Andre varer eksklusiv raffinerte oljeprodukter	-7,0	0,1	-6,2	-4,5	-1,5	2,1	4,2	5,9	4,9	2,2
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-2,3	-1,3	-8,2	-9,2	-2,0	6,2	3,4	2,2	4,1	1,6
Bergverksprodukter	-7,6	-2,9	-4,0	-23,4	-5,0	12,2	9,1	34,0	22,5	9,5
Industriprodukter	-7,8	0,3	-6,3	-3,8	-1,7	2,2	4,4	5,9	5,6	3,1
Nærings- og nytelsesmidler	-3,1	0,1	-6,6	-6,5	-0,8	2,5	4,1	7,7	3,9	3,0
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-8,5	-3,5	-10,2	-10,3	-5,0	1,2	0,5	1,8	-1,9	-3,6
Trevarer	-3,9	4,6	0,8	4,1	3,9	4,4	6,0	7,0	1,8	-2,4
Treforedlingsprodukter	-5,3	2,2	-7,2	-6,4	3,3	4,2	8,4	9,1	2,0	0,2
Grafiske produkter	-7,5	-4,4	-5,4	-10,2	-1,1	-2,1	-4,0	0,1	1,7	6,6
Raffinerte oljeprodukter	-14,8	6,7	1,7	25,8	-4,1	8,7	-0,7	-10,2	23,1	18,9
Kjemiske råvarer mv.	-10,3	6,1	-6,6	1,6	4,7	12,7	5,7	9,2	3,8	3,3
Kjemiske og mineralske produkter	-4,1	2,8	-9,4	-2,3	-2,6	3,6	12,6	11,0	1,5	2,4
Metaller	-14,8	3,0	-9,8	-7,8	-0,2	10,1	10,7	27,2	23,3	19,4
Verktøystykker	-8,2	-1,6	-6,9	-6,7	-2,6	-1,0	3,8	4,0	2,2	-1,3
Andre industriprodukter	-3,7	-2,9	-7,4	-6,5	-4,3	-6,5	3,9	3,8	5,6	-0,2
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	0,5	-0,4	14,1	13,8	0,0	2,6	-13,5	-1,5	5,4	8,4
Elektrisk kraft	32,3	18,5	152,8	136,1	86,3	55,5	-34,9	-36,9	2,5	-2,3
Tjenester	-0,6	5,5	-1,0	-0,8	1,3	9,0	11,7	12,5	8,7	6,0
Driftsutgifter eksklusiv bunkers, skipsfart	-0,1	8,3	-0,8	-2,4	-3,9	12,9	28,3	27,0	21,4	18,1
Oljevirksomhet, diverse tjenester	0,8	3,1	1,4	2,3	3,0	3,6	3,9	5,0	4,9	4,2
Driftsutgifter eksklusiv bunkers, oljeboring	1,8	0,5	0,4	-3,3	-0,8	2,6	2,3	-1,5	0,3	-0,9
Reisetrafikk	-4,9	8,3	-5,3	-2,1	6,4	12,4	13,2	16,6	7,3	5,1
Andre tjenester	2,8	1,1	1,9	0,4	1,0	2,0	0,9	0,6	1,0	-0,0
Samferdsel	0,2	-1,9	-6,6	-6,9	-0,2	2,4	-3,4	-5,8	-7,8	-10,1
Finans- og forretningstjenester	3,7	2,0	4,1	2,1	1,5	2,1	2,2	3,2	3,3	2,1
Tjenester ellers	2,4	0,8	1,7	0,4	0,7	1,7	0,4	-1,8	0,8	0,1

1 Endret omfang fra publiseringer i 2003 og tidligere; Aggregatet omfatter nå alle petroleumsprodukter der olje- og gassnæringen står for mer enn 50 prosent av eksportverdien

Tabell 33. Driftsregnskapet overfor utlandet. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Eksport i alt	624 385	645 063	161 628	160 737	154 817	155 343	174 166	176 486	178 961	184 196
Varer	470 244	485 583	123 531	123 701	115 568	114 110	132 204	133 665	133 877	138 312
Tjenester	154 141	159 480	38 097	37 036	39 249	41 233	41 962	42 821	45 084	45 884
Import i alt	416 853	433 247	106 073	102 161	105 282	111 711	114 093	114 755	120 873	130 641
Varer	284 236	293 193	73 784	71 992	71 446	71 513	78 242	79 082	82 643	84 645
Tjenester	132 617	140 054	32 289	30 169	33 836	40 198	35 851	35 673	38 230	45 996
Eksportoverskudd	207 532	211 816	55 555	58 576	49 535	43 632	60 073	61 731	58 088	53 555
Inntekter	88 465	88 858	23 584	21 943	24 225	21 887	20 803	21 388	24 199	26 340
Lønn	2 400	2 520	600	630	630	630	630	660	660	660
Renteinntekter	59 960	58 127	16 295	15 787	14 376	14 246	13 718	12 692	13 032	17 826
Aksjeutbytte mv.	8 987	11 275	2 465	1 324	5 145	2 498	2 308	2 062	6 621	3 520
Reinvestert fortjeneste	2 712	2 712	678	678	678	678	678	678	678	678
Løpende overføringer	14 406	14 224	3 546	3 524	3 396	3 835	3 469	5 296	3 208	3 656
Utgifter	102 106	100 330	25 480	27 883	29 370	17 016	26 061	30 055	31 843	18 920
Lønn	5 233	5 575	1 257	1 333	1 393	1 423	1 426	1 511	1 525	1 529
Renteutgifter	46 646	42 100	14 100	10 641	12 255	8 029	11 175	8 708	11 415	7 545
Aksjeutbytte mv.	21 490	21 025	616	8 302	8 661	812	3 250	13 351	11 907	1 971
Reinvestert fortjeneste	-3 444	-3 444	-861	-861	-861	-861	-861	-861	-861	-861
Løpende offentlige overføringer	12 542	13 319	5 410	2 795	2 502	2 509	5 513	2 220	2 863	3 684
Andre løpende overføringer	19 639	21 755	4 958	5 673	5 420	5 104	5 558	5 126	4 994	5 052
Overskudd på rente og stønadsbalansen	-13 641	-11 472	-1 896	-5 940	-5 145	4 871	-5 258	-8 667	-7 644	7 420
Overskudd på driftsbalansen	193 891	200 344	53 659	52 636	44 390	48 503	54 815	53 064	50 444	60 975
Kapitaloverføringer til utlandet, netto	1 490	-4 717	583	-36	718	-514	-4 885	-72	493	230
Anskaffelser av patenter, lisenser mv, netto	-27	5	-3	-1	-1	7	-	8	1	-2
Netto finansinvesteringer	192 428	205 056	53 079	52 673	43 673	49 010	59 700	53 128	49 950	60 747

Tabell 34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
I alt	2 312,4	2 298,3	2 295,8	2 289,5	2 303,6	2 308,1	2 292,0	2 280,1	2 305,0	2 312,7
Jordbruk og skogbruk	70,3	68,2	69,7	67,7	67,6	68,9	68,5	66,3	66,0	67,1
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	16,4	14,5	15,5	14,0	15,1	14,7	14,3	13,7	14,4	13,8
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	27,8	27,3	27,1	26,8	27,2	27,8	27,3	27,5	26,9	27,7
Utvinning av råolje og naturgass	16,1	15,9	15,9	15,8	15,7	16,0	16,3	16,4	15,8	16,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	11,7	11,3	11,3	11,0	11,4	11,9	11,0	11,1	11,2	11,7
Bergverksdrift	4,2	4,0	4,0	3,9	4,0	4,1	4,0	3,8	4,1	4,1
Industri	287,6	274,2	281,5	276,6	275,5	274,4	270,6	266,6	266,8	266,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	54,4	53,2	54,4	53,0	52,9	53,9	53,0	51,6	51,5	52,4
Tekstil- og bekledningsindustri	6,8	6,0	6,1	6,3	6,2	5,9	5,7	5,8	5,8	5,8
Trelast- og trevareindustri	15,5	15,1	15,2	15,1	15,4	15,1	15,0	15,0	15,7	14,7
Treforedling	9,4	8,9	8,8	9,1	8,9	8,9	8,7	8,7	8,9	8,7
Forlag og grafisk industri	36,2	34,7	35,1	35,5	34,9	34,2	34,2	34,1	33,1	33,1
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	22,7	22,0	22,2	21,5	22,5	22,1	21,9	21,6	21,9	21,5
Kjemiske råvarer	7,1	6,9	7,3	6,7	7,0	6,9	7,2	6,5	6,3	6,7
Metallindustri	12,7	12,5	12,3	12,3	12,8	12,6	12,3	11,9	12,3	12,1
Verkstedindustri	74,7	70,7	72,9	72,1	70,9	70,6	69,1	69,0	69,2	69,2
Bygging av skip og oljeplattformer	35,4	32,1	34,9	32,8	31,7	32,3	31,7	30,6	30,2	30,6
Møbelindustri og annen industri	12,8	12,1	12,3	12,3	12,4	11,9	11,7	11,9	11,7	11,5
Kraftforsyning	14,3	14,0	13,8	14,0	13,9	14,3	13,8	13,9	14,2	14,3
Vannforsyning	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,5	1,4	1,5
Bygge- og anleggsvirksomhet ¹	131,4	131,2	131,3	129,1	131,7	132,8	131,2	129,8	134,0	134,5
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	331,0	337,2	328,3	332,7	338,7	341,1	336,2	335,5	342,6	347,3
Hotell- og restaurantvirksomhet	65,8	65,0	65,0	64,5	65,8	66,8	63,2	65,4	67,4	67,7
Rørtransport	0,6	0,5	0,7	0,3	0,6	0,7	0,6	0,3	0,5	0,6
Utenriks sjøfart	42,5	41,8	42,3	41,8	41,7	41,7	41,8	40,9	40,7	40,6
Transport ellers	110,2	107,7	110,1	106,8	106,0	109,2	108,9	105,3	104,5	107,7
Post og telekommunikasjon	41,3	40,1	40,8	40,9	41,4	39,3	38,7	39,7	40,0	38,4
Finansiell tjenesteyting	48,9	47,9	48,9	48,1	48,3	47,8	47,6	47,5	47,7	47,5
Boligtjenester (husholdninger)	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2	1,3
Forretningsmessig tjenesteyting	233,5	233,6	230,9	233,7	235,6	233,9	231,0	234,3	240,5	239,8
Offentlig administrasjon og forsvar	153,7	150,5	153,1	151,3	149,5	150,2	150,8	151,2	151,1	150,2
Undervisning	179,2	181,2	176,7	181,9	184,0	179,1	179,9	178,6	180,8	178,2
Helse- og sosialtjenester	459,6	465,5	462,2	464,4	463,9	465,9	467,7	465,9	466,8	467,6
Andre sosiale og personlige tjenester	91,4	91,3	91,3	88,4	90,5	92,8	93,4	91,3	93,1	96,1
Fastlands-Norge	2 241,4	2 228,8	2 225,7	2 220,6	2 234,1	2 237,9	2 222,3	2 211,4	2 236,8	2 243,8

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	722,8	720,0	721,8	721,6	720,3	718,2	720,1	719,3	720,2	716,8
Statsforvaltningen ²	265,5	262,1	264,1	262,4	261,5	262,7	261,9	264,5	265,2	264,2
Sivil forvaltning	230,2	227,7	229,5	228,0	227,0	228,3	227,4	230,5	231,3	230,8
Forsvar	35,2	34,5	34,6	34,4	34,6	34,4	34,5	34,0	33,9	33,4
Kommuneforvaltningen ²	457,3	457,9	457,7	459,2	458,8	455,5	458,2	454,8	455,0	452,6

1 Kommunal bygge- og anleggsvirksomhet er fra 2001 overført til andre kommunale næringer

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 35. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
I alt	0,1	-0,6	-0,7	-0,6	-1,0	-0,6	-0,2	-0,4	0,1	0,2
Jordbruk og skogbruk	-4,4	-3,0	-5,4	-4,1	-4,2	-2,0	-1,8	-2,0	-2,4	-2,7
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1,6	-11,6	2,4	-6,0	-12,0	-19,1	-7,9	-2,5	-4,5	-5,7
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	6,8	-2,0	6,1	-3,2	-3,1	-2,2	0,5	2,5	-0,8	-0,5
Utvinning av råolje og naturgass	-1,5	-0,8	-3,4	-1,2	-2,0	-2,6	2,6	3,9	0,2	0,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	20,8	-3,7	23,1	-5,9	-4,7	-1,6	-2,5	0,5	-2,1	-1,4
Bergverksdrift	1,7	-3,6	-1,0	-4,3	-6,0	-4,0	0,1	-2,0	1,7	-0,4
Industri	-1,7	-4,7	-3,1	-4,3	-5,9	-4,5	-3,9	-3,6	-3,2	-2,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	0,7	-2,2	0,2	-1,4	-2,6	-2,2	-2,5	-2,6	-2,6	-2,8
Tekstil- og bekledningsindustri	-11,5	-11,6	-15,2	-10,2	-19,9	-8,0	-6,5	-8,0	-5,0	-1,8
Trelast- og trevareindustri	-1,5	-2,1	-1,6	-2,6	-1,8	-2,2	-1,7	-0,8	2,0	-2,6
Treforedling	-3,2	-5,3	-6,6	-9,1	-9,4	-1,1	-1,0	-3,7	0,4	-2,2
Forlag og grafisk industri	-3,5	-4,1	-4,3	-5,0	-3,9	-5,1	-2,4	-4,0	-5,0	-3,2
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	0,4	-2,9	0,0	-2,9	-4,5	-3,0	-1,3	0,1	-2,4	-2,7
Kjemiske råvarer	-4,9	-2,3	-1,5	-5,4	-0,4	-1,7	-1,9	-2,4	-9,8	-2,8
Metallindustri	-12,2	-1,7	-13,2	-6,2	-1,4	0,9	0,1	-3,2	-3,6	-3,8
Verktedindustri	-2,2	-5,4	-5,1	-4,1	-7,1	-5,1	-5,2	-4,3	-2,5	-1,9
Bygging av skip og oljeplattformer	6,2	-9,4	3,9	-5,2	-11,5	-11,4	-9,3	-6,8	-4,8	-5,1
Møbelindustri og annen industri	-7,4	-5,5	-7,9	-7,6	-7,6	-2,1	-4,5	-3,4	-5,5	-3,1
Kraftforsyning	-9,9	-1,9	-9,3	-2,7	-2,7	-2,5	0,2	-0,4	2,0	-0,2
Vannforsyning	-6,5	1,0	-6,2	1,0	1,9	0,3	0,9	14,7	5,7	14,0
Bygge- og anleggsvirksomhet ¹	1,3	-0,1	0,3	1,1	-0,3	-1,2	-0,1	0,5	1,7	1,3
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	1,1	1,9	0,9	1,5	1,2	2,4	2,4	0,8	1,2	1,8
Hotell- og restaurantvirksomhet	-0,6	-1,2	0,6	-1,9	-0,9	0,7	-2,8	1,4	2,4	1,4
Rørtransport	3,6	-8,2	-7,3	-8,2	-8,2	-8,2	-8,2	-7,5	-7,5	-7,5
Utenriks sjøfart	-0,4	-1,9	-0,6	-2,1	-1,6	-2,5	-1,2	-2,1	-2,4	-2,6
Transport ellers	1,5	-2,2	2,1	-3,3	-3,5	-1,0	-1,1	-1,4	-1,4	-1,4
Post og telekommunikasjon	-8,0	-3,0	-6,3	-2,3	-0,5	-3,9	-5,1	-3,0	-3,3	-2,1
Finansiell tjenesteyting	0,4	-1,9	-0,5	-1,9	-0,7	-2,4	-2,7	-1,2	-1,3	-0,6
Boligtjenester (husholdninger)	0,0	1,8	5,2	2,7	0,3	3,5	0,7	-4,7	-2,3	0,1
Forretningsmessig tjenesteyting	0,6	0,0	-0,7	-0,5	-0,0	0,6	0,1	0,2	2,1	2,5
Offentlig administrasjon og forsvar	-6,7	-2,1	-9,5	-2,8	-2,3	-1,8	-1,5	-0,1	1,1	-0,0
Undervisning	-0,4	1,1	-3,0	1,2	1,6	-0,1	1,8	-1,8	-1,7	-0,5
Helse- og sosialtjenester	3,3	1,3	3,1	2,0	1,2	0,8	1,2	0,3	0,6	0,4
Andre sosiale og personlige tjenester	3,3	-0,1	2,6	-1,5	-1,8	0,4	2,3	3,2	2,9	3,6
Fastlands-Norge	0,0	-0,6	-0,8	-0,6	-1,0	-0,6	-0,2	-0,4	0,1	0,3

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	0,2	-0,4	-1,2	0,0	-0,5	-0,7	-0,2	-0,3	-0,0	-0,2
Statsforvaltningen ²	67,1	-1,3	65,8	-1,2	-1,4	-1,6	-0,9	0,8	1,4	0,6
Sivil forvaltning	89,0	-1,1	87,2	-0,7	-1,3	-1,5	-0,9	1,1	1,9	1,1
Forsvar	-4,9	-2,2	-5,6	-4,1	-2,3	-2,0	-0,3	-1,3	-1,8	-3,0
Kommuneforvaltningen ²	-18,7	0,1	-19,9	0,7	-0,0	-0,3	0,1	-0,9	-0,8	-0,6

1 Kommunal bygge- og anleggsvirksomhet er fra 2001 overført til andre kommunale næringer

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
I alt	3 110,8	3 074,1	804,5	808,3	752,1	717,8	795,9	814,4	756,3	733,3
Jordbruk og skogbruk	137,0	132,6	34,9	34,4	31,9	31,9	34,2	34,1	31,5	31,6
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	27,9	24,9	6,9	6,5	6,1	5,8	6,5	6,5	6,0	5,8
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	45,5	44,6	11,6	11,5	10,9	10,6	11,6	12,0	10,8	10,8
Utvinning av råolje og naturgass	26,4	26,3	6,8	6,8	6,4	6,2	6,9	7,2	6,4	6,2
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	19,1	18,3	4,8	4,7	4,5	4,4	4,7	4,9	4,5	4,5
Bergverksdrift	6,2	6,1	1,6	1,5	1,5	1,5	1,6	1,5	1,6	1,5
Industri	429,2	405,9	110,2	107,5	100,3	93,7	104,4	105,0	98,3	93,3
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	79,7	76,8	20,9	20,1	18,8	18,2	19,8	19,8	18,5	18,2
Tekstil- og bekledningsindustri	9,3	8,2	2,2	2,3	2,1	1,9	2,0	2,1	2,0	1,9
Trelast- og trevareindustri	23,2	22,5	6,0	5,9	5,6	5,2	5,8	5,9	5,8	5,2
Treforedling	14,3	13,5	3,5	3,6	3,4	3,0	3,5	3,5	3,5	3,1
Forlag og grafisk industri	46,7	45,2	11,8	12,1	11,3	10,2	11,6	11,8	10,8	10,1
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	34,3	33,0	8,8	8,5	8,3	7,6	8,6	8,6	8,3	7,6
Kjemiske råvarer	11,3	10,9	3,1	2,8	2,7	2,4	2,9	2,8	2,5	2,4
Metallindustri	19,6	19,0	5,0	4,9	4,9	4,3	4,9	4,9	4,7	4,3
Verkstedindustri	116,2	109,1	29,8	29,3	26,8	25,2	27,9	28,4	26,4	25,4
Bygging av skip og oljeplattformer	55,0	49,2	14,2	13,2	11,8	11,5	12,7	12,5	11,3	11,2
Møbelindustri og annen industri	19,5	18,4	4,9	4,9	4,6	4,2	4,7	4,8	4,5	4,1
Kraftforsyning	20,5	20,3	5,3	5,3	4,9	4,8	5,3	5,4	5,0	4,9
Vannforsyning	1,9	1,9	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6	0,5	0,5
Bygge- og anleggsvirksomhet ¹	210,0	206,4	55,2	53,1	51,4	47,7	54,2	54,2	53,0	49,8
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	440,7	447,4	113,5	115,8	109,4	106,4	115,8	119,4	112,5	111,3
Hotell- og restaurantvirksomhet	80,0	78,7	20,0	20,2	19,7	19,7	19,1	20,5	20,2	20,2
Rørtransport	1,0	0,9	0,3	0,1	0,2	0,3	0,3	0,1	0,2	0,3
Utenriks sjøfart	78,3	76,6	20,0	19,9	19,0	18,2	19,5	19,6	18,6	18,1
Transport ellers	166,6	161,9	42,6	42,0	39,1	39,1	41,7	41,6	38,8	39,5
Post og telekommunikasjon	54,0	52,1	13,6	13,9	13,2	12,0	13,1	13,9	12,8	12,3
Finansiell tjenesteyting	71,8	70,3	18,9	18,5	17,1	16,3	18,3	18,6	17,0	16,5
Boligtjenester (husholdninger)	1,8	1,8	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5
Forretningsmessig tjenesteyting	312,0	312,4	80,2	83,2	76,3	72,7	80,1	84,9	77,7	76,9
Offentlig administrasjon og forsvar	224,3	220,1	58,8	59,1	52,8	50,7	57,5	60,0	53,6	51,8
Undervisning	221,7	224,2	59,9	62,9	54,9	45,8	60,6	62,5	54,0	44,4
Helse- og sosialtjenester	462,9	467,4	119,3	121,5	114,1	112,0	119,7	121,9	114,7	113,9
Andre sosiale og personlige tjenester	117,5	117,6	30,8	30,2	28,3	27,7	31,4	31,5	29,1	29,3
Fastlands-Norge	2 986,0	2 952,0	772,7	776,7	722,0	688,7	764,6	782,6	726,6	704,2

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	832,4	824,8	218,0	221,3	200,6	188,0	214,8	221,8	200,7	188,9
Statsforvaltningen ²	347,2	340,5	89,8	90,1	82,7	79,9	87,8	91,9	84,7	82,1
Sivil forvaltning	283,5	278,1	73,4	73,5	67,6	65,5	71,5	75,2	69,8	68,0
Forsvar	63,7	62,4	16,4	16,6	15,1	14,4	16,4	16,7	14,9	14,1
Kommuneforvaltningen ²	485,2	484,3	128,3	131,2	117,9	108,1	126,9	129,9	116,0	106,8

1 Kommunal bygge- og anleggsvirksomhet er fra 2001 overført til andre kommunale næringer

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 37. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
I alt	-1,1	-1,2	-2,0	3,6	-5,7	-1,5	-1,1	0,8	0,6	2,2
Jordbruk og skogbruk	-4,8	-3,2	-6,1	-0,6	-8,7	-1,5	-1,9	-1,0	-1,4	-1,1
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	0,8	-10,9	1,1	1,6	-16,5	-20,7	-6,0	-0,7	-2,2	-0,5
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,8	-2,1	5,4	1,1	-6,4	-3,0	-0,0	4,7	-0,5	1,7
Utvinning av råolje og naturgass	-2,7	-0,6	-4,2	3,5	-4,9	-3,3	2,1	5,5	0,1	1,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	20,2	-4,1	22,6	-2,0	-8,4	-2,7	-3,0	3,6	-1,3	2,1
Bergverksdrift	-0,5	-1,3	-3,9	1,7	-7,0	-1,7	1,9	-0,0	3,5	3,1
Industri	-2,8	-5,4	-4,4	-0,4	-10,4	-5,5	-5,2	-2,3	-2,0	-0,4
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-0,1	-3,6	-0,4	2,6	-8,0	-3,7	-5,1	-1,5	-1,1	-0,2
Tekstil- og bekledningsindustri	-13,1	-12,2	-16,2	-5,3	-23,9	-9,3	-7,9	-7,1	-3,7	2,1
Trelast- og trevareindustri	-2,3	-2,8	-2,7	1,8	-7,0	-3,2	-2,7	0,8	3,2	0,2
Treforedling	-4,5	-5,3	-7,9	-5,7	-11,8	-1,2	-1,1	-2,8	1,6	0,4
Forlag og grafisk industri	-4,6	-3,3	-5,7	-0,4	-6,6	-4,3	-1,9	-2,3	-4,2	-0,7
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	-0,6	-3,9	-1,7	0,4	-9,2	-4,2	-2,0	1,5	-1,0	-0,0
Kjemiske råvarer	-5,4	-3,6	-2,0	-2,6	-4,9	-3,0	-3,8	-1,3	-9,5	-1,1
Metallindustri	-12,8	-3,0	-14,0	-3,5	-6,1	-0,1	-1,7	-1,7	-2,6	-1,1
Verkstedindustri	-3,3	-6,1	-6,3	0,0	-11,7	-6,0	-6,5	-3,0	-1,5	0,5
Bygging av skip og oljeplattformer	3,9	-10,6	1,1	-2,2	-16,1	-12,9	-10,8	-5,2	-3,9	-3,0
Møbelindustri og annen industri	-8,0	-5,8	-8,1	-2,9	-11,4	-2,6	-5,5	-2,0	-3,6	-0,6
Kraftforsyning	-11,1	-1,3	-9,6	2,7	-5,5	-2,2	-0,1	1,3	2,1	1,1
Vannforsyning	-7,7	1,7	-6,5	6,8	0,2	-0,1	0,0	15,6	5,7	15,9
Bygge- og anleggsvirksomhet ¹	0,8	-1,7	-0,2	4,4	-5,9	-3,3	-1,9	2,1	3,0	4,3
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-0,2	1,5	-0,2	6,0	-3,4	1,6	2,0	3,1	2,8	4,6
Hotell- og restaurantvirksomhet	-1,7	-1,6	0,1	1,0	-3,7	0,8	-4,5	1,4	2,3	2,6
Rørtransport	2,2	-6,8	-8,0	3,0	-9,3	-7,5	-8,2	-6,5	-7,7	-3,5
Utenriks sjøfart	-0,5	-2,2	-1,4	1,4	-4,4	-3,5	-2,1	-1,6	-1,8	-0,3
Transport ellers	0,5	-2,8	0,8	0,1	-7,4	-2,0	-1,9	-0,9	-0,9	1,1
Post og telekommunikasjon	-8,1	-3,4	-7,8	0,9	-5,0	-5,6	-4,1	0,1	-2,7	3,2
Finansiell tjenesteyting	-0,1	-2,1	-1,2	3,2	-5,1	-3,1	-3,4	0,2	-0,7	1,2
Boligtjenester (husholdninger)	-1,6	1,1	4,4	7,4	-4,6	2,4	-0,6	-2,8	-0,3	3,0
Forretningsmessig tjenesteyting	-1,4	0,1	-3,2	5,2	-4,8	0,2	-0,1	2,0	1,8	5,7
Offentlig administrasjon og forsvar	-6,3	-1,9	-8,8	3,3	-6,4	-2,3	-2,1	1,6	1,6	2,1
Undervisning	-1,6	1,1	-4,1	8,6	-5,3	-0,1	1,1	-0,6	-1,6	-3,0
Helse- og sosialtjenester	2,3	1,0	2,2	5,5	-2,4	0,4	0,4	0,3	0,5	1,7
Andre sosiale og personlige tjenester	2,5	0,1	1,4	4,1	-5,9	0,1	2,0	4,3	3,0	5,9
Fastlands-Norge	-1,2	-1,2	-2,2	3,7	-5,7	-1,4	-1,0	0,8	0,6	2,2

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	-1,1	-0,9	-2,6	4,7	-5,5	-1,4	-1,5	0,2	0,0	0,5
Statsforvaltningen ²	51,1	-2,0	48,3	2,8	-5,9	-2,5	-2,2	2,0	2,5	2,7
Sivil forvaltning	73,1	-1,9	69,6	3,3	-5,7	-2,6	-2,6	2,3	3,3	3,8
Forsvar	-3,5	-2,0	-5,1	0,5	-6,3	-2,2	-0,2	0,9	-1,3	-2,1
Kommuneforvaltningen ²	-20,7	-0,2	-21,5	6,1	-5,3	-0,6	-1,0	-1,0	-1,7	-1,2

1 Kommunal bygge- og anleggsvirksomhet er fra 2001 overført til andre kommunale næringer

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 38. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
Lønnskostnader i alt.	711 126	734 695	181 352	183 007	181 452	185 269	184 967	186 921	187 827	192 182
Jordbruk og skogbruk	4 086	4 151	1 058	1 037	1 010	1 043	1 061	1 035	1 031	1 056
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	3 487	2 881	885	721	719	720	721	695	698	715
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	22 487	22 616	5 401	5 588	5 599	5 856	5 573	5 809	5 616	5 945
Utvinning av råolje og naturgass.	13 969	14 202	3 392	3 533	3 487	3 618	3 565	3 717	3 527	3 693
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	8 518	8 413	2 009	2 055	2 113	2 238	2 008	2 092	2 088	2 252
Bergverksdrift	1 569	1 586	390	371	394	414	407	376	416	427
Industri	102 384	100 752	25 713	24 720	25 303	25 438	25 292	24 868	25 637	25 844
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	17 306	17 232	4 471	4 165	4 230	4 413	4 424	4 240	4 335	4 501
Tekstil- og bekledningsindustri	1 611	1 514	388	380	396	375	362	356	396	377
Trelast- og trevareindustri	4 301	4 337	1 076	1 056	1 080	1 121	1 080	1 077	1 157	1 155
Treforedling	3 408	3 381	826	833	861	835	852	838	903	852
Forlag og grafisk industri	11 259	11 243	2 760	2 833	2 873	2 778	2 759	2 810	2 821	2 772
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri.	9 054	9 089	2 276	2 161	2 289	2 326	2 313	2 272	2 352	2 367
Kjemiske råvarer.	3 410	3 422	891	810	878	842	892	828	831	856
Metallindustri.	5 257	5 355	1 297	1 288	1 385	1 350	1 332	1 297	1 400	1 353
Verkstedindustri	29 045	28 278	7 272	7 005	7 126	7 124	7 023	7 028	7 290	7 337
Bygging av skip og oljeplattformer.	13 931	13 288	3 525	3 292	3 280	3 353	3 363	3 239	3 287	3 352
Møbelindustri og annen industri	3 802	3 612	930	897	903	920	892	883	864	923
Kraftforsyning	6 034	6 448	1 483	1 583	1 613	1 658	1 593	1 712	1 775	1 778
Vannforsyning	474	504	128	128	120	128	129	147	130	151
Bygge- og anleggsvirksomhet ¹	42 511	43 253	11 014	10 264	10 693	11 174	11 122	10 823	11 411	11 784
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	91 694	97 102	22 833	23 695	24 484	24 687	24 235	24 655	25 573	26 042
Hotell- og restaurantvirksomhet	16 037	16 519	4 044	3 985	4 137	4 298	4 099	4 141	4 352	4 470
Rørtransport	431	409	117	56	111	130	111	53	104	123
Utenriks sjøfart.	11 261	10 927	2 800	2 735	2 730	2 728	2 734	2 752	2 739	2 731
Transport ellers	37 458	38 428	9 645	9 339	9 430	9 905	9 754	9 560	9 620	10 002
Post og telekommunikasjon	15 473	15 587	3 918	3 924	3 988	3 848	3 828	3 921	4 035	3 830
Finansiell tjenesteyting	23 278	24 899	5 898	6 202	6 256	6 232	6 208	6 463	6 527	6 486
Boligtjenester (husholdninger)	400	425	104	107	104	107	107	103	106	112
Forretningsmessig tjenesteyting	83 066	85 388	20 864	21 139	21 375	21 583	21 292	21 797	22 642	22 692
Offentlig administrasjon og forsvar.	55 881	55 892	14 508	14 462	13 153	14 190	14 087	14 522	13 526	14 988
Undervisning	59 286	64 269	15 970	17 350	15 597	14 695	16 627	17 160	15 683	14 758
Helse- og sosialtjenester	108 501	116 343	28 050	29 352	28 141	29 623	29 226	29 745	29 413	31 080
Andre sosiale og personlige tjenester	25 328	26 316	6 530	6 249	6 493	6 812	6 761	6 584	6 794	7 168
Fastlands-Norge	676 947	700 744	173 034	174 628	173 011	176 555	176 549	178 308	179 368	183 384

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	211 233	220 927	55 344	57 491	52 866	54 626	55 944	57 619	54 359	56 694
Statsforvaltningen ²	91 149	93 822	23 412	24 026	22 457	24 018	23 321	24 300	23 493	25 383
Sivil forvaltning	79 241	82 106	20 310	20 970	19 637	21 187	20 312	21 212	20 700	22 497
Forsvar	11 908	11 716	3 102	3 055	2 820	2 831	3 010	3 088	2 793	2 886
Kommuneforvaltningen ²	120 084	127 105	31 932	33 465	30 409	30 608	32 623	33 319	30 866	31 311

1 Kommunal bygge- og anleggsvirksomhet er fra 2001 overført til andre kommunale næringer

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Tabell 39. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2002	2003	02:4	03:1	03:2	03:3	03:4	04:1	04:2	04:3
I alt	5,3	3,9	6,0	5,5	4,3	3,1	2,7	2,9	3,7	4,0
Jordbruk og skogbruk	5,3	3,9	5,3	4,0	3,8	3,9	3,9	3,5	3,4	3,4
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1,2	-5,0	1,5	-4,4	-5,3	-5,1	-5,0	3,7	3,5	3,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	4,9	2,7	3,3	3,0	3,0	2,0	2,7	1,4	1,1	2,1
Utvinning av råolje og naturgass	5,9	2,5	4,5	2,8	2,9	2,0	2,5	1,3	1,0	2,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	5,9	2,5	4,4	2,8	2,9	2,0	2,5	1,3	1,0	2,0
Bergverksdrift	1,7	4,5	1,8	4,7	4,5	4,3	4,5	3,8	4,1	4,1
Industri	5,2	3,3	5,4	4,0	3,7	3,0	2,6	4,5	4,6	4,6
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	6,4	1,7	6,6	2,2	2,0	1,4	1,1	4,4	4,9	4,8
Tekstil- og bekledningsindustri	4,7	3,8	4,9	4,4	4,5	3,4	2,9	3,8	4,3	4,4
Trelast- og trevareindustri	5,0	2,5	5,2	3,1	2,9	2,1	1,9	4,0	3,9	4,1
Treforedling	1,8	4,9	1,8	5,5	5,0	4,7	4,3	4,3	4,4	4,4
Forlag og grafisk industri	2,5	4,1	2,5	4,7	4,3	4,0	3,4	4,3	4,5	4,3
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	5,1	2,9	5,3	3,6	3,3	2,5	2,2	4,6	4,7	4,9
Kjemiske råvarer	6,5	2,7	6,7	3,3	3,3	2,4	1,9	4,8	5,0	4,5
Metallindustri	5,6	3,6	5,9	4,3	3,9	3,6	2,6	4,1	4,8	4,2
Verkstedindustri	5,3	3,4	5,5	4,2	3,8	3,1	2,6	4,7	4,5	4,7
Bygging av skip og oljeplattformer	5,7	5,5	6,0	6,0	5,8	5,3	4,9	5,2	5,4	4,8
Møbelindustri og annen industri	6,9	2,9	7,1	3,6	3,3	2,4	2,1	4,5	4,8	4,9
Kraftforsyning	7,1	8,7	7,5	10,1	9,5	8,3	6,8	8,5	7,8	7,5
Vannforsyning	6,0	4,5	7,2	8,4	4,0	2,8	2,8	1,0	3,8	4,2
Bygge- og anleggsvirksomhet ¹	5,2	2,3	5,8	3,4	3,1	1,4	1,3	3,7	3,8	3,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	4,0	4,1	4,1	4,6	4,0	3,9	4,0	3,9	3,6	4,0
Hotell- og restaurantvirksomhet	5,3	3,6	6,4	4,8	3,8	3,5	2,3	3,4	2,9	3,1
Rørtransport	4,4	2,5	2,9	2,8	2,9	2,0	2,5	1,3	1,0	2,0
Utenriks sjøfart	-0,7	-1,0	-0,7	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	2,8	2,8	2,8
Transport ellers	4,7	4,0	5,4	5,1	4,8	3,6	2,6	3,2	3,1	2,9
Post og telekommunikasjon	7,3	4,2	8,1	5,3	5,2	3,4	3,0	3,3	3,7	3,6
Finansiell tjenesteyting	5,2	4,3	5,6	6,1	4,8	3,0	3,2	1,6	3,4	4,7
Boligtjenester (husholdninger)	5,8	4,5	7,5	8,5	4,0	2,9	2,9	1,0	3,8	4,2
Forretningsmessig tjenesteyting	3,9	4,1	4,3	4,5	4,3	3,8	3,7	3,6	3,6	2,4
Offentlig administrasjon og forsvar	6,8	4,4	8,5	8,0	5,1	3,0	1,8	1,3	3,7	5,3
Undervisning	6,9	4,8	9,9	8,8	6,9	3,1	0,8	0,6	3,2	4,8
Helse- og sosialtjenester	6,4	5,4	7,6	8,8	5,0	4,0	3,9	1,4	4,0	4,2
Andre sosiale og personlige tjenester	5,3	4,1	6,0	5,8	4,5	3,3	3,1	3,3	4,0	4,3
Fastlands-Norge	5,3	4,0	6,1	5,7	4,5	3,3	2,8	2,9	3,8	4,0

Offentlig forvaltningsvirksomhet ²	6,6	4,8	8,4	8,6	5,4	3,3	2,3	0,9	3,7	4,7
Statsforvaltningen ²	6,4	5,2	7,9	8,6	5,8	3,9	2,6	1,1	3,7	4,9
Sivil forvaltning	3,1	5,2	4,5	8,5	5,7	3,9	2,8	0,9	3,5	4,6
Forsvar	9,6	5,1	11,5	8,4	6,3	3,7	1,9	2,2	3,9	6,2
Kommuneforvaltningen ²	4,7	4,6	6,6	8,7	5,2	2,9	2,0	0,7	3,6	4,4

1 Kommunal bygge- og anleggsvirksomhet er fra 2001 overført til andre kommunale næringer

2 Fra 2002 er spesialhelsetjenesten overført fra kommune- til statsforvaltningen

Makroøkonomiske nøkkeltall og OECDs prognoser for utvalgte land

Tabell	Side
1. Bruttonasjonalprodukt	54*
2. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	54*
3. Konsum i offentlig forvaltning	54*
4. Bruttoinvesteringer i fast realkapital	55*
5. Eksport av varer og tjenester	55*
6. Import av varer og tjenester	55*
7. Privat konsumdeflator	56*
8. Lønnskostnader per sysselsatt	56*
9. Sysselsetting	56*
10. Arbeidsledighet	57*
11. Korte renter	57*
12. Budsjettbalanse	57*

Tabell 1. Bruttonasjonalprodukt, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	2,6	2,8	1,6	1,0	0,5	2,4	2,7	2,6
Frankrike	3,2	4,2	2,1	1,1	0,5	2,1	2,0	2,3
Italia	1,7	3,2	1,7	0,4	0,4	1,3	1,7	2,1
Japan	0,1	2,8	0,4	-0,3	2,5	4,0	2,1	2,3
USA	4,4	3,7	0,8	1,9	3,0	4,4	3,3	3,6
Storbritannia	2,9	3,9	2,3	1,8	2,2	3,2	2,6	2,4
Sverige	4,3	4,4	1,2	2,0	1,7	3,3	3,3	3,2
Tyskland	1,9	3,1	1,0	0,1	-0,1	1,2	1,4	2,3
Norge ²⁾	2,1	2,8	2,7	1,4	0,4	3,2	3,2	2,9

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 2. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	0,7	-0,7	-0,2	0,6	0,8	3,6	3,3	2,4
Frankrike	3,5	2,9	2,8	1,8	1,7	2,3	2,2	2,2
Italia	2,6	2,8	0,8	0,4	1,2	1,3	1,5	2,6
Japan	0,2	1,0	1,7	1,0	0,8	3,4	2,2	1,7
USA	5,1	4,7	2,5	3,1	3,3	3,6	3,1	3,1
Storbritannia	4,4	4,6	2,9	3,3	2,3	3,0	1,8	1,7
Sverige	3,8	5,0	0,4	1,4	1,9	2,3	2,8	2,8
Tyskland	3,6	2,2	1,8	-0,7	0,0	-0,7	0,8	1,9
Norge ²⁾	3,3	3,9	1,8	3,6	3,8	4,0	3,8	3,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 3. Konsum i offentlig forvaltning, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	2,0	0,9	2,7	2,1	1,0	0,7	0,7	0,8
Frankrike	1,5	3,0	2,9	4,6	2,5	2,3	1,7	1,7
Italia	1,3	1,7	3,9	1,9	2,2	0,7	0,6	0,3
Japan	4,6	4,9	3,0	2,4	1,0	1,9	2,1	2,0
USA	3,1	1,8	2,8	4,0	2,9	1,8	1,6	1,2
Storbritannia	3,2	1,9	1,7	3,8	3,5	3,8	1,9	2,0
Sverige	1,7	-1,2	0,9	3,2	0,6	1,2	1,1	1,1
Tyskland	0,8	1,0	1,0	1,9	0,1	0,1	0,0	0,1
Norge ²⁾	3,2	1,3	5,8	3,1	1,4	2,2	1,8	1,8

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 4. Bruttoinvesteringer i fast realkapital, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	1,5	6,9	4,9	4,5	0,1	3,6	4,7	5,4
Frankrike	8,3	8,4	2,1	-1,8	0,1	3,5	3,1	3,3
Italia	5,1	7,3	1,6	1,3	-2,1	3,8	4,9	4,2
Japan	-0,9	2,7	-1,1	-6,1	3,2	2,8	1,2	2,2
USA	8,2	6,1	-1,7	-3,1	4,5	8,9	5,8	5,9
Storbritannia.	1,6	3,6	2,6	2,7	2,2	6,5	5,3	3,5
Sverige	8,2	5,6	-1,0	-3,0	-2,0	2,7	7,2	5,5
Tyskland	3,8	3,4	-4,0	-6,3	-2,2	-2,0	0,6	3,4
Norge ²⁾	-5,6	-3,6	-0,7	-3,4	-3,7	5,4	5,4	2,5

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 5. Eksport av varer og tjenester, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	12,2	13,4	4,4	4,8	0,0	4,9	6,0	6,4
Frankrike	4,2	13,4	1,9	1,7	-2,6	3,4	6,0	7,5
Italia	0,1	9,7	1,6	-3,4	-3,9	4,5	6,1	5,4
Japan	1,5	12,4	-6,1	8,0	10,1	14,4	7,4	8,0
USA	4,3	8,7	-5,2	-2,3	1,9	8,9	9,2	10,0
Storbritannia.	4,3	9,4	2,5	0,1	0,1	2,6	7,9	8,2
Sverige	7,4	11,5	0,2	1,0	5,3	10,7	8,0	7,8
Tyskland	5,5	13,7	5,6	4,1	1,8	8,1	5,7	8,1
Norge ²⁾	2,8	4,0	5,0	0,1	1,2	3,4	2,6	3,8

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 6. Import av varer og tjenester, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	5,5	13,5	3,4	7,3	-0,6	6,6	7,0	7,1
Frankrike	6,1	15,2	1,6	3,3	0,3	7,7	7,7	7,5
Italia	5,6	7,1	0,5	-0,2	-0,6	4,3	7,5	6,7
Japan	3,3	9,2	0,1	1,9	5,0	9,9	7,1	6,9
USA	11,5	13,1	-2,6	3,4	4,4	10,1	7,7	7,3
Storbritannia.	7,9	9,1	4,5	4,1	1,3	4,7	6,5	6,3
Sverige	4,9	11,3	-2,5	-1,9	5,0	6,9	9,3	7,5
Tyskland	8,4	10,5	0,9	-1,6	3,9	6,4	4,9	7,5
Norge ²⁾	-1,8	2,7	0,9	2,3	2,2	6,8	3,7	3,3

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 7. Privat konsumdeflator, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis endring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	2,4	2,6	2,5	2,1	1,8	1,2	1,7	1,9
Frankrike	0,2	1,2	1,4	1,7	1,8	1,5	1,7	1,8
Italia	2,1	2,9	2,7	3,1	2,5	2,1	2,4	2,1
Japan	-0,7	-1,3	-1,6	-1,3	-1,4	-1,5	-0,6	0,3
USA	1,7	2,5	2,1	1,4	1,9	2,1	1,8	1,6
Storbritannia	1,7	1,1	2,4	1,6	1,8	1,5	2,0	2,2
Sverige	1,2	1,1	2,4	1,8	2,5	1,0	1,8	2,3
Tyskland	0,3	1,5	1,6	1,1	1,0	1,7	1,2	0,6
Norge ²⁾	2,0	3,0	2,3	0,8	2,3	0,8	2,2	2,2

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Se siste reviderte tabeller fra nasjonalregnskapet, for mest oppdaterte historiske tall.**Tabell 8. Lønnskostnader per sysselsatt, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis endring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	3,0	3,7	3,4	1,8	3,9	3,5	3,4	..
Frankrike	2,1	1,8	3,0	2,5	2,6	2,8	2,9	..
Italia	2,5	2,9	2,8	2,2	3,3	3,0	2,9	..
Japan	-1,2	0,3	-1,1	-2,2	-0,3	0,3	0,4	..
USA	4,5	6,8	2,6	3,0	3,7	4,1	4,0	4,1
Storbritannia	4,7	6,2	5,0	2,8	4,3	5,2	4,7	..
Sverige	0,9	7,6	4,5	2,2	2,0	2,8	4,0	..
Tyskland	1,0	2,2	1,8	1,5	1,6	1,3	1,6	..
Norge ²⁾	6,2	4,7	6,3	5,7	4,3	3,8	4,2	..

Kilde: For USA OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition. For de andre landene Economic Outlook nr. 75.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Se siste reviderte tabeller fra nasjonalregnskapet, for mest oppdaterte historiske tall.**Tabell 9. Sysselsetting, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis endring fra foregående år

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	0,9	0,3	0,2	0,4	-1,0	0,0	0,4	..
Frankrike	1,9	2,6	1,5	0,7	-0,1	-0,1	0,4	0,8
Italia	1,2	1,9	2,0	1,5	1,0	1,8	1,5	1,1
Japan	-0,8	-0,2	-0,5	-1,3	-0,2	0,3	0,2	0,3
USA	1,5	2,5	0,0	-1,2	0,0	1,0	1,5	1,5
Storbritannia	1,3	1,1	0,8	0,8	0,9	0,9	0,4	0,2
Sverige	2,2	2,2	2,0	0,1	-0,2	-0,4	0,9	..
Tyskland	1,2	1,8	0,4	-0,6	-1,0	0,2	0,4	1,1
Norge ²⁾	0,4	0,5	0,4	0,4	-0,8	0,5	1,0	..

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition. For Danmark, Sverige og Norge Economic Outlook nr. 75.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 10. Arbeidsledighet, regnskap¹⁾ og prognose

Prosent av arbeidsstyrken

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	4,8	4,4	4,3	4,6	5,6	5,8	5,3	4,9
Frankrike	10,7	9,4	8,7	9,0	9,7	9,8	9,7	9,2
Italia	11,5	10,7	9,6	9,1	8,8	8,1	7,5	7,3
Japan	4,7	4,7	5,0	5,4	5,3	4,8	4,5	4,2
USA	4,2	4,0	4,8	5,8	6,0	5,5	5,3	5,1
Storbritannia.	6,0	5,5	5,1	5,2	5,0	4,7	4,7	5,0
Sverige	5,6	4,7	4,0	4,0	4,9	5,6	4,9	4,3
Tyskland	8,0	7,3	7,4	8,2	9,1	9,2	9,3	8,9
Norge ²⁾	3,2	3,4	3,6	3,9	4,5	4,4	4,2	4,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 11. Korte renter, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosent

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	3,3	4,9	4,6	3,5	2,4	2,1	2,2	2,7
Frankrike	3,0	4,4	4,3	3,3	2,3	2,1	2,1	2,7
Italia	3,0	4,4	4,3	3,3	2,3	2,1	2,1	2,7
Japan	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,4
USA	5,4	6,5	3,7	1,8	1,2	1,5	2,8	3,8
Storbritannia.	5,4	6,1	5,0	4,0	3,7	4,6	5,5	5,8
Sverige	3,1	4,0	4,0	4,1	3,0	2,1	3,2	4,6
Tyskland	3,0	4,4	4,3	3,3	2,3	2,1	2,1	2,7
Norge ²⁾	6,5	6,7	7,2	6,9	4,1	2,0	2,0	2,6

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 12. Budsjettbalanse, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosent av BNP

	1999	2000	2001	2002	2003	OECD-prognoser		
						2004	2005	2006
Danmark	3,2	2,5	2,8	1,6	1,2	0,9	1,4	1,5
Frankrike	-1,8	-1,4	-1,5	-3,3	-4,1	-3,7	-3,1	-2,9
Italia	-1,8	-0,7	-2,7	-2,4	-2,5	-2,9	-3,1	-3,6
Japan	-7,2	-7,5	-6,1	-7,9	-7,7	-6,5	-6,4	-6,3
USA	0,9	1,6	-0,4	-3,8	-4,6	-4,4	-4,1	-4,2
Storbritannia.	1,0	3,8	0,7	-1,7	-3,5	-3,2	-3,2	-3,3
Sverige	2,3	5,1	2,9	-0,3	0,1	0,5	0,7	1,2
Tyskland	-1,5	1,3	-2,8	-3,7	-3,8	-3,9	-3,5	-2,7
Norge ²⁾	6,2	15,6	13,6	9,1	8,3	8,2	10,5	11,4

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 76, Preliminary Edition.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Makroøkonomiske hovedstørrelser 1997-2007

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	Prognoser			
								2004	2005	2006	2007
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,2	2,7	3,3	3,9	1,8	3,0	3,0	4,3	4,6	4,6	4,6
Konsum i offentlig forvaltning	2,5	3,3	3,2	1,3	5,8	3,7	1,4	1,7	1,9	1,4	1,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	15,5	13,1	-5,6	-3,6	-0,7	-1,0	-2,0	7,8	10,7	1,9	-2,3
Utvinning og rørtransport	24,9	22,2	-13,1	-23,0	-4,1	-5,3	16,9	9,7	23,1	-2,6	-14,2
Fastlands-Norge	11,8	8,6	-0,1	-1,2	4,3	2,5	-2,2	5,0	5,2	3,4	2,0
Bedrifter	9,3	8,9	-1,6	0,1	2,5	4,7	-4,9	5,0	4,2	3,6	1,5
Bolig	12,1	7,8	3,0	5,6	8,2	-0,6	-5,3	11,6	11,1	5,4	4,1
Offentlig forvaltning	18,0	8,6	0,5	-11,4	4,2	1,0	9,2	-2,4	0,0	0,0	0,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,5	3,9	2,6	2,3	3,2	3,1	1,6	3,7	4,0	3,5	3,4
Lagerendring ²	0,8	0,4	-0,5	0,8	-1,2	-0,2	-0,8	0,8	0,0	0,0	0,0
Eksport	7,7	0,6	2,8	4,0	5,0	-0,8	1,6	1,2	3,6	2,9	2,9
Råolje og naturgass	4,1	-5,8	0,4	4,1	8,8	1,9	-0,6	0,6	3,0	1,7	2,7
Tradisjonelle varer	7,6	5,4	2,2	5,1	1,5	0,4	5,1	3,0	5,0	2,5	0,6
Import	12,4	8,5	-1,8	2,7	0,9	0,7	2,2	8,4	7,4	4,8	3,0
Tradisjonelle varer	8,5	9,0	-1,9	3,8	3,6	3,4	4,3	10,3	7,2	5,4	3,9
Bruttonasjonalprodukt	5,2	2,6	2,1	2,8	2,7	1,1	0,4	2,8	3,9	2,5	2,4
Fastlands-Norge	4,9	4,1	2,7	2,5	2,1	1,4	0,7	3,5	3,6	2,3	2,0
Industri	3,6	-0,7	0,1	-0,8	-0,1	-0,1	-3,9	1,5	3,0	1,4	-0,9
Arbeidsmarked											
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	2,5	2,3	0,6	-0,7	-1,2	-1,2	-1,2	1,6	1,4	0,5	0,1
Sysselsatte personer	2,9	2,5	0,8	0,4	0,2	0,1	-0,6	0,1	1,1	0,8	0,2
Arbeidstilbud ³	2,1	1,6	0,8	0,7	0,3	0,4	0,0	0,0	0,6	0,6	0,5
Yrkesandel (nivå) ⁴	72,7	73,6	73,8	74,0	73,9	73,8	73,3	72,8	72,6	72,4	72,1
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,0	3,2	3,2	3,4	3,6	3,9	4,5	4,4	4,0	3,7	4,0
Priser og lønninger											
Lønn per normalsårsverk	4,8	6,5	5,3	4,5	5,1	5,3	3,9	3,8	3,7	3,8	4,0
Konsumprisindeksen (KPI)	2,6	2,3	2,3	3,1	3,0	1,3	2,5	0,5	1,2	2,0	2,5
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ..	..	..	..	..	2,6	2,3	1,1	0,3	1,1	2,1	2,5
Eksportpris tradisjonelle varer	-0,6	2,0	-0,4	9,9	-1,6	-8,9	-2,2	8,2	-0,4	-2,1	0,7
Importpris tradisjonelle varer	-1,2	1,1	-2,9	5,1	-0,7	-7,5	0,4	3,6	-2,1	-0,4	1,8
Boligpris ⁵	10,9	9,7	9,4	14,1	7,2	4,0	1,6	10,0	4,3	4,8	3,3
Inntekter, renter og valuta											
Husholdningenes realdisponible inntekt	4,0	5,9	2,8	3,7	-0,2	7,3	4,7	4,9	3,9	-0,5	2,0
Husholdningenes sparerate (nivå)	2,9	5,9	5,6	5,2	4,2	9,0	10,1	10,2	9,7	5,1	2,6
Pengemarkedsrente (nivå)	3,7	5,8	6,5	6,8	7,2	6,9	4,1	2,0	2,0	2,0	2,0
Utlånsrente, banker (nivå) ⁶	6,0	7,4	8,4	8,1	8,9	8,5	6,6	4,3	4,2	4,2	4,2
Realrente etter skatt (nivå)	1,7	3,0	3,7	2,6	3,3	4,8	2,3	2,6	1,7	1,0	0,5
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	-0,4	2,5	-1,2	2,9	-3,1	-8,5	1,3	3,0	-2,9	1,3	1,5
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	70,5	0,5	66,4	228,9	235,2	193,9	200,3	237,8	246,8	212,3	212,2
Driftsbalansen i prosent av BNP	6,3	0,0	5,4	15,6	15,4	12,8	12,8	14,1	14,0	11,8	11,3
Utlandet											
Eksportmarkedsindikator	9,8	7,8	7,5	11,8	-1,2	2,4	3,9	4,8	5,1	2,8	0,5
Konsumpris ECU/euro-området	1,6	1,1	1,1	2,3	2,1	2,3	2,1	2,2	1,8	1,6	1,6
3 måneders rente ECU/euro (nivå)	4,2	4,2	2,9	4,4	4,2	3,3	2,3	2,1	2,1	2,1	2,1
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	135	96	142	252	219	197	205	257	229	211	218

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ekskl. utlendinger i utenriks sjøfart ifølge nasjonalregnskapet.

⁴ Summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ekskl. utlendinger i utenriks sjøfart ifølge nasjonalregnskapet som andel av middelfolkemengden.

⁵ Selveier.

⁶ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner. Gjennomsnitt for året.

⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

*Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Redaksjonen avsluttet 14. desember 2004. Frigitt 16. desember 2004.